

ปัญหาผู้จัดการมรดกอินเทอร์เน็ตพรมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ ไม่สังกัดภาควิชา/เทียบเท่า

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PROBLEMS OF ILLEGAL TRANSFERRING INHERITED ESTATE BY THE ADMINISTRATOR.



A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws
Common Course
FACULTY OF LAW
Chulalongkorn University
Academic Year 2020
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาผู้จัดการมรดกอินเทอร์เน็ตโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่
โดย	น.ส.ธารทิพย์ เกียรติสุวรรณ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ
.....	
(ศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กัมพูสิริ)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์)	
.....	กรรมการ
(ดร.มานิตย์ วงศ์เสรี)	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ธารทิพย์ เกียรติสุวรรณ : ปัญหาผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ . (PROBLEMS OF ILLEGAL TRANSFERRING INHERITED ESTATE BY THE ADMINISTRATOR.) อ.ที่ปรึกษา
หลัก : ศ. ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์

กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กฎหมายมิได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้โดยชัดแจ้ง เช่น กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก พบว่าคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับวินิจฉัยผลทางกฎหมายให้นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาทและคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับวินิจฉัยให้นิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ ทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ในเรื่องผู้จัดการมรดก ก็มีได้มีการบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกจากการรับโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกไว้โดยเฉพาะ ในทางปฏิบัติพบว่าศาลฎีกานำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องนี้และเรื่องทรัพย์สินมาปรับใช้ในการวินิจฉัยคดี ทำให้เกิดความแตกต่างในการปรับใช้กฎหมายและส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

เมื่อพิจารณาลักษณะการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษพบว่า แม้ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษจะมีความแตกต่างกัน แต่ก็มีกรบบัญญัติรูปแบบวิธีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกไว้โดยเฉพาะและมีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้ซึ่งรับโอนทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกไว้โดยเฉพาะเช่นเดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากระบบกฎหมายไทยที่ไม่มีรูปแบบวิธีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกและการบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้ซึ่งรับโอนทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกแต่อย่างใด

จากการศึกษากรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ เห็นควรที่จะบัญญัติผลของนิติกรรมตกเป็นโมฆะสำหรับกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก และกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ ควรบัญญัติให้นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาทสำหรับการคุ้มครองบุคคลภายนอก เห็นควรที่จะบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองบุคคลภายนอกจากการรับโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก รวมถึงเห็นควรที่จะบัญญัติให้มีการใช้หนังสือรับรองการรับมรดกสำหรับการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ลักษณะ 4 วิธีจัดการและป็นทรัพย์สินมรดก โดยเพิ่มเป็น หมวดที่ 4 วิธีจัดการมรดกของผู้จัดการมรดก

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6280127034 : MAJOR LAWS

KEYWORD: The administrator of an estate transfers the inheritance without his authority., The illegal inherited estate transfer by the administrator.

Tharntip Kiatsuwan : PROBLEMS OF ILLEGAL TRANSFERRING INHERITED ESTATE BY THE ADMINISTRATOR. .

Advisor: Prof. Sanunkorn Sotthibandhu, Dr.Jur.

When the administrator of an estate transfers the inheritance without his authority, the Supreme Court might decide that juristic act was void as the Civil and Commercial Code does not expressly regulate these legal effects. The examples were found when the administrator of an estate enter into any juristic act where he has an adverse interest to the interest of the estate. Some of the Supreme Court judgments shows that the juristic acts were not bind the heirs and some judgments shows that the juristic acts were void. However, the Civil and Commercial Code Succession 6, regarding the administrator of an estate, does not provide special provision to protect third parties from receiving the transfer of an estate from the administrator of an estate. It was found the Supreme Court practically applied the Civil and Commercial Code regarding Obligation and Property in judgement which cause a difference in how the law applies and affects the people involved.

The German legal system and the English legal system were taken to account. It is found that despite the difference in the German legal system and the English legal system, the specific form of administrator of an estate transfer has been established as well as the specific protections for third parties who have inherited from the administrator of an estate. Unlike those countries, the Thai legal system does not specify any form of transfer of the administrator's estate and the provision for protection of third parties who received the inheritance from the administrator of an estate.

The study shows that the illegal inherited estate transfer by the administrator of an estate should be considered void when the administrator of an estate has an adverse interest to the interest of the estate. However, when the administrator an estate act without authority, such acts should be considered not bind the heirs. In order to protect the third party, the regulation regard to protection of third parties from the administrator of an estate should be stipulated in the Civil and Commercial Code Book Succession 6. The stipulation of certificate of inheritance transfer requirement for the transfer of the administrator of an estate is also a suggestion. The certificate of inheritance transfer requirement could be stipulated in the Civil and Commercial Code Succession 6, Title 4 "Procedure of an estate transferring by the administrator of an estate".

Field of Study: Laws

Student's Signature

Academic Year: 2020

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จและลุล่วงไปได้ด้วยดีมิได้หากปราศจากกำลังใจ ความเมตตา ความกรุณาของท่านศาสตราจารย์ ดร. ศนันทภรณ์ โสคติพันธุ์ ที่ท่านได้สละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้กับผู้เขียน โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาท่านคอยให้กำลังใจ ให้คำปรึกษาและคอยชี้แนะให้ความรู้ ให้การสนับสนุนแก่ผู้เขียนอย่างสม่ำเสมอตลอดมาด้วยความรัก และความเอาใจใส่ของท่านทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้เขียนจึงขอถือโอกาสนี้กราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างมากมา ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ กัมพูสิริ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้ และผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่าน ดร. มานิตย์ วงศ์เสรี ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้ โดยท่านทั้งสองได้ให้กำลังใจ ให้คำชี้แนะและให้คำแนะนำอันมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้เขียน ทำให้ผู้เขียนสามารถปรับปรุงวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้อย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตที่ได้ให้ความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้เขียนเสมอมา รวมถึงเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุด สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อผู้เขียนในการสืบค้นข้อมูลที่มีค่าและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ผู้เขียนขอขอบคุณนางสาวมณิดา อัครสามารถ นางสาวมณฑา คำสิทธิ นางสาวชนนิกันต์ วงศ์ทองทิว และเพื่อนๆ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเอกชนและธุรกิจ ที่ให้กำลังใจและให้การสนับสนุนแก่ผู้เขียนเสมอมา ขอขอบคุณนางสาวภคพร ดาวังปลา นางสาวมรรยาท บุรมัธนานนท์ นางสาวสุวิจักษณ์ รุจนวงศ์ และเพื่อนๆ จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่ผู้เขียน ขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัวเกียรติสุวรรณและนายปวีศ ปันสินชัย ที่ให้การสนับสนุน ให้กำลังใจและเป็นแรงผลักดันให้แก่ผู้เขียนในการจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ทั้งนี้ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะสามารถให้ความรู้และเป็นผลงานทางวิชาการที่มีประโยชน์แก่การศึกษาต่อไป และประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้เขียนขอมอบความดีทั้งหมดให้แก่ผู้มีพระคุณทุกท่าน แต่หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ธารทิพย์ เกียรติสุวรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.7 ทบทวนวรรณกรรม.....	6
บทที่ 2	9
แนวความคิดพื้นฐานและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ ด้วยหน้าที่ ตามกฎหมายไทย	9
2.1 ความนำ	9
2.2 ความหมายของมรดก.....	9
2.2.1 ทฤษฎีกองทรัพย์สิน (theory of patrimony).....	10
2.2.2 กองมรดก (mass of the estate).....	12
2.3 การตกทอดทรัพย์มรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก.....	15

2.3.1 เหตุที่ทำให้มรดกตกทอด.....	15
2.3.2 เวลาและสถานที่มรดกตกทอด	17
2.3.2.1 เวลาที่มรดกตกทอด	17
2.3.2.2 สถานที่มรดกตกทอด.....	17
2.3.3 การแสดงเจตนารับมรดก.....	18
2.3.4 ผลของการตกทอดทรัพย์สินมรดก	19
2.4 ผู้มีสิทธิรับมรดก.....	19
2.4.1 ทายาทโดยธรรม.....	20
2.4.2 ทายาทโดยพินัยกรรม	21
2.4.3 ผู้มีสิทธิรับมรดกนอกเหนือจากการเป็นทายาท	21
2.5 ผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก	23
2.5.1 ผู้จัดการมรดกก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก	23
2.5.1.1 สมัยกรุงสุโขทัย	23
2.5.1.2 สมัยอยุธยา.....	24
2.5.1.3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	26
2.5.2 ผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก.....	30
2.5.2.1 การตั้งผู้จัดการมรดก.....	31
2.5.2.2 การเริ่มต้นการเป็นผู้จัดการมรดก.....	39
2.5.2.3 สิทธิและหน้าที่ของผู้จัดการมรดก	40
2.5.2.4 ความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดก	43
2.6 การจัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก	45
2.6.1 ความเป็นมาของการจัดการมรดก.....	45
2.6.2 ความหมายของการจัดการมรดก	47
2.6.3 หลักทั่วไปของการจัดการมรดก	48

2.6.4	วิธีการจัดการทรัพย์สินมรดก.....	50
2.6.4.1	การรวบรวมทรัพย์สินมรดก.....	50
2.6.4.2	การจำหน่ายทรัพย์สินมรดก.....	51
2.6.4.3	การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท.....	52
2.6.5	การสิ้นสุดของการจัดการมรดก.....	59
2.7	การจัดการทรัพย์สินมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดก.....	59
2.7.1	ลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ.....	60
2.7.1.1	การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก.....	60
2.7.1.2	การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท.....	65
2.7.2	ลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ.....	67
2.7.2.1	การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก.....	67
2.7.2.2	การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท.....	69
2.7.2.3	การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเอง.....	71
2.8	ผลของการจัดการทรัพย์สินมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดก.....	72
2.8.1	ผลของนิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดก.....	73
2.8.1.1	การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ.....	73
2.8.1.2	การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ.....	74
2.8.2	ผลของการโอนทรัพย์สินมรดก.....	77
2.8.2.1	การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ.....	78
2.8.2.2	การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ.....	81
บทที่ 3	97
	แนวความคิดพื้นฐานและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ ด้วยหน้าที่ ตามกฎหมายต่างประเทศ.....	97
3.1	ความนำ.....	97

3.2 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	98
3.2.1 หลักการทั่วไปของการจัดการมรดก	98
3.2.2 การตั้งผู้จัดการมรดก	101
3.2.2.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Testamentsvollstrecker)	101
3.2.2.2 ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Nachlassverwaltung)	104
3.2.3 สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดก	105
3.2.3.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Testamentsvollstrecker)	105
3.2.3.2 ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Nachlassverwaltung)	109
3.2.4 ความสิ้นสุดของการจัดการมรดก	110
3.2.5 การจัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์มรดก	111
3.2.5.1 การโอนทรัพย์มรดกโดยชอบ	115
3.2.5.2 การโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ	116
3.2.6 ผลของการจัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์มรดก	117
3.2.6.1 การโอนทรัพย์มรดกโดยชอบ	117
3.2.6.2 การโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ	119
3.3 ประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษ	121
3.3.1 หลักการทั่วไปของการจัดการมรดก	121
3.3.2 การตั้งผู้จัดการมรดก	124
3.3.2.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executor)	125
3.3.2.2 ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Administrators)	127
3.3.3 สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดก	129
3.3.3.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executor)	129
3.3.3.2 ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Administrators)	135

3.3.4 ความสิ้นสุดของการจัดการมรดก	138
3.3.5 การจัดการมรดก กรณีการ โอนทรัพย์สินมรดก.....	139
3.3.5.1 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ	142
3.3.5.2 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ.....	146
3.3.6 ผลของการจัดการมรดก กรณีการ โอนทรัพย์สินมรดก	148
3.3.6.1 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ	148
3.3.6.2 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ.....	149
บทที่ 4	158
วิเคราะห์ปัญหาผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่	158
4.1 ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณี ผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก	163
4.2 ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น 186	
4.3 ปัญหาจากการปรับใช้กฎหมายตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา.....	206
บทที่ 5	208
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	208
5.1 บทสรุป.....	208
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	210
บรรณานุกรม.....	216
ประวัติผู้เขียน	222

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ตามกฎหมายแล้วทรัพย์สินของเจ้ามรดกย่อมตกทอดเป็นของทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกทันที ตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติมาตรา 1599 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งนี้ ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกที่มีสิทธิที่จะปฏิเสธไม่รับมรดกนั้นก็ได้ โดยการตกทอดนี้เป็นการตกทอดในลักษณะทั้งกองมรดก กล่าวคือ การตกทอดทั้งทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของเจ้ามรดก ตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติมาตรา 1600 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

โดยหลักแล้วทายาทย่อมมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินมรดกได้ด้วยตนเอง หากเจ้ามรดกมีทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกหลายคน ทายาทเหล่านั้นย่อมมีอำนาจจัดการทรัพย์สินมรดกร่วมกัน จนกว่าจะมีการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกจนเสร็จสิ้น ตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติมาตรา 1745 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องมีการทำพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดกหรือมีการร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม หากทายาทของเจ้ามรดกมีหลายคนและมีทรัพย์สินมรดกเป็นจำนวนมากรวมทั้งยังมีเจ้าหนี้กองมรดกอีกด้วย การจัดการทรัพย์สินมรดกและการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกอาจก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการทรัพย์สินมรดก เช่น ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกไม่สามารถตกลงแบ่งปันทรัพย์สินมรดกระหว่างกันได้หรือไม่ทราบว่ามีทรัพย์สินมรดกอะไรบ้างหรือมีหนี้สินอะไรบ้าง เป็นต้น ฉะนั้นกฎหมายจึงกำหนดบุคคลผู้มีอำนาจจัดการทรัพย์สินมรดกเพื่อประโยชน์แก่ทายาททุกคน ในทางกฎหมายเรียกบุคคลผู้นี้ว่า “ผู้จัดการมรดก”

ผู้จัดการมรดกมีอำนาจในการจัดการมรดกโดยทั่วไปหรือจัดการมรดกเพื่อแบ่งปันทรัพย์สินมรดก กล่าวคือ การจัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดก การรวบรวมทรัพย์สินมรดกทั้งหมด การรวบรวมหนี้สินของเจ้ามรดกเพื่อที่ผู้จัดการมรดกจะได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก การแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก ตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติมาตรา 1719 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จะเห็นได้ว่าผู้จัดการมรดกเริ่มเข้ามามีบทบาทในทรัพย์สินมรดกของเจ้ามรดกตั้งแต่เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายและมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินมรดกของเจ้ามรดกเปรียบเสมือนว่าผู้จัดการมรดก

เป็นผู้แทนตามกฎหมายของทายาท มีสิทธิและหน้าที่จัดการมรดกเพื่อประโยชน์แก่ทายาททุกคนหรือปฏิบัติหน้าที่ตามข้อกำหนดในพินัยกรรม โดยการจัดการมรดกเหล่านี้จะต้องกระทำโดยวิธีการโอนทรัพย์สินมรดกเป็นสำคัญ

การจัดการมรดกกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกนั้น อาจมีทั้งกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก เช่น เจ้าหนี้หรือผู้ซื้อทรัพย์สินมรดก เป็นต้น หรือกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก ซึ่งในทางปฏิบัติการโอนทรัพย์สินมรดกทั้งสองกรณีนี้ย่อมมีทั้งการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบและการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ และโดยที่กฎหมายไม่ได้ให้คำนิยามไว้ว่าการโอนทรัพย์สินมรดกลักษณะอย่างไรเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบและลักษณะอย่างไรเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบรวมถึงนิติกรรมที่เกิดขึ้นจากการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบนั้นมีผลทางกฎหมายอย่างไร

นอกจากนี้ ยังพบว่าผลทางกฎหมายของมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้แต่อย่างใด ทำให้พบว่าศาลฎีกาพิพากษาผลทางกฎหมายของมาตราดังกล่าวแตกต่างกัน และยังพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มรดกมิได้บัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอก ทำให้เกิดการปรับใช้กฎหมายที่แตกต่างกันของนักวิชาการกฎหมายและศาลฎีกาด้วยกันสามแนวทาง ดังนี้

แนวที่หนึ่ง เห็นว่า การที่ผู้จัดการมรดกโอนที่ดินทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกโดยไม่ได้รับความยินยอมจากทายาท ถือว่าผู้จัดการมรดกอยู่ในฐานะลูกหนี้ การโอนย่อมรู้อยู่ว่าทำให้ทายาทซึ่งอยู่ในฐานะเจ้าหนี้เสียเปรียบ ทายาทจึงขอให้เพิกถอนนิติกรรมการโอนได้โดยถือว่าเป็นเรื่องการเพิกถอนการฉ้อฉล ตามมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตัวอย่างในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1494/2523 วินิจฉัยว่า “ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้อื่นโดยไม่สุจริตหรือสมยอมกันครั้งนี้ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกอยู่ในฐานะเป็นเจ้าหนี้และเป็นฝ่ายต้องเสียเปรียบ ขอให้เพิกถอนการฉ้อฉลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237 ได้” ท่านศาสตราจารย์พิเศษ ไพโรจน์ วยุภาพ และท่านกীরติ กาญจนรินทร์ ไม่เห็นด้วยกับความเห็นนี้

แนวที่สอง เห็นว่า เมื่อเจ้ามรดกตาย ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินมรดกตกทอดแก่ทายาททันที ดังนั้นทายาทย่อมเป็นเจ้าของที่ดินมรดก การที่ผู้จัดการมรดกโอนที่ดินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกโดยไม่ได้รับความยินยอมจากทายาทเช่นนี้ ทายาทในฐานะเจ้าของทรัพย์สินจึงมีสิทธิติดตามและเอาคืนจากบุคคลภายนอกผู้รับโอนได้ อันเป็นสิทธิตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช เคยให้ความเห็นในลักษณะทำนองเดียวกันกับความเห็นนี้ และมีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 814/2554 “แม้ศาลชั้นต้นจะมีคำสั่งตั้งจำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการ

มรดกของ ช. จำเลยที่ 1 ก็เพียงแต่มีอำนาจจัดการทรัพย์สินมรดกของ ช. แทนทายาททุกคนและมีหน้าที่ต้องแบ่งปันที่ดินพิพาทซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาททุกคน จำเลยที่ 1 ไม่มีสิทธินำที่ดินพิพาทไปขายให้แก่บุคคลใดโดยทายาทผู้ได้รับทรัพย์สินมรดกไม่ยินยอม แม้จำเลยที่ 2 ชื้อที่ดินพิพาทจากจำเลยที่ 1 โดยสุจริต เสียค่าตอบแทน และจดทะเบียนแล้ว จำเลยที่ 2 ก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ตามหลักที่ว่าผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน การที่โจทก์ทั้งห้ามาฟ้องเรียกเอาที่ดินพิพาทคืน จึงเป็นการใช้สิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินจากผู้ไม่มีสิทธิยึดถือไว้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1336 กรณีไม่ใช่เรื่องเพิกถอนการฉ้อฉลตาม ป.พ.พ. มาตรา 237 เพราะการที่จะเป็นเรื่องเพิกถอนการฉ้อฉลได้นั้น จำเลยที่ 1 ผู้โอนจะต้องมีสิทธิโอนอยู่แล้ว แต่การโอนทำให้โจทก์ทั้งห้าซึ่งเป็นเจ้าหนี้เสียเปรียบเท่านั้น”

แนวที่สาม เห็นว่า ทายาทเป็นบุคคลผู้ได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรมตามมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ย่อมถือว่าทายาทอยู่ในฐานะอันจดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อน มาตรา 1300 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงมีสิทธิฟ้องขอให้เพิกถอนการโอนทรัพย์สินมรดกดังกล่าวได้ โดยมีท่านศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และท่านกิริติ กาญจนรินทร์ เห็นด้วยกับความเห็นนี้ และมีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2715/2562 “แม้ว่าการที่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของผู้ตายโอนที่ดินพิพาทโฉนดเลขที่ 27688 ซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดกของผู้ตายเป็นของตนเอง แล้วโอนขายต่อไปให้จำเลยที่ 2 โดยไม่แบ่งให้แก่ทายาทโดยธรรมคนอื่นคือโจทก์ทั้งสองด้วย เป็นการโอนไปหรือการจัดการมรดกโดยไม่ชอบ ทำให้โจทก์ทั้งสองผู้เป็นทายาทของนายมะม่วงและมีสิทธิได้รับมรดกที่ดินพิพาทอยู่ในฐานะอันจะจดทะเบียนโอนที่ดินพิพาทได้อยู่ก่อนแล้วเสียเปรียบก็ตาม แต่เมื่อข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยที่ 1 จดทะเบียนโอนขายที่ดินพิพาท ให้แก่จำเลยที่ 2 ในราคา 380,000 บาท และทางพิจารณาไม่ปรากฏว่า จำเลยที่ 2 รับโอนโดยมีพฤติการณ์ไม่สุจริต ข้อเท็จจริงจึงรับฟังได้ว่า จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกได้รับโอนที่ดินพิพาทโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน จำเลยที่ 2 ย่อมได้ไปซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1300 โจทก์ทั้งสองไม่มีอำนาจฟ้องเพิกถอนนิติกรรมการขายที่ดินพิพาทระหว่างจำเลยที่ 1 กับจำเลยที่ 2 ได้”

ด้วยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่ชัดเจนของผลทางกฎหมายของมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และความแตกต่างในการปรับใช้กฎหมายของศาลฎีการวมถึงความเห็นที่แตกต่างกันของนักวิชาการกฎหมาย ส่งผลต่อการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดก เช่น ผลของนิติกรรม ผลของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก เป็นต้น ทั้งยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก เช่น ทายาทบุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดก เป็นต้น ทำให้ไม่อาจทราบได้เลยว่าทายาทหรือบุคคลภายนอก

ผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกใครควรเป็นผู้มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกดีกว่ากัน รวมถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายมีความประสงค์ที่จะต้องการคุ้มครองบุคคลใดมากกว่ากัน

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่มาของปัญหาที่จะทำการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยจะทำการศึกษาในปัญหา ดังนี้

ปัญหาประการแรก ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก

ปัญหาประการที่สอง ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น

ปัญหาประการที่สาม ปัญหาจากการปรับใช้กฎหมายตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา



1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อทราบหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการมรดก

1.2.2 เพื่อทราบผลของการโอนทรัพย์สินมรดกที่เกิดจากการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดกต่อบุคคลภายนอก

1.2.3 เพื่อทราบผลของการโอนทรัพย์สินมรดกที่เกิดจากการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดกต่อทายาท

1.2.4 เพื่อทราบผลของนิติกรรมที่เกิดจากการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดก

1.2.5 เพื่อทราบสิทธิของทายาทที่เกิดจากการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดก

1.2.6 เพื่อทราบสิทธิของบุคคลภายนอกที่เกิดจากการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดก

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

แม้ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกที่ตกทอดแก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ แต่ไม่มีกฎหมายกำหนดผลไว้โดยชัดแจ้งซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่แน่นอนและความไม่ยุติธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาหลักและบทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่องของผู้จัดการมรดก การจัดการมรดกของผู้จัดการมรดก ในกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบด้วยหน้าที่ การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ รวมถึงผลทางกฎหมายของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบด้วยหน้าที่และไม่ชอบด้วยหน้าที่ต่อบุคคลภายนอกและต่อทายาท และศึกษากฎหมายมรดกของกฎหมายต่างประเทศในเรื่องของการจัดการมรดก กรณีโอนทรัพย์สินมรดก ผู้จัดการมรดก ได้แก่ ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

ศึกษาโดยวิธีการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาวิจัยจากบทความ วารสาร คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ตีราภกฎหมายที่เกี่ยวข้องตลอดจนแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาไทยในเรื่องของการจัดการทรัพย์สินมรดก การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก ผลของการโอนทรัพย์สินมรดก การคุ้มครองบุคคลภายนอกจากการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก รวมถึงหลักกฎหมายและแนวคิดของการจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกของระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ได้เข้าใจผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่
- 1.6.2 ได้เข้าใจหลักกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินมรดก
- 1.6.3 ได้เข้าใจแนวคิดในเรื่องการจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก
- 1.6.4 ได้เข้าใจหลักกฎหมายที่คุ้มครองบุคคลภายนอกกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่
- 1.6.5 ได้เข้าใจหลักกฎหมายที่คุ้มครองทายาทกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่

1.7 ทบทวนวรรณกรรม

1.7.1 นางสาวณัฐนิชา สุวรรณพงษ์. “ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม : ปัญหาบางประการ” วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543 วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความบกพร่องของบทบัญญัติในเรื่องการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม โดยศึกษาสาเหตุที่มาของการร้องขอต่อศาลเพื่อตั้งผู้จัดการมรดก หลักเกณฑ์การตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม ศึกษาความแตกต่างในเรื่องของการสิ้นสุดหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและการสิ้นสุดหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ส่วนกฎหมายต่างประเทศศึกษาหลักเกณฑ์ในเรื่องของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม เช่น ระบบกฎหมายอังกฤษ ระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายฝรั่งเศส

ในส่วนงานวิจัยเล่มนี้ของผู้ศึกษา ผู้ศึกษาจะศึกษาหลักกฎหมายและแนวความคิดการจัดการทรัพย์สินมรดกทั่วไป การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลหรือการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม แต่ในส่วนที่มีแตกต่างจากวิทยานิพนธ์ข้างต้น ผู้ศึกษาจะศึกษาการจัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามระบบกฎหมายไทย ลักษณะการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก ผลของการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก ตลอดจนคำพิพากษาของศาลฎีกาที่วินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก โดยศึกษาหลักกฎหมายและแนวความคิดในเรื่องของการจัดการทรัพย์สินมรดกและการโอนทรัพย์สินมรดกของกฎหมายต่างประเทศ เช่น ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ

1.7.2 นายณัฐวุฒิ ว่างวงศ์. “ผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1713” วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550 วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก โดยศึกษาแนวคิด ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ของหลักกฎหมายในเรื่องของผู้มีส่วนได้เสียในการตั้งผู้จัดการมรดกและระบบการตั้งผู้จัดการมรดกตลอดจนแนวทางการตีความของศาลในเรื่องของการเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก ทั้งนี้ พิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิด ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ของหลักกฎหมายและระบบการตั้งผู้จัดการมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษ ระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายฝรั่งเศส

ในส่วนงานวิจัยเล่มนี้ของผู้ศึกษา ผู้ศึกษาจะศึกษาการตกทอดทรัพย์สินมรดกของกฎหมายไทย โดยศึกษาลักษณะและแนวคิดเกี่ยวกับการตกทอดทรัพย์สินมรดก ความเป็นมาและหลักการในการจัดการทรัพย์สินมรดกและผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 แต่ในส่วนที่มีแตกต่างจากวิทยานิพนธ์ข้างต้น ผู้ศึกษาจะศึกษาการจัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามระบบกฎหมายไทย ลักษณะการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก ผลของการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก ตลอดจนคำพิพากษาของศาลฎีกาที่วินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก โดยศึกษาหลักกฎหมายและแนวความคิดในเรื่องของการจัดการทรัพย์สินมรดกและการโอนทรัพย์สินมรดกของกฎหมายต่างประเทศ เช่น ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ

1.7.3 นายภัทร แพรภทรประสิทธิ์. “ปัญหาการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ในกรณีที่มีข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดก” วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมาย เอกชนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562 วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางในการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ซึ่งศึกษาหลักเกณฑ์ วิธีการตั้งผู้จัดการมรดกตลอดจน

แนวคิด ในการตั้งผู้จัดการโดยคำสั่งศาล โดยศึกษาตั้งแต่วิวัฒนาการความเป็นมาและประวัติศาสตร์ กฎหมายเพื่อให้ทราบวัตถุประสงค์ของการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ตลอดจนแนวทางการ ตีความของศาลในเรื่องการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ทั้งนี้ ศึกษาเปรียบเทียบกับแนวคิดและ หลักกฎหมายในการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลของกฎหมายต่างประเทศ เช่น ระบบกฎหมาย อังกฤษ ระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายฝรั่งเศส

ในส่วนงานวิจัยเล่มนี้ของผู้ศึกษา ผู้ศึกษาจะศึกษาหลักกฎหมายและความเป็นมาในเรื่องของ การจัดการทรัพย์สินมรดกทั่วไปตามระบบกฎหมายไทย ตลอดจนสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของ ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล แต่ในส่วนที่มีแตกต่างจากวิทยานิพนธ์ข้างต้น ผู้ศึกษาจะศึกษาการ จัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามระบบกฎหมายไทย ลักษณะการโอน ทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก ผลของการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก ตลอดจนคำพิพากษา ของศาลฎีกาที่วินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องของการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก โดยศึกษาหลัก กฎหมายและแนวความคิดในเรื่องการจัดการทรัพย์สินมรดกและการโอนทรัพย์สินมรดกของกฎหมาย ต่างประเทศ เช่น ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ

บทที่ 2

แนวความคิดพื้นฐานและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ ตามกฎหมายไทย

2.1 ความนำ

ในสมัยโบราณมนุษย์เชื่อทฤษฎีที่ว่าทรัพย์สินทั้งหลายไม่ใช่ของใคร หากแต่เป็นเรื่องที่มนุษย์รวมกันอยู่เป็นฝูงเป็นหมู่เหล่า ทรัพย์สินทั้งหลายที่ใครหามาได้ย่อมนำมารวมไว้เป็นหมู่คณะ เนื่องจากในสมัยนั้นเชื่อกันว่าทรัพย์สินเป็นของกลาง แม้คนที่หาทรัพย์สินนั้นมาได้ก็ยังมีใจเจ้าของทรัพย์สินเหล่านั้นแต่อย่างใด เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมิได้มีเรื่องของการตกทอดทรัพย์สินมรดกแก่ลูกหลาน หากแต่เป็นเรื่องที่ทรัพย์สินนั้นเป็นของกลางและยังคงเป็นของกลางอยู่ต่อไปแม้ว่าผู้ที่หาทรัพย์สินมาได้จะถึงแก่ความตายก็ตาม

ต่อมาเมื่อสังคมมีความเจริญมากขึ้น ทฤษฎีของกลางก็ถูกเปลี่ยนแปลงไป มีการยอมรับการมีสิทธิในทรัพย์สินมากขึ้นและยอมเห็นสมควรให้มีการรับมรดกของผู้ตาย ทำให้เกิดเป็นธรรมเนียมให้ลูกหลานของผู้ตายมีสิทธิรับทรัพย์สินสืบต่อๆ กันมาได้ โดยเรียกกันว่า “มรดก”

กฎหมายลักษณะมรดกมีที่มาจากจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติกันเรื่อยมาแต่สมัยโบราณ นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย จะเห็นได้จากการปรากฏข้อความในศิลาจารึกตอนหนึ่ง ความว่า “...ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าขุนผู้ใดแล ล้มตายหายกว่าเหยาเรือนพ่อเชื้อ เลื้อคำ มันข้างขอ ลูกเมีย เยียเข้า ไพร่ฟ้าข้าไทย ป่าหมาก ป่าพลูเชื่อมั่น ไว้แก่ลูกมันสิ้น” หมายความว่า เมื่อบุคคลใดตายทรัพย์สินมรดกทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือน เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม สัตว์พาหนะ ข้าทาสบริวาร รวมทั้งที่ดินที่ครอบครองทำประโยชน์ปลูกหมาก ปลูกพลู ตกทอดไปยังบุตรทั้งสิ้น ญาติอื่นไม่ได้รับส่วนแบ่งมรดกเลย¹

2.2 ความหมายของมรดก

คำว่า “มรดก” ตามความเข้าใจของบุคคลทั่วไปในสมัยก่อน หมายถึง ทรัพย์สินทั้งหลายที่ผู้ตายมีอยู่ในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ และเมื่อผู้ตายถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินเหล่านั้นย่อมตกทอดมายังทายาทของผู้ตาย ความเกี่ยวพันในเรื่องมรดกจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันระหว่างผู้ตาย ทรัพย์สินของผู้ตายและทายาท หากไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ว่าเมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินมรดกควรตกทอด

¹ พรชัย สุนทรพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2562), หน้า 1.

แก่ใคร ใครมีอำนาจจัดการดูแลทรัพย์สินมรดกหรือการโอนทรัพย์สินมรดกควรมีหลักเกณฑ์การจัดการมรดกอย่างไรแล้วก็จะเกิดปัญหาขึ้นหลายประการซึ่งผู้ศึกษาจะนำเสนอต่อไป

คำว่า “มรดก” หรือ “มฤตก (มะ-รี-ดก)” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายความว่า “มรดก (คำนาม) สิ่งที่เกิดทอดมาจากบรรพบุรุษหรือที่สืบทอดมาแต่บรรพกาล (คำที่ใช้ในกฎหมาย) ทรัพย์สินทุกชนิดตลอดทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้ตาย เว้นแต่ตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตาย เรียกรวม ๆ ว่า กองมรดก”

คำว่า “มรดก” ตามมาตรา 1600 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมายถึง ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดทั้งสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ เว้นแต่ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้ว เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้

เมื่อพิจารณาคำว่า “มรดก” ตามความหมายพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 มีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า “กองมรดก” ตามมาตรา 1600 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยหมายความว่า ทรัพย์สินทุกชนิดตลอดจนสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ที่ตกทอดมาจากผู้ตายหรือบรรพบุรุษ เว้นแต่ตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าคำว่า “มรดก” หรือ “กองมรดก” ตามความหมายข้างต้นจะแตกต่างจากคำว่า “มรดก” ตามความเข้าใจของบุคคลทั่วไปในสมัยก่อนที่หมายความเพียงว่า มรดก หมายถึง ทรัพย์สินของผู้ตายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ในสมัยก่อน ได้นำแนวความคิดของกฎหมายต่างประเทศมาประกอบด้วย ทำให้เกิดทฤษฎีกองทรัพย์สิน (theory of patrimony) และ กองมรดก (mass of the estate)²

2.2.1 ทฤษฎีกองทรัพย์สิน (theory of patrimony)

กองมรดกมิได้เกิดขึ้นในเวลาของผู้ตายถึงแก่ความตายเท่านั้น แต่กองมรดกมีอยู่ก่อนแล้วตั้งแต่วันที่บุคคลนั้นถึงแก่ความตาย ดังจะเห็นได้จากมาตรา 1599 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท” เพียงแต่จะไม่เรียกทรัพย์สินที่ผู้ตายมีอยู่ก่อนถึงแก่ความตายว่า “กองมรดก” แต่จะเรียกกันในทางทฤษฎีว่า “กองทรัพย์สิน (theory of patrimony)” ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินของบุคคลที่มีอยู่ในระหว่างที่ยังมีชีวิต

² บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วย มรดก พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537), หน้า 18.

ทฤษฎีกองทรัพย์สิน (theory of patrimony) จึงหมายถึงตัวทรัพย์สินและสิทธิตามกฎหมายเอกชนทุกประเภทที่อาจมีราคา รวมถึงหนี้สินของบุคคลนั้นซึ่งอาจมีราคา หากพิเคราะห์แยกออกเป็นทรัพย์สินแต่ละรายชั้นหรือตัวสิทธิเป็นรายสิทธิ ก็อาจนับเป็นทรัพย์สิน (Bines) รายชั้นของบุคคลนั้นได้

เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีกองทรัพย์สิน (theory of patrimony) ของบุคคลพบว่า มีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

ประการแรก กองทรัพย์สินจะมีเฉพาะนิติสัมพันธ์ที่มีราคาหรือมีค่าเป็นเงินทองเท่านั้น กล่าวคือ ตัวทรัพย์สินหรือสิทธิที่มีราคาหรือมีค่าเป็นเงินทองในตัวเองทุกประเภทซึ่งรวมอยู่ในกองทรัพย์สินทั้งสิ้น เช่น กรรมสิทธิ์ รวมถึงสิทธิทั้งหลายที่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร สิทธิเรียกร้องที่เจ้าหนี้มีอยู่เหนือลูกหนี้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นทรัพย์สิน (actif) ของกองทรัพย์สิน ส่วนหนี้หรือภาระที่กองทรัพย์สินจะต้องรับผิดชอบก็เป็นส่วนหนึ่งของกองทรัพย์สินเช่นเดียวกัน แต่จะเป็นส่วนหนี้สิน (passif) ของกองทรัพย์สิน

ส่วนสิทธิประเภทที่ไม่มีค่าหรือไม่มีราคาเป็นเงินทองในตัวเองนั้น เช่น สิทธิในบุคคลภาพ สิทธิเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ หรือสิทธิในครอบครัว แม้บางสิทธิจะก่อให้เกิดสิทธิในการได้รับทรัพย์สินอีกต่อหนึ่ง เช่น สิทธิในค่าอุปการะเลี้ยงดู (ตามมาตรา 1563 มาตรา 1564 และมาตรา 1598/38 ถึงมาตรา 1598/41 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ก็ไม่ใช่สิทธิในกองทรัพย์สิน เพราะโดยสภาพในตัวของมันเองแล้วไม่ได้มีราคาเป็นเงินทองแต่ประการใด

ประการที่สอง กองทรัพย์สินจะมีลักษณะเป็นการทั่วไปและเป็นหนึ่งเดียว โดยผลของกฎหมาย กล่าวคือ ลักษณะความเป็นทั่วไปและความเป็นหนึ่งเดียวนั้นอาจเกิดขึ้นได้ในทางข้อเท็จจริงหรือในทางผลของกฎหมายก็ได้ กล่าวคือ ในกรณีที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย นอกจากบุคคลนั้นจะมีสิทธิในทางทรัพย์สิน (actif) ที่เป็นประโยชน์แก่ตนแล้ว ยังมีหนี้สิน (passif) ซึ่งตนจะต้องรับผิดชอบใช้จากทรัพย์สินของตนเองอีกด้วย ฉะนั้น ทั้งทรัพย์สิน (actif) และ หนี้สิน (passif) จึงรวมอยู่ด้วยกันอย่างแยกไม่ออกและรวมอยู่ในตัวผู้เป็นเจ้าของกองทรัพย์สินและหากตัวทรัพย์สินหรือสิทธิอันเป็นส่วนประกอบของกองทรัพย์สินเปลี่ยนแปลงไป เป็นเหตุให้ได้สิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นสิ่งใหม่มาแทนสิ่งเดิม สิ่งใหม่ที่เข้ามาแทนนั้นก็เข้ามาอยู่ในกองทรัพย์สินเช่นเดียวกันในทำนองลักษณะของช่วงทรัพย์สิน

ประการที่สาม กองทรัพย์สินเกี่ยวกับสภาพบุคคลจนแยกกันไม่ออก กล่าวคือ กองทรัพย์สินเป็นส่วนหนึ่งของสภาพบุคคลเช่นเดียวกับสิทธิในครอบครัว แต่กองทรัพย์สิน

เป็นสิทธิทางด้านเศรษฐกิจของบุคคลทำนองเดียวกันกับทฤษฎีสิทธิทางเศรษฐกิจ (economic rights) ในระบบกฎหมายเยอรมัน โดยมีผลในทางกฎหมาย คือ

ก. บุคคลเท่านั้นที่จะมีกองทรัพย์สินได้ ซึ่งคำว่า “บุคคล” นั้น หมายความว่าบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลที่สามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้

ข. กองทรัพย์สินมีความผูกพันกับบุคคลซึ่งหมายถึงบุคคลธรรมดาเท่านั้นจนกว่าสภาพบุคคลของบุคคลนั้นจะสิ้นไป ซึ่งหลักนี้มีข้อยกเว้นบางประการ คือ ถ้าบุคคลใดถึงแก่ความตาย แม้สภาพบุคคลนั้นจะสิ้นไปก็ตาม แต่กองทรัพย์สินของผู้ตายก็จะโอนมายังทายาททั้งหมด ตามมาตรา 1600 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ค. บุคคลมีทรัพย์สินเพียงกองเดียวไม่อาจแบ่งแยกได้ ลักษณะเช่นเดียวกับที่ไม่อาจแบ่งแยกสภาพบุคคลเป็นส่วนๆ ได้ แต่บุคคลนั้นอาจใช้ทรัพย์สินของตนหรือสิทธิของตนเพื่อการอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงได้

2.2.2 กองมรดก (mass of the estate)

จากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไปแล้วว่ากองมรดกตามมาตรา 1600 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมายถึง ทรัพย์สินของผู้ตาย ตลอดจนสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ตาย โดยจะต้องมีมาก่อนหรือในขณะที่ผู้ตายถึงแก่ความตาย โดยเมื่อพิจารณาคำว่า ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ จะแยกพิจารณาได้ดังนี้

ทรัพย์สิน คือ ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตายซึ่งได้แก่ทรัพย์สินที่มีรูปร่างและทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 137 และ มาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉะนั้น ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ก็ถือว่าเป็นทรัพย์สินมรดกด้วยกันทั้งสิ้น สำหรับกรณีที่ทรัพย์สินมรดกเป็นทรัพย์สินที่มีทะเบียน แม้ทายาทยังมิได้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนก็ถือว่าทายาทได้รับทรัพย์สินมรดกของผู้ตายโดยทางมรดกตั้งแต่ที่เจ้าของทรัพย์สินนั้นถึงแก่ความตายแล้ว³

สิทธิ คือ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่ามีอยู่และเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองซึ่งเป็นการคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิ รวมถึงการบังคับให้เป็นไปตามสิทธินั้นๆ เช่น สิทธิตามสัญญาซื้อขาย สิทธิตามสัญญาเช่าซื้อ สิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมายแรงงาน เป็นต้น

³ พินัย ฌ นคร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), หน้า 42.

คำพิพากษาฎีกาที่ 3189/2528 “ลูกจ้างถูกผู้บรรจุนค่าที่บมือขวา กระตุกหัก 4 นิ้วในขณะที่ทำการขนส่งสินค้าให้นายจ้างต่อมาลูกจ้างถึงแก่ความตายด้วยโรคตับและไตวายสิทธิเรียกร้องเงินทดแทนเพราะเหตุที่ต้องสูญเสียสมรรถภาพในการทำงานของอวัยวะและค่าสูญเสียอวัยวะของร่างกาย ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่คำนวณได้แน่นอนมิใช่เป็นสิทธิเฉพาะตัวของลูกจ้างแต่เป็นสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินย่อมเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาท”

สำหรับคำพิพากษาข้างต้นศาลฎีกาพิพากษาโดยวินิจฉัยให้การได้รับเงินค่าทดแทนตามกฎหมายแรงงานเป็นสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกจ้าง เมื่อลูกจ้างผู้นั้นถึงแก่ความตาย สิทธิในการได้รับเงินค่าทดแทนจึงตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาท ทายาทย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกเงินดังกล่าวจากนายจ้างของลูกจ้างผู้ตายได้

หน้าที่และความรับผิดชอบ คือ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ตายที่ผู้ตายได้ก่อให้เกิดขึ้นในระหว่างที่ตนยังมีชีวิตอยู่ เช่น หนี้ตามสัญญาเงินกู้ หนี้ตามสัญญาจำนอง เหล่านี้เมื่อผู้ตายถึงแก่ความตายทายาทย่อมมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้แห่งกองมรดกนั้น แต่ทายาทมิต้องรับผิดชอบเกินกว่าที่ทรัพย์สินมรดกนั้นจะตกได้แก่ตน ตามมาตรา 1601 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จะเห็นได้ว่ากองมรดกไม่เพียงแต่จะมีทรัพย์สินของผู้ตายหรือเจ้ามรดกเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ตายอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบเหล่านี้ มิได้หมายความรวมถึงทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ตายทุกประเภทที่จะเป็นมรดก หากแต่สิ่งเหล่านี้จะต้องมีลักษณะไม่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ และ ต้องเป็นสิ่งที่ผู้ตายมีอยู่ก่อนหรือในขณะที่ผู้ตายถึงแก่ความตายด้วย ดังนี้

ก. ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบซึ่งไม่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้

ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบจะต้องมีลักษณะที่ไม่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ หมายถึง จะต้องเป็นทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบที่สามารถเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทของเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินของเจ้ามรดก โดยที่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกเหล่านั้นสามารถที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบซึ่งเป็นกองมรดกนั้นได้⁴ โดยที่ลักษณะของสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบที่เป็น

⁴ กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, คำอธิบายกฎหมายมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563), หน้า 35.

การเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้เป็นเรื่องที่ผู้ตายต้องกระทำการนั้นๆ ด้วยตนเองเฉพาะตัวซึ่งบุคคลอื่นไม่สามารถจัดการหรือกระทำการนั้นแทนผู้ตายได้ เช่น สิทธิเรียกค่าทดแทนเกี่ยวกับการหมั้น สิทธิในการได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู หน้าที่ในการเป็นผู้จัดการมรดก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ผู้ตายมีสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบเป็นของตนเองเฉพาะตัวโดยที่จะให้บุคคลอื่นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนแทนตนหรืออุปการะเลี้ยงดูแทนตนไม่ได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหากทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบไม่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ย่อมตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทของผู้ตาย แต่หากสิ่งนั้นเป็นสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบซึ่งเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้แล้วย่อมไม่สามารถเป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทได้

ข. ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต้องเป็นของผู้ตายอยู่แล้ว ในเวลาที่ผู้ตายถึงแก่ความตาย

ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบนอกจากจะต้องไม่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้แล้ว สิ่งเหล่านั้นจะต้องเป็นสิ่งที่ผู้ตายมีอยู่ก่อนหรือในขณะที่ผู้ตายถึงแก่ความตาย กล่าวคือ ในเวลาที่ผู้ตายหรือเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ผู้ตายจะต้องมีโอกาสเป็นเจ้าของทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบนั้นๆ⁵

ทรัพย์สินที่ผู้ตายมีอยู่ในขณะที่ถึงแก่ความตายจะเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทจะต้องได้ความว่าทรัพย์สินเหล่านั้นเป็นของผู้ตาย กล่าวคือ ผู้ตายมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในทรัพย์สินมรดกนั้น ฉะนั้น หากที่ทรัพย์สินเหล่านั้นผู้ตายเพียงแต่ยึดถือครอบครองทรัพย์สินไว้แทนบุคคลอื่น ผู้ตายย่อมไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิครอบครองในทรัพย์สินนั้น จึงไม่ใช่ทรัพย์สินของผู้ตายหรือการได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยนิติกรรมที่เป็นโมฆะ นิติกรรมนั้นย่อมเสียเปล่าไม่สามารถบังคับกันได้ ผู้ตายก็ไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สิน ทรัพย์สินเหล่านั้นจึงไม่เป็นมรดกของผู้ตาย

ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบได้มาเนื่องจากความตายของผู้ตายเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนหรือภายหลังจากที่ผู้ตายถึงแก่ความตายซึ่งถือว่าในเวลาที่ผู้ตายถึงแก่ความตาย ผู้ตายมีใช่เจ้าของทรัพย์สินมรดกเหล่านั้น สิ่งเหล่านั้นย่อมไม่ใช่ทรัพย์สินมรดก เช่น บำเหน็จตกทอดตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 เป็นเรื่องที่รัฐให้สิทธิแก่ทายาท ผู้

⁵ ภัทรศักดิ์ วรณแสง, ทายาทโดยธรรมและการเสียสิทธิในมรดก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 7.

อุปการะเลี้ยงดู หรือผู้อยู่ในอุปการะโดยตรง หาได้ให้สิทธิแก่ข้าราชการผู้นั้นก่อนตายหรือในขณะที่ถึงแก่ความตายไม่ จึงไม่ใช่มรดกหรือทรัพย์สินของผู้ตายที่ผู้ตายยกให้บุคคลอื่นก่อนเสียชีวิต ทรัพย์สินนั้นย่อมไม่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทอีกต่อไปและเจ้ามรดกจะทำพินัยกรรมยกให้บุคคลอื่นอีกไม่ได้

ฉะนั้น ในการพิจารณาว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินมรดกย่อมมีความสำคัญ เพราะหากทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินมรดก ก็จะไม่อยู่ในบังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ย่อมไม่ต้องการตั้งผู้จัดการมรดกหรือดำเนินการจัดการมรดกแก่ทรัพย์สินนั้น แต่ให้พิจารณาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในเรื่องนั้นๆ เป็นการเฉพาะแทน

2.3 การตกทอดทรัพย์สินมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก

ในระบบกฎหมายจะมีระบบวิธีการตกทอดทรัพย์สินมรดกอยู่ 2 ระบบใหญ่ คือ ระบบที่ทรัพย์สินมรดกตกทอดไปยังทายาทโดยธรรมโดยตรงทันทีเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย (Automatic Succession) ซึ่งเป็นระบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย เช่น กฎหมายไทย ระบบกฎหมายเยอรมัน เป็นต้น และระบบที่ทรัพย์สินมรดกตกทอดโดยผ่านผู้แทน (representative succession) เป็นระบบที่ใช้ในระบบกฎหมายอังกฤษ

สำหรับระบบกฎหมายไทยการตกทอดทรัพย์สินมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ถือตามหลักการตกทอดที่ใช้ในกฎหมายโรมัน คือ

ประการแรก ทรัพย์สินมรดกตกทอดเป็นกองมรดกไปยังทายาทโดยธรรมของผู้ตาย เว้นแต่ผู้ตายจะทำพินัยกรรมกำหนดการยกทรัพย์สินให้บุคคลใดไว้เป็นอย่างอื่น

ประการที่สอง ทรัพย์สินมรดกตกทอดไปยังทายาทโดยธรรมโดยตรงทันที เมื่อผู้ตายถึงแก่ความตาย (Automatic Succession) โดยที่ทายาทไม่ต้องให้ความยินยอม

2.3.1 เหตุที่ทำให้มรดกตกทอด

เหตุที่ทำให้มรดกตกทอดมิได้เฉพาะกรณีที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายเท่านั้น โดยที่เหตุแห่งความตายเกิดขึ้นด้วยกัน 2 ประการ คือ การตายโดยธรรมชาติและการตายโดยสาบสูญ

2.3.1.1 การตายโดยธรรมชาติ

คำว่า “ตาย” ตามกฎหมาย หมายถึง การตายธรรมดาเป็นการตายตามธรรมชาติ (death) ซึ่งร่างกายทุกส่วนหยุดทำงานและสิ้นชีวิตไปโดยที่การตายตามธรรมชาตินี้จะไม่มี

การฟื้นคืนชีวิตกลับมา มีสภาพบุคคลอีกต่อไป และเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยทะเบียนราษฎรก็จะเป็นผู้ออกหลักฐานการตายให้ โดยเรียกหลักฐานนี้ว่า “ใบมรณบัตร”

อย่างไรก็ตาม คำว่า “ตาย” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง สิ้นใจ สิ้นชีวิต ไม่เป็นอยู่ต่อไป สิ้นสภาพของการมีชีวิต เช่น สภาวะสมองตาย จะเห็นได้ว่าคำว่า “ตาย” ตามความหมายพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายความรวมถึง “ภาวะสมองตาย” ซึ่งภาวะสมองตายในทางการแพทย์ถือเอาการหยุดหายใจ หัวใจหยุดเต้น และการที่สมองตายเป็นเงื่อนไขของการตายของบุคคล⁶ ซึ่งในทางการแพทย์ ตามประกาศแพทยสภา กำหนดว่าบุคคลที่ได้รับการวินิจฉัยว่าสมองตายถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย โดยที่คำว่า “สมองตาย” หมายถึงการที่แกนสมองถูกทำลายจนสิ้นสุดการทำงานจนสิ้นเชิงตลอดไป⁷ ต่อมาได้มีการแก้ไขหลักเกณฑ์และเงื่อนไขสภาวะสมองตายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตามประกาศแพทยสภา ที่ 7/2554 เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการวินิจฉัยสมองตาย โดยถือว่าเมื่อบุคคลใดมีภาวะสมองตาย โดยเข้าเงื่อนไขหรือตามหลักเกณฑ์ที่ประกาศแพทยสภา กำหนดไว้ก็ถือว่า บุคคลนั้นถึงแก่ความตายแล้วในทางการแพทย์ แม้ว่าในทางการแพทย์จะถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตายก็ตาม แต่ตามกฎหมายไทยไม่ได้มีบทบัญญัติที่ชัดเจนบัญญัติให้สภาวะสมองตายเป็นการตายตามกฎหมาย แต่ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยให้สภาวะสมองตายถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตายแล้ว ตามคำพิพากษาศาลฎีกาคดีชั่วคราว⁸ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4200/2559⁹ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อบังคับของแพทยสภาและ

⁶ วิฑูรย์ อังประพันธ์และวิชาญ เปี้ยวนิม, นิติเวชศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2561), หน้า 434-435.

⁷ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, คำบรรยายวิชา น.301 กฎหมายลักษณะมรดก (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 6.

⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาคดีชั่วคราว การขอเท็จจริงในทางคดีมีว่า จำเลยเป็นแพทย์ร่วมกันผ่าตัดเอาไตออกจากผู้ตาย ในขณะที่ผู้ตายอยู่ในสภาวะสมองตาย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่จำเลยร่วมกันผ่าตัดเอาไตออกจากผู้ตายทั้งสองที่อยู่ในสภาวะสมองตายเป็นการวินิจฉัยของแพทย์ ตามหลักเกณฑ์ของแพทยสภา ถือเป็นการกระทำต่อคนตายแล้ว จึงไม่อาจเป็นการฆ่าได้อีก

⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4200/2559 ขอเท็จจริงในทางคดีมีว่า จำเลยเป็นแพทย์กระทำการผ่าตัดเอาไตทั้งสองข้างของ น. ออกจากร่างกายในสภาวะที่สมองตายตามประกาศของแพทยสภา เพื่อนำอวัยวะไปปลูกถ่ายอวัยวะให้กับบุคคลอื่น ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าสมองตายเป็นการที่แกนสมองถูกทำลายจนสิ้นสุดการทำงานโดยสิ้นเชิงตลอดไป แพทย์เป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยและตัดสินใจการตายของสมองตามเกณฑ์ของวิชาชีพ ดังนั้น เมื่อแพทย์ใช้วิธีการที่ได้รับการยอมรับในการสรุปว่าคนไข้นั้นถึงแก่ความตายแล้ว บุคคลผู้อยู่ในสภาวะสมองตาย คือ การที่แกนสมองถูกทำลายจนสิ้นสุดการทำงานโดยสิ้นเชิงตลอดไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการวินิจฉัยสมองตายที่คณะกรรมการแพทยสภา

ประกาศของแพทยสภาเป็นเพียงหลักเกณฑ์ทั่วไปที่วินิจฉัยว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตายแล้วหรือไม่ และคำพิพากษาศาลฎีกาก็ไม่ได้มีผลบังคับเป็นกฎหมายแต่อย่างใด แต่ผู้ศึกษามีความเห็นด้วยกับการแพทย์และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ดีความคำว่า “สภาวะสมองตาย” หมายถึง บุคคลที่ถึงแก่ความตายแล้ว ด้วยเหตุนี้ เมื่อบุคคลผู้นั้นอยู่ในสภาวะสมองตายจึงถือว่าเป็นบุคคลที่ถึงแก่ความตาย มรดกของบุคคลนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาททันที

2.3.1.2 การตายโดยสาบสูญ

การตายโดยสาบสูญเป็นการตายโดยผลของกฎหมาย (Disappearance) ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 1602 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้บุคคลที่ถึงแก่ความตายตามกฎหมาย มรดกของบุคคลนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาท โดยที่การตายตามกฎหมายต้องเป็นไปตามมาตรา 62 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹⁰ กล่าวคือ บุคคลใดจะเป็นคนสาบสูญได้ก็ต่อเมื่อได้หายสาบสูญไปตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดและศาลมีคำสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนสาบสูญ

2.3.2 เวลาและสถานที่มรดกตกทอด

2.3.2.1 เวลาที่มรดกตกทอด

เมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตายแล้ว ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคคลนั้นย่อมตกทอดไปยังทายาทโดยธรรมทันทีโดยไม่มีช่องว่างแห่งเวลาอันเป็นไปตามหลักการตกทอดมรดกโดยอัตโนมัติ (Automatic Succession) ซึ่งเป็นหลักการเช่นเดียวกันกับระบบกฎหมายเยอรมัน และการตกทอดของมรดกจะเป็นการตกทอดในลักษณะตกไปทั้งกองทรัพย์สิน กล่าวคือ ทั้งทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ตามหลัก Universal Succession เป็นผลให้ทายาทจะเลือกรับเอาแต่เฉพาะทรัพย์สิน โดยที่ไม่ยอมรับเอาหน้าที่และความรับผิดชอบไม่ได้

2.3.2.2 สถานที่มรดกตกทอด

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้โดยเฉพาะ ซึ่งน่าจะถือตามหลักสากลที่ว่า สถานที่ที่มรดกตกทอดนั้น ได้แก่ ภูมิลำเนาของผู้ตาย¹¹ เนื่องจาก

กำหนดและออกเป็นประกาศแพทยสภาตามประกาศแพทยสภาดังกล่าว ย่อมถือได้ว่า เป็นการตายของบุคคลจึงเป็นการกระทำต่อบุคคลที่ตายแล้วไม่มีสภาพเป็นบุคคลที่จะถูกฆ่าได้อีก ไม่เป็นความผิดฐานร่วมกันฆ่าผู้อื่น

¹⁰ มาตรา 62 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ให้ถือว่าถึงแก่ความตายเมื่อครบกำหนดระยะเวลาดังที่ระบุไว้ในมาตรา 61”

¹¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วย มรดก หน้า 68.

ภูมิลาเนายอมเป็นที่สันนิษฐานไว้ว่าเป็นศูนย์กลางทางทรัพย์สินและนิติสัมพันธ์ของบุคคล โดยเหตุนี้เมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตาย ณ สถานที่อื่นที่ไม่ใช่ภูมิลาเนาของผู้ตาย ไม่ถือว่าสถานนั้นเป็นสถานที่ที่มรดกตกทอด แต่ให้ถือสถานที่ ณ ภูมิลาเนาของผู้ตาย เป็นสถานที่ที่มรดกตกทอด

2.3.3 การแสดงเจตนารับมรดก

เมื่อพิจารณาจากต้นร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่ามีการบัญญัติเรื่องการแสดงเจตนารับมรดกหรือการสนองรับมรดก โดยปรากฏให้เห็นในมาตรา 1 มาตรา 11 และมาตรา 12 ดังนี้

มาตรา 1 “เมื่อบุคคลใดตาย ท่านว่าทรัพย์สินมรดกของบุคคลนั้นตกได้แก่ทายาท แต่ทายาทต้องแสดงความจำนงสนองรับ โดยเข้าครอบครองหรือรับการครอบครองทรัพย์สินมรดกและจึงจะมีสิทธิ”

มาตรา 11 “การสนองรับมรดก ท่านว่าจะทำโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ได้

ถ้าทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมคนใดได้กระทำการอันใดซึ่งเป็นการจะรับมรดกสำหรับการเป็นทายาท เช่น เข้าครอบครองทรัพย์สินอันเป็นมรดกของผู้ตายไว้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ดี ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าทายาทผู้นั้นได้สนองรับมรดก”

มาตรา 12 “เมื่อบุคคลใดได้สนองรับมรดกหรือพินัยกรรมแล้ว ท่านให้ถือว่าบุคคลนั้นเป็นทายาทมาตั้งแต่เวลาที่ผู้ตายถึงแก่ความตาย”

มาตรา 15 “สนองรับหรือสละมรดกนั้น ท่านว่าจะทำแต่บางส่วนหรือทำโดยมีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขไม่ได้

สนองรับหรือสละมรดกนั้นจะถอนเสียไม่ได้”

ต่อมาได้มีการแก้ไขต้นร่างหลายครั้ง และพบว่าการตัดข้อความเรื่องการแสดงเจตนารับมรดกหรือการสนองรับมรดกดังกล่าวออกไป และเมื่อมีการบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดกขึ้น ก็ไม่พบมาตราเรื่องการแสดงเจตนารับมรดกหรือการสนองรับมรดกเสียแล้ว ที่เป็นเช่นนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นเหตุจากประเทศไทยในขณะนั้นประสบปัญหาเกี่ยวกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ชาวต่างชาติไม่ยอมขึ้นศาลไทยเนื่องจากชาวต่างชาติมองว่ากฎหมายไทยมีความลำสมัย อีกทั้งนักกฎหมายส่วนใหญ่ในสมัยนั้นเดินทางกลับมาจากการศึกษากฎหมายที่ประเทศอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ จึงได้มีการนำแนวความคิดหรือหลักระบบกฎหมายอังกฤษมาปรับใช้และได้

บัญญัติกฎหมายเรื่องการแสดงเจตนารับมรดกหรือการสนองรับมรดกขึ้นมา อย่างไรก็ตาม เมื่อกฎหมายไทยรับหลักการเรื่องมรดกตกทอดมาจากกฎหมายโรมันและการบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็มีต้นร่างมาจากระบบกฎหมายเยอรมัน กฎหมายฝรั่งเศส เป็นต้น จึงได้นำเรื่องการสนองรับมรดกออกไปเพื่อให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายโรมันและระบบประมวลกฎหมาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็มิได้หมายความว่า จะไม่มีการแสดงเจตนารับมรดกเสียทีเดียว โดยมีบางกรณีที่ต้องมีการแสดงเจตนารับมรดก เช่น ในกรณีที่ทายาทเป็นบุคคลผู้ย่อความสามารถ เช่น ทายาทเป็นผู้เยาว์หรือคนวิกลจริตหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ดังที่ปรากฏในมาตรา 1611 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยหลักแล้วมรดกย่อมตกทอดแก่ทายาทผู้ย่อความสามารถทันทีที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายและผู้ย่อความสามารถก็เป็นทายาทแล้วตั้งแต่ ณ เวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แต่บทบัญญัติมาตรา 1611 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเพียงการบอกรับมรดกหรือการสละมรดก เพื่อเป็นการยืนยันสถานะความเป็นทายาทที่เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายเท่านั้น และในกรณีที่การรับมรดกของผู้ย่อความสามารถต้องได้รับความยินยอมจาก บิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ และต้องได้รับอนุญาตจากศาล ก็เป็นแต่เฉพาะกรณีการรับมรดกโดยมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขและการสละมรดกเท่านั้น โดยไม่รวมถึงการรับมรดกโดยไม่มีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไขหรือการรับมรดกตกทอดธรรมดา

2.3.4 ผลของการตกทอดทรัพย์สินมรดก

เมื่อพิจารณามาตรา 1599 และ มาตรา 1602 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่าเมื่อบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย มรดกของผู้นั้นนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาทไม่ว่าจะเป็นกรณีการตายโดยธรรมชาติและการตายโดยผลของกฎหมายก็ตาม ทรัพย์สินแห่งกองมรดกของผู้ตายนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาทของผู้ตายทันที โดยไม่ต้องแสดงเจตนาสนองรับ ทายาทย่อมเข้าใช้สิทธิในฐานะเป็นผู้รับมรดกได้ทันทีโดยไม่ต้องทำพิธีโอนทรัพย์สินมรดกนั้นเสียก่อน¹²

2.4 ผู้มีสิทธิรับมรดก

คำว่า “ทายาท” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง (คำนาม) ผู้สืบสันดาน ผู้สืบสกุล โดยปริยายหมายถึงผู้รับหรือผู้อยู่ในฐานะที่จะรับตำแหน่งหน้าที่ต่อจากบุคคลอื่น เช่น ทายาททางการเมือง (คำที่ใช้ในกฎหมาย) บุคคลรวมทั้งทารกในครรภ์มารดาซึ่งมี

¹² โชค จารุจินดา, คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก (กรุงเทพฯ: ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531), หน้า 6.

สิทธิได้รับมรดกของผู้ตาย ถ้าสิทธินั้นเกิดขึ้นตามกฎหมาย เรียกว่า ทายาทโดยธรรม ถ้าสิทธินั้นเกิดขึ้นตามพินัยกรรม เรียกว่า ผู้รับพินัยกรรม

หลักทั่วไปของกฎหมายไม่ได้ให้บทนิยามคำว่า “ทายาท” ไว้ว่าหมายถึงอย่างไร คงกล่าวแต่เพียงว่ากองมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยสิทธิตามกฎหมายที่เรียกว่า “ทายาทโดยธรรม” กับ ทายาทที่เรียกว่า “ทายาทโดยพินัยกรรม”¹³

แต่เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ลักษณะมรดกแล้ว คำว่า “ทายาท” หมายถึง บุคคลผู้มีสิทธิได้รับมรดกและได้รับมรดกของผู้ตาย ซึ่งมาตรา 1603 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แบ่งประเภทของทายาทออกเป็น 2 ประเภท คือ ทายาทโดยธรรมและทายาทโดยพินัยกรรม¹⁴

2.4.1 ทายาทโดยธรรม

ทายาทโดยธรรม คือ บุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือทางเครือญาติกับผู้ตาย เช่น บุตร หลาน บิดา มารดา พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าบุคคลทุกคนที่เป็นญาติสืบสายโลหิตหรือเครือญาติกับผู้ตายจะมีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตายด้วยกันหมดทุกคน แต่กฎหมายกำหนด “ลำดับ” ของทายาทโดยธรรมไว้ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ 6 ลำดับ¹⁵ โดยบุคคลใดจะมีสิทธิได้รับมรดกก่อนและหลังทายาทลำดับใดและได้รับมรดกเป็นจำนวน

¹³ กิริติ กาญจนรินทร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2563), หน้า 40.

¹⁴ มาตรา 1603 บัญญัติว่า “กองมรดกย่อมตกทอดแก่ทายาทโดยสิทธิตามกฎหมายหรือโดยพินัยกรรม ทายาทที่มีสิทธิตามกฎหมาย เรียกว่า “ทายาทโดยธรรม” ทายาทที่มีสิทธิตามพินัยกรรม เรียกว่า “ผู้รับพินัยกรรม”

¹⁵ มาตรา 1629 บัญญัติว่า “ทายาทโดยธรรมมีหกลำดับเท่านี้ และภายใต้บังคับแห่งมาตรา 1630 วรรค 2 แต่ละลำดับมีสิทธิได้รับมรดกก่อนหลังดังต่อไปนี้ คือ

- (1) ผู้สืบสันดาน
- (2) บิดามารดา
- (3) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
- (4) พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน
- (5) ปู่ ย่า ตา ยาย
- (6) ลุง ป้า น้า อา

คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นก็เป็นทายาทโดยธรรม ภายใต้บังคับของบทบัญญัติพิเศษแห่งมาตรา 1635”

เท่าใดก็จะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้¹⁶ หากบุคคลใดไม่ใช้ทายาทตามลำดับที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วนั้น บุคคลนั้นก็จะมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมของผู้ตายและไม่มีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตาย เว้นแต่จะมีฐานะเป็นทายาทอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า “ทายาทโดยพินัยกรรม”

2.4.2 ทายาทโดยพินัยกรรม

ทายาทโดยพินัยกรรม คือ บุคคลที่ผู้ตายได้ทำพินัยกรรมไว้โดยระบุให้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินอันใดอันหนึ่งหรือแม้กระทั่งทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ตาย ผู้รับพินัยกรรมจึงมีสิทธิได้รับมรดกโดยอาศัยเจตนาที่กำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของผู้ตายซึ่งเรียกว่า “พินัยกรรม” ตามมาตรา 1646 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งสิทธิและหน้าที่ที่เกิดขึ้นโดยพินัยกรรมนี้มีผลบังคับตั้งแต่เมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้กำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนไขให้มีผลบังคับในภายหลัง ตามมาตรา 1599 และมาตรา 1673 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2.4.3 ผู้มีสิทธิรับมรดกนอกเหนือจากการเป็นทายาท

นอกจากผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกจะเป็นทายาทโดยธรรมหรือทายาทโดยพินัยกรรม ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติโดยชัดแจ้งให้บุคคลทั้งสองฐานะนี้มีฐานะเป็นทายาทตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้บัญญัติถึงผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายเป็นกรณีพิเศษนอกเหนือไปจากทายาทตามกฎหมายแล้ว ได้แก่ วัดและแผ่นดิน ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

2.4.3.1 วัด

หากบุคคลซึ่งถึงแก่ความตายเป็นพระภิกษุ ทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างอยู่ในสมณเพศหรืออันเนื่องมาจากการเป็นสมณเพศ ย่อมตกเป็นสมบัติของวัดที่พระภิกษุมีภูมิลำเนา ตามมาตรา 1623 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่หากเป็นทรัพย์สินที่ได้มาก่อนที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ แม้จะมรณะในระหว่างที่เป็นพระภิกษุ ทรัพย์สินก็ไม่ตกเป็นสมบัติของวัดแต่ตกเป็นทรัพย์สินมรดกแก่ทายาทของพระภิกษุต่อไป ตามมาตรา 1624 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹⁶ มาตรา 1630 บัญญัติว่า “ตราบใดที่มีทายาทซึ่งยังมีชีวิตอยู่ หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ยังไม่ขาดสาย แล้วแต่กรณี ในลำดับหนึ่ง ๆ ที่ระบุไว้ในมาตรา 1629 ทายาทผู้ที่อยู่ในลำดับถัดลงไปไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกของผู้ตายเลย

แต่ความในวรรคก่อนนี้มีให้ใช้บังคับในกรณีเฉพาะที่มีผู้สืบสันดานคนใดยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่กัน แล้วแต่กรณี และมีบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ ในกรณีเช่นนั้นให้บิดามารดาได้ส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งว่าเป็นทายาทชั้นบุตร”

อย่างไรก็ตาม หากพระภิกษุได้จำหน่ายทรัพย์สินที่ได้มาก่อนหรือหลังการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้บุคคลใดหรือจำหน่ายทรัพย์สินโดยวิธีอื่นก่อนที่พระภิกษุจะถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินนั้นก็หากตกเป็นสมบัติของวัดไม่

ดังนั้น แม้กฎหมายจะบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้วัดเป็นผู้รับทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาระหว่างสมณเพศซึ่งพระภิกษุมิได้จำหน่ายไปในระหว่างมีชีวิตหรือโดยพินัยกรรมได้ก็ตาม แต่วัดก็อาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้ หากพระภิกษุได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินของตนให้แก่วัด โดยถือว่าวัดเป็นทายาทโดยพินัยกรรม

2.4.3.2 แผ่นดิน

แผ่นดิน หมายถึง ส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมรดกที่ตกได้แก่แผ่นดิน หากเป็นกรณีอสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินหรือที่ราชพัสดุแล้ว กรมธนารักษ์จะมีหน้าที่ในการปกครอง ดูแล รักษาที่ราชพัสดุ ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562

เมื่อพิจารณามาตรา 1753 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹⁷ พบว่าการตกทอดมรดกนั้นเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายและย่อมตกทอดแก่ทายาทไม่ว่าจะเป็นทายาทโดยธรรมหรือทายาทโดยพินัยกรรม ดังนั้น สำหรับกรณีที่ผู้ตายไม่มีทายาท มรดกของบุคคลนั้นย่อมตกทอดแก่แผ่นดิน แผ่นดินจึงมิใช่ทายาทของผู้ตาย เนื่องจากแผ่นดินไม่ได้มีสถานะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลแต่อย่างใด ทั้งศาลฎีกายังได้พิพากษาวินิจฉัยในหลายคดีเช่นเดียวกันว่าแผ่นดินมิใช่ทายาทของผู้ตาย เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5644/2545 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5850/2541 เป็นต้น

ในเรื่องนี้มีความเห็นของนักวิชาการกฎหมายเห็นว่าหากแผ่นดินเป็นผู้รับมรดกแล้วแผ่นดินย่อมรับไปทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ดังนั้น หากเจ้ามรดกมีหนี้สิน หนี้สินนั้นย่อมตกทอดแก่แผ่นดิน เจ้าหนี้มรดกย่อมมีสิทธิบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินมรดกที่ตกทอดแก่แผ่นดินได้ หากแต่แผ่นดินไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบเกินกว่าทรัพย์สินมรดกที่ตกทอดได้แก่แผ่นดินนั้น¹⁸

¹⁷ มาตรา 1753 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งสิทธิของเจ้าหนี้ของมรดก เมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตายโดยไม่มีทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม หรือการตั้งมูลนิธิตามพินัยกรรม มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่แผ่นดิน”

¹⁸ โชค จารุจินดา, คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก, หน้า 57.

2.5 ผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก

เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แม้ทรัพย์มรดกจะตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมทันที แต่ทายาทเหล่านั้นก็ต้องดำเนินการจัดการมรดกโดยการรวบรวมทรัพย์สินแบ่งมรดกให้แก่กันระหว่างทายาทต่อไป โดยกฎหมายกำหนดวิธีการจัดการมรดกไว้ด้วยกัน 3 วิธี คือ การจัดการมรดกโดยผู้ปกครองทรัพย์ ตามมาตรา 1687 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การจัดการมรดกโดยทายาทร่วมกันจัดการ ตามมาตรา 1475 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และการจัดการมรดกโดยผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้น ตามกฎหมาย มาตรา 1711 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กฎหมายมิได้จำกัดว่าการจัดการมรดกจะต้องดำเนินการโดยผู้จัดการมรดกเสมอไป จึงมีกรณีที่มีการจัดมรดกของผู้หย่อนความสามารถ โดยผู้ทำพินัยกรรมทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินของตนให้แก่ผู้หย่อนความสามารถและระบุตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินของผู้หย่อนความสามารถไว้ในพินัยกรรมเพื่อเก็บรักษาและจัดการทรัพย์สินของผู้หย่อนความสามารถ สำหรับกรณีการจัดการมรดกโดยทายาทร่วมกันจัดการซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดกเสียก่อน ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติของกฎหมาย มาตรา 1713 (2) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการสามารถร้องขอต่อศาลให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก หากทายาทไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะจัดการมรดก อันเป็นการยืนยันได้ว่าการจัดการมรดก ทายาทสามารถจัดการมรดกได้ โดยไม่ต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดกเสียก่อน แต่ในที่นี้ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาเฉพาะแต่กรณีการจัดการมรดกโดยผู้จัดการมรดกเท่านั้น

2.5.1 ผู้จัดการมรดกก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก

2.5.1.1 สมัยกรุงสุโขทัย

ในสมัยนี้ปรากฏจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ตอนหนึ่งความว่า “ไพร่ฟ้า หน้าใส ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล ล้มตายหายกว่า เย่าเรือนพ่อเชื้อเสื้อ้ำมัน ช้าง ลูกเมียเยยข้าว ไพร่ฟ้าข้าไท ป่าหมาก ป่าพลู เพื่อเชื่อมั่นไว้ให้แก่ลูกมันสิ้น” หมายความว่า เมื่อผู้ใดถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินสิ่งของ ไม่ว่าจะเป็นเหย้า เรือน ช้าง ม้า หมาก พลู ฯลฯ ก็ตกทอดแก่ลูก (ทายาท)¹⁹ ทั้งยังไม่ปรากฏการตั้งผู้จัดการมรดกหรือการให้บุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกตลอดจนหน้าที่ของผู้จัดการมรดกแต่อย่างใด

¹⁹ หลวงสุทิวาหนฤพิณ, คำอธิบายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 141.

2.5.1.2 สมัยอยุธยา

สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ พ.ศ. 2155 ได้มีการประกาศกฎหมายลักษณะมรดกซึ่งถือเป็นกฎหมายไทยฉบับแรกที่บัญญัติขึ้นโดยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เรียกกฎหมายนี้ว่า “พระไอยการลักษณะมรดก” หรือ “พระอัยการลักษณะมรดก” โดยมีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องทรัพย์สินของผู้ตายรวมทั้งหนี้สินของผู้ตาย ตลอดจนเรื่องการจัดการมรดก ผู้จัดการมรดก อำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก โดยกฎหมายนี้ได้กำหนดตำแหน่งของผู้จัดการมรดกไว้ เรียกว่า “สมุหมรดก”

สมุหมรดก เป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจในการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของผู้มีบรรดาศักดิ์หรือเศรษฐีคหบดีผู้มีทรัพย์สินจำนวนมาก ซึ่งในสมัยนั้นก็คือ “ขุนนาง” โดยเมื่อบุคคลดังกล่าวถึงแก่ความตาย สมุหมรดกจะจัดทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ตาย โดยเฉพาะทรัพย์สินที่ต้องคืนแก่หลวง เช่น พักยา แล้วนำความเข้ากราบบังคมทูลพร้อมด้วยบัญชีทรัพย์สินนั้นเพื่อรับสนองพระบรมราชโองการเกี่ยวกับการจัดการแบ่งมรดกว่าจะพระราชทานให้แก่ทายาทผู้ตายหรือไม่อย่างไร ต่อจากนั้นให้สมุหมรดกเรียกทายาทของผู้ตายซึ่งเป็นผู้เก็บรักษาทรัพย์สินของผู้ตาย เพื่อให้ทายาทนั้นจัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดกแล้วนำมายื่นต่อสมุหมรดกเพื่อที่สมุหมรดกจะได้จัดการแบ่งทรัพย์สินมรดกตามที่ได้มีพระบรมราชโองการ ทั้งนี้ สมุหมรดกย่อมมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาว่ามรดกรายใดควรจะจัดการมรดกหรือไม่อย่างไร เพราะหากบุคคลใดมีทรัพย์สินมรดกไม่มากนัก สมุหมรดกก็อาจจะไม่ต้องเข้าไปดำเนินการจัดการมรดกก็ได้ ในเรื่องนี้มีความเห็นทางตำรา²⁰ เห็นว่า “ในทางปฏิบัตินั้น สมุหมรดกไม่จำเป็นต้องไปตรวจสอบหรือไปจัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดกเองเหมือนดังเสมียนพนักงาน เพราะสมุหมรดกย่อมมีอำนาจตามกฎหมายในการที่จะสั่งหรือเรียกให้ผู้ครอบครองทรัพย์สินมรดกนั้นจัดทำบัญชีได้” สมุหมรดกมีอำนาจในการเรียกคืนทรัพย์สินที่เรียกว่า “พักยา” ซึ่งพักยานี้บุคคลใดจะมีมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับตำแหน่งหน้าที่และพระมหากษัตริย์จะเป็นผู้พระราชทานให้แก่บุคคลนั้นเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลนั้น เช่น เครื่องยศ ช้างม้า เรือกันยา หรืออาวุธยุทธภัณฑ์ และทรัพย์สินประเภทนี้จะนำมาแบ่งระหว่างทายาทไม่ได้ แต่จะต้องส่งคืนเข้าพระคลังหลวงทั้งสิ้น โดยสมุหมรดกจะเป็นผู้เรียกคืนจากทายาทเพื่อนำทรัพย์สินชนิดนี้ส่งคืนเข้าพระคลังหลวง แต่ก็มีบางกรณีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานพักยาให้แก่ทายาทของผู้ตาย และทายาทสามารถนำทรัพย์สินนั้นรวมเข้าเป็นทรัพย์สินมรดกได้ด้วย

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 143.

ดังนั้น สมุหมรดกจึงมีอำนาจด้วยกัน 5 ประการคือ 1. จัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดก 2. ใช้ดุลพินิจในการพิจารณาได้ว่าทรัพย์สินมรดกรายใดไม่ควรเข้าจัดการ 3. กราบบังคมทูลต่อพระมหากษัตริย์ 4. เรียกทรัพย์สินที่เป็นพหยาคินเข้าพระคลังหลวง 5. จัดการแบ่งทรัพย์สินมรดก

ต่อมาภายหลังตำแหน่งสมุหมรดกได้ถูกยุบไปโดยไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าถูกยุบตั้งแต่เมื่อใด ซึ่งเมื่อพิจารณาการมีตำแหน่งสมุหมรดกก็เพื่อต้องการให้มีการแบ่งมรดกของบุคคลที่มีทรัพย์สินเป็นจำนวนมากและต้องการเรียกทรัพย์สินส่วนที่เป็นพหยาคินสู่พระคลังหลวงจากเหตุผลการมีสมุหมรดกดังกล่าว จึงน่าจะสันนิษฐานถึงมูลเหตุที่ตำแหน่งนี้ถูกยุบได้ว่า ได้มีการยกเลิกการเก็บส่วนภาคหลวงซึ่งไม่ปรากฏแน่ชัดว่าถูกยกเลิกไปเมื่อใดหรือเกิดมีศาลขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ให้ศาลเป็นผู้พิจารณาคดีมรดก พระมหากษัตริย์จึงไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยปัญหาเรื่องมรดกด้วยตนเองอย่างเช่นสมัยก่อน ความจำเป็นที่จะต้องมียุติธรรมสมุหมรดกก็เริ่มหมดไปหรืออาจจะมีการยกเลิกตำแหน่งสมุหมรดกไปเสียก่อนและให้มีเจ้าพนักงานอื่นมาจัดการมรดกภาคหลวงและเมื่อมีศาลเกิดขึ้นแล้วศาลก็จะเป็นผู้พิจารณาแบ่งมรดกส่วนภาคหลวง หากมีศาลแล้วแต่ตำแหน่งสมุหมรดกยังไม่ถูกยกเลิก อาจก่อให้เกิดปัญหาได้ว่าหากบัญชีทรัพย์สินที่สมุหมรดกมีอยู่กับบัญชีทรัพย์สินที่ปรากฏในสำนวนของศาลมีความขัดแย้งกัน ฝ่ายไหนจะน่าเชื่อถือดีกว่ากัน โดยในทางปฏิบัตินั้นควรที่จะเชื่อศาลเสียมากกว่า เนื่องจากศาลมีการสืบพยานหลักฐาน แต่หากสมุหมรดกมีเหตุผลพิเศษจริงๆ ที่ขัดแย้งกับศาลก็น่าจะขอรับพระบรมราชวินิจฉัยได้²¹

จากที่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ในส่วนนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าตำแหน่งสมุหมรดกมีลักษณะหน้าที่ที่คล้ายกับผู้จัดการมรดกในปัจจุบันอยู่บ้าง หากแต่ไม่ใช่ทั้งหมด คงคล้ายคลึงกันเฉพาะในส่วนที่มีการเข้ามาจัดการมรดกของผู้ตาย เนื่องจากตำแหน่งสมุหมรดกมีไว้เพื่อต้องการแบ่งทรัพย์สินมรดกของผู้ที่มีทรัพย์สินเป็นจำนวนมากเท่านั้นโดยหากบุคคลใดมีทรัพย์สินจำนวนน้อย สมุหมรดกก็จะมิได้เข้าไปจัดการ ดังนั้น สมุหมรดกไม่ได้เข้าไปจัดการมรดกในทุกกรณี และหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของสมุหมรดกก็เพื่อต้องการนำทรัพย์สินส่วนที่เป็นของภาคหลวงกลับคืนเข้าสู่พระคลังหลวงและแบ่งทรัพย์สินมรดกส่วนที่เหลือให้กับทายาทของผู้ตายต่อไป จะเห็นได้ว่า หน้าที่ของสมุหมรดกมีความคล้ายคลึงกับหน้าที่ของผู้จัดการมรดกในปัจจุบันเฉพาะในส่วนของการจัดการมรดกของผู้ตายเท่านั้น

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 145-146.

2.5.1.3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยนี้ยังคงใช้กฎหมายพระไอยการลักษณะมรดก (พระไอยการลักษณะมรดก) เรื่อยมา โดยในช่วงหลังได้มีการออกกฎหมายกระทรวงและพระราชบัญญัติต่างๆ มาบังคับใช้ซึ่งก็ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อความที่เป็นสาระสำคัญให้แตกต่างไปจากกฎหมายฉบับเดิม แต่ยังคงให้ทายาทเป็นผู้ดำเนินการจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย เนื่องจากถือว่าทายาทเป็นผู้ที่สมควรได้รับทรัพย์สินมรดกของผู้ตายจึงมีหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย หลักการนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับหลักของกฎหมายต่างประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย เช่น ระบบกฎหมายเยอรมัน จะมีหลักการที่ทรัพย์สินมรดกโอนไปยังทายาทโดยทันทีเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายหรือมรดกโอนไปยังทายาทโดยอัตโนมัติ (Automatic Succession)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นช่วงเวลาที่ประเทศทางยุโรปเรืองอำนาจ เริ่มมีการรับเอากฎหมายสมัยใหม่จากตะวันตกมาปรับใช้มากขึ้น เนื่องมาจากปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต โดยชาวต่างชาติไม่ยอมขึ้นศาลไทย เพราะชาวต่างชาติให้เหตุผลที่ว่า ระบบกฎหมายไทยยังมีความล้าหลังมาก²² ทำให้เริ่มมีการนำเอาหลักระบบกฎหมายอังกฤษมาบังคับใช้

จากการเข้ามาของพวกตะวันตกทำให้เกิดการรับเอาแนวคิดหรือรับเอากฎหมายสมัยใหม่ตะวันตกมาใช้ในระบบกฎหมายไทย โดยเฉพาะในเรื่องมรดก การจัดการมรดกผู้จัดการมรดก โดยในทางวิชาการปรากฏในตำรากฎหมายอธิบายกฎหมายมรดกโดยนักกฎหมายตราสามดวง ในส่วนของบทที่ 2 พระไอยการลักษณะมรดกมาผสมผสานกับแนวความคิดของกฎหมายตะวันตก โดยเฉพาะในส่วนของจัดการมรดกได้นำเอาหลักกฎหมาย เรื่อง ผู้จัดการมรดก ตามแนวคิดของระบบกฎหมายอังกฤษมาเขียนอธิบายไว้ในตำรากฎหมาย เช่น ตำราของอำมาตย์เอกพระยารามบัณฑิตสิทธิเสรี (เซียง สวงค์) โดยอธิบายว่า ผู้จัดการมรดกมี 3 ประเภท คือ 1. ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executor) 2. ผู้จัดการมรดกโดยไม่มีพินัยกรรม (Administrator) และ 3. ผู้จัดการมรดกโดยพลการตนเอง (Executor de son tort) ทั้งนี้ในเนื้อหาตำราได้อธิบายวิธีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดก การถอดถอนผู้จัดการมรดก การเข้ารับหน้าที่ รวมถึงความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดก โดยมีแนวทางเช่นเดียวกับระบบกฎหมายอังกฤษ²³

²² แสวง บุญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2556), หน้า 136.

²³ พระยาพิชารณาภุชามาตย์, คำอธิบายลักษณะมรดก (พระนคร: โรงพิมพ์พิศาลบรรณินดี, 2461), หน้า 148-173.

อิทธิพลของหลักระบบกฎหมายอังกฤษไม่เพียงแต่จะปรากฏทางตำราเท่านั้นยังพบว่าในสมัยนั้นก็นำเอาหลักระบบกฎหมายอังกฤษมาใช้ในการเรียนการสอนที่โรงเรียนกฎหมายในเวลานั้นอีกด้วย เช่น หลักเรื่องทรัสต์ (Trustee) โดยอธิบายว่า “ทรัสต์ เป็นผู้รักษาทรัพย์สินสมบัติไว้ให้ผู้อื่น มักจะมีตัวอย่างในเรื่องพินัยกรรม คือ การตั้งทรัสต์เมื่อตายแล้ว...”²⁴

ทั้งนี้ ยังได้มีการเพิ่มเติมหลักกฎหมายในคดีมรดกที่สำคัญ เช่น หากคดีมรดกทุนทรัพย์เกิน 800 บาท ต้องคัดฟ้องขึ้นกราบบังคมทูลฯ พระมหากษัตริย์ ซึ่งธรรมเนียมนี้ในปี พ.ศ. 2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิก โดยกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (เสนาบดีในกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น) ได้ทรงออกกฎที่ 13 ว่าด้วยฟ้องมรดกไม่ต้องนำทูลไว้ แต่หากคดีบางเรื่องถ้าตัดสินไปตามกฎหมายในขณะนั้น จะทำให้ขัดกับความยุติธรรมก็ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ความกราบบังคมทูลพระกรุณาเพื่อทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยตามความเป็นธรรมได้

ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงเห็นว่ากฎหมายมรดกที่ใช้อยู่ในขณะนั้นไม่สอดคล้องกับจารีตประเพณี จึงได้ทรงให้มีการปรับปรุงกฎหมายมรดกครั้งสำคัญ โดยตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ขึ้นโดยเฉพาะการแบ่งมรดกภาคญาติและมรดกหญิงมีสามีและต่อมาก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้งและเริ่มมีการจัดทำทะเบียนที่ดินที่เป็นหลักฐานเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ เช่น มีการออกกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ พ.ศ. 2459 ว่าด้วยเรื่องการแก้ทะเบียนชื่อโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดก ฉบับที่ 7(17) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการจดทะเบียนโอนมรดก โดยกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการในสมัยนั้น ซึ่งเป็นกฎเสนาบดีกระทรวงว่าด้วยเรื่องการแก้ทะเบียนชื่อเจ้าของที่ดินที่ได้ตายไปแล้ว โดยแก้ไขให้เป็นชื่อของผู้รับมรดก ตามกฎเสนาบดีดังกล่าวนี้ ได้กำหนดขั้นตอนวิธีการต่างๆ ไว้โดยแยกออกเป็นกรณีมรดกที่มีพินัยกรรมและมรดกที่ไม่มีพินัยกรรม และกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการได้นำมาเอาหลักระบบกฎหมายอังกฤษมาบังคับใช้ เช่น

ก. กรณีมรดกนั้นมีพินัยกรรมระบุให้แต่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้ ให้ผู้จัดการมรดกมีอำนาจในการจดทะเบียนใส่ชื่อของผู้จัดการมรดกในโฉนดที่ดินของผู้ตายเพื่อที่ผู้จัดการมรดกจะได้โอนมรดกนั้นให้กับทายาทต่อไป ตามข้อ 5 ของกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการว่าด้วยเรื่องการแก้ทะเบียนชื่อโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดก ฉบับที่ 17²⁵

²⁴ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า 200.

²⁵ ข้อ 5 ของกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ว่าด้วยเรื่องการแก้ทะเบียนชื่อโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดก ฉบับที่ 17 ว่า “ถ้าในพินัยกรรม ผู้มรดกภาพบ่งชื่อคนให้เป็นผู้จัดการแบ่งแยกมรดก (เอ็กเซคิวเตอร์) แล้ว ผู้จัดการ

ข. กรณีมรดกนั้นไม่มีพินัยกรรมระบุตั้งผู้จัดการมรดก หากญาติของผู้ตายหรือผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกันเลย มาขอแก้ชื่อทางทะเบียน ให้ออกประกาศเพื่อให้โอกาสญาติหรือผู้ใดได้แย้งคัดค้าน หากตกลงกันได้ก็ให้เจ้าพนักงานจดทะเบียนไปตามนั้น แต่หากตกลงกันไม่ได้ก็ให้ดำเนินการร้องต่อศาลเสียก่อน ตามข้อ 7 ของกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ว่าด้วยเรื่องการแก้ทะเบียนชื่อในโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดก ฉบับที่ 17²⁶ และ กรณีนี้สามารถจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกได้ โดยญาติหรือผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกันมาจดทะเบียนใส่ชื่อเป็นผู้จัดการมรดกในโฉนดที่ดินของผู้ตาย เจ้าพนักงานจะออกประกาศเพื่อให้ผู้ใดได้แย้งคัดค้าน หากตกลงกันได้ให้บุคคลนั้นเป็นผู้จัดการมรดก เจ้าพนักงานจะจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกลงในโฉนดที่ดิน ตามข้อ 10 ของกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ว่าด้วยเรื่องการแก้ทะเบียนชื่อในโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดก ฉบับที่ 17²⁷

จากหลักการที่ปรากฏในกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีหลักการคล้ายคลึงกับหลักเรื่องผู้จัดการมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษ โดยเหตุผลที่นำหลักระบบกฎหมายอังกฤษมาใช้บังคับนั้นอาจเป็นเพราะประเทศไทยในตอนนั้นเริ่มมีการค้าขายติดต่อกับชาวต่างชาติมากขึ้น นักกฎหมายไทยไปศึกษาต่อต่างประเทศมากขึ้น จึงได้มีการนำเอาหลักกฎหมายของต่างประเทศมาใช้บังคับกับกฎหมายไทยเพื่อให้เกิดความทันสมัยมากขึ้น

แบ่งแยกมรดกนี้มีอำนาจที่จะขอให้ลงชื่อตนเองในโฉนดได้ เพื่อผู้แบ่งแยกมรดกนั้น จะได้โอนให้ผู้ที่ได้รับมรดกต่อไปในเบื้องหน้า หรือผู้จัดแบ่งมรดกจะขอให้โอนชื่อตรงไปยังผู้ที่ได้รับมรดกนั้นก็ได้ แต่ควรให้มีลายลักษณ์อักษรไว้เป็นสำคัญ ถ้าจะต้องจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกในโฉนดแล้ว ให้ใส่ชื่อผู้นั้นและต่อชื่อผู้นั้นไปให้ลงว่า “ในหน้าที่ผู้จัดการแบ่งมรดกของผู้นั้นๆ”

²⁶ ข้อ 7 ของกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ว่าด้วยเรื่องการแก้ทะเบียนชื่อในโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดก ฉบับที่ 17 “ถ้าผู้ที่มาขอแก้ทะเบียนไม่ได้เป็นญาติหรือเป็นผัวเป็นเมีย หรือญาติของผัวของผู้ตายแล้ว และไม่มีโฉนดนำมาให้ดูด้วย เจ้าพนักงานไม่ต้องทำอะไร แต่ถ้ามีโฉนดนำมาให้ดูแล้วให้ประกาศมรดก เพื่อให้ญาติมีตัวมายังหอทะเบียน เจ้าพนักงานจะได้ไต่สวนให้รู้ว่าใครเป็นผู้รับมรดก ถ้าตกลงกันได้จะได้จดทะเบียนไปตามตกลงกันนั้น ถ้าตกลงกันไม่ได้เจ้าพนักงานจะได้สั่งให้ผู้ใดได้แย้งที่คะแนนว่าไม่มีอำนาจไปเป็นโจทก์ยังศาลภายในกำหนดเวลาในพระราชบัญญัติ”

²⁷ ข้อ 10 ของกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ว่าด้วยเรื่องการแก้ทะเบียนชื่อในโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดก ฉบับที่ 17 “ในมรดกของผู้ตายที่ไม่มีพินัยกรรมนั้น อาจมีผู้จัดการแบ่งมรดก (แอดมินิส-เตรเตอร์) ได้เหมือนมรดกมีพินัยกรรม ผู้จัดการแบ่งมรดกไม่มีพินัยกรรมเช่นนี้จะเป็นญาติของผู้ตายก็ได้ หรือเป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องกันเลยก็ได้ ถ้ามีคนชนิดนี้มาขอแก้ทะเบียนแล้ว ให้ออกประกาศมรดกบ่งความว่า ผู้นั้นมาขอในหน้าที่เป็นผู้จัดการแบ่งมรดก เพื่อให้โอกาสแก่ญาติทั้งหลายมาโต้แย้งต่าง ๆ ถ้าตกลงว่าเป็นผู้จัดการมรดกจริงแล้ว ผู้นั้นมีอำนาจขอแก้ทะเบียนลงชื่อตนเองได้เหมือนอย่างผู้จัดการมรดกมีพินัยกรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว”

นอกจากนี้ยังปรากฏคำพิพากษาศาลฎีกายอมรับให้มีการตั้งผู้จัดการมรดกได้แม้ว่าในขณะนั้นจะยังไม่มียกบัญชีบัญชีกฎหมายเรื่องผู้จัดการมรดกที่แน่ชัดก็ตาม แต่ศาลก็ยอมรับให้มีได้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 480 ร.ศ.123 ระหว่าง แหวว (โจทก์) และ อำแดงเทศ (จำเลย) “ถ้าผู้ตายเป็นลูกหนี้และผู้จัดการมรดกหรือภรรยาสามีของผู้ตายหรือญาติคนใดอยู่ในฐานะเป็นตัวแทนของผู้ตาย(คือต้องเป็นญาติผู้ใหญ่) ได้รับรองต่อเจ้าหนี้ใช้หนี้แล้ว เจ้าหนี้ฟ้องผู้รับรองได้ ถึงแม้ว่าผู้ตายจะได้มาเกิน 1 ปีก็ตาม” และ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 586 ร.ศ. 128 (พ.ศ.2453) “ถ้าผู้ตายตั้งใจแบ่งมรดกของตนและคนนั้นได้จัดการแบ่งมรดกของผู้ตายและผู้รับมรดกมิได้โต้แย้ง การที่ผู้จัดการทำแล้วนมนาน การที่จัดแบ่งทำไปนั้นไม่ผิด”²⁸

จนกระทั่งมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 ซึ่งร่างขึ้นโดยนำเอาหลักกฎหมายเก่าๆ มาเป็นหลักและถือเอานำหลักกฎหมายต่างประเทศมาประกอบการร่างกฎหมาย²⁹ เช่น ระบบกฎหมายเยอรมัน กฎหมายฝรั่งเศส เป็นต้น

ดังนั้น จากที่ได้ศึกษามา ผู้ศึกษาเห็นว่าในเรื่องผู้จัดการมรดกในสมัยก่อนยังไม่มียกบัญชีเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่ชัดเจน โดยอาจปรากฏหลักการจัดการมรดกในกฎหมายอื่นอยู่บ้าง เช่น กฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ในเรื่องของการแก้ไขชื่อทางทะเบียนโฉนดที่ดิน เป็นต้น ซึ่งพบว่าหลักเรื่องผู้จัดการมรดกได้มีการรับเอาแนวคิดทางตะวันตกเข้ามาปรับใช้ไม่ว่าจะโดยทางนักกฎหมายหรือโดยทางศาลเป็นผู้ปรับใช้ก็ตาม เช่น การนำเอาแนวคิดของระบบกฎหมายอังกฤษมาปรับใช้กับกฎหมายลักษณะมรดก ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ที่ได้มีการยกร่างขึ้นในปี พ.ศ. 2475 โดยกรมร่างกฎหมาย (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาในปัจจุบัน) โดยในส่วนของผู้จัดการมรดกจัดเป็นหมวดหนึ่งในลักษณะและวิธีการในการจัดการและปັນทรัพย์มรดก เรียกหมวดนี้ว่า “หมวดหนึ่ง ผู้จัดการมรดกซึ่งผู้ตายและศาลตั้ง”³⁰ ตามต้นร่างฯ ของภาษาอังกฤษเรียกหมวดนี้ว่า “Chapter I Executors and Administrators” โดยในชื่อนี้ปรากฏว่ามี

²⁸ พระยาพิชารณาปกขามาตย์, คำอธิบายลักษณะมรดก, หน้า 113.

²⁹ พระยานิติศาสตรไพศาล, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2502), หน้า 129.

³⁰ ลักษณะ 5 วิธีการจัดการและปັນทรัพย์มรดก หมวด 1 ผู้จัดการมรดกซึ่งผู้ตายและศาลตั้ง

ความแตกต่างกับชื่อที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบัน โดยใช้ชื่อเรียกหมวดนี้ว่า “หมวด 1 ผู้จัดการมรดก”³¹ โดยมีชื่อภาษาอังกฤษว่า “Chapter I Administrators of an Estate”³²

2.5.2 ผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก

แม้ระบบกฎหมายไทยจะได้นำเอาหลักระบบกฎหมายอังกฤษมาใช้ในระยะแรก เช่น หลักการขอให้ศาลลงทะเบียนพินัยกรรม โดยมีกระบวนการคล้ายกับการพิสูจน์พินัยกรรม (probate) ของระบบกฎหมายอังกฤษ กล่าวคือ เป็นการกำหนดรับรองสิทธิของผู้จัดการมรดกที่ผู้ตายได้ตั้งไว้ในพินัยกรรม โดยจะต้องลงทะเบียนพินัยกรรมเพื่อให้ศาลรับรองการตั้งผู้จัดการมรดกเสียก่อน เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการแสดงสิทธิในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกต่อไปและในขณะปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกจะต้องนำสำเนาพินัยกรรมที่ศาลประทับตรารับรองว่าถูกต้องพร้อมทั้งหนังสือสำคัญแสดงการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกที่ศาลได้รับรองออกแสดงด้วย แต่ในส่วนของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้นย่อมมีสิทธิจัดการมรดกตามคำสั่งศาลโดยชัดแจ้งอยู่แล้ว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หลักกฎหมายนี้ก็ได้ออกยกเลิกไป รวมถึงอิทธิพลของการนำระบบกฎหมายอังกฤษมาใช้ก็ค่อยๆ ลดความสำคัญลง จะเห็นได้จากมีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ยกเลิกหลักระบบกฎหมายอังกฤษที่เคยนำมาใช้ก่อนหน้านั้นออกเสียจากตัวบทกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น การตัดบทบัญญัติในเรื่องหลักการขอให้ศาลลงทะเบียนพินัยกรรมออกไปเสียทั้งหมด รวมถึงบทบัญญัติที่กำหนดให้ศาลต้องรับรองการตั้งผู้จัดการมรดกซึ่งผู้ตายได้ตั้งไว้ เมื่อศาลรับลงทะเบียนพินัยกรรม เป็นต้น

ลักษณะของผู้จัดการมรดกนั้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย มรดกย่อมตกทอดแก่ทายาททันที (Automatic Succession) สำหรับมรดกบางกองที่ทรัพย์มรดกมีไม่มากนักและกองมรดกนั้นไม่มีหนี้สินที่ต้องจัดการ ทั้งยังมีทายาทเพียงคนเดียวหรือในกรณีที่ทายาทตกลงแบ่งทรัพย์มรดกกันได้ การตั้งผู้จัดการมรดกอาจไม่มีความจำเป็นเท่าใดนัก แต่หากกองมรดกนั้นมีทรัพย์สินหลายรายการและมีหนี้สินที่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก ทั้งยังมีทายาทหลายคนหรือทายาทเหล่านั้นไม่อาจจัดการแบ่งปันทรัพย์มรดกกันได้แล้ว รวมทั้งอาจเกิดปัญหาในการรวบรวมทรัพย์มรดก ตลอดจนการติดตามทวงถามหนี้ที่กองมรดกเป็นเจ้าหนี้ อันเป็นเหตุให้ต้องมีการจัดการมรดกก่อนแบ่งปันทรัพย์มรดกกันระหว่างทายาทต่อไป

³¹ ลักษณะ 4 วิธีจัดการและปันทรัพย์มรดก หมวด 1 ผู้จัดการมรดก

³² กมล สนธิเกษตริน, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6 พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2536), หน้า 367.

2.5.2.1 การตั้งผู้จัดการมรดก

ดังได้กล่าวมาแล้วว่ากองมรดกที่ไม่มีปัญหาในการแบ่งปันทรัพย์มรดก จำต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกไม่ และมาตรา 1599 และมาตรา 1673 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มรดกย่อมตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมทันทีเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ก็ไม่จำเป็นต้องมีผู้จัดการมรดกเสียก่อน ทายาทจึงจะมีสิทธิเรียกร้องทรัพย์มรดกได้³³ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 885/2498 ทายาทฟ้องขับไล่ผู้เช่าจากที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์มรดกได้ โดยไม่จำเป็นต้องตั้งผู้จัดการมรดก คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 22/2522 ผู้ตายไม่มีทรัพย์มรดกก็ไม่มีเหตุที่จะตั้งผู้จัดการมรดก

แต่หากกองมรดกรายใดมีทรัพย์สินเป็นจำนวนมากหรือมีทายาทหลายคน ทั้งมีหนี้สินที่ต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้หรือมีลูกหนี้ที่ทายาทต้องใช้สิทธิเรียกร้องเอาทรัพย์สิน และทายาทไม่สามารถจัดการมรดกระหว่างกันเองได้ กฎหมายจึงกำหนดให้ต้องมีบุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว โดยอาจเรียกร้องเอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้กองมรดก เพื่อนำทรัพย์สินนั้นเข้าสู่กองมรดก หรือต้องโอนทรัพย์สินชำระหนี้ให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งเป็นเจ้าหนี้ หากต่อมากองมรดกมีทรัพย์สินเหลือ ก็ให้นำมาแบ่งปันให้แก่ทายาทตามส่วนที่ทายาทควรจะได้รับ บุคคลซึ่งจำเป็นต้องทำหน้าที่นี้เรียกว่า “ผู้จัดการมรดก” เมื่อพิจารณามาตรา 1711 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่าผู้จัดการมรดกแบ่งออกเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ดังนี้

ก. ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executor)

กฎหมายกำหนดไว้ว่าการตั้งผู้จัดการมรดกกระทำได้ 2 วิธี ตามมาตรา 1712 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ (1) ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม และ (2) ผู้จัดการมรดกโดยบุคคลซึ่งระบุไว้ในพินัยกรรมให้เป็นผู้ตั้ง

(1) ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม หมายความว่า ผู้ทำพินัยกรรมระบุชื่อบุคคลไว้ เช่น เขียนพินัยกรรมตั้งนางชมพู่เป็นผู้จัดการมรดก

(2) ผู้จัดการมรดกโดยบุคคลซึ่งระบุไว้ในพินัยกรรมให้เป็นผู้ตั้ง หมายความว่า ผู้ทำพินัยกรรมไม่ได้ระบุชื่อบุคคลที่จะเป็นผู้จัดการมรดกแต่ได้ระบุชื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดกแทน เช่น เขียนพินัยกรรมว่า ในการจัดการตั้งผู้จัดการมรดกให้นางชมพู่

³³ อัมพร ฤ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2550), หน้า 268.

พิจารณาเลือกบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้จัดการมรดก แต่ทั้งนี้บุคคลที่นางชมพู่ตั้งจะต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้จัดการมรดก

การตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมทั้ง 2 กรณีข้างต้น พินัยกรรมจะต้องทำให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วยและคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกจะต้องชัดเจนให้เป็นผู้จัดการมรดก พินัยกรรมจึงจะมีผลสมบูรณ์บังคับใช้ได้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1042/2496 “โจทก์ฟ้องคดีโดยอ้างว่าเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายตามพินัยกรรม แต่ปรากฏในพินัยกรรมเพียงให้โจทก์เป็นผู้จัดการเก็บค่าเช่าห้องพิพาทส่งไปประเทศจีนเท่านั้น ดังนี้ ไม่ได้ชื่อว่าโจทก์เป็นผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรม”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2340/2519 “ข้อความในพินัยกรรมมีว่า ขอมอบพินัยกรรมให้แก่ ม. และขอตั้งให้ ม. เป็นผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมฯ เป็นการชัดเจนอยู่ในตัวแล้วว่าตั้ง ม. เป็นผู้จัดการมรดก โดยไม่จำกัดว่าเป็นทรัพย์มรดกสิ่งใดบ้าง”

จะเห็นได้ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาเลขที่ 1042/2496 พินัยกรรมระบุแต่เพียงว่าให้โจทก์มีหน้าที่เพียงจัดเก็บค่าเช่าห้องของเจ้ามรดกและส่งเงินค่าเช่าไปยังประเทศจีนเท่านั้น โดยไม่ได้ให้อำนาจจัดการทรัพย์สินอื่นของเจ้ามรดกแต่อย่างใด ทั้งยังไม่ได้มีการระบุแต่งตั้งโจทก์เป็นผู้จัดการมรดกอย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างจาก คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2340/2519 ที่มีข้อความระบุชัดเจนในพินัยกรรมให้แต่งตั้ง ม. เป็นผู้จัดการมรดก ดังนั้น การตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะต้องมีข้อความระบุแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกไว้อย่างชัดเจนในพินัยกรรม มิฉะนั้นจะถือว่าพินัยกรรมนั้นมิได้มีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกแต่อย่างใด

การตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม เจ้ามรดกจะตั้งเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ตามมาตรา 1715 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์³⁴ รวมถึงในกรณีที่ระบุไว้ในพินัยกรรมให้ตั้งบุคคลใดเลือกผู้จัดการมรดก และพินัยกรรมระบุให้บุคคลนั้นสามารถกำหนดให้มีผู้จัดการมรดกเพียงคนเดียวหรือหลายคน ก็สามารถมีผู้จัดการคนเดียวหรือหลายคนได้ ซึ่งในกรณีที่เจ้ามรดกทำพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดกหลายคน³⁵ หากไม่มีข้อกำหนดพินัยกรรมระบุไว้เป็นอย่างอื่น กำหนดอำนาจของผู้จัดการมรดกโดยเฉพาะ ถ้าผู้จัดการมรดกบางคนไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะจัดการ และยังมีผู้จัดการมรดกเหลืออยู่แต่คนเดียว ผู้จัดการมรดกผู้นั้นมีสิทธิที่จะจัดการมรดกได้โดย

³⁴ มาตรา 1715 บัญญัติว่า “ผู้ทำพินัยกรรมจะตั้งบุคคลคนเดียวหรือหลายคนให้เป็นผู้จัดการมรดกก็ได้”

³⁵ สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่, มรดก : ภาค ทฤษฎี ปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557), หน้า 358.

ลำพัง แต่ถ้ามีผู้จัดการมรดกเหลืออยู่หลายคน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้จัดการเหล่านั้นแต่ละคนจะจัดการโดยลำพังไม่ได้ ตามมาตรา 1715 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หากพินัยกรรมมีข้อกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เช่น ระบุว่าผู้จัดการมรดกเหล่านั้นจะต้องจัดการมรดกร่วมกัน ดังนี้ หากผู้จัดการมรดกคนใดคนหนึ่งตายผู้จัดการมรดกที่เหลืออยู่ไม่มีอำนาจจะจัดการมรดกต่อไปได้³⁶

ผู้จัดการมรดกถือเป็นผู้แทนของกองมรดกและสิ่งที่ผู้จัดการมรดกได้กระทำไปภายในขอบอำนาจของการจัดการมรดกย่อมผูกพันทายาท ฉะนั้น ทายาทย่อมมีความผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการทั้งหลายที่ผู้จัดการมรดกได้ทำไปภายในขอบอำนาจในฐานะที่เป็นผู้จัดการมรดก ตามมาตรา 1724 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์³⁷

เมื่อผู้จัดการมรดกมีหลายคน การจัดการมรดกจะต้องกระทำโดยถือเสียงข้างมาก เว้นแต่จะมีข้อกำหนดในพินัยกรรมกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ซึ่งหากมีเสียงเท่ากันให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด ตามมาตรา 1726 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนของการทำนิติกรรมนั้น ผู้จัดการมรดกคนใดคนหนึ่งทำหรือลงชื่อในนิติกรรมแต่เพียงผู้เดียวได้โดยไม่จำเป็นต้องให้ผู้จัดการมรดกคนอื่นร่วมทำนิติกรรมหรือลงชื่อในนิติกรรมก็ได้ เพียงแต่จะต้องได้รับความยินยอมของผู้จัดการมรดกเสียก่อนหรือผู้จัดการมรดกรู้เห็นยินยอมให้ผู้จัดการมรดกคนอื่นทำนิติกรรม ถือว่าเป็นการจัดการมรดกร่วมกันแล้ว

สำหรับการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมนี้มีความคล้ายคลึงกับการตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินโดยพินัยกรรม เนื่องจากเป็นกรณีที่ผู้ปกครองทรัพย์สินมีหน้าที่ปกครองดูแลทรัพย์สินเพื่อเก็บรักษาทรัพย์สินและจัดการทรัพย์สินของผู้หย่อนความสามารถที่ผู้ทำพินัยกรรมทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินของตนให้แก่ผู้หย่อนความสามารถ ผู้ปกครองทรัพย์สินนี้ คือ บุคคลที่ผู้ทำพินัยกรรมกำหนดขึ้นเพื่อให้ดูแลทรัพย์สินที่ตนทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้แก่ผู้หย่อนความสามารถ โดยที่ผู้ทำพินัยกรรมไม่ต้องการให้ผู้แทนตามกฎหมาย เช่น ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์

³⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1840/2534 “ศาลมีคำสั่งตั้ง จ. ม. และ ท. เป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายตามที่กำหนดไว้ในพินัยกรรม ซึ่งตามพินัยกรรมข้อ 4 กำหนดไว้ว่า ในการจัดการมรดกนั้นให้ผู้จัดการมรดกจัดการร่วมกัน ดังนั้นอำนาจในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกจึงต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพินัยกรรมคือต้องจัดการร่วมกัน ถ้าผู้จัดการมรดกคนหนึ่งคนใดตายไป คนที่เหลืออยู่ย่อมไม่มีอำนาจจะจัดการมรดกต่อไป”

³⁷ มาตรา 1724 บัญญัติว่า “ทายาทย่อมมีความผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการทั้งหลายอันผู้จัดการมรดกได้ทำไปภายในขอบอำนาจในฐานะที่เป็นผู้จัดการมรดก”

ทรัพย์ เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินโดยพินัยกรรมของผู้หย่อนความสามารถ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าบุคคลประเภทนี้ทำหน้าที่คล้ายคลึงกับผู้จัดการมรดกแต่มิใช่ผู้จัดการมรดกตามกฎหมายแต่อย่างใด

กรณีการตั้งทรัสต์เพื่อดูแลทรัพย์สินของผู้ก่อตั้งทรัสต์ กล่าวคือ เป็นหลักการดูแลจัดการทรัพย์สินตามระบบกฎหมายอังกฤษเพื่อให้บุคคลโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเพื่อให้ผู้รับโอนดูแลจัดการทรัพย์สินนั้นเพื่อประโยชน์ของบุคคลอีกคนหนึ่ง แม้ว่าผู้รับโอนจะมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ตนรับโอนมา แต่ก็ไม่สามารถได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นได้ หากแต่ต้องดูแลจัดการทรัพย์สินนั้นเพื่อประโยชน์ของบุคคลอีกคนหนึ่งเท่านั้น โดยบุคคลที่โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เรียกว่า “ผู้ก่อตั้งทรัสต์” บุคคลที่รับโอนทรัพย์สินเพื่อดูแลจัดการ เรียกว่า “ทรัสตี (Trustee)” และบุคคลที่รับประโยชน์จากการดูแลจัดการทรัพย์สิน เรียกว่า “ผู้รับประโยชน์ (cestui que trust)”³⁸ สำหรับกรณีนี้กฎหมายไทยห้ามมิให้ก่อตั้งทรัสต์โดยตรงหรือโดยทางอ้อม ไม่ว่าจะตั้งด้วยพินัยกรรมหรือตั้งด้วยนิติกรรมที่มีผลระหว่างมีชีวิตก็ตามเว้นแต่มีกฎหมายพิเศษอนุญาตให้ก่อตั้งทรัสต์ได้³⁹ ซึ่งเมื่อพิจารณากฎหมายพิเศษที่อนุญาตให้ก่อตั้งทรัสต์ได้ คือ พระราชบัญญัติทรัสต์เพื่อธุรกรรมในตลาดทุน พ.ศ. 2550 ซึ่งกฎหมายนี้ได้นำเอาสาระสำคัญของทรัสต์ตามระบบกฎหมายอังกฤษมาบัญญัติไว้แต่แตกต่างจากระบบกฎหมายอังกฤษตรงที่การตั้งทรัสต์จะมีได้เฉพาะกรณีทรัสต์ซึ่งก่อตั้งโดยชัดแจ้งเท่านั้น (express trust) โดยการอาศัยสัญญาก่อตั้งทรัสต์เท่านั้น อย่างไรก็ตามสำหรับการก่อตั้งทรัสต์โดยพินัยกรรมนั้นยังไม่ปรากฏชัดเจนจนถึงปัจจุบัน (2564) ว่ามีกฎหมายพิเศษฉบับใดตรารับขึ้นเพื่ออนุญาตให้บุคคลใดทำพินัยกรรมก่อตั้งทรัสต์ได้

ข. ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Administrator)

การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล เป็นคดีที่ใช้สิทธิทางศาล อย่างไรก็ตามคดีไม่มีข้อพิพาท โดยบุคคลใดจะเป็นผู้ที่จะใช้สิทธิทางศาลได้นั้นและเหตุในการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกจะต้องพิจารณาตามมาตรา 1713 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁴⁰ จะเห็นได้

³⁸ พินัย ณ นคร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก, หน้า 383.

³⁹ มาตรา 1686 บัญญัติว่า “อันว่าทรัสต์นั้น จะก่อตั้งขึ้นโดยตรงหรือโดยทางอ้อมด้วยพินัยกรรมหรือด้วยนิติกรรมใดๆ ที่มีผลในระหว่างชีวิตก็ดีหรือเมื่อตายแล้วก็ดี หากมีผลไม่ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อการก่อตั้งทรัสต์เท่านั้น”

⁴⁰ มาตรา 1713 บัญญัติว่า “ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการจะร้องต่อศาลขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกก็ได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อเจ้ามรดกตาย ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมได้สูญหายไป หรืออยู่นอกราชอาณาจักร หรือเป็นผู้เยาว์

ว่ากฎหมายกำหนดบุคคลผู้เป็นทายาทโดยคำว่า “ทายาท” ตามมาตรานี้ หมายถึง ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกเท่านั้น ไม่รวมถึงทายาทในลำดับชั้นทั้งหมด ส่วนของ คำว่า “ผู้มีส่วนได้เสีย” หมายถึง ผู้ได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินมรดกโดยตรงมาตั้งแต่ต้นในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย หากจำเป็นต้องเป็นทายาทโดยธรรมหรือทายาทโดยพินัยกรรมทุกกรณีไม่ เช่น ผู้มีชื่อถือกรรมสิทธิ์ร่วมกันกับเจ้ามรดกในที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน หรือ กรณีภริยามิชอบด้วยกฎหมายกับเจ้ามรดกซึ่งมีทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกัน ทั้งนี้ศาลฎีกายังได้ตีความคำว่า “ผู้มีส่วนได้เสีย” ตามแนวคำพิพากษาหมายถึง ผู้สืบสิทธิจากทายาทและผู้รับมรดกแทนที่ ผู้แทนโดยชอบธรรมของทายาทที่เป็นผู้เยาว์ เจ้าของรวมในทรัพย์สินมรดก สามีหรือภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก เจ้าหนี้ของกองมรดก ผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรม เป็นต้น

สำหรับเหตุที่จะร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกได้นั้น จะต้องปรากฏเหตุขัดข้องในการจัดการมรดกเสียก่อนจึงจะใช้สิทธิร้องขอต่อศาลได้ ซึ่งเหตุขัดข้องนั้นจะต้องเป็นเหตุที่ระบุไว้ใน (1) – (3) ตามมาตรา 1713 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากไม่ปรากฏเหตุขัดข้องในการจัดการมรดกเสียแล้ว ศาลจะมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกไม่ได้

เหตุขัดข้องในการจัดการมรดกตามที่ระบุในมาตรา 1713 (2) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น เนื่องจากตัวบทกฎหมายไม่ได้อธิบายคำว่า “เหตุขัดข้องในการจัดการมรดก” มีความหมายว่าอย่างไร โดยอาจเป็นเหตุขัดข้องตามกฎหมาย เช่น ศาลตั้งผู้จัดการมรดกหลายคนแล้วผู้จัดการมรดกบางคนลาออกไปโดยศาลอนุญาตหรือผู้จัดการมรดกบางคนตาย ผู้จัดการมรดกที่เหลือจะจัดการมรดกต่อไปไม่ได้ ต้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกใหม่ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 461/2514⁴¹ หรืออาจเป็นเหตุขัดข้องตามความเป็นจริง เช่น เจ้าพนักงานที่ดินแนะนำให้ทายาทไปยื่นคำร้องต่อศาลขอตั้งผู้จัดการมรดก เพื่อให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกและนำคำสั่งศาลนั้นมาเป็นหลักฐานยื่นประกอบการขอจดทะเบียนสิทธิในที่ดินตามมาตรา 81 แห่งประมวลกฎหมาย

(2) เมื่อผู้จัดการมรดกหรือทายาทไม่สามารถ หรือไม่เต็มใจที่จะจัดการ หรือมีเหตุขัดข้องในการจัดการ หรือในการแบ่งปันมรดก

(3) เมื่อข้อกำหนดพินัยกรรมซึ่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้ไม่มีผลบังคับได้ด้วยประการใด ๆ การตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ถ้ามีข้อกำหนดพินัยกรรมก็ให้ศาลตั้งตามข้อกำหนดพินัยกรรม และถ้าไม่มีข้อกำหนดพินัยกรรม ก็ให้ศาลตั้งเพื่อประโยชน์แก่กองมรดกตามพฤติการณ์และโดยคำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดก แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร”

⁴¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 461/2514 “ศาลตั้งให้โจทก์กับ อ. เป็นผู้จัดการมรดกที่ไม่มีพินัยกรรม เมื่อ อ. ตาย โจทก์ไม่มีอำนาจดำเนินการจัดการมรดกต่อไปตามลำพังไม่มีอำนาจเบิกเงินกองมรดกจากธนาคาร โดยที่ยังไม่มีคำสั่งศาลอนุญาตให้โจทก์เป็นผู้จัดการมรดกแต่ผู้เดียว”

ที่ดิน พ.ศ. 2497 และ กฎกระทรวงฉบับที่ 24 ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจดทะเบียนโอนมรดกไว้แล้ว โดยที่ทายาทของเจ้ามรดกไปติดต่อขอรับมรดก เจ้าหน้าที่จะประกาศการขอรับโอนมรดกก่อน หากไม่มีบุคคลใดโต้แย้งคัดค้านก็จะดำเนินการโอนมรดกให้ทายาทตามความประสงค์ของผู้ร้องขอ แต่หากมีผู้คัดค้าน เจ้าหน้าที่ก็จะต้องทำการตรวจสอบพยานหลักฐานที่ผู้ร้องนำมายื่น หากพยานหลักฐานไม่มีความชัดเจนเพียงพอเจ้าหน้าที่ก็จะยกคำขอและแจ้งให้ทายาทไปดำเนินการยื่นคำร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก ซึ่งพฤติการณ์ลักษณะเช่นนี้ศาลตีความโดยถือว่าเป็นเหตุขัดข้องที่ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการสามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกได้

การใช้สิทธิทางศาลเพื่อขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ประเด็นในทางคดีร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกตามแนววินิจฉัยของศาลส่วนใหญ่ มีดังนี้ 1. ผู้ร้องเป็นทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกหรือไม่ 2. มีเหตุขัดข้องในการจัดการมรดกหรือเหตุตามที่กฎหมายกำหนดตามมาตรา 1713 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ 3. ผู้ร้องสมควรเป็นผู้จัดการมรดกและไม่มีลักษณะต้องห้ามการเป็นผู้จัดการมรดกหรือไม่ ดังนั้น ประเด็นในคดีการร้องขอต่อศาลให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกนั้น จึงไม่มีเรื่องทรัพย์สินมรดกเป็นของทายาทคนใดหรือทายาทคนใดเป็นผู้มีสิทธิได้รับมรดกหรือมรดกกองนั้นมีทรัพย์สินอะไรบ้าง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้คำสั่งของศาลจึงมีเพียงการพิพากษาให้ตั้งผู้ร้องหรือบุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกเท่านั้น เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6857/2541 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1159/2551 โดยที่คำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองเรื่องนี้วินิจฉัยในทำนองเดียวกันว่าประเด็นในการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกมีเพียงสมควรตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกหรือไม่ ผู้ร้องมีสิทธิตั้งผู้จัดการมรดกหรือไม่ มีเหตุขัดข้องในการจัดการมรดกหรือไม่ โดยที่ไม่มีประเด็นเรื่องกองมรดกมีทรัพย์สินมรดกอะไรบ้างหรือการวินิจฉัยว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของกองมรดกหรือไม่ เป็นต้น

ทั้งนี้ กฎหมายให้อำนาจแก่ศาลใช้ดุลพินิจตั้งผู้จัดการมรดกก็คนก็ได้ โดยจะมีเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้เช่นเดียวกับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม และเมื่อศาลตั้งผู้จัดการมรดกไปแล้วคนหนึ่ง ต่อมาปรากฏว่าการจัดการมรดกอาจเกิดความไม่เป็นธรรม ศาลก็จะตั้งผู้จัดการมรดกเพิ่มขึ้นอีกคนเพื่อเข้าร่วมเป็นผู้จัดการมรดกกับคนก่อนก็ได้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6574/2541 และในกรณีที่มีผู้จัดการมรดกหลายคน การจัดการมรดกจะต้องจัดการมรดกร่วมกันโดยถือเอาเสียงข้างมาก ตามมาตรา 1726 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ค. ผู้จัดการมรดกโดยทายาทตกลงแต่งตั้ง

สำหรับกรณีนี้มีความเห็นออกเป็น 2 แนวด้วยกัน ดังนี้

ความเห็นฝ่ายแรก แม้กฎหมายจะมีได้บัญญัติผู้จัดการมรดกประเภทนี้ไว้โดยตรง แต่เกิดจากการตีความตัวบทกฎหมายในมาตรา 1711 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “ผู้จัดการมรดกนั้นรวมตลอดทั้งบุคคลที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมหรือโดยคำสั่งศาล” ซึ่งคำว่า “รวมตลอดทั้งบุคคล” จึงมีความหมายว่า ผู้จัดการมรดกมีได้ทั้งที่ไม่ได้เกิดจากคำสั่งศาลและจากพินัยกรรมก็ได้⁴² ดังนั้น ผู้จัดการมรดกจึงอาจเกิดจากทายาทตกลงแต่งตั้งก็ได้

ท่านหม่อมหลวงเฉลิมชัย เกษมสันต์ เห็นว่า “ผู้จัดการมรดกโดยทายาทเป็นผู้ตั้งนั้น มาตรา 1745 บัญญัติว่า “ถ้ามีทายาทหลายคน ทายาทเหล่านั้นมีสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกร่วมกันจนกว่าจะได้แบ่งมรดกกันเสร็จแล้ว และให้ใช้มาตรา 1356 ถึงมาตรา 1366 แห่งประมวลกฎหมายนี้บังคับ เพียงเท่าที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติแห่งบรรพนี้” แสดงว่าจะนำบทบัญญัติมาตรา 1711 ถึงมาตรา 1733 มาใช้กับผู้จัดการมรดกโดยทายาทเป็นผู้แต่งตั้งไม่ได้ แต่ต้องนำมาตรา 1734 ถึงมาตรา 1744 มาใช้บังคับ”⁴³

ในความเห็นนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาสนับสนุน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4720/2541 “ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกอาจตกลงตั้งจำเลยซึ่งไม่มีคุณสมบัติต้องห้ามตามกฎหมาย เป็นผู้จัดการมรดกได้โดยไม่ต้องไปร้องขอให้ศาลแต่งตั้ง”

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อธิบายว่า “ผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมมีมาตรา 1712 เป็นบทบังคับ ส่วนผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยคำสั่งศาลอยู่ในบังคับมาตรา 1713 แต่มาตรา 1711 บัญญัติว่าผู้จัดการมรดกนั้น รวมตลอดทั้งบุคคลที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมหรือคำสั่งศาล จึงต้องเป็นที่เข้าใจว่ายังมีผู้จัดการมรดกประเภทอื่นอีก ทั้งนี้จะหมายถึงผู้จัดการมรดกประเภทใด ข้อนี้มีมาตรา 1745 บัญญัติว่า ถ้ามีทายาทหลายคน ทายาทเหล่านั้นมีสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกร่วมกัน จนกว่าจะได้แบ่งมรดกกันเสร็จแล้ว และให้ใช้มาตรา 1356 ถึงมาตรา 1366 แห่งประมวลกฎหมายนี้บังคับ เพียงเท่าที่ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁴² กิริติ กาญจนรินทร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก, หน้า 320.

⁴³ หม่อมหลวงเฉลิมชัย เกษมสันต์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555), หน้า 351-352.

บรรพ 6 และมาตรา 1358 ในลักษณะกรรมสิทธิ์รวมบัญญัติว่า เจ้าของรวมมีสิทธิจัดการทรัพย์สินร่วมกัน จึงเห็นได้ว่า เมื่อมรดกยังไม่ได้แบ่งกันและมีทายาทหลายคนมีสิทธิในกองมรดก ทายาทเหล่านั้นเป็นผู้จัดการทรัพย์สินในกองมรดกร่วมกัน ผู้จัดการมรดกอีกประเภทหนึ่งจึงได้แก่ทายาท ทั้งในกรณีเช่นนี้มีมาตรา 1713 (2) บัญญัติไว้ให้เห็นไว้ด้วยว่า ทายาทก็เป็นผู้จัดการมรดกเหมือนกัน เพราะมีการกล่าวถึงกรณีทายาทไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะจัดการมรดก สมมติว่าทายาททำความตกลงกันไม่ได้ในการจัดการและแบ่งมรดก พินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดกก็ไม่มีและทายาทไม่ออกไปศาลเพื่อขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก จึงพร้อมใจกันตั้งผู้หลักผู้ใหญ่ที่นับถือเป็นผู้จัดการมรดก ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้จัดการมรดกนี้ไม่มีกฎหมายว่าไม่เป็นผู้จัดการมรดก”⁴⁴

ความเห็นที่สอง เป็นความเห็นของนักวิชาการ ท่านวิจิต วิจารณ์ เห็นว่าคำว่า “รวมตลอดทั้ง” ตามหลักไวยากรณ์ไทยเป็น “วิกตรรกกริยา” หมายความว่า “ได้แก่” หรือ “หมายถึง” ฉะนั้น คำหรือข้อความที่อยู่ข้างหลังคำว่า “รวมตลอดทั้ง” จึงแสดงลักษณะภาวะอย่างเดียวกับคำที่อยู่ข้างหน้า นอกจากนี้คำว่า “หรือ” ในบทบัญญัติมาตรา 1711 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แสดงถึงการแบ่งแยกประเภทของผู้จัดการมรดกอยู่ในตัวอยู่แล้วว่ามี 2 ประเภท”⁴⁵

ท่านศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ กัมพูสิริ เห็นด้วยว่า “แม้ถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา 1711 อาจทำให้เข้าใจไปได้ว่านอกจากผู้จัดการมรดกที่ถูกแต่งตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมหรือโดยคำสั่งศาลแล้ว ยังมีผู้จัดการมรดกที่ถูกแต่งตั้งขึ้นโดยวิธีอื่นอีก ซึ่งความหมายที่แท้จริงนั้นน่าจะหมายความว่า ผู้จัดการมรดกอาจตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมหรือโดยคำสั่งศาลเท่านั้น เพราะบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยผู้จัดการมรดก ตั้งแต่การแต่งตั้ง ถอดถอนหรือเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก กล่าวถึงเฉพาะผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นสองประเภทนี้เท่านั้น ไม่ได้บัญญัติถึงผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยวิธีอื่นด้วย”⁴⁶

ท่าน ดร. เสริม วินิจฉัยกุล เห็นด้วยว่า “กรณีทายาทร่วมกันจัดการมรดกตามมาตรา 1745 นั้น เป็นการจัดการในฐานะเจ้าของรวมซึ่งเกิดขึ้นโดยกฎหมาย เป็นคนละฐานะกับผู้จัดการมรดกโดยการแต่งตั้ง แม้ทายาทจะตั้งบุคคลอื่นมาดำเนินการแทนตน บุคคล

⁴⁴ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยครอบครัวมรดก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2508), หน้า 718-719.

⁴⁵ วิจิต วิจารณ์, “ความเห็นแย้งเกี่ยวกับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม,” ใน บทบัญญัติ, (มกราคม 2508), หน้า 48-50.

⁴⁶ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, หลักกฎหมายมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564), หน้า 221.

ดังกล่าวก็มีฐานะเป็นตัวแทนของทนายทตามสัญญาระหว่างทนายททั้งหลายผู้ตั้งและผู้รับจัดการแทนทนายทนั่นเอง”⁴⁷

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับแนวความเห็นที่สองที่ว่า มาตรา 1711 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่าผู้จัดการมรดกนั้นประกอบด้วยบุคคลที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมหรือโดยคำสั่งศาล ทั้งมาตรา 1730 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ให้นำมาตรา 1563 1564 วรรค 1 และ 2 และ 1565 แห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม ในระหว่างทนายทกับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและในระหว่างศาลกับผู้จัดการมรดกที่ศาลตั้ง” ซึ่งมาตรานี้ก็ไม่ได้ระบุว่าให้นำมาใช้กับผู้จัดการมรดกประเภทอื่น จึงแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการระบุให้ผู้จัดการมรดกมีได้เพียง 2 ประเภทเท่านั้น และในวิจัยเล่มนี้ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาแต่เฉพาะผู้จัดการมรดกเพียง 2 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรม และผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยคำสั่งศาล

2.5.2.2 การเริ่มต้นการเป็นผู้จัดการมรดก

ก. การเริ่มต้นเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

เนื่องจากการทำพินัยกรรมเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวของผู้ตาย จึงมิใช่บทบังคับบุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้จัดการมรดกเสมอไป หากบุคคลนั้นไม่สมัครใจหรือไม่เต็มใจที่จะเป็นผู้จัดการมรดกเสียแล้ว ก็สามารถปฏิเสธการเป็นผู้จัดการมรดกได้

ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจึงเริ่มมีอำนาจหน้าที่ เมื่อแสดงเจตนาเข้ารับหน้าที่ ทั้งนี้อาจแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ได้ ตามมาตรา 1717 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งโดยแสดงเจตนาไปยังทนายทหรือการแสดงเจตนาโดยปริยาย เช่น การลงมือจัดทำบัญชีทรัพย์มรดก ตามมาตรา 1728 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะผู้จัดการมรดกจะตอบรับโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย การสนองรับเช่นนี้จะกระทำเกิน 1 ปี นับแต่วันที่เจ้ามรดกตายไม่ได้

แต่มีความเห็นของท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช เห็นแตกต่างว่า “การเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมเริ่มทันทีที่พินัยกรรมมีผล โดยเห็นว่ามาตรา 1728 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ควรตีความว่าไม่ต้องการตอบรับ และมาตรา 1717 แห่ง

⁴⁷ เสริม วินิจฉัยกุล, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2496), หน้า 149.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นบทกฎหมายที่ให้สิทธิแก่ทายาทที่จะปฏิเสธผู้จัดการมรดกโดย
 พินัยกรรมที่ไม่ได้ตอบรับมาภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด”

เมื่อเริ่มเป็นผู้จัดการมรดกแล้ว อำนาจหน้าที่ สิทธิ และความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกก็จะเริ่มขึ้นในเวลาเดียวกันและจะต้องกระทำการจัดการมรดกและแบ่งปัน
 ทรัพย์มรดกให้แล้วเสร็จ

ข. การเริ่มต้นเป็นผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

เมื่อพิจารณาดำเนินการประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6
 มรดก พบว่าผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลจะเริ่มหน้าที่การเป็นผู้จัดการมรดกก็ต่อเมื่อบุคคลที่ได้รับการ
 แต่งตั้งนั้นได้ให้ความยินยอมการเป็นผู้จัดการมรดกโดยตรงหรือโดยปริยาย ทั้งนี้ไม่รวมถึงกรณีที่
 บุคคลนั้นได้กระทำการหรือแสดงการรวบรวมทรัพย์มรดกในเหตุฉุกเฉิน ไม่ถือว่าเป็นความยินยอมการ
 เป็นผู้จัดการมรดก ตามมาตรา 127⁴⁸

ต่อมาได้ยกเลิกข้อความข้างต้นในเรื่องของความยินยอมการเป็น
 ผู้จัดการมรดก และเปลี่ยนเป็นให้ผู้จัดการมรดกที่ศาลแต่งตั้งเริ่มมีอำนาจหน้าที่ เมื่อผู้จัดการมรดกผู้
 นั้นได้ฟังคำสั่งศาลหรือถือว่าได้ฟังคำสั่งศาลแล้ว ตามที่ระบุในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 มาตรา 1716 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยที่คำว่า “ได้ฟัง” หรือ ถือว่า “ได้ฟัง”
 หมายความว่า ศาลอ่านคำสั่งหรือถือว่าศาลได้อ่านคำสั่งตั้งแต่วันใดก็ถือว่าวันนั้นเป็นวันเริ่มอำนาจ
 และหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ซึ่งคำสั่งนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นคำสั่งที่ถึงที่สุดก็ได้ เช่น คำพิพากษา
 ศาลฎีกาที่ 193/2541 เป็นต้น ทั้งนี้ เมื่อผู้จัดการมรดกได้ฟังคำสั่งศาลหรือถือว่าได้ฟังคำสั่งศาลแล้ว
 อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกย่อมเริ่มต้นนับแต่วันนั้นเป็นต้นไป

2.5.2.3 สิทธิและหน้าที่ของผู้จัดการมรดก

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดก โดยหลักแล้วผู้จัดการมรดกไม่มีสิทธิ
 ได้รับความจ้างหรือบำเหน็จจากกองมรดก เว้นแต่ทายาทเสียหายข้างมากจะกำหนดให้ไว้ ตามมาตรา 1721

⁴⁸ มาตรา 127 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะเป็นผู้จัดการมรดกโดยการแต่งตั้งก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นยินยอมด้วยโดยตรงหรือ
 โดยปริยาย

การทำกิจการใดในเหตุฉุกเฉินหรือการรวบรวมเรื่องราวเพื่อแสดงให้เห็นภาวะของกองมรดกนั้น จะฟังว่า
 เป็นความยินยอมเป็นผู้จัดการมรดกโดยปริยายหาได้ไม่”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม ผู้จัดการมรดกจะมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการมรดกดังนี้

ก. สิทธิและหน้าที่ทั่วไปของผู้จัดการ

เมื่อพิจารณาตามมาตรา 1719 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁴⁹ พบว่าสิทธิและหน้าที่ของผู้จัดการมรดกมีหลักที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก สิทธิและหน้าที่กระทำการเพื่อให้การเป็นไปตามคำสั่งแจ้งชัดหรือโดยปริยายแห่งพินัยกรรม กรณีนี้หมายความว่าหากพินัยกรรมมีข้อความระบุหน้าที่ไว้อย่างไรแล้ว ผู้จัดการมรดกก็ต้องดำเนินการนั้น

ประการที่สอง สิทธิและหน้าที่ที่จะจัดการอันจำเป็นเพื่อจัดการมรดกโดยทั่วไปหรือเพื่อแบ่งปันทรัพย์มรดกซึ่งสิทธิและหน้าที่นี้เป็นอำนาจของผู้จัดการมรดกโดยเฉพาะ โดยที่ผู้จัดการมรดกไม่จำเป็นต้องขอความยินยอมจากทายาทหรือได้รับความยินยอมจากทายาท เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1073/2533 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1236/2491 (ที่ประชุมใหญ่)

นอกจากมาตรา 1719 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นอำนาจในการจัดการมรดกโดยทั่วไปของผู้จัดการมรดกแล้ว ผู้จัดการมรดกยังต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและไม่เป็นที่เสียหายแก่กองมรดก โดยมีหลักทั่วไปการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดก⁵⁰ ในที่นี้ผู้ศึกษาขอยกมากล่าวพอสังเขปดังนี้

(1) ผู้จัดการมรดกจะทำนิติกรรมใดซึ่งตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกมิได้

คำว่า “ปฏิปักษ์” หมายความว่า ส่วนได้เสียของตนเองกับกองมรดกขัดกัน⁵¹ เช่น ในกรณีที่จะต้องการขายทรัพย์มรดก ผู้จัดการมรดกจะเป็นผู้ซื้อทรัพย์มรดกนั้นไม่ได้ เนื่องจากการทำหน้าที่ในฐานะผู้จัดการมรดก ผู้จัดการมรดกก็ต้องมีหน้าที่ขายทรัพย์

⁴⁹ ตามมาตรา 1719 บัญญัติว่า “ผู้จัดการมรดกมีสิทธิและหน้าที่ที่จะทำการอันจำเป็น เพื่อให้การเป็นไปตามคำสั่งแจ้งชัดหรือโดยปริยายแห่งพินัยกรรม และเพื่อจัดการมรดกโดยทั่วไป หรือเพื่อแบ่งปันทรัพย์มรดก”

⁵⁰ เปรียบ หุตางกูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 17 (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563), หน้า 234.

⁵¹ กীরติ กาญจนรินทร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก, หน้า 354.

มรดกให้ได้ในราคาสูงเพื่อประโยชน์แห่งกองมรดก แต่หากผู้จัดการมรดกเป็นผู้เข้าซื้อทรัพย์สินมรดกนั้นเสียเองแล้วก็ต้องยอมซื้อทรัพย์สินมรดกในราคาที่ถูก ฉะนั้น ส่วนได้เสียจึงเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

อย่างไรก็ตาม หากพินัยกรรมได้อนุญาตหรือได้รับอนุญาตจากศาลแล้ว ผู้จัดการมรดกย่อมสามารถกระทำการในเรื่องนั้นได้ เช่น พินัยกรรมระบุให้ผู้จัดการมรดกสามารถเป็นผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกได้ โดยราคาที่ผู้จัดการมรดกซื้อทรัพย์สินมรดกนั้นจะต้องเป็นราคายุติธรรมและนำเงินนั้นไปชำระหนี้กองมรดกต่อไป หรือพินัยกรรมระบุให้ผู้จัดการมรดกสามารถโอนที่ดินเลขที่ 123 ให้แก่ตนเองได้ ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกนำเงินส่วนตัวไปชำระหนี้ถ่วงอานงที่ที่ดินเลขที่ 123 แทนกองมรดก เป็นต้น

(2) ผู้จัดการมรดกทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอกโดยเห็นแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันบุคคลภายนอกได้ให้คำมั่นว่าเป็นलगส่วนตัวมิได้

ตามมาตรา 1724 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁵² ฉะนั้น หากทายาทได้ให้ความยินยอมไม่ว่าจะเป็นการให้ความยินยอมโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายแล้ว นิติกรรมนั้นทายาทย่อมผูกพันต่อบุคคลภายนอก

ข. อำนาจหน้าที่โดยเฉพาะของผู้จัดการมรดก

กฎหมายกำหนดหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่สำคัญไว้โดยเฉพาะ โดยมีด้วยกันอยู่ 9 ประการ ดังนี้

- ข.1 หน้าที่ในการจัดการศพของเจ้ามรดก
- ข.2 หน้าที่ในการจัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดก
- ข.3 หน้าที่แจ้งหนี้อันเป็นคุณหรือเป็นโทษระหว่างผู้จัดการมรดกกับกองมรดก
- ข.4 หน้าที่หาประกันในการจัดการมรดก
- ข.5 หน้าที่แถลงความเป็นไปในการจัดการมรดกแก่ทายาท

⁵² มาตรา 1724 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าผู้จัดการมรดกเข้าทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอก โดยเห็นแก่ทรัพย์สินอย่างใด ๆ หรือประโยชน์อย่างอื่นใด อันบุคคลภายนอกได้ให้ หรือได้ให้คำมั่นว่าจะให้เป็นलगส่วนตัว ทายาทหาต้องผูกพันไม่ เว้นแต่ทายาทจะได้ยินยอมด้วย”

- ข.6 หน้าที่ฟ้องคดีหรือแก้ฟ้องคดีรวมทั้งหน้าที่ทวงถามหนี้สิน
- ข.7 หน้าที่ส่งเงินและทรัพย์สินที่ได้มาจากการจัดการมรดก
เข้ากองมรดก
- ข.8 หน้าที่ในการสืบหาผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนด
พินัยกรรม
- ข.9 หน้าที่ทำรายงานแสดงบัญชีการจัดการมรดกและ
แบ่งปันมรดก

2.5.2.4 ความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดก

หากผู้จัดการมรดกไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ภายในขอบอำนาจหรือปฏิบัติหน้าที่ประมาทเลินเล่อ ผู้จัดการมรดกก็จะต้องรับผิดชอบต่อทายาทหรือรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก ทั้งมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้นำบทบัญญัติเรื่องให้นำเรื่องตัวการตัวแทนมาบังคับใช้โดยอนุโลม ฉะนั้น ความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกจึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความรับผิดชอบต่อทายาทและความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก

ก. ความรับผิดชอบต่อทายาท

อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกต่อทายาทเกิดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมาย มิได้เกิดขึ้นโดยสัญญาที่ทายาทเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดก แต่เกิดจากเจ้ามรดกหรือศาลเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดก ดังนั้น ผู้จัดการมรดกจึงไม่ได้มีลักษณะเป็นตัวแทนของทายาทและถึงแม้มาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะให้นำบทบัญญัติเรื่องตัวการตัวแทนมาบังคับใช้ ก็เป็นเพียงการนำมาใช้โดยอนุโลมเท่านั้น

ตามหนังสือกฎหมายของท่านกิริติ กาญจนรินทร์ ได้อธิบายกรณีนี้ไว้ว่า “การที่ทายาทตกลงแต่งตั้งผู้จัดการมรดกมีลักษณะเป็นเรื่องของตัวการตัวแทน ฉะนั้น สิทธิหน้าที่ต่างๆ ระหว่างทายาทและผู้จัดการมรดกที่ทายาทตกลงแต่งตั้งต้องนำบทบัญญัติเรื่องตัวการตัวแทน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 15 มาใช้บังคับ จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกับเรื่องผู้จัดการมรดก ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ที่เป็นบทบัญญัติเฉพาะสำหรับการกำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและโดยคำสั่งศาล ทั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและโดยคำสั่งศาลไม่ถือว่าเป็นตัวแทนของทายาท หากแต่เป็นเพียง

ผู้แทนทนายทนายเท่านั้น นอกจากนี้หากว่าผู้จัดการมรดกเป็นตัวแทนของทายาทเสียแล้ว ทายาทสามารถ ถอดถอนได้ แต่สำหรับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมหรือโดยคำสั่งศาล ทายาทไม่มีอำนาจถอดถอนแต่ ฎหมายให้อำนาจศาลเป็นผู้มีอำนาจถอดถอนได้เท่านั้น โดยทายาทเพียงแต่มีหน้าที่ควบคุมการ ปฏิบัติงานของผู้จัดการมรดก”⁵³

ผู้จัดการมรดกจึงเป็นเพียงผู้แทนของทายาท (legal representative) ผู้จัดการมรดกจึงไม่จำเป็นต้องกระทำการตามคำสั่งของทายาท แต่ผู้จัดการมรดก จะต้องกระทำการตามข้อกำหนดในพินัยกรรมหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ฉะนั้น หากปรากฏว่า ผู้จัดการมรดกกระทำการผิดข้อกำหนดในพินัยกรรมหรือนอกขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดก เสียแล้ว ผู้จัดการมรดกย่อมต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวและกิจการหรือนิติกรรมนั้นย่อมไม่ผูกพัน ทายาท ดังนั้น ความรับผิดของผู้จัดการมรดกต่อทายาทตามที่กฎหมายกำหนดไว้ มีดังนี้

1) ความรับผิดเพราะประมาทเลินเล่อหรือไม่ทำหน้าที่หรือ ทำนอกขอบอำนาจหน้าที่

ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกนั้น หากก่อให้เกิด ความเสียหายอย่างใดแก่กองมรดก เพราะความประมาทเลินเล่อของผู้จัดการมรดกก็ดีหรือเพราะ ผู้จัดการมรดกทำการโดยปราศจากอำนาจหรือนอกขอบอำนาจก็ดี ผู้จัดการมรดกต้องรับผิดชอบต่อ ทายาทในความเสียหายนั้น ตามมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นการนำ บทบัญญัติเรื่องตัวการตัวแทนในเรื่องความรับผิดของตัวแทนมาใช้โดยอนุโลม ตามมาตรา 812 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2) ความรับผิดในการเอาเงินไปใช้ หากผู้จัดการมรดกเอาเงิน ที่ควรส่งเข้ากองมรดกไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัวเสียแล้ว ผู้จัดการมรดกก็ต้องรับผิดชอบต่อทายาทใน ดอกเบี้ยของจำนวนเงินนั้นนับแต่วันที่เอาเงินซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดกไปใช้ โดยนำมาตรา 811 ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาบังคับใช้โดยอนุโลม

ข. ความรับผิดต่อบุคคลภายนอก

กรณีที่ผู้จัดการมรดกจะเกิดความรับผิดต่อบุคคลภายนอกได้นั้น จะต้องเป็นกรณีที่นิติกรรมหรือการจัดการมรดกนั้นมิได้ผูกพันทายาทเสียก่อน อาจเนื่องมาจากสาเหตุ ดังนี้

⁵³ กิริติ กาญจนรินทร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก, หน้า 321.

1) หากผู้จัดการมรดกจัดการมรดกเกินขอบอำนาจหรือปราศจากอำนาจที่พินัยกรรมระบุไว้หรือกฎหมายให้อำนาจไว้ ผู้จัดการมรดกต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวต่อบุคคลภายนอก เว้นแต่ทายาทจะได้ให้สัตยาบันหรือเว้นแต่ผู้จัดการมรดกพิสูจน์ได้ว่าบุคคลภายนอกรู้อยู่แล้วว่าผู้จัดการมรดกกระทำการไปโดยปราศจากอำนาจหรือนอกขอบอำนาจหน้าที่ ผู้จัดการมรดกก็ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก

2) ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนที่บุคคลภายนอกได้ให้อันเป็นลาภส่วนตัว แม้นิติกรรมนั้นจะอยู่ในขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกก็ตาม ผู้จัดการมรดกก็ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเป็นการส่วนตัว เนื่องจากนิติกรรมนั้นไม่ผูกพันทายาท

2.6 การจัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก

2.6.1 ความเป็นมาของการจัดการมรดก

ในทางประวัติศาสตร์ มรดกเป็นเรื่องที่มีมาจากจารีตประเพณีตั้งแต่สมัยโบราณมีการยอมรับหลักการมรดกตกทอดของผู้ตายไปยังลูกหลานซึ่งปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง การจัดการมรดกโดยการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุตรแต่ละคนจะไม่เท่ากันเนื่องจากการได้รับมรดกของบุตรแต่ละคนมากน้อยเพียงใดจะขึ้นอยู่กับคุณงามความดีของบุตรแต่ละคนที่มีต่อบิดาหรือมารดาเจ้ามรดกกว่าบุตรคนนั้นได้ทำประโยชน์คุณงามความดีต่อเจ้ามรดกมากน้อยแค่ไหนเป็นสำคัญ เช่น บุตรปรนนิบัติรับใช้บิดามารดา หรือบุตรผู้นั้นบวชให้กับบิดามารดา บุตรผู้นั้นก็ได้รับมรดกมากกว่าบุตรคนอื่น ๆ เป็นต้น สำหรับมรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์จำพวกที่ดินไม่ปรากฏว่าจะต้องมีการจดทะเบียนสิทธิในที่ดินเพื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์โดยสมบูรณ์แต่อย่างไร แต่การรับมรดกที่ดินจะใช้วิธีการเข้าครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินสืบต่อกันมา ในยุคสมัยนี้แม้จะมีการเขียนถึงเรื่องมรดกตกทอดมาอย่างลูกหลานซึ่งเป็นทายาทก็ตาม แต่ก็ยังไม่ปรากฏหลักเกณฑ์การจัดการมรดกที่ชัดเจน

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 มีกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จบทที่ 45 ปีพุทธศักราช 1903 บัญญัติว่า “หัวป่าและที่มีเจ้าของสืบสร้างและผู้ขึ้นตายได้แก่ลูกหลาน หากแลผู้ใดไปแผ้วถางเอาเอง ท่านว่าคนผู้ขึ้นบ้างอาจให้ไหมลาหนึ่งเป็นสินไหมกึ่งพิไนย กึ่ง คั้นที่นั้นให้แก่พี่น้องลูกหลานมัน” จากบทบัญญัตินี้เป็นการกล่าวถึงเรื่องมรดกตกทอดที่เป็นที่ดินซึ่งเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมจากหลักเกณฑ์เดิมที่ปรากฏอยู่แล้วตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย โดยที่

การจัดการมรดกน่าจะเป็นไปตามหลักเกณฑ์เดิม คือ ทายาทเป็นผู้ที่มีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินมรดก แบ่งปันทรัพย์สินมรดกระหว่างกันเอง

ในช่วงของสมเด็จพระเอกาทศรถขึ้นปกครอง การปกครองและจารีตประเพณีในสมัยนั้นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก เนื่องจากมีระบบศักดินาหรือมีการกำหนดฐานะของบุคคลในสังคมออกเป็นชั้นๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน โดยการกำหนดระบบศักดินานี้ส่งผลต่อการได้มาซึ่งทรัพย์สินซึ่งมีทั้งทรัพย์สินส่วนที่เป็นของส่วนตัวและทรัพย์สินส่วนที่เป็นของหลวง ย่อมมีผลต่อการตกทอดของทรัพย์สินเหล่านั้นเมื่อบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินถึงแก่ความตายในภายหลัง เช่น ผู้ที่เป็นขุนนางมีศักดินาส่งตั้งแต่ 400 ไร่ ขึ้นไป กรณีนี้หากขุนนางผู้นั้นทำคุณงามความหรือทำความดีความชอบก็จะได้รับพระราชทานทรัพย์สินจากพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องศาดราวุธ ช้างม้า เครื่องพิชญา สิ่งเหล่านี้เรียกว่า “ของหลวง” หากต่อมาขุนนางผู้นั้นถึงแก่ความตายทรัพย์สินส่วนที่เป็นของหลวงก็ต้องส่งกลับคืนให้แก่พระคลัง และหากมีทรัพย์สินส่วนตัวเหลืออยู่ใด ทรัพย์สินนั้นก็ตกทอดแก่บุตรเจ้ามรดกต่อไป ฉะนั้น การจัดการทรัพย์สินมรดกจะแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง แบ่งให้แก่บิดามารดา ส่วนที่สอง แบ่งให้แก่คู่สมรส ส่วนที่สาม แบ่งให้แก่ ลูก หลาน ลี้อ พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ของเจ้ามรดกซึ่งจะได้รับส่วนแบ่งเท่าๆ กัน และส่วนที่สี่ ให้แก่พระคลังหลวง

การจัดการมรดกในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยนี้ยังไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในที่ดินแต่อย่างใด แต่จะเป็นหนังสือที่เรียกเก็บภาษีอากรที่ดินจากผู้ครอบครองที่ดิน เรียกหนังสือนี้ว่า “โฉนดที่ดิน” ซึ่งโฉนดที่ดินนี้ได้หมายความถึงหนังสือที่แสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพียงแต่เป็นหนังสือที่เจ้าพนักงานออกให้เพื่อความสะดวกในการเรียกเก็บภาษีอากรเท่านั้น ดังนั้น การโอนมรดกที่ดินในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมุหมรดกหรือทายาทไม่ต้องดำเนินการจดทะเบียนโอนมรดกให้แก่ทายาท เพียงแต่ให้ทายาทเข้าครอบครองที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในที่ดินเรื่อยมาก็เพียงพอ ด้วยเหตุนี้การจัดการมรดกในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงมีความแตกต่างกับการจัดการมรดกในสมัยกรุงสุโขทัยในประการที่สำคัญ คือ การจัดการมรดกในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้กำหนดส่วนแบ่งญาติของผู้ตายให้ได้รับมรดกด้วยกันหมดทุกคนแต่ได้กำหนดเงื่อนไขสำคัญให้แก่ทายาทเหล่านั้นว่าทายาทจะต้องรักษาพยาบาลเจ้ามรดกในยามเจ็บป่วยใกล้ความตายรวมทั้งต้องทำการเผาศพผู้ตายด้วยจึงจะมีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกแต่ในสมัยกรุงสุโขทัยจะต้องแบ่งส่วนมรดกให้แก่หลวงหรือพระคลังหลวง โดยเรียกส่วนนี้ว่า “ภาคหลวง”

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ชำระสะสางกฎหมายเก่าแล้วตรากฎหมายขึ้นว่า “กฎหมายตราสามดวง” ซึ่งกฎหมายนี้ได้

วางหลักการจัดการมรดกที่เกี่ยวกับการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ญาติสนิทเป็นลำดับแรก เรียกหลักนี้ว่า “ญาติสนิทตัดญาติห่าง” มาใช้บังคับ ทำให้มีการจัดลำดับความสำคัญของญาติทางสายโลหิต คือ ญาติที่มีความสำคัญอันดับต้นซึ่งได้แก่ บิดา มารดา บุตร เป็นต้น ย่อมเป็นญาติที่มีความสำคัญกับเจ้ามรดกมากที่สุด เมื่อญาติในลำดับนี้ยังมีชีวิตอยู่ ญาติในลำดับที่มีความสัมพันธ์ห่างออกไป เช่น พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น ก็จะไม่มียสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมลักษณะมรดก รศ. 121 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 8 มิถุนายน รศ. 121 ว่าในกรณีที่มีผู้ตายหรือเจ้ามรดกมีบุตร การแบ่งมรดกส่วนที่ 3 ภาคญาติ ให้แบ่งให้แก่บุตรของผู้ตายเท่านั้น โดยหากมีบุตรหลายคนบุตรเหล่านั้นจะได้รับส่วนแบ่งเท่าๆ กัน แต่หากบุตรผู้นั้นถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก และบุตรผู้นั้นมีทายาทซึ่งก็คือหลานของเจ้ามรดก ให้มรดกส่วนของบุตรตกให้แก่หลานซึ่งเป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกแทนที่ กรณีเหล่านี้เมื่อผู้ตายหรือเจ้ามรดกมีบุคคลซึ่งมีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกแล้วญาติคนอื่นที่ไม่ได้สืบสายโลหิตก็จะมีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้มีการปฏิรูปกฎหมายและระบบศาลไทย เพื่อให้กฎหมายไทยมีความทันสมัยและทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ โดยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ที่ปรึกษากฎหมายต่างประเทศและนักกฎหมายชั้นนำของประเทศไทยในสมัยนั้นร่วมกันเป็นคณะกรรมการร่างกฎหมายเพื่อจัดทำร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้น โดยคณะกรรมการร่างกฎหมายได้นำกฎหมายตราสามดวงเดิมซึ่งมีที่มาจากจารีตประเพณีของไทยโบราณสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยามาใช้เป็นต้นร่างรวมถึงบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศซึ่งเป็นระบบกฎหมายเยอรมันเป็นส่วนใหญ่มาจัดทำ จนกระทั่งได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก

2.6.2 ความหมายของการจัดการมรดก

ตามที่คุณศึกษาได้อธิบายถึงสิทธิและหน้าที่ของผู้จัดการมรดกไปแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการจัดการมรดกเป็นหนึ่งในหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ซึ่งมาตรา 1719 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมและผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยคำสั่งศาล มีอำนาจหน้าที่ที่จะต้องกระทำตามข้อกำหนดในพินัยกรรมประการหนึ่ง และจะต้องกระทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้อีกประการหนึ่งด้วย เช่น พินัยกรรมระบุไว้ว่า เมื่อนางชมพู่ถึงแก่ความตายให้จัดตั้งมูลนิธิเพื่อการกุศล หรือ ให้ยกที่ดินจำนวน 1 แปลง ให้แก่นายรักดี ผู้เป็นบุตรชายคนเดียวของนางชมพู่ เป็นต้น ผู้จัดการมรดกก็ต้องดำเนินการจัดการมรดกไปตามที่พินัยกรรมระบุไว้หรือตามที่กฎหมายกำหนดให้ผู้จัดการมรดกต้องจัดการทำศพผู้ตายหรือหน้าที่จัดทำบัญชีทรัพย์สิน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมหรือผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยคำสั่งศาลก็มีหน้าที่ที่จะต้องจัดการทรัพย์สินมรดกและแบ่งปันทรัพย์สินมรดกแก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกหรือทายาทตามพินัยกรรมเช่นเดียวกัน ซึ่งการจัดการและแบ่งปันทรัพย์สินมรดกนี้ได้แก่ การรวบรวมทรัพย์สินมรดก การจำหน่ายทรัพย์สินมรดก และการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของกองมรดกซึ่งหากมีทรัพย์สินมรดกเหลืออยู่เท่าใดก็จะต้องนำมาจัดแบ่งปันให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกต่อไป สำหรับวิถียุคใหม่ผู้ศึกษาจะทำการศึกษานี้เฉพาะในเรื่องการจัดการมรดกและการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกในส่วนของการจำหน่ายทรัพย์สินมรดกเท่านั้น

2.6.3 หลักทั่วไปของการจัดการมรดก

เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถือหลักที่ว่า ทายาทจะต้องรับไปทั้งทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ตาย โดยทายาทไม่จำเป็นต้องบอกรับความเป็นทายาทเสียก่อน ตามหลัก Universal and Automatic Succession

เมื่อมรดกตกทอดไปยังทายาท ไม่ว่าจะมีการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมหรือผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ผู้จัดการมรดกย่อมต้องจัดการรวบรวมทรัพย์สินมรดกเพื่อทำการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทต่อไปหรือเพื่อดำเนินการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก ฉะนั้น การจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกเป็นการกระทำในฐานะใดของเจ้ามรดกนั้น ในเรื่องนี้มีความเห็นด้วยกัน 2 แนว คือ

แนวความเห็นแรก เห็นว่า ผู้จัดการมรดกอยู่ในฐานะตัวแทนเจ้ามรดก โดยท่าน อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง เห็นว่า “การจัดการของผู้จัดการมรดกเป็นการกระทำแทนทายาทโดยถือว่าผู้จัดการมรดกเป็นตัวแทนของทายาททั้งหมด มาตรา 809 บัญญัติให้นำกฎหมายลักษณะตัวแทนบางมาตรามาใช้บังคับแก่การจัดการมรดกโดยอนุโลม กล่าวคือ ถ้ามีการโต้แย้งสิทธิระหว่างทายาททั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นตัวการกับผู้จัดการมรดกซึ่งเป็นตัวแทน ก็ต้องนำมาตรา 809 ถึง 812 819 823 มาใช้บังคับและเมื่อเกี่ยวกับบุคคลภายนอกก็ให้นำมาตรา 831 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”⁵⁴

ท่านรองศาสตราจารย์พรชัย สุนทรพันธุ์ เห็นด้วยว่า “ผู้จัดการมรดกเปรียบเสมือนตัวแทนทำการแทนทายาทที่เป็นตัวการ มาตรา 1720 จึงให้นำบทบัญญัติในเรื่องของตัวการ ตัวแทนบางมาตรามาใช้”⁵⁵

⁵⁴ อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก, หน้า 310.

⁵⁵ พรชัย สุนทรพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก, หน้า 475.

โดยความเห็นนี้มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาสืบสนับสนุน ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 834/2485 “ผู้จัดการมรดกมีฐานะเป็นตัวแทนทายาททุกคน จึงยกอายุความเสียสิทธิมาใช้ยันแก่ทายาทมิได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 278/2490 “ตัวแทนฟ้องเรียกหนี้มรดก ต่อมาตัวการตาย ตัวแทนก็คงมีอำนาจดำเนินคดีต่อไปได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 828 แม้ตัวแทนเป็นบุตรของตัวการก็ไม่ทำให้สิ้นอำนาจ เพราะตัวการอาจทำพินัยกรรมตั้งผู้อื่นจัดการมรดกหรือยกทรัพย์มรดกให้คนอื่นได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2675/2527 “โจทก์บรรยายฟ้องความว่า ที่ดินตามโฉนดทั้งสามฉบับจะต้องตกได้แก่โจทก์ทั้งสามตามลำดับตามคำสั่งของนางผิว จำเลยขอขอยึดโฉนดที่ดินดังกล่าวไปจากนายเงินผู้จัดการมรดกเพื่อนำไปค้ำประกันเงินกู้ จำนวนและจำนำต่อธนาคารแล้วไม่คืนให้ดังนั้นที่ดินตามโฉนดดังกล่าวเป็นมรดกของนางผิว นิติสัมพันธ์ระหว่างโจทก์ซึ่งเป็นทายาทกับนายเงินซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกมีความผูกพันกันในฐานะตัวการกับตัวแทน เมื่อนายเงินซึ่งเป็นตัวแทนให้จำเลยยึดโฉนดที่ดินไปแล้วไม่เรียกคืน โจทก์ซึ่งเป็นตัวการย่อมมีสิทธิติดตามและเอาโฉนดที่ดินคืนจากจำเลยได้ โจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง”

แนวความเห็นที่สอง เห็นว่า ผู้จัดการมรดกอยู่ในฐานะผู้แทนเจ้ามรดก โดยศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เห็นว่า “สัญญาตัวแทนสิ้นสุดลงเมื่อตัวการหรือตัวแทนตาย ทั้งยังมีสุภาษิตกฎหมายอีกว่า “ไม่มีผู้ใดที่จะกระทำการแทนผู้ตายได้” (No person can represent a dead person) ด้วยเหตุนี้ แม้จะเป็นผู้จัดการมรดกที่พินัยกรรมตั้ง ผู้จัดการมรดกนั้นก็ไม่ใช่ตัวแทนผู้ตายแน่”⁵⁶

ท่าน ดร. กฤษรัตน์ ศรีสว่าง เห็นด้วยว่า “ผู้จัดการมรดกมิใช่ตัวแทนของทายาท เนื่องจากทายาทมิได้ตั้งผู้จัดการมรดกให้ทำการแทนตน หากแต่การจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกเกิดจากศาลมีคำสั่งหรือเจ้ามรดกแต่งตั้งผู้จัดการมรดกขึ้น”⁵⁷

อีกทั้งท่านเพริศ หุตากร และท่าน ดร. เสริม วินิจฉัยกุล ก็เห็นด้วยกับความเห็นที่สองนี้⁵⁸

⁵⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วย มรดก หน้า 493.

⁵⁷ กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, คำอธิบายกฎหมายมรดก, หน้า 496.

⁵⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วย มรดก หน้า 496.

2.6.4 วิธีการจัดการทรัพย์สินมรดก

สำหรับวิธีการจัดการทรัพย์สินมรดกนั้น กฎหมายกำหนดไว้อยู่หลายมาตรา แต่ในวิจัยเล่มนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาเฉพาะในส่วนของการรวบรวมทรัพย์สินมรดก การจำหน่ายทรัพย์สินมรดก และการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท โดยเป็นการศึกษาเฉพาะในส่วนของทรัพย์สินมรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น

2.6.4.1 การรวบรวมทรัพย์สินมรดก

หน้าที่อันสำคัญของผู้จัดการมรดกก็คือ การรวบรวมทรัพย์สินมรดก ซึ่งเป็นหน้าที่ในเบื้องต้นเพื่อที่จะได้ว่าผู้ตายมีทรัพย์สินและหนี้สินอะไรบ้างก่อนที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้และแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทต่อไป จึงมีบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้จัดการมรดกในการรวบรวมทรัพย์สินมรดก ดังนี้

ก. ทายาทจำต้องบอกทรัพย์สินมรดกและหนี้สินของผู้ตายตามที่ตนรู้ทั้งหมดแก่ผู้จัดการมรดก

มาตรา 1735 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁵⁹ กำหนดไว้ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ ทายาทจำต้องบอกทรัพย์สินมรดกเหล่านั้นแก่ผู้จัดการมรดก เพื่อให้ผู้จัดการมรดกได้ทราบถึงความมีอยู่ของทรัพย์สินมรดกนั้นอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการจัดการมรดกแก่ทายาทด้วยกันทุกคน

ข. ทายาทจำต้องส่งมอบทรัพย์สินมรดกหรือเอกสารที่เกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้จัดการมรดก

การที่ทายาทจะต้องส่งมอบทรัพย์สินมรดกหรือเอกสารให้แก่ผู้จัดการมรดกนั้นก็เพื่อที่ว่าผู้จัดการมรดกจะได้รวบรวมทรัพย์สินมรดกทั้งหมดและดำเนินการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทต่อไปตามสิทธิที่ทายาทแต่ละคนควรจะได้รับอย่างเท่าเทียมกัน เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2125/2539 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1005/2559 เป็นต้น

ค. ผู้จัดการมรดกมีอำนาจในการทวงถามหนี้สิน ฟ้องร้องคดี หรือต่อสู้คดีในศาล

⁵⁹ มาตรา 1735 บัญญัติว่า “ทายาทจำต้องบอกทรัพย์สินมรดกและหนี้สินของผู้ตายตามที่ตนรู้ทั้งหมดแก่ผู้จัดการมรดก”

การรวบรวมทรัพย์สินมรดกโดยการทวงถามฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีถือเป็นอำนาจที่ผู้จัดการมรดกสามารถกระทำได้ด้วยตนเองโดยลำพัง โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากทายาทเสียก่อน ตามมาตรา 1736 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1073/2533 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4811/2540 เป็นต้น

2.6.4.2 การจำหน่ายทรัพย์สินมรดก

การจำหน่ายทรัพย์สินมรดกเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้จัดการมรดกอย่างหนึ่งที่สามารถดำเนินการได้ หากผู้จัดการมรดกมีความจำเป็นที่จะต้องกระทำการจำหน่ายทรัพย์สินมรดก ผู้จัดการมรดกไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากทายาทเสียก่อน

การจำหน่ายทรัพย์สินมรดกในที่นี้ หมายถึง กรณีมีหนี้สิน ผู้จัดการมรดกกระทำการจำหน่ายทรัพย์สินมรดกเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก ทั้งนี้ หากกองมรดกมีทรัพย์สินน้อยกว่าหนี้สิน ไม่พอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้มรดกได้ทุกคน การชำระหนี้จะต้องดำเนินการตามลำดับที่กฎหมายกำหนด ตามมาตรา 1739 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยผู้จัดการมรดกจะต้องชำระหนี้ในลำดับต้นให้เสร็จสิ้นก่อนและการชำระหนี้มรดกนั้น หากมีหนี้บุริมสิทธิด้วยแล้ว การจัดการชำระหนี้กองมรดกจะต้องไม่กระทบกระเทือนถึงหนี้บุริมสิทธิ คือ ผู้จัดการมรดกจะต้องชำระหนี้บุริมสิทธิก่อนหนี้สามัญ

แต่หากทรัพย์สินมรดกมีมากกว่าหนี้สิน ผู้จัดการมรดกจะต้องดำเนินการนำทรัพย์สินมรดกนั้นออกชำระหนี้ตามลำดับก่อนหลังตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1740 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากเป็นการป้องกันมิให้เกิดการโต้เถียงในบรรดาทายาทและผู้จัดการมรดกว่าจะเอาทรัพย์สินใดชำระหนี้ก่อนหรือหลัง เว้นแต่เจ้ามรดกหรือกฎหมายจะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

อย่างไรก็ตาม มาตรา 1740 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้จะไม่นำมาใช้กับเจ้าหนี้มรดก กล่าวคือ เจ้าหนี้มรดกสามารถบังคับเอาทรัพย์สินจากกองมรดกได้ โดยไม่จำเป็นต้องบังคับตามลำดับทรัพย์สินก่อนหลังแต่อย่างใด⁶⁰ ในเรื่องนี้มีความเห็นของท่านศาสตราจารย์ สอาด นาวีเจริญ เห็นด้วยว่า “เมื่อพิจารณามาตรา 1740 วรรคสอง ประกอบมาตรา 1751 แล้วใช้บังคับตลอดถึงเจ้าหนี้กองมรดกด้วย แต่การใช้บังคับแก่เจ้าหนี้ไม่เหมือนการใช้บังคับระหว่างทายาทด้วยกัน สำหรับเจ้าหนี้ที่ไม่มีอำนาจเข้าไปเกี่ยวข้องในทรัพย์สินมรดกอย่างทายาท เจ้าหนี้มีสิทธิแต่เพียงยึดทรัพย์สินมรดกชำระหนี้ ฉะนั้น จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะรู้ได้อย่างทายาทว่ากองมรดกมีทรัพย์สินอะไรบ้าง

⁶⁰ กิริติ กาญจนรินทร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก, หน้า 392.

เมื่อเจ้าหน้าที่พบทรัพย์สินมรดกก็มีอำนาจขอให้ศาลยึดเพื่อการชำระหนี้ได้ โดยไม่ต้องแสดงต่อศาลว่าทรัพย์สินที่ยึดนั้นอยู่ในลำดับก่อนหลังอย่างไร”

ทั้งนี้ การจำหน่ายทรัพย์สินเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้นั้น จะต้องกระทำโดยวิธีการขายทอดตลาดเท่านั้น หากผู้จัดการมรดกไปดำเนินการกระทำโดยวิธีอื่นแล้วย่อมถือว่าเป็นการจัดการมรดกที่ไม่ถูกต้อง ถ้าเกิดความเสียหายขึ้น ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบทายาท แต่หากทายาทคนใดคนหนึ่งไม่ประสงค์ที่จะให้ดำเนินการขายทอดตลาดเช่นนั้น ทายาทผู้นั้นจะต้องทำการชำระราคาทรัพย์สินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนตามส่วนที่ผู้ตีราคาซึ่งศาลชั้นต้นได้กำหนดจนพอที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ก็ได้

นอกจากการจำหน่ายทรัพย์สินมรดกจะมีความหมายตามข้างต้นแล้ว การจำหน่ายทรัพย์สินมรดกในที่นี้ยังหมายถึง กรณีที่ทายาทหลายคนไม่สามารถตกลงแบ่งทรัพย์สินมรดกกันได้ จึงได้ตกลงให้นำทรัพย์สินมรดกนั้นออกขายเพื่อนำเงินมาแบ่งปันกันระหว่างทายาท ซึ่งในเรื่องนี้ การนำทรัพย์สินออกขายไม่จำเป็นต้องขายทอดตลาดเหมือนอย่างกรณีข้างต้น แต่ผู้จัดการมรดกสามารถนำทรัพย์สินมรดกนั้นออกขายโดยวิธีใดก็ได้ตามที่ผู้จัดการมรดกเห็นสมควร

2.6.4.3 การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท

เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แม้ทรัพย์สินมรดกจะตกทอดแก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกทันทีก็ตาม แต่หากเจ้ามรดกรายใดมีทรัพย์สินมรดกเป็นจำนวนมากหรือมีทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกหลายคน ก็อาจเกิดปัญหาการจัดการทรัพย์สินมรดกได้ ผู้จัดการมรดกจึงเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการจัดการมรดกโดยการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก

เมื่อมีการตั้งผู้จัดการมรดกแล้ว การจัดการมรดกทั้งหลายย่อมตกเป็นอำนาจของผู้จัดการมรดกโดยที่ทายาทหมดสิทธิที่จะจัดการมรดกอีกต่อไป ส่งผลให้การโอนทรัพย์สินมรดกจะต้องกระทำโดยผู้จัดการมรดกโดยคำนึงถึงผลประโยชน์แก่ทายาททุกคนตามสิทธิที่จะได้รับอย่างไรก็ตาม ผู้จัดการมรดกมีอำนาจจัดการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทก็ได้ หากผู้จัดการมรดกมีความสงสัยเกี่ยวกับสิทธิของทายาทผู้นั้นว่าบุคคลนั้นเป็นทายาทจริงหรือไม่หรือมีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกหรือไม่ ผู้จัดการมรดกย่อมมีอำนาจที่จะงดการโอนทรัพย์สินมรดกหรืองดการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกนั้นเสียก่อนก็ได้ โดยไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นการประมาทเลินเล่อหรือฝ่าฝืนต่อการปฏิบัติหน้าที่ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1105/2520 ซึ่งมีข้อเท็จจริงในทางคดีว่าจำเลยเป็นผู้จัดการมรดกซึ่งไม่แน่ใจว่าโจทก์เป็นบุตรของเจ้ามรดกหรือไม่ จึงมิได้ดำเนินการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่โจทก์

สำหรับกรณีที่ดินที่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน การได้มาซึ่งทรัพย์สินมรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ไม่ว่าจะโดยพินัยกรรมหรือโดยลักษณะการตกทอดทรัพย์สินมรดกทั่วไป ทายาทจะต้องดำเนินการจดทะเบียนการได้มาตามมาตรา 81 และ มาตรา 82 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 เพราะเจ้ามรดกยังมีชื่อในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ทายาทยังไม่มีชื่อในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ทายาทจึงไม่มีสิทธิที่จะมาขอจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมใดๆ ให้แก่ผู้ใดได้ แต่จะต้องจดทะเบียนการได้มาเป็นของตนเสียก่อน คือต้องลงชื่อทายาทหรือผู้จัดการมรดกลงในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินนั้นๆ จึงจะมีสิทธิเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนในที่ดินแปลงนั้นต่อไปได้ โดยในที่นี้แม้ผู้จัดการมรดกสามารถยื่นคำขอจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินได้ก็ตามโดยกระทำการในฐานะผู้จัดการมรดก แต่หากผู้จัดการมรดกผู้นั้นเป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกด้วยแล้ว ก็สามารถจดทะเบียนโอนที่ดินใส่ชื่อผู้จัดการมรดกในหนังสือแสดงสิทธิโดยถือว่าเป็นการกระทำทั้งในฐานะผู้จัดการมรดกและในฐานะทายาทผู้รับมรดกได้ การกระทำในลักษณะเช่นนี้ ไม่ถือว่าเป็นเรื่องของผู้จัดการมรดกทำนิติกรรมซึ่งตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก ตามมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมีนักวิชาการกฎหมายอธิบายเรื่องนี้ไว้ในตำรากฎหมายหลายเล่ม ทั้งยังมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่สนับสนุนเรื่องนี้อีกด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787/2524 “ศาลมีคำสั่งตั้งให้ ล. เป็นผู้จัดการมรดก ป. ต่อมาอีก 5 ปี ล. ได้โอนทรัพย์สินพิพาทเป็นของตนในฐานะทายาท โดยไม่มีบุคคลใดคัดค้านเป็นการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกตามหน้าที่ผู้จัดการมรดกโดยสุจริต มิใช่เป็นการกระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก จึงไม่เป็นกรณีที่ผู้จัดการมรดกจะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลก่อนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1722”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1410/2529 “น. และจำเลยที่ 1 ผู้จัดการมรดกของ ส. ต่างก็เป็นทายาทของเจ้ามรดกโดย น. เป็นภรรยาจำเลยที่ 1 เป็นบุตร การที่บุคคลทั้งสองในฐานะผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองและทายาทอื่นซึ่งมีสิทธิได้รับมรดกอยู่แล้วมิใช่เป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองกรณีข้างต้นมีข้อเท็จจริงที่มีลักษณะทำนองเดียวกันคือนอกจากจะมีฐานะเป็นผู้จัดการมรดกในการจัดการทรัพย์สินมรดกแล้วยังมีฐานะเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกอีกด้วย การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองจึงมิใช่การกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกแต่อย่างใด

กรณีที่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกมาฟ้องผู้จัดการมรดกให้แบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทนั้น การดำเนินคดีกับผู้จัดการมรดกจะถือว่าเป็นคดีมรดกหรือคดีการจัดการมรดก ซึ่งในเรื่องนี้มีแนวความเห็นของนักวิชาการกฎหมายและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่แตกต่างกันอยู่ด้วยกัน 2 แนว คือ

แนวความเห็นที่หนึ่ง เห็นว่า เป็นเรื่องของคดีมรดก โดยความเห็นนี้มีท่านเพียบ หุตางกูร เห็นว่า “คดีที่ทายาทฟ้องเรียกเอาทรัพย์มรดกจากทายาท แม้ทายาทนั้นจะเป็นผู้จัดการมรดกด้วย เป็นคดีมรดก ส่วนคดีที่ทายาทฟ้องให้ผู้จัดการมรดกรับผิดในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้กระทำไป เป็นคดีเกี่ยวกับการจัดการมรดก เพราะการตั้งผู้จัดการมรดกไม่อาจจะทำให้สิทธิเรียกร้องขอแบ่งมรดกของทายาทกลายเป็นคดีเกี่ยวกับการจัดการมรดกไปได้ มิฉะนั้นแล้ว คดีฟ้องขอแบ่งมรดกในรายที่มีผู้จัดการมรดกทุกคดีก็จะมีอายุความ 5 ปี ตามมาตรา 1733 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แทนที่จะมีอายุความ 1 ปี ตามมาตรา 1754 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” และความเห็นนี้มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาสนับสนุน คือ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1546/2505 “โจทก์ฟ้องพี่ชายต่างมารดาซึ่งร่วมเป็นผู้จัดการมรดกของบิดาโจทก์ว่าปิดบังทรัพย์มรดกบางรายการ โจทก์เคยบอกให้นำมาแบ่งก็เพิกเฉย ขอให้บังคับให้ชำระเงินส่วนแบ่งของโจทก์ จำเลยให้การว่าการจัดการแบ่งมรดกรายนี้มารดาโจทก์เป็นผู้จัดการมรดกร่วมกับจำเลยและนางสาวพรรณิได้ทำสัญญาแบ่งมรดกให้ทายาททุกคนได้รับเรียบร้อยแล้ว จนบัดนี้เป็นเวลาเกินกว่า 5 ปี โจทก์ไม่มีอำนาจนำคดีมาฟ้องร้องได้แล้ว ดังนี้ ย่อมเห็นได้ว่าจำเลยอ้างอายุความที่เกี่ยวกับการจัดการมรดก ซึ่งห้ามมิให้ทายาทฟ้องเกินกว่า 5 ปีนับแต่การจัดการมรดกลิ้นสุดลงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1733 แต่คดีนี้โจทก์ฟ้องเรียกมรดกที่จำเลยปิดบังไว้ ไม่เกี่ยวกับการจัดการมรดก ทั้งปรากฏว่าเมื่อปี พ.ศ. 2499 (นับถึงวันฟ้องไม่เกิน 5 ปี) ก็ยังมีการแบ่งมรดกกันอีก คดีจึงไม่ขาดอายุความตามมาตรา 1733 และคดีนี้เป็นที่เห็นได้ชัดว่าจำเลยมีความประสงค์ยกอายุความซึ่งเกี่ยวกับการจัดการมรดกขึ้นต่อสู้โดยตรงแต่อย่างเดียว มิได้ยกอายุความตามมาตรา 1754 ขึ้นต่อสู้ จึงไม่มีประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยว่าขาดอายุความตามมาตรา 1754 หรือไม่ จำเลยจะอ้างว่าจำเลยได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้แล้วแม้ไม่ได้อ้างบทมาตรามาด้วย ก็เป็นหน้าที่ศาลที่จะวินิจฉัยว่าจะยกกฎหมายใดมาปรับคดีและมีอายุความเท่าใดนั้นหาได้ไม่”

จากคำพิพากษาข้างต้นข้อเท็จจริงในคดีมีว่าจำเลยซึ่งเป็นทายาทและเป็นผู้จัดการมรดกร่วมกับโจทก์ ได้ทำสัญญาแบ่งทรัพย์มรดกระหว่างทายาทและทายาทได้รับทรัพย์มรดกไปแล้วบางส่วน โดยส่วนที่เหลือจำเลยปิดบังทรัพย์มรดก โจทก์จึงฟ้องเรียกทรัพย์มรดกในส่วนที่เหลือ

ดังกล่าวคืนจากจำเลย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเป็นกรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกทรัพย์มรดกมิใช่เป็นการฟ้องในเรื่องของการจัดการมรดก จึงมิใช่คดีจัดการมรดก

แนวความเห็นที่สอง เห็นว่า เป็นคดีเกี่ยวกับการจัดการมรดก ท่านศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เห็นว่า “เป็นเรื่องที่ทายาทฟ้องคดีเอาแก่ผู้จัดการมรดก เกี่ยวกับการจัดการมรดกซึ่งหมายความรวมถึงการแบ่งปันทรัพย์มรดกที่กระทำโดยผู้จัดการมรดก การฟ้องคดีเรียกทรัพย์มรดกจากผู้จัดการมรดก การขอให้เพิกถอนการจัดการมรดก รวมถึงตลอดถึงความรับผิดชอบอื่นๆ ของผู้จัดการมรดกที่จัดการมรดกแล้วเกิดความเสียหาย”⁶¹ และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับความเห็นนี้ คือ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15161/2555 “โจทก์ฟ้องจำเลยขอให้ใส่ชื่อโจทก์ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างซึ่งเป็นทรัพย์มรดกของ น. ผู้ตาย โดยโจทก์เป็นทายาทผู้สืบสิทธิรับมรดกของ อ. มารดาโจทก์ จำเลยเป็นผู้จัดการมรดกของ น. รับโอนที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างและใส่ชื่อจำเลยเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์แต่ผู้เดียว หาได้แบ่งปันทรัพย์มรดกใส่ชื่อ อ. ด้วยไม่ จึงเป็นการฟ้องคดีเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์มรดกซึ่งมีอายุความ 5 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1713 วรรคสอง การที่จำเลยอ้างว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความ 1 ปี ตามมาตรา 1754 ซึ่งเป็นอายุความฟ้องเรียกร่องส่วนแบ่งทรัพย์มรดกจึงไม่ตรงกับเรื่องที่ฟ้อง”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6797/2543 “โจทก์ฟ้องจำเลยทั้งสามโดยอ้างว่าจำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกของ ป. ละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยไม่แบ่งมรดกให้แก่โจทก์ซึ่งเป็นทายาท สำหรับจำเลยที่ 1 จึงเป็นการฟ้องคดีเกี่ยวกับการจัดการมรดก เมื่อทรัพย์มรดกมีเพียงที่ดินสองแปลง จำเลยที่ 1 ได้จดทะเบียนโอนที่ดินทั้งสองแปลงให้จำเลยที่ 2 และจำเลยที่ 3 ไปแล้วถือว่าการจัดการมรดกสิ้นสุดในวันดังกล่าว โจทก์มาฟ้องเกินกว่า 5 ปี คดีย่อมขาดอายุความตาม ป.พ.พ. มาตรา 1733 วรรคสอง ส่วนจำเลยที่ 2 และที่ 3 เป็นบุตรของ ป. เป็นทายาทโดยธรรม มีสิทธิได้รับมรดก ย่อมมีความชอบธรรมที่จะรับไว้และครอบครองทรัพย์มรดกได้ด้วยอำนาจของตน ไม่เข้าข่ายปิดบังยักย้ายทรัพย์มรดกและไม่ถือว่าเป็นการครอบครองทรัพย์มรดกแทนโจทก์ เมื่อโจทก์ฟ้องจำเลยที่ 2 และที่ 3 เพื่อเรียกเอาทรัพย์มรดก จึงเป็นคดีมรดกมีอายุความ 1 ปี ตามมาตรา 1754 โจทก์ฟ้องเกินกว่า 1 ปี จึงขาดอายุความ”

⁶¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วย มรดก หน้า 534.

จากคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองกรณีข้างต้นมีข้อเท็จจริงที่มีลักษณะทำนองเดียวกันคือเป็นกรณีที่โจทก์ฟ้องผู้จัดการมรดกเกี่ยวกับลักษณะของการกระทำหน้าที่ผู้จัดการมรดกของผู้จัดการมรดกซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงแล้วจะพบว่าเป็นกรณีที่ผู้จัดการมรดกอินเทอร์เน็ตมรดกซึ่งเป็นหนึ่งในหน้าที่ของการจัดการมรดกโดยไม่ชอบอันเป็นการกระทำฝ่าฝืนหน้าที่ของผู้จัดการมรดกการที่โจทก์นำคดีมาฟ้องจำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกนั้นย่อมเป็นการฟ้องคดีเกี่ยวกับการจัดการมรดก

การอินเทอร์เน็ตมรดกโดยผู้จัดการมรดกย่อมมีทั้งการอินเทอร์เน็ตมรดกที่เป็นสังหาริมทรัพย์และการอินเทอร์เน็ตมรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ เมื่อพิจารณาลักษณะการโอนและรูปแบบการอินเทอร์เน็ตมรดกทั้งสองกรณีย่อมมีความแตกต่างกันและใช้บทกฎหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้

ก การอินเทอร์เน็ตมรดกที่เป็นสังหาริมทรัพย์

การอินเทอร์เน็ตมรดกประเภทนี้ผู้จัดการมรดกย่อมทำได้ด้วยการส่งมอบการครอบครองให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดก อย่างไรก็ตาม มีปัญหาว่าหากผู้จัดการมรดกขายสังหาริมทรัพย์ที่เป็นทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลภายนอก โดยที่เป็นการอินเทอร์เน็ตมรดกโดยไม่ชอบแล้ว บุคคลภายนอกหรือทายาทใครเป็นบุคคลผู้มีสิทธิในทรัพย์สินดีกว่ากัน ซึ่งในเรื่องนี้มีนักวิชาการกฎหมายท่านกীরติ กาญจนรินทร์ เห็นว่า “ตามปัญหาคงไม่นำมาตรา 237 และมาตรา 1336 มาใช้บังคับเช่นกัน กรณีปัญหานี้คงต้องปรับบทตามมาตรา 1302 มาตรา 1303 มาตรา 1720 และมาตรา 1724 แล้วแต่กรณี”⁶² ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีดังกล่าวสามารถนำมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ได้ เนื่องจากเมื่อผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ นิติกรรมนั้นไม่ผูกพันทายาท ทายาทผู้เป็นเจ้าของทรัพย์มรดกที่แท้จริง ย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์มรดกจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ได้ ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ข การอินเทอร์เน็ตมรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์

การอินเทอร์เน็ตมรดกซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์ที่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน เช่น โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.3 นส.3 ก) เรียกว่า “การจดทะเบียนโอนมรดก” หมายถึง การจดทะเบียนสิทธิเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ซึ่งได้มาโดยหลักกฎหมายมรดกที่รับรองให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้ตายตกแก่ทายาท และทายาทมีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์มรดกนั้น

⁶² กীরติ กาญจนรินทร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก, หน้า 387.

ทันทีที่เจ้ามรดกตาย⁶³ ดังนั้น หากทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดกต้องการเปลี่ยนแปลงหลักฐานทางทะเบียนหรือต้องการให้สิทธิในการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ของตนมีสิทธิโดยปริบูรณ์ ทายาทก็ต้องดำเนินการจดทะเบียนสิทธิเสียก่อน โดยผู้จัดการมรดกจะต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการจดทะเบียนโอนมรดก โดยสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี คือ 1. กรณีการจดทะเบียนโอนมรดกตามมาตรา 81 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้มีสิทธิได้รับมรดกยื่นคำขอดำเนินการจดทะเบียนโอนมรดก และ 2. กรณีการจดทะเบียนโอนมรดกตามมาตรา 82 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ซึ่งเป็นกรณีผู้จัดการมรดกดำเนินการจดทะเบียนโอนมรดก สำหรับในที่นี้ผู้ศึกษาจะกล่าวเฉพาะกรณีการจดทะเบียนโอนมรดกโดยผู้จัดการมรดกเท่านั้น

1 กรณีการโอนทรัพย์มรดกโดยผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรม ตามมาตรา 82 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

1.1 กรณีผู้จัดการมรดกขอจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน

ผู้จัดการมรดกจะต้องนำหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน เช่น โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.3 นส.3ก) หลักฐานการเป็นผู้จัดการมรดก เช่น พินัยกรรม เป็นต้น และหลักฐานการตายของเจ้ามรดก เช่น ใบมรณบัตร หนังสือรับรองการตาย เป็นต้น โดยผู้จัดการมรดกจะต้องนำเอกสารข้างต้นไปยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สำนักงานที่ดินท้องที่ซึ่งที่ดินตั้งอยู่ พนักงานเจ้าหน้าที่จะสอบสวนและตรวจสอบหลักฐานดังกล่าว และเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่เชื่อว่าผู้ยื่นคำขอนั้นเป็นผู้จัดการมรดก พนักงานเจ้าหน้าที่ก็จะดำเนินการประกาศการยื่นคำขอ โดยมีกำหนดระยะเวลา 30 วัน เพื่อรอว่ามีผู้ใดโต้แย้งคัดค้านสำหรับการยื่นคำขอของผู้ยื่นหรือไม่ และเมื่อครบกำหนดระยะเวลา 30 วันแล้วไม่มีผู้ใดโต้แย้งคัดค้านการยื่นคำขอของผู้ยื่น พนักงานเจ้าหน้าที่ก็จะจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินต่อไป

⁶³ กรมที่ดิน สำนักมาตรฐานการทะเบียนที่ดิน, คู่มือ การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับการโอนที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น (2557), หน้า 343.

ในกรณีที่มีผู้โต้แย้งคัดค้าน ผู้จัดการมรดกจะต้องยื่นคำร้องต่อศาล โดยถือว่าเป็นกรณีมีเหตุขัดข้องในการจัดการมรดก เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดประการใดแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล

ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกมีชื่อในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินแล้ว หากต่อมาต้องการจะโอนที่ดินให้แก่ทายาท ก็สามารถยื่นคำขอจดทะเบียนสิทธิในที่ดินให้แก่ทายาทได้ โดยที่ไม่ต้องประกาศเป็นระยะเวลา 30 วัน เพื่อรอให้ทายาทอื่นมาคัดค้านเสียก่อน

1.2 กรณีที่ผู้จัดการมรดกซึ่งไม่มีชื่อในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินและขอจดทะเบียนสิทธิในที่ดินให้แก่ทายาท

พนักงานเจ้าหน้าที่สอบสวนพยานหลักฐานและเชื่อได้ว่าผู้ยื่นคำขอนั้นเป็นทายาท พนักงานเจ้าหน้าที่จะประกาศโดยทำเป็นหนังสือปิดไว้ในที่เปิดเผย กำหนดระยะเวลา 30 วัน ณ สำนักงานที่ดินหรือสำนักงานเขตหรือที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ สำนักงานเทศบาลและบริเวณอสังหาริมทรัพย์แห่งละหนึ่งฉบับ และพนักงานเจ้าหน้าที่จะส่งหนังสือประกาศดังกล่าวให้ทายาทอื่นทราบด้วย

กรณีไม่มีทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกโต้แย้งคัดค้านภายในระยะเวลา 30 วันดังกล่าว พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถจดทะเบียนใส่ชื่อทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกได้

กรณีทายาทซึ่งมีสิทธิได้รับมรดกโต้แย้งคัดค้าน พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องสอบสวนและเรียกทายาทเหล่านั้นมาให้ถ้อยคำและมีอำนาจเปรียบเทียบไปตามที่เห็นสมควร หากทายาทไม่พอใจคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ทายาทผู้นั้นจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยถือว่าเป็นกรณีมีเหตุขัดข้องในการจัดการมรดก ซึ่งหากไม่กระทำการดังกล่าว พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการต่อไปตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ในตอนต้น

2 กรณีการโอนทรัพย์มรดกโดยผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยคำสั่งศาล

ผู้จัดการมรดกนำหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินพร้อมด้วยหลักฐานการเป็นผู้จัดการมรดก คือ คำสั่งศาล ไปดำเนินการยื่นคำขอจดทะเบียน ณ สำนักงานที่ดินท้องที่ซึ่งที่ดินตั้งอยู่ พนักงานเจ้าหน้าที่จะดำเนินการสอบสวน เมื่อเห็นว่าหลักฐานครบถ้วนถูกต้อง พนักงานเจ้าหน้าที่ก็จะดำเนินการจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกลงในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน โดยไม่ต้อง

ประกาศกำหนดระยะเวลา 30 วันเพื่อรอให้ทายาทอื่นมายื่นคำคัดค้านหรือโต้แย้งเสียก่อน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการจดทะเบียนใส่ชื่อทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกได้เลยโดยไม่ต้องรอประกาศ เช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาขั้นตอนการโอนทรัพย์สินมรดกตามข้างต้นแล้ว จะพบว่าหลักฐานที่สำคัญที่ใช้ประกอบการยื่นคำขอจดทะเบียนการโอนทรัพย์สินมรดกจะประกอบไปด้วย หนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ใบมรณบัตร พินัยกรรม (หากมี) คำสั่งศาลตั้งผู้จัดการมรดก ซึ่งคำสั่งศาลที่ตั้งผู้จัดการมรดกจะระบุแค่เพียงว่าตั้งบุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายเท่านั้น โดยไม่ได้ระบุว่ากองมรดกรายนั้นมีทรัพย์สินมรดกอะไรบ้างหรือจำนวนเท่าใดหรือผู้ใดเป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

2.6.5 การสิ้นสุดของการจัดการมรดก

ผู้จัดการมรดกไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมหรือผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล หากปฏิบัติหน้าที่จัดการมรดกตามข้อกำหนดพินัยกรรมเรียบร้อย หรือจัดการชำระหนี้ของมรดกให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกและแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทเรียบร้อยแล้ว อำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกย่อมสิ้นสุดลง

2.7 การจัดการทรัพย์สินมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดก

ตามที่คุณศึกษาได้กล่าวอธิบายไปแล้วข้างต้น เกี่ยวกับวิธีการจัดการมรดกในส่วนของความหมายและประเภทของวิธีการจัดการมรดก ในหัวข้อนี้ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดก มีด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ การจำหน่ายทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกและการโอนทรัพย์สินมรดกแบ่งปันระหว่างทายาท

การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกย่อมมีทั้งการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบและการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ เนื่องจากตามคำอธิบายหนังสือกฎหมายของนักวิชาการกฎหมายหลายท่าน ไม่ได้มีการอธิบายนิยามลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกไว้อย่างไรถึงจะเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบและอย่างไรถึงจะเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาก็ไม่ได้ให้คำนิยามไว้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาแล้วจะสามารถเห็นการตีความของศาลฎีกาเกี่ยวกับลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกและจากการวิเคราะห์จากคำอธิบายหนังสือกฎหมายจากนักวิชาการกฎหมายแล้ว ผู้ศึกษาจึงขอจำแนกลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดก ดังนี้

2.7.1 ลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ

ผู้จัดการมรดกไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมหรือผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลย่อมมีหน้าที่จัดการมรดกโดยการโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกและการโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก การจะพิจารณาว่าการโอนทรัพย์สินมรดกอย่างไรเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบก็ต้องพิจารณาลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกในแต่ละประเภทว่ากระทำไปตามขอบอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายหรือไม่ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอแบ่งการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ ออกเป็น 2 กรณี คือ การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกและการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท

2.7.1.1 การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก

การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกเป็นเรื่องของการจำหน่ายทรัพย์สินมรดก ซึ่งเป็นหนึ่งในอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยการจำหน่ายทรัพย์สินมรดกนี้มีการจำหน่ายอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท คือ การจำหน่ายทรัพย์สินมรดกเพื่อการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกซึ่งเป็นบุคคลภายนอกและการจำหน่ายทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อนำเงินที่ได้จากการจำหน่ายมาแบ่งปันให้แก่ทายาท

ฉะนั้น การพิจารณาว่าผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบหรือไม่ ก็ต้องพิจารณาเสียก่อนว่าการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นอยู่ในอำนาจหน้าที่หรือภายในขอบอำนาจของผู้จัดการมรดกหรือไม่ โดยพิจารณาจากเหตุแห่งการโอนทรัพย์สินมรดก มีดังนี้

ก การโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อการชำระหนี้กองมรดก

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ไม่เพียงแต่ทรัพย์สินมรดกเท่านั้นที่ตกทอดแก่ทายาท แต่ยังรวมถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้ามรดกด้วย ตามมาตรา 1599 และ มาตรา 1600 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งนี้ เจ้าหนี้ของเจ้ามรดกก็มีสิทธิได้รับชำระหนี้และบังคับชำระหนี้จากกองมรดกได้เท่านั้น ตามมาตรา 1734 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยการบังคับเอาจากกองมรดกนั้น เนื่องจากกองมรดกไม่มีสถานะเป็นบุคคลที่จะถูกฟ้องร้องได้ กฎหมายจึงให้สิทธิเจ้าหนี้ฟ้องทายาทคนใดคนหนึ่งหรือทั้งหมดก็ได้ และสำหรับกองมรดกรายใดที่มีการตั้งผู้จัดการมรดกเสียแล้ว เจ้าหนี้ก็ต้องเรียกผู้จัดการมรดกเข้ามาในคดีด้วย หรือจะฟ้องเฉพาะผู้จัดการมรดกเพียงคนเดียวก็ได้ ตามมาตรา 1737 แห่งประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์ ผู้จัดการมรดกจึงต้องจำหน่ายทรัพย์สินมรดกโดยการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่เจ้าหนี้เพื่อเป็นการชำระหนี้ในกรณีที่วัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการโอนทรัพย์สินเฉพาะสิ่งหรืออสังหาริมทรัพย์มรดกนั้นออกขายทอดตลาด ตามมาตรา 1740 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ โดยการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นเป็นหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจแก่ผู้จัดการมรดกสามารถกระทำการเช่นนั้นได้ โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากทายาทเสียก่อน⁶⁴

ฉะนั้น ลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ ในกรณีนี้ จึงหมายถึง ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งเป็นเจ้าหนี้เพื่อชำระหนี้กองมรดกหรือขายทอดตลาดทรัพย์สินมรดกเพื่อนำเงินไปชำระหนี้แก่เจ้าหนี้กองมรดก อันเป็นการกระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก แม้ว่าจะไม่เป็นไปตามความประสงค์ของทายาทหรือได้รับความยินยอมจากทายาท ก็ถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ ในกรณีนี้มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัย ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1236/2491 (ที่ประชุมใหญ่) “ผู้ตายทำพินัยกรรมยกที่ดินให้เด็กและตั้งบิดาของเด็กเป็นผู้จัดการมรดก บิดาลงชื่อในโฉนดในฐานะผู้จัดการมรดกแล้วโอนขายที่ดินนั้นให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งรับโอนทางทะเบียนไปโดยสุจริต ดังนี้ เด็กย่อมมีความผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการทั้งหลายอันผู้จัดการมรดกได้ทำไปภายในขอบอำนาจในฐานะที่เป็นผู้จัดการมรดก เด็กจะนำมาฟ้องขอให้เพิกถอนการโอนไม่ได้”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกานี้มีว่า ที่ดินพิพาทมีชื่อเจ้ามรดกเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน และเจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมยกที่ดินพิพาทบางส่วนให้แก่บุตรผู้เยาว์ของนายอรุณและให้นายอรุณเป็นผู้จัดการมรดกในส่วนของบุตรผู้นั้น ต่อมาเจ้ามรดกถึงแก่ความตายนายอรุณซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกได้ทำการขายที่ดินพิพาทส่วนของบุตรให้แก่บุคคลภายนอก ศาลชั้นต้นพิพากษานายอรุณขายที่ดินโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลนิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 1546 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้รับโอนไม่ได้กรรมสิทธิ์ ศาลอุทธรณ์ยื่น ต่อมาศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ในเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของบิดาขายทรัพย์สินของผู้อยู่เยาว์ที่จะต้องขออนุญาตจากศาลเสียก่อน แต่เป็นเรื่องของผู้จัดการมรดกทำการขายทรัพย์สินมรดกซึ่งอยู่ในขอบอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดก คดีนี้จึงไม่ใช่คดีเรื่องผู้ปกครองขายทรัพย์สินของผู้อยู่เยาว์ แต่เป็นเรื่องผู้จัดการมรดกขายทรัพย์สินมรดกเพื่อชำระหนี้ให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้มรดก การโอนทรัพย์สิน

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 351.

มรดกจึงเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ ทายาทจึงต้องผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการทั้งหลายที่ผู้จัดการมรดกได้กระทำไปภายในขอบอำนาจ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2387/2529 “หลานในฐานะผู้จัดการมรดกเป็นโจทก์ฟ้องยายในฐานะผู้จัดการมรดกเป็นจำเลยได้มีใช้คดีอุทลุมเพราะโจทก์มิได้ฟ้องในฐานะส่วนตัวของโจทก์และในฐานะส่วนตัวของจำเลย แม้สัญญาจะขายที่ดินตามฟ้องมิได้ระบุว่าจะขายในในฐานะผู้จัดการมรดกก็ตาม”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกามีว่า นายไพจิต สุทธิสัมพันธ์ ผู้เป็นโจทก์และจำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกของหม่อมเจ้าอิทธิพรพงศ์เกษมศรี ต่อมา นายไพจิตรทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินจากจำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการมรดก โดยนายไพจิตรชำระราคาที่ดินบางส่วนแก่จำเลยแล้ว ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินตามฟ้องให้แก่ นายไพจิตรพร้อมทั้งรับชำระเงินค่าที่ดินที่ค้างชำระจากนายไพจิตร ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน ในชั้นฎีกาคงมิประเด็นเพียงว่าการฟ้องคดีของนายไพจิตรเป็นคดีอุทลุมหรือไม่ ฉะนั้น ข้อเท็จจริงในคดีจึงยุติไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นว่าการที่จำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกทำหนังสือสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินให้แก่ นายไพจิตรผู้เป็นโจทก์ เป็นการกระทำภายในอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ทายาทจึงต้องผูกพันในการกระทำของผู้จัดการมรดก จำเลยจึงต้องโอนที่ดินพิพาทให้แก่ นายไพจิตรและรับชำระหนี้จากนายไพจิตร

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1073/2533 “ผู้จัดการมรดกอาจกระทำตามหน้าที่ได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากทายาท”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกา เป็นเรื่องของผู้คัดค้านยื่นคำร้องคัดค้านผู้ร้องซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ขอให้ศาลสั่งถอนผู้ร้องออกจากการเป็นผู้จัดการมรดก ศาลชั้นต้นพิจารณาจากคำแถลงของคู่ความและงดการไต่สวนมูลฟ้อง ศาลอุทธรณ์พิพากษายกคำสั่งของศาลชั้นต้น และให้ศาลชั้นต้นทำการไต่สวนคำร้องต่อไป ในชั้นฎีกาจึงมีเพียงประเด็นในคดีว่าการที่ศาลชั้นต้นงดการไต่สวนคำร้อง ไม่น่าสืบข้อเท็จจริงให้ได้ความเสียก่อนมีคำวินิจฉัยเป็นกระบวนการที่ชอบหรือไม่ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าในส่วนของการตั้งผู้จัดการมรดกต้องคำนึงถึงความสมควรเพื่อประโยชน์แก่กองมรดกและแก่ทายาททุกคนนอกเหนือจากพินัยกรรม ผู้ร้องซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกอาจกระทำตามหน้าที่ผู้จัดการมรดกโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากทายาทก็ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 53/2556 “ก่อนถึงแก่ความตาย ช. ได้กู้ยืมเงินประมาณ 1,500,000 บาท จากธนาคาร พ. และได้จำนองที่ดินเป็นประกันการชำระหนี้ และยัง

ไม่ได้มีการชำระหนี้ เมื่อ ช. ถึงแก่ความตายแล้ว ศาลได้มีคำสั่งให้จำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกของ ช. จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ช. จึงมีหน้าที่ต้องจัดการชำระหนี้ เมื่อหนี้ดังกล่าวมีจำนวนมาก และจำเลยที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 ซึ่งเป็นทายาทไม่มีรายได้มากพอที่จะรวบรวมเงินไปชำระหนี้ได้ ทำให้จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ช. ต้องการขายที่ดินจำนองเพื่อนำเงินไปชำระหนี้แก่ธนาคาร พ. การที่จำเลยที่ 1 ทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินจำนองกับโจทก์ จึงเป็นการกระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก จำเลยที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 ในฐานะทายาทแม้จะไม่ได้เป็นผู้ทำสัญญากับโจทก์ย่อมมีความผูกพันตามสัญญาจะซื้อจะขายต่อโจทก์ซึ่งเป็นคู่สัญญาและเป็นบุคคลภายนอกตาม ป.พ.พ. มาตรา 1724 วรรคหนึ่ง ดังนั้น จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 จึงต้องร่วมกับจำเลยที่ 1 รับผิดชอบต่อโจทก์”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่า เจ้ามรดกกู้ยืมเงินเป็นจำนวน 1,500,000 บาท จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและจำนองที่ดินพิพาทไว้เป็นประกันการชำระหนี้ เจ้ามรดกยังไม่ได้ชำระหนี้ดังกล่าว จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกจึงมีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งเป็นเจ้าหนี้กองมรดก การที่จำเลยที่ 1 ดำเนินการขายทรัพย์สินพิพาทเพื่อนำเงินที่ได้มาชำระหนี้แก่ธนาคารนั้น เป็นการกระทำไปภายในขอบอำนาจของการจัดการมรดกซึ่งผู้จัดการมรดกมีอำนาจกระทำได้ การที่ผู้จัดการมรดกโอนที่ดินพิพาทให้แก่บุคคลภายนอกย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ

ดังนั้น เมื่อพิจารณาแนวคำพิพากษาศาลฎีกาจะพบว่าเมื่อกองมรดกมีหนี้ที่ต้องชำระหนี้ให้แก่บุคคลภายนอก การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งเป็นเจ้าหนี้นั้น ย่อมถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ ซึ่งการโอนลักษณะเช่นนี้ผู้จัดการมรดกย่อมมีอำนาจที่จะกระทำได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมหรือได้รับความยินยอมจากทายาทเสียก่อน

ข การโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อนำเงินที่ได้มาแบ่งปันให้แก่ทายาท

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก มาตรา 1719 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกไว้โดยเฉพาะแล้วว่าผู้จัดการมรดกย่อมมีหน้าที่ที่จะกระทำการอันจำเป็นเพื่อให้การเป็นไปตามคำสั่งแจ้งชัดหรือโดยปริยายแห่งพินัยกรรมและเพื่อจัดการมรดกโดยทั่วไปหรือเพื่อแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทและหากในกรณีที่ทายาทไม่สามารถตกลงแบ่งปันทรัพย์สินมรดกกันได้ ผู้จัดการมรดก

ยอมมีหน้าที่นำทรัพย์สินนั้นออกขายให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อนำเงินที่ได้จากการขายมาแบ่งปันให้แก่ทายาทต่อไป

ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกมีความจำเป็นจะต้องขายทรัพย์สินมรดกเนื่องจากไม่สามารถดำเนินการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทโดยวิธีอื่นใดได้แล้ว ผู้จัดการมรดกยอมมีอำนาจนำทรัพย์สินมรดกนั้นขายให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อนำเงินมาแบ่งปันให้แก่ทายาทต่อไป อย่างไรก็ตาม ผู้จัดการมรดกจะต้องกระทำการโดยสุจริตและไม่ได้ผลประโยชน์ใดๆ จากการทำนิติกรรมดังกล่าวแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6595/2535 “การขายทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกเป็นการใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1719 ไม่จำเป็นต้องขออนุญาตศาลก่อนและไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากทายาททุกคน”

ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกามีว่า ทายาทฟ้องผู้จัดการมรดกเนื่องจากขายทรัพย์สินมรดกโดยที่ไม่ได้รับอนุญาตจากศาลหรือไม่ได้รับความยินยอมจากทายาทเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการขายทรัพย์สินมรดกไม่จำเป็นต้องขออนุญาตศาลก่อนและไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากทายาททุกคน นิติกรรมการขายฝากทรัพย์สินมรดกยอมเป็นการกระทำโดยชอบของผู้จัดการมรดก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 711/2545 “อำนาจในการนำทรัพย์สินมรดกออกขายทอดตลาดหรือประมูลขายกันเองเป็นอำนาจของผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1719 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อยู่แล้ว ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลอนุญาตให้ขายทรัพย์สินมรดกอีก”

ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกามีว่า ทายาทไม่สามารถตกลงแบ่งปันทรัพย์สินมรดกกันได้ ผู้จัดการมรดกมีอำนาจในการนำทรัพย์สินมรดกนั้นประมูลออกขายหรือนำทรัพย์สินมรดกนั้นออกขายทอดตลาดให้แก่บุคคลภายนอกก็ได้แล้วนำเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินมรดกมาแบ่งปันให้แก่ทายาทซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกในการจัดการมรดกที่สามารถกระทำได้โดยที่ผู้จัดการมรดกไม่จำเป็นต้องมาร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลอนุญาตให้ขายทรัพย์สินมรดกเสียก่อน

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะพบข้อเท็จจริงในคดีที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยที่ศาลฎีกาตีความว่าลักษณะการกระทำของผู้จัดการมรดกเช่นนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกในการจัดการทรัพย์สินมรดกโดยชอบ

กล่าวคือ การขายทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกและนำเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินมรดกมาแบ่งปันให้แก่ทายาท โดยที่ผู้จัดการมรดกไม่ต้องขอความยินยอมจากทายาทหรือได้รับอนุญาตจากศาลก่อนการขายทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นหนึ่งในหน้าที่การจัดการมรดกซึ่งผู้จัดการมรดกมีอำนาจที่จะกระทำได้ในขอบอำนาจ แม้ผู้จัดการมรดกจะปฏิบัติผิดหน้าที่กับทายาท กล่าวคือ ไม่นำเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินมรดกมาแบ่งปันให้แก่ทายาท คงเป็นเรื่องที่ทายาทจะต้องไปเรียกร้องกับผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัวต่อไป ไม่มีผลกระทบต่อนิติกรรมระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใด

2.7.1.2 การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท

การโอนทรัพย์สินมรดกลักษณะนี้ ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทแบ่งออกเป็น 2 กรณีด้วยกันคือ กรณีการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทโดยตรง เช่น จดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกโดยตรงและกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองก่อนแบ่งปันทรัพย์สินมรดกนั้นให้แก่ทายาท

สำหรับกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้ตนเองก่อนโอนทรัพย์สินมรดกนั้นให้แก่ทายาท ในกรณีที่ทรัพย์สินมรดกเป็นอสังหาริมทรัพย์ที่มีหลักฐานทางทะเบียน เช่น ที่ดิน เป็นต้น ผู้จัดการมรดกมีสิทธิกระทำการในฐานะผู้จัดการมรดกโดยจดทะเบียนใส่ชื่อผู้จัดการมรดกลงในเอกสารที่เป็นหลักฐานทางทะเบียนเสียก่อนได้

แต่หากผู้จัดการมรดกมีฐานะเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกด้วยแล้ว กระทำการจดทะเบียนลงชื่อของตนเองเป็นผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกย่อมเป็นการกระทำทั้ง 2 ฐานะ คือ ในฐานะผู้จัดการมรดกฐานะหนึ่ง และ ในฐานะทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกอีกฐานะหนึ่งนั้น การโอนทรัพย์สินมรดกดังกล่าวถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบเช่นเดียวกับระบบกฎหมายเยอรมันที่ยอมรับการกระทำเช่นนี้ภายใต้เงื่อนไขว่า เจ้ามรดกยินยอมโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย เช่น ตั้งทายาทเป็นผู้จัดการมรดกเท่ากับให้ความยินยอมทายาทนั้นที่จะทำการได้ใน 2 ฐานะ ในเรื่องนี้ จากคำอธิบายหนังสือกฎหมายของนักวิชาการกฎหมายหลายท่านและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ว่า ผู้จัดการมรดกมีอำนาจกระทำการเช่นนั้นได้ โดยถือว่าเป็นการทำนิติกรรมซึ่งผู้จัดการมรดกมิได้มีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก ตามมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ท่านวิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์ ได้อธิบายหลักในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน ว่า “การที่ผู้จัดการมรดกโอนที่ดินให้ตนเองในฐานะทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก ไม่เป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก”⁶⁵

ท่านศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้อธิบายไว้ว่า “การที่ผู้จัดการมรดกเข้าทำนิติกรรมสัญญากับตนเองในสองฐานะต่างกัน เช่น เป็นผู้โอนที่ดินมรดกในฐานะผู้จัดการมรดกมาใส่ชื่อตนเองในฐานะผู้รับโอนเพราะเป็นทายาท ยังถือไม่ได้ว่าเป็นนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกและไม่เป็นที่เสียหายแก่กองมรดก”⁶⁶

ท่านกิริติ กาญจนรินทร์ ได้อธิบายไว้ว่า “มาตรา 1722 คำว่า “เป็นปฏิปักษ์” หมายความว่า ส่วนได้เสียของตนเองกับกองมรดกขัดกัน แต่กรณีนี้จะใช้สำหรับผู้จัดการมรดกซึ่งไม่ได้เป็นทายาท ถ้าเป็นผู้จัดการมรดกซึ่งเป็นทายาทโอนทรัพย์สินให้แก่ตนเองซึ่งตนเองมีสิทธิได้อยู่แล้วหรือโอนให้แก่ทายาทอื่นถือว่าไม่เป็นปฏิปักษ์”⁶⁷

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6932/2540 “แม้จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกจัดการโอนที่ดินพิพาททั้ง 6 แปลงให้แก่จำเลยที่ 1 ในฐานะส่วนตัวโดยมิได้ขออนุญาตศาล แต่จำเลยที่ 1 เป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกอยู่แล้ว จึงมิใช่เป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก อันเป็นการฝ่าฝืนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1722”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2220/2552 “การที่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกของ ส. บางส่วนให้แก่ตนเองเป็นการส่วนตัวในฐานะที่ตนเป็นทายาทโดยธรรมประเภทคู่สมรสของ ส. และให้แก่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกของ ท. ซึ่งเป็นทายาทของ ส. อีกคนหนึ่ง การกระทำเช่นนี้ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1722 ส่วนการที่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ส. ไม่ทำการโอนที่ดินพิพาทให้แก่ทายาทอื่นของ ส. ซึ่งมีโจทก์ทั้งห้ารวมอยู่ด้วยก็เป็นเรื่องระหว่างจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ส. และโจทก์ทั้งห้าที่จะว่ากล่าวกันต่างหาก ดังนั้นที่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ส. โอนที่ดินพิพาทให้แก่จำเลยที่ 2 ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ท. ซึ่งเป็นทายาทของ ส. คนหนึ่ง จึงเป็นการกระทำไปตามอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่จะต้องกระทำโดยตนเอง ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1719 และมาตรา 1723”

⁶⁵ วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์, แพ่งพิสดาร เล่ม 4 ฉบับปรับปรุงปี 2564 (กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์, 2564), หน้า 513.

⁶⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วย มรดก หน้า 536.

⁶⁷ กิริติ กาญจนรินทร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก, หน้า 354.

จากข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาข้างต้นมีข้อเท็จจริงที่มีลักษณะในทางคดีคล้ายคลึงกัน คือ จำเลยซึ่งมีฐานะเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายและยังมีฐานะเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกร่วมกับทายาทคนอื่นอีกด้วย การที่จำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองซึ่งเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกัน ศาลฎีกาตีความว่าการโอนทรัพย์สินมรดกลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทอย่างหนึ่งเพราะผู้จัดการมรดกก็มีฐานะเป็นทายาทเช่นเดียวกัน จึงถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกในอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก จึงมิใช่เป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกแต่อย่างใด หากภายหลังผู้จัดการมรดกซึ่งก็คือทายาทผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกผู้นั้นไม่ได้นำทรัพย์สินมรดกดังกล่าว ไปแบ่งปันให้แก่ทายาทคนอื่นก็เป็นเรื่องที่ทายาทคนอื่นจะต้องเรียกเอาทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกต่อไป

อย่างไรก็ตาม หากผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนั้นต่อไปให้แก่บุคคลภายนอกโดยไม่นำทรัพย์สินนั้นมาแบ่งปันให้แก่ทายาท ย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกที่ไม่ชอบ ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาจะขอล่าวในบทที่ 2 หัวข้อ 2.7.2 ต่อไป

2.7.2 ลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

ในเรื่องนี้จากที่ได้ศึกษาดำรงกฎหมายของนักวิชาการกฎหมายหลายท่านและจากคำพิพากษาศาลฎีกา จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกไว้ หากผู้จัดการมรดกจัดการทรัพย์สินมรดกโดยการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกหรือให้แก่ทายาทโดยกระทำไปภายในขอบเขตอำนาจแล้ว การกระทำนั้นย่อมถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ อย่างไรก็ตาม ก็มีใ้เชื่อว่าผู้จัดการมรดกจะมีอำนาจกระทำการโอนทรัพย์สินมรดกได้ทุกรณี หากการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นมิได้อยู่ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกแล้ว ผู้จัดการมรดกย่อมไม่มีอำนาจกระทำการนั้นได้และถือว่าผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอแบ่งการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ ออกเป็น 2 กรณี คือ การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกและการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท

2.7.2.1 การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก

ตามที่ได้ศึกษาได้กล่าวถึงลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบให้แก่บุคคลภายนอกไปแล้วว่าอาจเป็นกรณีที่ต้องชำระหนี้กองมรดกให้แก่เจ้าหนี้ หรือ เป็นกรณีที่โอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อนำเงินที่ได้มาแบ่งปันให้แก่ทายาทต่อไป โดยมีเหตุแห่งการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ มีดังนี้

ก. การโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อชำระหนี้กองมรดก

หากวัตถุประสงค์หนึ่งไม่ใช่การโอนทรัพย์สินโดยเฉพาะเจาะจง แต่เป็นหนี้เงิน ผู้จัดการมรดกจะต้องนำทรัพย์สินมรดกออกขายทอดตลาดเพื่อนำเงินที่ได้ไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก หากผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่เจ้าหนี้นั้นโดยตรงย่อมเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ ดังนั้น การโอนทรัพย์สินมรดกนั้นย่อมถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4104/2524 “จำเลยที่ 1 ขายที่ดินมรดกเพื่อชำระหนี้โดยไม่ได้ดำเนินการตามมาตรา 1740 วรรคสอง กล่าวคือ “ให้เอาออกขายทอดตลาด” และโจทก์ทั้งห้ามิได้ยินยอม จึงเป็นการไม่ชอบ”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกานี้มีว่า กองมรดกมีหนี้เงินที่ต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งผู้จัดการมรดกจะต้องดำเนินการนำทรัพย์สินมรดกนั้นออกขายทอดตลาดเพื่อนำเงินที่ได้ไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ จึงจะเป็นการปฏิบัติตามมาตรา 1740 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่จากข้อเท็จจริงในคดีนี้ผู้จัดการมรดกมิได้ดำเนินการนำทรัพย์สินมรดกออกขายทอดตลาดแต่อย่างใด แต่กลับนำที่ดินนั้นไปขายให้แก่บุคคลภายนอกโดยตรงซึ่งเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนมาตรา 1740 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้จัดการมรดกจะมีได้นำทรัพย์สินมรดกนั้นออกขายทอดตลาด แต่หากทายาทรู้เห็นหรือยินยอมให้โอนทรัพย์สินมรดกนั้นให้แก่บุคคลภายนอก ถือได้ว่าทายาทให้สัตยาบันแก่การกระทำนั้น ย่อมทำให้การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกเป็นไปโดยชอบ

ข. การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่มีอำนาจ

การที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปนอกขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจ ย่อมเป็นการกระทำโดยไม่มีอำนาจ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าทั้งจากตำราหนังสือกฎหมายและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยไว้สามารถจำแนกเหตุแห่งการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ กรณีผู้จัดการมรดกไม่มีอำนาจกระทำการ ได้ดังนี้

ข.1 กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกหรือกระทำนิติกรรมใดโดยเห็นแก่ทรัพย์สินบางอย่างๆ หรือโดยเห็นแก่ประโยชน์อย่างอื่นซึ่งบุคคลภายนอกได้ให้หรือได้ให้คำมั่นว่าจะให้เป็นलगส่วนตัว หรือที่เรียกว่า “กระทำการโอนทรัพย์สินมรดกในฐานะส่วนตัว” ย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ โดยที่ทรัพย์สินหรือประโยชน์อัน

บุคคลภายนอกได้ให้หรือให้คำมั่นว่าจะให้เป็นलगส่วนตัว แม้จะเป็นलगส่วนตัวของบุคคลอื่นซึ่งมิใช่ผู้จัดการมรดกก็ตาม

ข.2 กรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินให้แก่บุคคลภายนอกโดยปราศจากอำนาจในกรณีอื่นๆ เช่น การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกโดยไม่มีเจตนาที่จะกระทำไปเพื่อประโยชน์แก่ทายาททุกคนแต่กระทำไปเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือกรณีโอนทรัพย์สินมรดกไปให้บุคคลภายนอกโดยไม่ได้รับเงินตอบแทนจากบุคคลภายนอก (การให้โดยเสน่หา) หรือกรณีโอนทรัพย์สินมรดกเป็นของตนเองโดยไม่มีสิทธิแล้วนำทรัพย์สินมรดกนั้นไปจำหน่ายต่อให้แก่บุคคลภายนอก เป็นต้น

ดังนั้น การโอนทรัพย์สินมรดกในลักษณะเช่นนี้ มิได้เป็นการใช้อำนาจของผู้จัดการมรดกเพื่อประโยชน์ในการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท แต่เป็นการโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือโดยทุจริตและการกระทำดังกล่าวทำให้ผู้จัดการมรดกได้ประโยชน์ที่ไม่ควรได้อันเป็นการทำหน้าที่โดยไม่สุจริต ตามมาตรา 1722 และ มาตรา 1724 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1400/2557 “การที่จำเลยที่ 1 และที่ 2 ซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกโอนที่ดินมรดกให้แก่จำเลยที่ 1 ในฐานะส่วนตัวจึงไม่ชอบ เมื่อจำเลยที่ 1 รับโอนมาแล้วโอนต่อไปให้จำเลยที่ 3 ซึ่งเป็นบุตรย้อมไม่ชอบเช่นกัน (ตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน) จำเลยที่ 3 จึงไม่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินดังกล่าว”

เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นพบว่าผู้จัดการมรดกโอนที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกในฐานะส่วนตัวย่อมเป็นการกระทำโดยไม่ชอบ แล้วดำเนินการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นต่อไปให้แก่จำเลยที่ 3 ซึ่งเป็นบุตรโดยไม่มีค่าตอบแทน การกระทำลักษณะเช่นนี้ของผู้จัดการมรดกย่อมเป็นการกระทำโดยมีเจตนาไม่สุจริต และไม่เป็นการกระทำไปในฐานะผู้จัดการมรดก การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

2.7.2.2 การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท

สำหรับกรณีทรัพย์สินมรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ที่มีหลักฐานทางทะเบียน เช่น โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ เป็นต้น กฎหมายให้อำนาจผู้จัดการมรดกที่จะกระทำแก้ไขเอกสารหลักฐานทางทะเบียนดังกล่าวได้ โดยสามารถใส่ชื่อผู้จัดการมรดกเสียก่อนได้และค่อย

ดำเนินการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกต่อไป และหากกรณีที่ผู้จัดการมรดกเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกด้วยแล้วนั้น ย่อมสามารถกระทำการทั้งสองฐานะได้ในการรับโอนทรัพย์สินมรดก โดยผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองโดยที่ตนเองเป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก การโอนในลักษณะเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก ผู้จัดการมรดกย่อมสามารถกระทำได้ การโอนทรัพย์สินมรดกย่อมเป็นการโอนโดยชอบ

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองเช่นนี้แล้ว หากกองมรดกยังมีทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกอยู่ด้วย ผู้จัดการมรดกก็ต้องดำเนินการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกต่อไป แต่หากผู้จัดการมรดกมิได้ดำเนินการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท แต่ได้กระทำการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก การโอนทรัพย์สินมรดกในลักษณะเช่นนี้ ย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ ในเรื่องนี้มีแนวคำพิพากษาวินิจฉัยไว้ ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3688/2556 “ที่ดินพิพาทเป็นที่ดินมรดกตกทอดมายังทายาทของ พ. และ บ. โดยจำเลยที่ 1 ในฐานะทายาทมีส่วนเป็นเจ้าของเพียง 1 ใน 8 ส่วน แต่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกได้โอนชื่อทางทะเบียนมาเป็นของจำเลยที่ 1 เพียงผู้เดียว แล้วนำที่ดินแปลงดังกล่าวไปจดทะเบียนจำนองเป็นประกันหนี้เงินกู้ยืมไว้แก่จำเลยที่ 2 โดยโจทก์ที่ 1 ที่ 2 และทายาทอื่นมิได้รู้เห็นยินยอมให้จำเลยที่ 1 กระทำการดังกล่าวเช่นนี้ จำเลยที่ 1 ย่อมมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพียง 1 ใน 8 ส่วนเท่านั้น การที่จำเลยที่ 1 นำที่ดินพิพาทไปจดทะเบียนจำนองไว้แก่จำเลยที่ 2 ย่อมผูกพันเฉพาะส่วนที่เป็นของจำเลยที่ 1 หากมีผลผูกพันโจทก์ที่ 1 ที่ 2 และทายาทอื่นไม่ ทั้งนี้ ตามนัยแห่ง ป.พ.พ. มาตรา 705 โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยที่ 2 จะรับจำนองไว้โดยสุจริตหรือไม่ โจทก์ทั้งสามย่อมมีสิทธิฟ้องขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนนิติกรรมจำนองเฉพาะส่วนที่โจทก์ที่ 1 ที่ 2 และทายาทอื่นเป็นเจ้าของได้ กรณีนี้ไม่อาจนำบทบัญญัติแห่ง ป.พ.พ. มาตรา 1299 วรรคหนึ่ง และมาตรา 1300 มาใช้บังคับ”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2715/2562 “แม้ว่าการที่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกเป็นของตนเองแล้วโอนขายต่อไปให้จำเลยที่ 2 โดยไม่แบ่งให้แก่ทายาทโดยธรรมคนอื่นคือโจทก์ทั้งสองด้วยเป็นการโอนไปหรือการจัดการมรดกโดยไม่ชอบ”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกามีว่า จำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกและเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกับโจทก์ผู้เป็นทายาท จำเลยที่ 1 ย่อมอยู่ในฐานะผู้จัดการมรดกและในฐานะทายาทของเจ้ามรดกในขณะเดียวกัน ต่อมาจำเลยที่ 1 โอนทรัพย์สินมรดกเป็นของตนเองแต่มิได้ดำเนินการนำทรัพย์สินมรดกนั้นแบ่งปันให้แก่โจทก์และทายาทคนอื่น กลับนำ

ทรัพย์สินมรดกนั้นไปโอนขายต่อให้จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก การกระทำของจำเลยจึงเป็นการกระทำโดยปราศจากอำนาจ ย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

จะเห็นได้ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาส่วนใหญ่มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบของผู้จัดการมรดกที่คล้ายคลึงกันในทำนองว่าผู้จัดการมรดกนอกจากจะมีฐานะเป็นผู้จัดการมรดกตามกฎหมายแล้วในขณะเดียวกันยังมีฐานะเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกอีกด้วย กระทำการโดยโอนทรัพย์สินมรดกมาเป็นของตนเองก่อนและหลังจากนั้นก็มิได้ดำเนินการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกคนอื่นแต่กลับโอนขายทรัพย์สินมรดกนั้นไปให้บุคคลภายนอก เช่นนี้ ศาลฎีกาและความเห็นของนักวิชาการกฎหมายหลายท่านเห็นว่าเป็นการจัดการมรดกโดยปราศจากอำนาจหรือไม่มีอำนาจที่จะกระทำได้ ถือได้ว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

2.7.2.3 การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเอง

การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองเป็นกรณีที่ตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก คำว่า “ส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก” หมายความว่า นิติกรรมใดที่กระทำแล้วผู้จัดการมรดกได้ประโยชน์อันมิควรได้และกองมรดกตลอดจนทายาทอื่นทั้งปวงต้องเสียประโยชน์ที่ไม่ควรเสีย เช่น โอนทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรมซึ่งยกให้ผู้อื่นมาเป็นของตน⁶⁸ ซึ่งในกรณีอาจเกิดจากการที่ผู้จัดการมรดกดำเนินการขายทรัพย์สินมรดกโดยที่ผู้จัดการมรดกเป็นผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกนั้นก็ได้ เพราะในฐานะผู้จัดการมรดกย่อมต้องขายทรัพย์สินมรดกนั้นให้ได้ในราคาสูงที่สุดเพื่อประโยชน์แก่กองมรดก แต่ถ้าผู้จัดการมรดกเป็นผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกนั้นเสียเอง ผู้จัดการมรดกย่อมต้องการซื้อทรัพย์สินมรดกนั้นในราคาที่ถูกลง เพื่อประโยชน์ของผู้จัดการมรดก ส่วนได้เสียของทั้งฝ่ายจึงเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน⁶⁹

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1117/2555 “ผู้จัดการมรดกโอนที่ดินมรดกให้ตนเองโดยตนไม่มีสิทธิได้รับ เป็นนิติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกานี้มีว่า ผู้จัดการมรดกมิได้เป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใดกระทำการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองในฐานะส่วนตัว ย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินโดยไม่ชอบ

⁶⁸ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, หลักกฎหมายมรดก, หน้า 238.

⁶⁹ เปรียบ หุตางกูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, หน้า 234.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 309/2563 “จำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายยอมเป็นตัวแทนของทายาทในการจัดการมรดก จำเลยที่ 1 มีหน้าที่ดำเนินการแบ่งปันทรัพย์มรดกให้เป็นไปตามพินัยกรรมของผู้ตาย การที่จำเลยที่ 1 ไปขอออกใบแทนโฉนดที่ดินพิพาทอันเป็นทรัพย์มรดกแล้วจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกโอนที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างให้แก่ตนเองในฐานะส่วนตัวโดยจำเลยที่ 1 มิได้เป็นผู้รับประโยชน์จากพินัยกรรมและเป็นผู้ถูกตัดมิให้รับมรดก การกระทำของจำเลยที่ 1 มิใช่การแบ่งปันทรัพย์มรดกตามหน้าที่ของผู้จัดการมรดก แต่เป็นการทำนิติกรรมให้จำเลยที่ 1 มีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกของผู้ตาย อันเป็นการต้องห้ามโดยชัดแจ้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 1722 การโอนที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างระหว่างจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกกับในฐานะส่วนตัวจึงตกเป็นโมฆะ ต้องถือเสมือนว่ามิได้มีนิติกรรมการโอนที่ดินขึ้นเลยเมื่อจำเลยที่ 1 ในฐานะส่วนตัวไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ไม่มีสิทธินำไปขายให้แก่จำเลยที่ 2 ได้ การที่จำเลยที่ 2 รับซื้อไว้ไม่ทำให้เกิดสิทธิตามสัญญาซื้อขายตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกานี้มีว่า ที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างเป็นมรดกของผู้ตาย ผู้ตายทำพินัยกรรมยกที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างให้แก่โจทก์ ต่อมาจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกไปแจ้งความว่าโฉนดที่ดินหายซึ่งไม่เป็นความจริงและถูกพนักงานอัยการดำเนินคดีอาญา การที่จำเลยที่ 1 ซึ่งมิใช่ผู้ได้รับประโยชน์ในที่ดินและสิ่งปลูกสร้างกลับโอนทรัพย์ดังกล่าวเป็นของตนเองในฐานะส่วนตัวยอมเป็นการกระทำที่ไม่ใช่การแบ่งปันทรัพย์มรดกอันเป็นหน้าที่ของผู้จัดการมรดก การกระทำของจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกจึงเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาจะพบข้อเท็จจริงในทางคดีที่มีลักษณะคล้ายกันโดยศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการจัดการมรดกโดยการโอนทรัพย์มรดกในลักษณะเช่นนี้เป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก คือ การที่ผู้จัดการมรดกซึ่งมิได้เป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดกไม่ว่าจะเป็นทายาทโดยธรรมหรือทายาทโดยพินัยกรรมกระทำการโอนทรัพย์มรดกให้แก่ตนเองในฐานะส่วนตัว เป็นการกระทำโดยปราศจากอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดก ย่อมเป็นกรณีที่ผลประโยชน์ของตนเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก ทำให้กองมรดกเสียหาย การกระทำในลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นการโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ

2.8 ผลของการจัดการทรัพย์มรดก กรณีการโอนทรัพย์มรดก

ผู้จัดการมรดกไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรม และ ผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยคำสั่งศาล ย่อมมีอำนาจหน้าที่หรือขอบอำนาจในการจัดการมรดกที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ผู้จัดการมรดกทั้งสองกรณีจะมีอำนาจหน้าที่อย่างหนึ่งที่ทั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและผู้จัดการ

มรดกโดยคำสั่งศาลย่อมต้องกระทำลักษณะเช่นเดียวกันก็คือ หน้าที่ในการจัดการมรดกทั่วไปหรือ หน้าที่ในการจัดการแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาท

จะเห็นได้ว่าการที่ผู้จัดการมรดกดำเนินการจัดการมรดกโดยการโอนทรัพย์มรดก ย่อมมีทั้ง กรณีการโอนทรัพย์มรดกโดยชอบและการโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ ทั้ง 2 กรณีนี้จะส่งผลต่อการ โอนทรัพย์มรดกในทางกฎหมายแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นผลต่อนิติกรรมการโอนทรัพย์มรดกและผลต่อ กรรมสิทธิ์การโอนทรัพย์มรดก ดังนี้

2.8.1 ผลของนิติกรรมการโอนทรัพย์มรดก

การจัดการมรดกโดยการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดกไม่ว่าจะเป็นการโอน ทรัพย์มรดกโดยชอบและการโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบย่อมก่อให้เกิดผลต่อนิติกรรมการโอนทรัพย์ มรดกที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของการโอนทรัพย์มรดก เช่น นิติกรรมนั้นผูกพันทายาทหรือ นิติกรรมนั้นไม่ผูกพันทายาทหรือนิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะ ดังนี้

2.8.1.1 การโอนทรัพย์มรดกโดยชอบ

เมื่อการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดกเป็นไปโดยชอบด้วยหน้าที่ เนื่องจากผู้จัดการมรดกดำเนินการโอนทรัพย์มรดกไปตามชอบอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดก ส่งผล ให้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำต่อบุคคลภายนอก ย่อมผูกพันทายาท ตามมาตรา 1724 ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น เมื่อการจัดการมรดกเป็นภายในชอบอำนาจของผู้จัดการมรดกแล้ว เช่น กรณีผู้จัดการมรดกขายทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กอง มรดก ทายาทย่อมต้องผูกพันต่อนิติกรรมการขายทรัพย์มรดกนั้นด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกา 53/2556 “ก่อนถึงแก่ความตาย ช. ได้กู้ยืมเงิน ประมาณ 1,500,000 บาท จากธนาคาร พ. และได้จำนองที่ดินเป็นประกันการชำระหนี้และยังไม่ได้มี การชำระหนี้ เมื่อ ช. ถึงแก่ความตายแล้ว ศาลได้มีคำสั่งให้จำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกของ ช. จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ช. จึงมีหน้าที่ต้องจัดการชำระหนี้ เมื่อหนี้ดังกล่าวมีจำนวนมาก และจำเลยที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 ซึ่งเป็นทายาทไม่มีรายได้มากพอที่จะรวบรวมเงินไปชำระหนี้ได้ ทำ ให้จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ช. ต้องการขายที่ดินจำนองเพื่อนำเงินไปชำระหนี้แก่ ธนาคาร พ. การที่จำเลยที่ 1 ทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินจำนองกับโจทก์จึงเป็นการกระทำภายใน ชอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก จำเลยที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 ในฐานะทายาทแม้จะไม่ได้เป็นผู้ทำ สัญญากับโจทก์ย่อมมีความผูกพันตามสัญญาจะซื้อจะขายต่อโจทก์ซึ่งเป็นคู่สัญญาและเป็น

บุคคลภายนอกตาม ป.พ.พ. มาตรา 1724 วรรคหนึ่ง ดังนั้น จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 จึงต้องร่วมกับจำเลยที่ 1 รับผิดชอบโจทก์”

จากคำพิพากษาข้างต้นข้อเท็จจริงในคดีมีว่ากองมรดกรายนี้มีหนี้เงินกู้ของเจ้ามรดกที่จะต้องชำระ แต่เนื่องจากทรัพย์มรดกมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ จึงมีความจำเป็นต้องขายทรัพย์มรดกนั้นเพื่อนำเงินที่ได้จากการขายทรัพย์มรดกไปชำระหนี้เงินกู้ของเจ้ามรดก ซึ่งเป็นการดำเนินการจัดการมรดกภายในอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกย่อมเป็นการโอนทรัพย์มรดกโดยชอบ นิติกรรมการขายทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดกจึงสมบูรณ์และผูกพันทายาท

2.8.1.2 การโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ

การโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ สำหรับกรณีนี้เมื่อพิจารณาลักษณะของเหตุการณ์โอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบซึ่งอาจเกิดจากกรณีผู้จัดการมรดกเข้าทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอกโดยเห็นแก่ประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดที่บุคคลภายนอกจะให้หรือให้ค้ำประกันเป็นการตอบแทน หรือ ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกโดยตนมีส่วนได้เสียที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก หรือ ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลภายนอกหรือให้แก่ทายาทโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของการจัดการมรดกกรณีอื่น ย่อมส่งผลต่อนิติกรรมการโอนทรัพย์มรดกที่แตกต่างกัน ดังนี้

ก การโอนทรัพย์มรดกโดยได้รับผลประโยชน์ตอบแทน

ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลภายนอกโดยได้รับผลประโยชน์ตอบแทน นิติกรรมการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดกย่อมไม่ผูกพันทายาท ตามมาตรา 1724 วรรคสองประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 581/2489 “ผู้จัดการมรดกทำสัญญาให้เช่าทรัพย์ในกองมรดกโดยได้รับเงินจากผู้เช่าเป็นส่วนตัวด้วยและการเช่านั้นทำให้กองมรดกเสียหาย ผู้รับมรดกฟ้องขอให้เพิกถอนสัญญาเช่าได้”

ข้อเท็จจริงในคดีมีว่าผู้จัดการมรดกทำสัญญาเช่าทรัพย์มรดกกับบุคคลภายนอก โดยผู้จัดการมรดกได้รับเงินพิเศษจากบุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้เช่าเพื่อที่บุคคลภายนอกจะได้เช่าทรัพย์มรดกดังกล่าว นิติกรรมสัญญาเช่าเช่นนี้ย่อมทำให้กองมรดกเสียหาย ส่งผลให้นิติกรรมสัญญาเช่าเช่นนี้ไม่ผูกพันทายาท ตามมาตรา 1724 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ข การโอนทรัพย์มรดกโดยเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก

ผู้จัดการมรดกทำนิติกรรมที่ตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก เมื่อพิจารณาด้วยบทกฎหมายมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ได้บัญญัติผลของนิติกรรมลักษณะเช่นนี้ไว้โดยเฉพาะว่ามีลักษณะเช่นไร โดยพบว่าศาลฎีกาพิพากษาให้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกมีผลตกเป็นโมฆะ และเมื่อพิจารณาจากคำอธิบายหนังสือกฎหมายลักษณะมรดกของนักวิชาการกฎหมายหลายท่านก็พบว่าไม่ได้มีการเขียนอธิบายผลของนิติกรรมลักษณะเช่นนี้ไว้โดยเฉพาะเช่นกัน เพียงแต่ยกตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยผลในกรณีนี้เท่านั้น เช่น ศาลฎีกาพิพากษาว่านิติกรรมของผู้จัดการมรดกที่โอนทรัพย์สินมรดกโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกย่อมตกเป็นโมฆะ ซึ่งหมายความว่านิติกรรมนั้นเสียเปล่าไป ย่อมมีผลทำให้นิติกรรมนั้นไม่ผูกพันทายาทซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกที่แท้จริง⁷⁰

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 309/2563 “จำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายยอมเป็นตัวแทนของทายาทในการจัดการมรดก จำเลยที่ 1 มีหน้าที่ดำเนินการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้เป็นไปตามพินัยกรรมของผู้ตาย การที่จำเลยที่ 1 ไปขอออกใบแทนโฉนดที่ดินพิพาทอันเป็นทรัพย์สินมรดกแล้วจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกโอนที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างให้แก่ตนเองในฐานะส่วนตัวโดยจำเลยที่ 1 มิได้เป็นผู้รับประโยชน์จากพินัยกรรมและเป็นผู้ถูกตัดมิให้รับมรดก การกระทำของจำเลยที่ 1 มิใช่การแบ่งปันทรัพย์สินมรดกตามหน้าที่ของผู้จัดการมรดกแต่เป็นการทำนิติกรรมให้จำเลยที่ 1 มีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกของผู้ตายอันเป็นการต้องห้ามโดยชัดแจ้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 1722 การโอนที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างระหว่างจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกกับในฐานะส่วนตัวจึงตกเป็นโมฆะ ต้องถือเสมือนว่ามีได้มีนิติกรรมการโอนที่ดินขึ้นเลยเมื่อจำเลยที่ 1 ในฐานะส่วนตัวไม่มีกรรมสิทธิ์ก็ไม่มีสิทธินำไปขายให้แก่จำเลยที่ 2 ได้ การที่จำเลยที่ 2 รับซื้อไว้ไม่ทำให้เกิดสิทธิตามสัญญาซื้อขายตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกานี้มีว่าผู้จัดการมรดกมิได้เป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใด กระทำการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองในฐานะส่วนตัวนิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

อย่างไรก็ตาม นอกจากศาลฎีกาจะวินิจฉัยให้นิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะแล้ว ยังพบว่าคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับพิพากษาว่าผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ ผู้จัดการมรดกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก หรือคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับพิพากษาว่านิติกรรมนั้นไม่มีผลผูกพันทายาท

⁷⁰ ประทีป ทับอรรถานนท์, คู่มือการจัดการมรดกด้วยตนเอง (กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ พับลิชชิ่ง 2563), หน้า 165.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 20446/2556 “จำเลยที่ 1 มิใช่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกที่พิพาทของ ฮ. การจดทะเบียนรับโอนมรดกที่พิพาทที่จำเลยที่ 1 กระทำโดยปราศจากสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายจึงไม่มีผลผูกพันโจทก์ กรณีถือเสมือนว่าไม่มีการโอนที่พิพาทเป็นชื่อจำเลยที่ 1 เกิดขึ้น กรรมสิทธิ์ในที่พิพาทยังเป็นทรัพย์สินมรดกของ ฮ. อยู่ตามเดิม”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1400/2557 “การที่จำเลยที่ 1 และที่ 2 ซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกโอนที่ดินมรดกให้แก่จำเลยที่ 1 ในฐานะส่วนตัวจึงไม่ชอบ เมื่อจำเลยที่ 1 รับโอนมาแล้วโอนต่อไปให้จำเลยที่ 3 ซึ่งเป็นบุตรย้อมไม่ชอบเช่นกัน (ตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน) จำเลยที่ 3 จึงไม่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินดังกล่าว”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาทั้ง 2 กรณีข้างต้น มีข้อเท็จจริงที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองโดยที่ตนเองไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใด โดยที่คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 20446/2556 ศาลฎีกาพิพากษาวานิติกรรมนั้นไม่มีผลผูกพันทายาท และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1400/2557 ศาลฎีกาพิพากษาว่าผู้จัดการมรดกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกโดยที่ไม่ได้วินิจฉัยว่านิติกรรมนั้นมีผลตกเป็นโมฆะแต่อย่างใด

จะเห็นได้ว่าการที่มาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้โดยชัดแจ้ง ทำให้พบการพิพาทของศาลฎีกาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มีทั้งนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะและนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท โดยที่แท้จริงแล้วผลทางกฎหมายของมาตราดังกล่าวควรมีผลทางกฎหมายในลักษณะเช่นไร ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาจะขอวิเคราะห์ต่อไปในบทวิเคราะห์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY
ค การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบกรณีอื่น

สำหรับการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบกรณีอื่น อาจเกิดขึ้นจากกรณีที่ผู้จัดการมรดกเป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกับทายาทอื่น ดำเนินการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองเสียก่อนเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองในฐานะผู้จัดการมรดกและในฐานะส่วนตัวในขณะเดียวกัน แต่เมื่อโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองแล้วกลับมีได้นำทรัพย์สินมรดกนั้นไปแบ่งปันให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกบุคคลอื่นต่อไป พฤติการณ์ทั้งสองกรณีเช่นนี้ย่อมเป็น

การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ⁷¹ หรืออาจเกิดขึ้นจากกรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ โดยโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกผู้ไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก พบว่าบัญญัติเพียงกรณีที่ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอกภายในขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดก นิติกรรมนั้นย่อมผูกพันทายาท ตามมาตรา 1724 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกรณีที่ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอกโดยเห็นแก่ทรัพย์สินอย่างใด ๆ หรือประโยชน์อื่นใด ที่บุคคลภายนอกได้ให้หรือได้ให้คำมั่นว่าจะให้เป็นลาภส่วนตัวแก่ผู้จัดการมรดก นิติกรรมนั้นไม่ผูกพันทายาท ตามมาตรา 1724 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉะนั้น หากเป็นกรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ เช่น กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินไปยังบุคคลภายนอกผู้ซึ่งไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกโดยที่ผู้จัดการมรดกไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากบุคคลภายนอก เนื่องจากบุคคลภายนอกกระทำนิติกรรมโดยสุจริต เป็นต้น นิติกรรมนั้นจะมีผลลักษณะเช่นไร ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาจะขอวิเคราะห์ต่อไปในบทวิเคราะห์

2.8.2 ผลของการโอนทรัพย์สินมรดก

จากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไปแล้วว่าการโอนทรัพย์สินมรดกเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่งที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกซึ่งหากการโอนทรัพย์สินมรดกเป็นไปตามขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกแล้ว ผลของนิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกย่อมสมบูรณ์ผูกพันทายาท และส่งผลต่อกรรมสิทธิ์การโอนทรัพย์สินมรดก แต่หากการโอนทรัพย์สินมรดกมิได้กระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกเสียแล้วนิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นย่อมตกเป็นโมฆะหรือไม่ผูกพันทายาท ซึ่งจะส่งผลต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกที่แตกต่างกัน และส่งผลกระทบต่อบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก เช่น บุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดก ทายาท

⁷¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 19759/2557 “จำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกของ ส. ผู้ตาย ตามคำสั่งศาล จึงมีฐานะเป็นผู้แทนตามกฎหมาย การที่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกของผู้ตายให้แก่ตนเองเป็นการส่วนตัวในฐานะที่ตนเป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกด้วย เป็นการกระทำไปตามอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปของผู้จัดการมรดก ไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากทายาทและการกระทำเช่นนี้ไม่เป็นปฏิกิริยาต่อกองมรดกตาม ป.พ.พ. 1719 และมาตรา 1722 จำเลยที่ 1 จึงมีอำนาจที่จะกระทำได้ แม้การที่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของผู้ตาย ไม่จดทะเบียนโอนที่ดินพิพาทให้แก่ทายาทอื่นของผู้ตายซึ่งมีโจทก์ทั้งสามและโจทก์ร่วมทั้งสองรวมอยู่ด้วยจะทำให้โจทก์ทั้งสามและโจทก์ร่วมทั้งสองได้รับความเสียหาย ก็เป็นเรื่องระหว่างจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของผู้ตายกับโจทก์ทั้งสามและโจทก์ร่วมทั้งสองที่จะว่ากล่าวกันต่างหาก”

และผู้จัดการมรดก เป็นต้น ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบและการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

2.8.2.1 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ

ผู้จัดการมรดกดำเนินการจัดการมรดกโดยการจำหน่ายทรัพย์สินมรดกหรือโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกหรือโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทก็ตาม หากผู้จัดการมรดกได้กระทำไปภายในขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกแล้ว ย่อมจะส่งผลกระทบต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกดังนี้

ก ผลต่อบุคคลภายนอก

การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกโดยกระทำไปภายในขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกในฐานะผู้จัดการมรดกแล้ว พบว่ามาตรา 1724 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้ทายาทย่อมต้องผูกพันต่อการกระทำทั้งหลายของผู้จัดการมรดกที่กระทำไปภายในขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดก ซึ่งเมื่อพิจารณาคำว่า “ผูกพัน” หมายถึง การต้องปฏิบัติตาม การผูกมัด ฉะนั้น ทายาทต้องปฏิบัติตามผลของการกระทำของผู้จัดการมรดกจึงหมายความว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกนั้นย่อมโอนไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกตามนิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 236/2491 (ที่ประชุมใหญ่) “ผู้ตายทำพินัยกรรมยกที่ดินให้เด็กและตั้งบิดาของเด็กเป็นผู้จัดการมรดกบิดาลงชื่อในโฉนดในฐานะผู้จัดการมรดกแล้วโอนขายที่ดินนั้นให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งรับโอนทางทะเบียนไปโดยสุจริต ดังนี้ เด็กย่อมมีความผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการทั้งหลายอันผู้จัดการมรดกได้ทำไปภายในขอบอำนาจในฐานะที่เป็นผู้จัดการมรดก”

ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกามีว่าบิดาเป็นผู้จัดการมรดกขายทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกย่อมอยู่ภายในอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดก ทายาทจึงต้องผูกพันต่อบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมได้ไปซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1701/2520 “ผู้จัดการมรดกมีอำนาจขายฝากทรัพย์สินมรดก (อ้างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1236/2491) เมื่อขายแล้วไม่แบ่งเงินให้ทายาทก็เป็นเรื่องระหว่างผู้จัดการมรดกกับทายาทที่จะว่ากล่าวกันต่างหาก หากทำให้นิติกรรมซื้อขายที่ผู้จัดการมรดกทำไปเป็นโมฆะไม่ กรณีที่เจ้าพนักงานที่ดินรับจดทะเบียนขายฝากให้แก่ผู้จัดการมรดกโดยมิได้สอบสวน

ว่าทนายทนายได้ยินยอมและผู้จัดการมรดกมีเหตุผลในการขายสมควรวางไรหรือไม่นั้น ไม่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาทเลินเล่อเพราะไม่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติเช่นนั้น”

ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกามีว่า นายปกครองเป็นผู้จัดการมรดก ได้ขายฝากที่ดินพิพาทซึ่งเป็นทรัพย์มรดกของเจ้ามรดกให้แก่จำเลยที่ 2 ซึ่งการขายฝากทรัพย์มรดก โดยที่ไม่ได้ขอความยินยอมจากทนายทนายเสียก่อนแต่อย่างใด ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าผู้จัดการมรดกมีอำนาจที่จะจัดการมรดกโดยไม่ต้องขอความยินยอมจากทนายทนายเสียก่อน ซึ่งการขายฝากทรัพย์มรดกเป็นอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกอย่างหนึ่งเพราะต้องการนำเงินที่ได้มาแบ่งปันให้แก่ทายาทต่อไป แต่หากผู้จัดการมรดกมิได้นำเงินที่ได้จากการขายฝากมาแบ่งปันให้แก่ทายาท ก็เป็นเรื่องที่ทายาทจะต้องไปเรียกร้องกับผู้จัดการมรดกแยกต่างหาก มิได้มีผลกระทบต่อการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดก ฉะนั้น ทนายทนายต้องผูกพันต่อบุคคลภายนอกในนิติกรรมการขายฝาก ส่งผลให้บุคคลภายนอกเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาท

จะเห็นได้ว่าเมื่อการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกโดยการทำนิติกรรมอย่างหนึ่งได้กระทำไปภายในขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกแล้ว เช่น การโอนขายทรัพย์มรดกหรือการขายฝากทรัพย์มรดกตามข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น เป็นต้น ทนายทนายมิใช่เจ้าของทรัพย์มรดกอีกต่อไป หากแต่กรรมสิทธิ์นั้นย่อมตกเป็นของบุคคลภายนอก

ข ผลต่อทายาท

จากตำราคำอธิบายหนังสือกฎหมายของนักวิชาการกฎหมายและจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ว่า ผู้จัดการมรดกเป็นผู้แทนตามกฎหมายของทายาท (legal representative) และถึงแม้ว่าจะมีมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁷² ซึ่งเป็นบทบัญญัติให้นำเรื่องตัวการตัวแทนมาใช้โดยอนุโลมก็ตาม ก็ได้หมายความว่าผู้จัดการมรดกเป็นตัวแทนของทายาท แต่เป็นเพียงการบัญญัติให้นำเรื่องตัวการตัวแทนมาใช้โดยอนุโลมเท่านั้น

จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่า หากผู้จัดการมรดกกระทำการจัดการมรดกไปภายในขอบเขตอำนาจในฐานะผู้จัดการมรดกแล้ว ทนายทนายต้องผูกพันต่อบุคคลภายนอก กล่าวคือนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกได้กระทำไปนั้น ทนายทนายต้องผูกพัน ส่งผลให้ทายาทไม่มีอำนาจฟ้อง

⁷² มาตรา 1720 บัญญัติว่า “ผู้จัดการมรดกต้องรับผิดชอบต่อทายาทตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 809 ถึง 812 819 823 แห่งประมวลกฎหมายนี้โดยอนุโลม และเมื่อเกี่ยวกับบุคคลภายนอก ให้ใช้มาตรา 831 บังคับโดยอนุโลม”

ขอให้เพิกถอนนิติกรรมนั้นได้ ตามมาตรา 1724 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และบุคคลภายนอกย่อมได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดก

จากกรณีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 236/2491 (ที่ประชุมใหญ่) ในบทที่ 2 หัวข้อ 2.8.2.1 ก ผลต่อบุคคลภายนอก เมื่อการโอนทรัพย์มรดกผูกพันทายาทให้ต้องปฏิบัติตามนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกได้กระทำไปภายในขอบอำนาจหน้าที่แล้ว ทายาทย่อมไม่อาจฟ้องขอเพิกถอนนิติกรรมการโอนทรัพย์มรดกต่อบุคคลภายนอกได้

ค ผลต่อผู้จัดการมรดก

ในการจัดการมรดกนี้อำนาจของผู้จัดการมรดกย่อมครอบคลุมทรัพย์ทุกประเภทในกองมรดกที่ยังไม่ได้แบ่ง และผู้จัดการมรดกเปรียบเสมือนผู้แทนทายาททุกคนตามขอบอำนาจที่ปรากฏในพินัยกรรมหรืออำนาจที่ปรากฏในกฎหมายและต้องจัดการมรดกเพื่อประโยชน์แก่ทายาททุกคนอีกด้วย โดยเมื่อดำเนินการจัดการมรดกตามอำนาจเหล่านั้นแล้วย่อมต้องถือว่าเป็นการจัดการมรดกภายในขอบอำนาจ

ด้วยเหตุนี้เมื่อผู้จัดการมรดกกระทำการตามพินัยกรรมและตามกฎหมายให้อำนาจไว้ แม้การจัดการมรดกนั้นจะขัดกับความประสงค์ของทายาทหรือขัดกับผลประโยชน์ส่วนตัวของทายาทแต่ละคนก็ตาม ผู้จัดการมรดกย่อมสามารถกระทำการเช่นนั้นได้ส่งผลให้กิจการหรือนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกได้กระทำไปย่อมต้องผูกพันต่อทายาทตามที่ผู้ศึกษาได้อธิบายไปแล้วและหนี้ค่าใช้จ่ายกองมรดกที่ผู้จัดการมรดกได้ก่อให้เกิดขึ้น ย่อมเป็นหนี้กองมรดกซึ่งทายาททุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน แต่ทายาทเหล่านั้นจะต้องรับผิดชอบไม่เกินทรัพย์มรดกที่ตกได้แก่ตน ดังนั้น เมื่อเป็นการจัดการมรดกภายในขอบอำนาจหน้าที่แล้ว ผู้จัดการมรดกหาต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวไม่ เช่น การรับผิดชอบในสัญญาที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นในการจัดการมรดก หรือ การรับผิดชอบในมูลละเมิดต่อทายาทหรือบุคคลภายนอกก็ตาม ทั้งนี้ ผู้จัดการมรดกจะต้องมิได้กระทำไปด้วยความจงใจหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1613/2509 “สามีจำเลยเป็นลูกหนี้ธนาคารโจทก์อยู่แล้วก่อนถึงแก่กรรม จำเลยทำหน้าที่สืบใช้หนี้ให้แก่โจทก์มีข้อความว่า “ข้าพเจ้าขอให้สัญญาในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นภริยาและผู้จัดการมรดกนายไสว ทวีการ ต่อธนาคารว่า ข้าพเจ้าจะนำเงินมาผ่อนชำระให้แก่ธนาคาร” ดังนี้ แสดงว่าจำเลยมิใช่ลูกหนี้โจทก์โดยตรง จำเลยเพียงแต่ทำหน้าที่สืบใช้หนี้โจทก์ในฐานะที่จำเลยเป็นภริยาซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกนายไสว ทวีการ ผู้ตายลูกหนี้โจทก์เท่านั้น จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบส่วนตัว”

ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่าเจ้ามรดกเป็นหนี้เงินกู้โจทก์และมีได้ชำระหนี้เงินกู้ให้แก่โจทก์ก่อนที่เจ้ามรดกจะถึงแก่ความตาย ทำให้โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้กองมรดกมีอำนาจเรียกทรัพย์มรดกแก่กองมรดกได้ จำเลยเป็นภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดกและเป็นผู้จัดการมรดกได้ชำระหนี้เงินกู้ให้แก่โจทก์ โดยทำหนังสือรับสภาพหนี้ แม้จำเลยจะทำหนังสือรับสภาพหนี้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์ ก็มิได้หมายความว่าจำเลยรับผิดชอบโจทก์เป็นการส่วนตัว แต่เป็นการทำในฐานะที่จำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกแห่งกองมรดกนั้น ย่อมมีอำนาจที่จะชำระหนี้กองมรดก จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวต่อโจทก์ผู้เป็นเจ้าหนี้แต่อย่างใด

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาจากหลักกฎหมายและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาจะพบว่าเมื่อข้อเท็จจริงปรากฏในทางพิจารณาแล้วว่าผู้จัดการมรดกจัดการมรดกโดยสุจริตมิได้กระทำการฝ่าฝืนต่อหน้าที่หรือปราศจากอำนาจของการจัดการมรดกแต่อย่างใด โดยการโอนทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลภายนอกหรือให้แก่ทายาท ผู้จัดการมรดกย่อมไม่ต้องผูกพันต่อนิติกรรมที่ตนได้กระทำไปในฐานะส่วนตัว หรือรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นในฐานะส่วนตัว เว้นแต่ผู้จัดการมรดกได้จงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

2.8.2.2 การโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ

การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบมีหลายสาเหตุด้วยกัน ตามที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 หัวข้อ 2.7.2 ซึ่งการกระทำลักษณะเช่นนั้นของผู้จัดการมรดกย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลภายนอก ทายาท และผู้จัดการมรดก ดังนี้

ก ผลต่อบุคคลภายนอก

เนื่องจากการที่ผู้จัดการมรดกกระทำการจัดการมรดกเพื่อประโยชน์แห่งกองมรดกของผู้ตาย ผู้จัดการมรดกย่อมอยู่ในฐานะผู้แทนของทายาท ผู้จัดการมรดกจึงไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดกมีเพียงแต่อำนาจจัดการมรดกที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เท่านั้น ในหัวข้อนี้ ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงการโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ โดยเกิดจากกรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกและกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกโดยปราศจากอำนาจ

ก.1 ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก

การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยทำนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกอันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่าตัวบทกฎหมายมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้แต่อย่างใด ซึ่งเมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาศาลฎีกาพบว่าศาลฎีกาพิพากษาให้นิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะและคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับพิพากษาให้นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท ตามที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 หัวข้อ 2.8.1 จะเห็นได้ว่าการที่มาตราดังกล่าว มิได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้โดยชัดแจ้ง ทำให้ศาลฎีกาพิพากษาคดีแตกต่างกัน ความแตกต่างที่เกิดขึ้นนี้นอกจากส่งผลกระทบต่อผลของนิติกรรมที่แตกต่างกันแล้วยังส่งผลกระทบต่อผลทางกฎหมายในเรื่องอื่นอีกด้วย ซึ่งผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในบทวิเคราะห์

ก.2 ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยปราศจากอำนาจ

การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกโดยปราศจากอำนาจนั้น ย่อมเป็นการกระทำโดยไม่ชอบ ซึ่งอาจมีสาเหตุเนื่องมาจากผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่จัดการมรดกโดยปราศจากอำนาจหรือนอกขอบอำนาจที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น ผู้จัดการมรดกไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินไม่มีอำนาจนำทรัพย์สินนั้นออกขายให้แก่บุคคลอื่น หากว่าได้กระทำไปโดยไม่สุจริต หรือ กรณีผู้จัดการมรดกเพื่อชำระหนี้โดยกระทำการผิดวิธีไม่ได้นำทรัพย์สินมรดกนั้นออกขายทอดตลาด หรือในกรณีที่ผู้จัดการมรดกมีฐานะเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกโอนที่ดินเป็นของตนเองแล้วนำที่ดินนั้นโอนต่อไปให้บุคคลภายนอกโดยไม่ชอบ เป็นต้น

โดยเมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก นอกจากจะมีได้มีการบัญญัติผลของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ไว้อย่างชัดแจ้งแล้วยังมิได้มีการบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้ซึ่งรับโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบของผู้จัดการมรดกอีกด้วย ทำให้เกิดแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่แตกต่างกัน 3 แนวทาง โดยทั้ง 3 แนวทางนี้อาศัยบทบัญญัติกฎหมายที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย โดยแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่แตกต่างกันมีดังนี้

แนวที่หนึ่ง เห็นว่า การที่ผู้จัดการมรดกโอนที่ดินทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกโดยไม่ได้รับความยินยอมจากทายาท ถือว่าผู้จัดการมรดกอยู่ในฐานะลูกหนี้ การโอนย่อมรู้อยู่ว่าทำให้ทายาทซึ่งอยู่ในฐานะเจ้าหนี้เสียเปรียบ ทายาทจึงขอให้เพิกถอนนิติกรรมการโอนได้โดยถือว่าเป็นเรื่องการเพิกถอนการฉ้อฉล ตามมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สำหรับแนวที่หนึ่งนี้มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่สนับสนุน
ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1494/2523 “ผู้จัดการมรดกโอน
ขายทรัพย์มรดกให้แก่ผู้อื่นโดยไม่สุจริตหรือสมยอมกัน ดังนี้ ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกอยู่ในฐานะเป็น
เจ้าหนี้และเป็นฝ่ายต้องเสียเปรียบขอให้เพิกถอนการฉ้อฉลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา 237”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่าโจทก์ฟ้อง
ว่าจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกที่สมคบกับจำเลยที่ 2 และที่ 3 ทำการฉ้อฉลโจทก์ โดยโอนขาย
ที่ดินอันเป็นทรัพย์มรดกที่ตกได้แก่โจทก์ให้กับจำเลยที่ 2 และที่ 3 ในราคาต่ำกว่าราคาที่เป็นจริงอัน
เป็นการกระทำโดยไม่สุจริตหรือสมยอมกัน ทำให้โจทก์ซึ่งเป็นทายาทผู้รับมรดกได้รับความเสียหาย
ขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมการซื้อขายที่ดินดังกล่าว เป็นการฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมอันจำเลยที่
1 ในฐานะผู้จัดการมรดกได้กระทำทั้งรู้ว่าจะเป็นการทำให้โจทก์ซึ่งเป็นทายาทผู้รับมรดกเสียเปรียบ
ซึ่งเข้าลักษณะของการฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมอันเกิดจากการฉ้อฉล

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 484/2533 “สิทธิที่จะได้
กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตามสัญญาเช่าซื้อมิใช่สิทธิเฉพาะตัว ดังนั้น สัญญาเช่าซื้อจึงอาจสืบทอดกันได้
การที่จำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายซึ่งค้างชำระค่าเช่าซื้อ ได้ชำระค่าเช่าซื้อส่วนที่ค้างชำระ
แล้วจดทะเบียนโอนรถยนต์คันดังกล่าวให้แก่ผู้ร้องโดยไม่สุจริต เป็นเหตุให้โจทก์และบรรดาเจ้าหนี้คนอื่น
อื่น ๆ ของผู้ตายเสียเปรียบ ดังนี้ เพิกถอนนิติกรรมการโอนได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 237”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่า เจ้ามรดก
ทำสัญญาเช่าซื้อและยังชำระหนี้ค่าเช่าซื้อไม่ครบถ้วนก่อนที่จะถึงแก่ความตาย เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่
ความตาย หนี้ค้างชำระค่าเช่าซื้อจึงตกทอดไปยังกองมรดก จำเลยผู้จัดการมรดกทำการชำระค่าเช่าซื้อ
แล้วจดทะเบียนโอนรถยนต์ให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่สุจริต เนื่องจากกองมรดกยัง
ไม่ได้ทำการแบ่งปันทรัพย์มรดกระหว่างทายาทและกองมรดกยังมีหนี้ที่ต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้รายอื่น
อีกด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3683/2535 “จำเลยที่ 1 ในฐานะ
ผู้จัดการมรดกของ ท. มีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการทรัพย์มรดกของ ท. โดยทายาทย่อมมีความ
ผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการทั้งหลายอันผู้จัดการมรดกได้ทำไปภายในขอบอำนาจตามประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1724 การขายทรัพย์สินมรดกเป็นเรื่องอยู่ในขอบอำนาจของผู้จัดการมรดกอย่างหนึ่งดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1736 และมาตรา 1740 บัญญัติให้อำนาจไว้ แต่ถ้าผู้จัดการมรดกโอนขายทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้อื่นโดยไม่สุจริตหรือโดยสมยอมกัน ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกซึ่งอยู่ในฐานะเจ้าหนี้และเป็นฝ่ายต้องเสียเปรียบย่อมมีสิทธิฟ้องขอให้เพิกถอนได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่า โจทก์ฟ้องว่านายทาและนางแพน โปธิศรี แต่งงานกันก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ไม่มีบุตรด้วยกัน ระหว่างอยู่กินกันมีทรัพย์สินที่ร่วมกันทำมาหาได้เป็นที่ดิน 3 แปลง คือ ที่ดินตามโฉนดเลขที่ 2932 และเลขที่ 2496 และที่ดินตาม น.ส.3 ก. เลขที่ 1390 ก่อนแต่งงานนายทาไม่มีสินเดม ส่วนนางแพนมีสินเดม นางแพนมีพี่อีก 2 คน คือนายสุณีกับนางแพง แต่ทั้งสองคนถึงแก่กรรมก่อนนางแพนแล้ว โจทก์ที่ 1 และที่ 2 เป็นบุตรของนายสุณี โจทก์ที่ 3 เป็นบุตรของนางแพง นายทาถึงแก่กรรมส่วนนางแพนถึงแก่กรรมในภายหลัง ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นน้องชายของนายทา เป็นผู้จัดการมรดกของนายทา เมื่อนายทาถึงแก่กรรมก่อนนางแพน สินสมรสของนายทาครึ่งหนึ่งย่อมตกได้แก่นางแพน เมื่อรวมกับสินสมรสส่วนของนางแพนแล้วเป็นทรัพย์สินมรดกของนางแพน 2 ใน 3 ส่วน ย่อมตกทอดแก่ทายาทคือโจทก์ทั้งสาม ส่วนที่เหลืออีก 1 ใน 3 ส่วนจึงตกแก่จำเลยที่ 1 แต่ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของนายทากลับขายที่ดินตามโฉนดเลขที่ 2932 ให้จำเลยที่ 2 และขายที่ดินตาม น.ส.3 ก. ให้จำเลยที่ 2 แล้วจำเลยที่ 2 ขายต่อให้จำเลยที่ 3 โดยจำเลยทั้งสามทราบดีว่าจำเลยที่ 1 ไม่มีอำนาจ ทำให้โจทก์เสียหาย โจทก์จึงฟ้องขอให้เพิกถอนการโอนทรัพย์สินมรดก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6636/2538 “จำเลยที่ 2 รับซื้อฝากที่ดินพิพาทไว้จากจำเลยที่ 1 ผู้จัดการมรดกของ บ. โดยรู้อยู่แล้วว่าที่ดินพิพาทเป็นที่ดินมรดกที่ยังมิได้แบ่งแก่โจทก์ทั้งหกผู้เป็นทายาทของ บ. อันเป็นการรับซื้อฝากไว้โดยไม่สุจริตเป็นการทำให้โจทก์ทั้งหกผู้เป็นทายาทซึ่งอยู่ในฐานะเจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบ การกระทำของจำเลยทั้งสองจึงเป็นการสมคบกันทำการฉ้อฉลโจทก์ทั้งหก โจทก์ทั้งหกขอที่จะร้องขอให้เพิกถอนการขายฝากระหว่างจำเลยทั้งสองได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 237”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่าที่ดินพิพาทเป็นทรัพย์สินมรดกของนางสาวแบะ โชพุตรา เจ้ามรดก มีทายาทคือโจทก์ที่ 1 ที่ 2 และนางรื่นรมย์ซึ่งรับมรดกแทนที่นางจันทร์กับโจทก์ที่ 3 ถึงที่ 6 จำเลยที่ 1 และนายชัยซึ่งรับมรดกแทนที่นางแยมกลีน จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกได้จดทะเบียนโอนที่ดินพิพาทแปลงดังกล่าวมาเป็นของตนเองโดยรู้อยู่แล้วว่านางสาวแบะยังมีโจทก์กับพวกรวม 8 คน เป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก แล้ว

นำไปจดทะเบียนขายฝากไว้แก่จำเลยที่ 2 ซึ่งจำเลยที่ 2 ทราบดีอยู่แล้วว่าที่ดินพิพาทเป็นทรัพย์สินมรดกของนางสาวแบะและจำเลยที่ 1 ได้มาโดยมิชอบ โจทก์จึงฟ้องขอให้เพิกถอนการโอนทรัพย์สินมรดก

โดยที่ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ศาลฎีกาวินิจฉัยโดยตีความว่าการกระทำของผู้จัดการมรดกซึ่งอยู่ในฐานะลูกหนี้ของทายาทโอนทรัพย์สินมรดกไปให้แก่บุคคลภายนอกผู้ไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกโดยรู้ดีอยู่แล้วว่ากองมรดกนั้นยังมีได้มีการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท เป็นการกระทำที่ทำให้ทายาทซึ่งอยู่ในฐานะเจ้าหนี้เสียหาย โจทก์จึงฟ้องขอให้เพิกถอนการโอนทรัพย์สินมรดก

แต่ในแนวที่หนึ่งนี้นักวิชาการกฎหมายหลายท่านมิได้เห็นด้วยแต่อย่างใด ดังนี้

ท่านอาจารย์โสภณ รัตนกร เคยมีความเห็นไว้ในชั้นตรวจร่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4104/2541 ดังนี้ “ไม่น่าถือว่าทายาทผู้เป็นโจทก์เป็นเจ้าหนี้ผู้จัดการมรดก และหากจะปรับมาตรา 237 ก็จะมีปัญหาเรื่องทายาทเสียเปรียบหรือไม่อีก”

ท่านศาสตราจารย์พิเศษไพโรจน์ วายุภาพ ไม่เห็นด้วยกับแนวนี้ โดยเห็นว่า “ทายาทไม่ใช่เจ้าหนี้กองมรดกจึงไม่อาจปรับเข้าด้วยมาตรา 237 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ควรปรับมาตรา 1300”

ท่านกิริติ กาญจนรินทร์ ไม่เห็นด้วยกับแนวนี้ โดยเห็นว่า “การเป็นเจ้าหนี้ตามมาตรา 237 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะต้องมิหน้อยู่ก่อนการทำนิติกรรมการโอน ผู้จัดการมรดกเป็นเพียงผู้แทนของทายาทมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดก จึงไม่ใช่ลูกหนี้ของทายาท นอกจากนี้กองมรดกเพียงตกทอดแก่ทายาทเท่านั้น กองมรดกไม่ใช่ลูกหนี้ของทายาท หากผู้จัดการมรดกจัดการเสียหาย ทายาทมีอำนาจฟ้องให้ผู้จัดการมรดกรับผิดตามมาตรา 1720 ภายใน 5 ปี นับแต่การจัดการมรดกเสร็จสิ้นลงตามมาตรา 1733 วรรคสอง กรณีตามปัญหาจึงไม่อาจปรับบทมาตรา 237”

แนวที่สอง เห็นว่า เมื่อเจ้ามรดกตาย ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินมรดกตกทอดแก่ทายาททันที ดังนั้นทายาทย่อมเป็นเจ้าของที่ดินมรดก การที่ผู้จัดการมรดกโอนที่ดินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกโดยไม่ได้รับความยินยอมจากทายาทเช่นนี้ ทายาทในฐานะเจ้าของทรัพย์สินจึงมีสิทธิติดตามและเอาคืนจากบุคคลภายนอกผู้รับโอนได้ อันเป็นสิทธิตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สำหรับในความเห็นนี้มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาสนับสนุน
ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1971/2551 “จำเลยที่ 1 มีชื่อในหนังสือรับรองการทำประโยชน์ในฐานะผู้จัดการมรดกจึงเป็นผู้ถือสิทธิครอบครองในที่ดินแทนทายาททุกคนและมีหน้าที่ต้องแบ่งปันทรัพย์มรดกที่ดินให้แก่ทายาททุกคนเท่านั้น ไม่มีสิทธินำที่ดินส่วนที่ตกได้แก่ทายาทคนใดไปขาย โดยทายาทผู้รับนั้นไม่ยินยอม ดังนั้น จำเลยที่ 1 จึงไม่มีสิทธิและไม่มีอำนาจที่จะนำที่ดินส่วนที่ตกได้แก่โจทก์ตามที่ตกลงกันไว้ไปขายให้แก่ผู้ใด โดยไม่ได้รับความยินยอมจากโจทก์ ฉะนั้น แม้จำเลยที่ 2 จะรับซื้อที่ดินดังกล่าวไว้สุจริตเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนแล้วก็ตาม ก็ไม่ได้สิทธิเป็นเจ้าของผู้ครอบครองที่ดินในส่วนของโจทก์ เนื่องจากจำเลยที่ 1 ไม่มีสิทธิและไม่มีอำนาจโอนขายที่ดินดังกล่าวให้แก่จำเลยที่ 2 การที่โจทก์มาฟ้องเรียกเอาที่ดินส่วนของโจทก์คืนนั้น จึงเป็นการใช้สิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินจากผู้ไม่มีสิทธิยึดถือไว้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1336”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่าโจทก์กับจำเลยที่ 1 เป็นพี่น้องร่วมมารดาเดียวกัน โดยโจทก์เป็นบุตรของนางอ่อนจันทร์กับนายจันทร์ดี ส่วนจำเลยที่ 1 เป็นบุตรของนางอ่อนจันทร์กับนายชิต บิดามารดาของโจทก์อยู่กินฉันสามีภริยากันโดยไม่ได้จดทะเบียน ส่วนบิดามารดาของจำเลยที่ 1 จดทะเบียนสมรสกัน ต่อมานายชิตถึงแก่ความตายหลังจากนั้น 4 เดือนต่อมานางอ่อนจันทร์ก็ถึงแก่ความตาย ศาลชั้นต้นมีคำสั่งตั้งจำเลยที่ 1 ให้เป็นผู้จัดการมรดกของนายชิต ได้ทำบันทึกตกลงแบ่งแยกที่ดินมรดกให้แก่ทายาทปรากฏว่าจำเลยที่ 1 ไม่โอนที่ดินพิพาทส่วนที่เหลือจำนวน 13 ไร่ ให้แก่โจทก์ตามที่ตกลงกันไว้ โจทก์จึงยื่นฟ้องจำเลยที่ 1 ต่อศาลชั้นต้น จำเลยที่ 1 ผิดสัญญาประนีประนอมยอมความและศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่า โจทก์เป็นเจ้าของที่ดินพิพาทและให้จำเลยที่ 1 โอนที่ดินพิพาทให้โจทก์ตามคดีหมายเลขแดงที่ 838/2539 ของศาลชั้นต้น แต่ในระหว่างพิจารณาคดีดังกล่าว จำเลยที่ 1 ได้ร่วมกันสมคบกับจำเลยที่ 2 จดทะเบียนโอนขายที่ดินพิพาทให้แก่จำเลยที่ 2 โดยจำเลยทั้งสองต่างทราบว่าเป็นที่ดินพิพาทเป็นของโจทก์ อันเป็นการฉ้อฉลโจทก์ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 814/2554 “แม้ศาลชั้นต้นจะมีคำสั่งตั้งจำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกของ ช. จำเลยที่ 1 ก็เพียงแต่มีอำนาจจัดการทรัพย์มรดกของ ช. แทนทายาททุกคนและมีหน้าที่ต้องแบ่งปันที่ดินพิพาทซึ่งเป็นทรัพย์มรดกให้แก่ทายาททุกคน จำเลยที่ 1 ไม่มีสิทธินำที่ดินพิพาทไปขายให้แก่บุคคลใดโดยทายาทผู้ได้รับทรัพย์มรดกไม่ยินยอม แม้จำเลยที่ 2 ซื้อที่ดินพิพาทจากจำเลยที่ 1 โดยสุจริต เสียค่าตอบแทน และจดทะเบียนแล้ว จำเลยที่ 2 ก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ตามหลักที่ว่าผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน การที่โจทก์ทั้งห้ามาฟ้องเรียกเอาที่ดินพิพาทคืนจึงเป็นการใช้สิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินจากผู้ไม่มีสิทธิยึดถือไว้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1336”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่า นางเชิญ ทำพินัยกรรมยกที่ดินที่พิพาทแก่นายอิน เมื่อนางเชิญตายที่ดินที่พิพาทจึงตกเป็นของนายอิน ต่อมา นายอินทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินของตนทั้งหมดแก่โจทก์ทั้งห้า เมื่อนายอินตายที่ดินที่พิพาทจึงตกเป็นของโจทก์ทั้งห้าในทันที ศาลชั้นต้นจะมีคำสั่งตั้งจำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกของนางเชิญ จำเลยที่ 1 นำที่ดินพิพาทที่ตกเป็นของโจทก์ทั้งห้าไปขายให้บุคคลภายนอก โดยทายาทผู้ได้รับทรัพย์มรดกไม่ยินยอม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3688/2556 “ที่ดินพิพาทเป็น ที่ดินมรดกตกทอดมายังทายาทของ พ. และ บ. โดยจำเลยที่ 1 ในฐานะทายาทมีส่วนเป็นเจ้าของเพียง 1 ใน 8 ส่วน แต่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกได้อोनซื้อทางทะเบียนมาเป็นของจำเลยที่ 1 เพียงผู้เดียว แล้วนำที่ดินแปลงดังกล่าวไปจดทะเบียนจํานองเป็นประกันหนี้เงินกู้ยืมไว้แก่จำเลยที่ 2 โดย โจทก์ที่ 1 ที่ 2 และทายาทอื่นมิได้รู้เห็นยินยอมให้จำเลยที่ 1 กระทำการดังกล่าวเช่นนี้ จำเลยที่ 1 ย่อมมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพียง 1 ใน 8 ส่วน เท่านั้น การที่จำเลยที่ 1 นำที่ดินพิพาทไปจดทะเบียน จํานองไว้แก่จำเลยที่ 2 ย่อมผูกพันเฉพาะส่วนที่เป็นของจำเลยที่ 1 ห้ามผลผูกพันโจทก์ที่ 1 ที่ 2 และ ทายาทอื่นไม่ ทั้งนี้ ตามนัยแห่ง ป.พ.พ. มาตรา 705 โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยที่ 2 จะรับจํานองไว้โดย สุจริตหรือไม่ โจทก์ทั้งสามย่อมมีสิทธิฟ้องขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนนิติกรรมจํานองเฉพาะส่วนที่ โจทก์ที่ 1 ที่ 2 และทายาทอื่นเป็นเจ้าของได้ กรณีนี้ไม่อาจนำบทบัญญัติแห่ง ป.พ.พ. มาตรา 1299 วรรคหนึ่ง และมาตรา 1300 มาใช้บังคับ”

ท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เคยให้ความเห็น ในลักษณะทำนองเดียวกันว่า “ก่อนที่จะมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่มีบทบัญญัติวางหลัก ทัวไปว่าผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอนแต่มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 1336 ว่า สิทธิจำหน่ายอยู่แก่เจ้าของ ทำให้เข้าใจได้ว่าผู้อื่นที่ไม่ใช่ตัวแทนผู้รับมอบอำนาจจากเจ้าของไม่มีอำนาจจำหน่ายทรัพย์สิน ส่วน กรรมของบุคคลภายนอกจะได้รับความคุ้มครองจากการซื้อทรัพย์สินจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจำหน่าย ก็ จะพิจารณาจากมาตรา 1329 ถึง 1332 อันเป็นบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกกระทำการสุจริต”

แต่ในแนวที่สองนี้ นักวิชาการกฎหมายหลายท่านมิได้เห็น ด้วยแต่อย่างใด ดังนี้

ท่านอาจารย์โสภณ รัตนกร เคยมีความเห็นไว้ในชั้น ตรวจร่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4104/2541 ดังนี้ “ไม่น่าถือว่าทายาทผู้เป็นโจทก์เป็นเจ้าของนี้ผู้จัดการ มรดก และหากจะปรับมาตรา 237 ก็จะมีปัญหาเรื่องทายาทเสียเปรียบหรือไม่อีก ไม่น่าปรับด้วย มาตรา 1336 ซึ่งเป็นเรื่องกรรมสิทธิ์เพราะกรณีตามปัญหาเรื่องมรดกซึ่งกำหนดเวลาให้ติดตามไว้”

ท่านกิริติ กาญจนรินทร์ ก็ไม่เห็นด้วยกับแนวนี้ โดยเห็นว่า “การใช้สิทธิติดตามเอาคืนตามมาตรา 1336 บัญญัติในตอนต้นว่า “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย หมายความว่า หากมีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างไร ก็ต้องบังคับตามนั้น ซึ่งเป็นบทตัดอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ของเจ้าของกรรมสิทธิ์ (แม้ทายาทจะถือว่าเป็นเจ้าของทรัพย์มรดกนั้นด้วยก็ตาม) กรณีตามปัญหาที่มีการบัญญัติเรื่องอายุความมรดกและอายุความจัดการมรดกอยู่แล้ว จึงไม่ใช้การติดตามเอาคืนตามมาตรา 1336”

แนวที่สาม เห็นว่า เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายที่ดินอันเป็นทรัพย์มรดกย่อมตกทอดแก่ทายาททันที ซึ่งเป็นเรื่องที่ทายาทได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรมตามมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถือว่าทายาทอยู่ในฐานะอันจดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อนตามมาตรา 1300 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ย่อมมีสิทธิฟ้องขอให้เพิกถอนการโอนทรัพย์มรดกดังกล่าวได้

แนวที่สามนี้นักวิชาการกฎหมายหลายท่านรวมทั้งแนวคำพิพากษาส่วนใหญ่ในระยะหลังๆ เห็นด้วยกับแนวความเห็นนี้ ดังนี้

ท่านศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เห็นด้วยว่า “กรณีตามปัญหาต้องพิจารณาตามมาตรา 1299 วรรคสอง กรณีนี้เป็นการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม แม้ทายาททุกคนจะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมกันในกองมรดก แต่การที่ทายาทคนหนึ่งไปดำเนินการขอรับโอนมรดกโดยใส่ชื่อตนเองแต่เพียงผู้เดียวนั้นในโฉนด และนำไปจดทะเบียนจำนองแก่บุคคลอื่น หากผู้รับจำนองรับจำนองไว้โดยสุจริต เสียค่าตอบแทน และได้จดทะเบียนจดทะเบียนจำนองแล้ว ผู้รับจำนองก็มีสิทธิบังคับจำนองได้ ทายาทที่มีได้มีชื่อในโฉนดจะฟ้องให้เพิกถอนการจำนอง หรือร้องขอคืนส่วนจากจำนวนเงินที่ขายทอดตลาดที่ดินจากการบังคับจำนองหาได้ไม่”⁷³

ท่านกิริติ กาญจนรินทร์ เห็นว่า “ปัญหาการจดทะเบียนโอนที่ดินทรัพย์มรดก เมื่อทายาทถือว่าเป็นผู้มีสิทธิจดทะเบียนได้ก่อนผู้รับโอน แต่ผู้จัดการมรดกไปโอนให้แก่บุคคลภายนอก กรณีต้องด้วยมาตรา 1300 ซึ่งอยู่ในความหมายภายในบังคับแห่งประมวลกฎหมายที่จำกัดสิทธิของทายาทไม่อาจปรับมาตรา 1336 ที่ทายาทจะใช้สิทธิติดตามเอาคืน หากบุคคลภายนอกเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนโดยสุจริตดังนี้ทายาทต้องผูกพันต่อบุคคลภายนอกตามมาตรา 1724 จะฟ้องร้องขอให้เพิกถอนไม่ได้”⁷⁴

⁷³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วย มรดก หน้า 572.

⁷⁴ กิริติ กาญจนรินทร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก, หน้า 386-387.

ท่านพันตำรวจโทหญิงบุตรี จันทร์แจ่ม เห็นว่า “ทายาทได้รับมรดกเป็นอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ แม้ว่าทายาทมีสิทธิในทรัพย์มรดกนั้นทันทีที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย หากทายาทไม่ได้จดทะเบียนการได้มาซึ่งสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ ตามมาตรา 1299 วรรคสอง การได้ม่าย่อมไม่บริบูรณ์ ทายาทไม่อาจยกสิทธิการได้มานั้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้ได้สิทธิมาโดยเสียค่าตอบแทนและโดยสุจริตได้”⁷⁵

แนวคำพิพากษาศาลฎีกาเห็นด้วยกับความเห็นนี้ มีดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2084/2525 “การที่จำเลยที่ 1 จดทะเบียนโอนขายกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์มรดกที่ตกได้แก่จำเลยที่ 1 และโจทก์ให้แก่จำเลยที่ 2 ทำให้โจทก์ผู้อยู่ในฐานะอันจะให้จดทะเบียนสิทธิได้อยู่ก่อนต้องเสียเปรียบ การโอนดังกล่าวจึงอาจถูกเพิกถอนได้ เว้นแต่จะเป็นการโอนอันมีค่าตอบแทนซึ่งผู้รับโอนกระทำการโดยสุจริต กรณีเช่นนี้เป็นเรื่องการจดทะเบียนโอนอสังหาริมทรัพย์เป็นทางเสียเปรียบแก่บุคคลผู้อยู่ในฐานะอันจะให้จดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อนตามมาตรา 1300 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิใช่กรณีเพิกถอนการฉ้อฉลตามมาตรา 237”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่าโจทก์เป็นน้องร่วมบิดามารดากับเจ้ามรดก โจทก์จึงมีสิทธิได้รับมรดกร่วมกับจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นภริยาของเจ้ามรดกคนละครึ่ง อันได้แก่ที่ดินโฉนดเลขที่ 644 และ 601 อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี จำเลยที่ 1 ได้ยื่นคำร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกของเจ้ามรดก โดยโจทก์ไม่ทราบ ศาลมีคำสั่งตั้งจำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดก หลังจากนั้นจำเลยที่ 1 ที่ 2 และที่ 3 สมคบกันจดทะเบียนโอนขายกรรมสิทธิ์ที่ดินดังกล่าวให้แก่จำเลยที่ 2 และที่ 3 โดยมีได้นำเงินมาแบ่งให้แก่โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13689/2556 “จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นบุตรของผู้ตายและในฐานะผู้จัดการมรดกของผู้ตายโอนที่ดินพิพาทซึ่งเป็นทรัพย์มรดกของผู้ตายเป็นของตนเอง แล้วโอนต่อไปให้จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบุตรโดยไม่ได้แบ่งให้แก่ทายาทโดยธรรมคนอื่นและโจทก์ทั้งสอง ย่อมเป็นการโอนไปหรือการจัดการมรดกโดยไม่ชอบ ทำให้โจทก์ทั้งสองผู้อยู่ในฐานะอันจะจดทะเบียนโอนที่ดินพิพาทได้อยู่ก่อนแล้วเสียเปรียบ โจทก์ทั้งสองจึงขอให้เพิกถอนการจดทะเบียนโอนที่ดินพิพาทได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1300 จำเลยที่ 3 รับซื้อที่ดินพิพาทมาจากจำเลยที่ 2 ซึ่งรับโอนมาจากจำเลยที่ 1 ผู้จัดการมรดกของผู้ตายโดยไม่มีค่าตอบแทน จำเลยที่ 2 จึงไม่ได้รับความคุ้มครองเพราะกรณีไม่ต้องตาม ป.พ.พ. มาตรา 1300 และไม่มีสิทธิขายที่ดินพิพาทให้แก่จำเลยที่ 3 แม้จำเลย

⁷⁵ บุตรี จันทร์แจ่ม, คำอธิบายกฎหมายมรดก ว่าด้วยทายาทโดยธรรมและการเสียสิทธิในมรดก (นครปฐม: โรงพิมพ์ภูมิการพิมพ์, 2562), หน้า 79.

ที่ 3 จะรับโอนมาโดยสุจริต เสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนโดยสุจริต จำเลยที่ 3 ก็ไม่มีสิทธิในที่ดินพิพาทตามหลักที่ว่าผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน การที่จำเลยที่ 2 จดทะเบียนโอนขายที่ดินพิพาทส่วนของโจทก์ทั้งสองให้แก่จำเลยที่ 3 จึงไม่มีผลทางกฎหมายที่จะใช้ยันโจทก์ทั้งสองได้ โจทก์ทั้งสองมีสิทธิขอให้เพิกถอนการโอนขายที่ดินพิพาทได้”

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นมีว่านายโพล้วผู้ตายถึงแก่ความตายโดยมิได้ทำพินัยกรรมไว้ ทรัพย์มรดกของนายโพล้วผู้ตายจึงตกเป็นของทายาทโดยธรรมซึ่งคือบุตรทั้งห้า ซึ่งรวมโจทก์ทั้งสองและจำเลยที่ 1 ด้วย การที่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของผู้ตายโอนที่ดินตามหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก.) เลขที่ 3252 ตำบลบึง อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นทรัพย์มรดกของผู้ตายเป็นของตนเอง แล้วโอนต่อไปให้จำเลยที่ 2 โดยไม่แบ่งให้แก่ทายาทโดยธรรมคนอื่นอีก 4 คน ซึ่งรวมโจทก์ทั้งสองด้วย ย่อมเป็นการโอนไปหรือการจัดการมรดกโดยไม่ชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10174/2556 “โจทก์ทั้งหกเป็นทายาทโดยธรรมของ จ. ได้ที่ดินพิพาทมาทางมรดกจึงเป็นการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม โจทก์ทั้งหกมีสิทธิจดทะเบียนการได้ที่ดินพิพาทได้ก่อน เมื่อโจทก์ทั้งหกยังไม่จดทะเบียนการได้ที่ดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1299 วรรคสอง จึงยังไม่สมบูรณ์ ส่วน ร. เป็นผู้ซื้อถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทแต่เพียงผู้เดียว ที่ ร. นำที่ดินพิพาทไปจดทะเบียนขายฝากแก่จำเลย ก็ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากโจทก์ทั้งหก เมื่อโจทก์ทั้งหกมิได้จดทะเบียนการได้ที่ดินพิพาทโดยทางอื่น จึงต้องห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้จำเลยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกผู้ได้สิทธิมาโดยเสียค่าตอบแทนและโดยสุจริตตามมาตรา 1299 วรรคสอง โจทก์ทั้งหกจึงไม่อาจเรียกให้เพิกถอนการจดทะเบียนของจำเลยได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1300”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2715/2562 “แม้ว่าการที่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของผู้ตายโอนที่ดินพิพาทโฉนดเลขที่ 27688 ซึ่งเป็นทรัพย์มรดกของผู้ตายเป็นของตนเอง แล้วโอนขายต่อไปให้จำเลยที่ 2 โดยไม่แบ่งให้แก่ทายาทโดยธรรมคนอื่นคือโจทก์ทั้งสองด้วยเป็นการโอนไปหรือการจัดการมรดกโดยไม่ชอบ ทำให้โจทก์ทั้งสองผู้เป็นทายาทของนายมะม่วงและมีสิทธิได้รับมรดกที่ดินพิพาทอยู่ในฐานะอันจะจดทะเบียนโอนที่ดินพิพาทได้อยู่ก่อนแล้วเสียเปรียบก็ตาม แต่เมื่อข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยที่ 1 จดทะเบียนโอนขายที่ดินพิพาทให้แก่จำเลยที่ 2 ในราคา 380,000 บาท และทางพิจารณาไม่ปรากฏว่าจำเลยที่ 2 รับโอนโดยมีพฤติการณ์ไม่สุจริต ข้อเท็จจริงจึงรับฟังได้ว่าจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกได้รับโอนที่ดินพิพาทโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน จำเลยที่ 2 ย่อมได้ไปซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและ

พาณิชย์ มาตรา 1300 โจทก์ทั้งสองไม่มีอำนาจฟ้องเพิกถอนนิติกรรมการขายที่ดินพิพาทระหว่างจำเลยที่ 1 กับจำเลยที่ 2 ได้”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งหมดที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาข้างต้นจะพบข้อเท็จจริงที่เหมือนกันก็คือผู้จัดการมรดกมีอำนาจในการโอนทรัพย์สินมรดกแต่การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ชอบฝ่าฝืนต่อหน้าที่ในการจัดการมรดก สำหรับประเด็นปัญหาในเรื่องนี้ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในบทวิเคราะห์

ข ผลต่อทายาท

สำหรับกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ กรณีที่เกิดจากผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกและกรณีที่เกิดจากผู้จัดการมรดกไม่มีอำนาจกระทำการโอนทรัพย์สิน และ ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก

ข.1 ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก

สำหรับกรณีนี้จากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไปแล้วว่า การที่บทบัญญัติมาตรา 1722 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้โดยชัดแจ้ง ทำให้พบคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างที่เกิดขึ้นนี้นอกจากจะส่งผลกระทบต่อบุคคลภายนอกแล้วยังส่งต่อทายาทอีกด้วย ซึ่งผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในบทวิเคราะห์

ข.2 ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยปราศจากอำนาจ

ในเรื่องนี้สำหรับผลต่อการโอนทรัพย์สินมรดกต่อทายาทนั้น เมื่อความเห็นของนักวิชาการกฎหมายและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่มีการปรับใช้กฎหมายที่แตกต่างด้วยกัน 3 แนวทาง ตามที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 หัวข้อ 2.8.2.2 ย่อมส่งผลให้เกิดผลทางกฎหมายต่อทายาทที่แตกต่างกันซึ่งผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในบทวิเคราะห์

ค ผลต่อผู้จัดการมรดก

การที่ผู้จัดการมรดกจัดการทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบนั้น ผู้จัดการมรดกต้องรับผิดชอบต่อทายาทตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1720 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดย

มาตราดังกล่าวบัญญัติให้นำมาตรา 809 ถึง 812 819 823 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาใช้บังคับโดยอนุโลม และเมื่อเกี่ยวกับบุคคลภายนอกให้นำมาตรา 831 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ฉะนั้น ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกและรับผิดชอบต่อทายาท ดังนี้

ค.1 ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยตนมีส่วนได้เสียเป็น
ปฏิปักษ์ต่อกองมรดก

การที่ผู้จัดการมรดกกระทำการนิติกรรมที่ตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก ตามมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นการกระทำโดยไม่ชอบของผู้จัดการมรดก เป็นการกระทำนอกขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ผู้จัดการมรดกจึงต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทายาทโดยให้นำมาตรา 812 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม ตามมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

อย่างไรก็ตาม สำหรับความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกนั้น ผู้จัดการมรดกจะรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกโดยบทบัญญัติกฎหมายใด ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในบทวิเคราะห์

ค.2 ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยปราศจากอำนาจ
เมื่อผู้จัดการมรดกไม่มีอำนาจกระทำการ เช่น นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปโดยเห็นแก่ประโยชน์อื่นใดอันบุคคลภายนอกได้ให้หรือให้คำมั่นว่าจะให้ หรือกระทำการนิติกรรมโดยมีเจตนาทุจริต เป็นต้น กรณีนี้ผู้จัดการมรดกย่อมต้องรับผิดชอบต่อทายาทเช่นเดียวกับกรณีหัวข้อ ค.1 ข้างต้น โดยให้นำมาตรา 812 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้โดยอนุโลมตามมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สำหรับกรณีความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกนั้น ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกหรือไม่ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในบทวิเคราะห์

จากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดเกี่ยวกับกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่พบว่าลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่นั้นมีด้วยกันหลายลักษณะ โดยที่ผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในแต่ละลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของ

ผู้จัดการมรดกพบว่า มีทั้งกรณีที่ผลทางกฎหมายมีลักษณะคล้ายคลึงกันและผลทางกฎหมายมีลักษณะแตกต่างกัน กล่าวคือ ผลทางกฎหมายกรณีนิติกรรมไม่ผูกพันทายาทและผลทางกฎหมายกรณีนิติกรรมตกเป็นโมฆะ โดยที่ผลทางกฎหมายของทั้ง 2 กรณีดังกล่าวมีความแตกต่างกันย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดก ซึ่งผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในบทวิเคราะห์ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้จัดทำตารางผลของกฎหมาย กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ ดังตารางต่อไปนี้



ตารางผลของกฎหมาย
กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่

การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก	บุคคล	โมฆะ	ไม่ผูกพัน	ข้อเสนอแนะ
กรณีผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก	ผู้จัดการมรดก	นิติกรรมย่อมเสียเปล่า ส่งผลให้ผู้จัดการมรดกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก	นิติกรรมไม่ผูกพัน ทายาทแต่ผูกพัน ผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว	ผู้ศึกษาจะนำเสนอต่อไป
	ทายาท	ทายาทมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม และสามารถเรียกคืนทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกได้ ตามหลักลาภมิควรได้ ตามมาตรา 413 ป.พ.พ.	ทายาทมีสิทธิเรียกทรัพย์สินมรดกคืนจากผู้จัดการมรดกหรือจากบุคคลภายนอกได้ ตามมาตรา 1336 ป.พ.พ.	
	บุคคลภายนอก	บุคคลภายนอกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก เนื่องจากผู้จัดการมรดกไม่มีอำนาจโอนทรัพย์สินมรดก	บุคคลภายนอกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก เนื่องจากผู้จัดการมรดกไม่มีอำนาจโอนทรัพย์สินมรดก	

ตารางผลของกฎหมาย
กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่

การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก	บุคคล	โมฆะ	ไม่ผูกพัน	ข้อเสนอแนะ
กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบกรณีอื่น	ผู้จัดการมรดก	ไม่มีกรณีนิติกรรมตกเป็นโมฆะ	นิติกรรมไม่ผูกพันทายาทแต่ผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว	ผู้ศึกษาจะนำเสนอต่อไป
	ทายาท	ไม่มีกรณีนิติกรรมตกเป็นโมฆะ	การเพิกถอนนิติกรรม การคืนทรัพย์สิน และการคุ้มครองบุคคลภายนอก มีการปรับใช้กฎหมายแตกต่างกัน 3 แนวทาง ดังนี้ แนวที่หนึ่ง นำมาตรา 237 ป.พ.พ. มาปรับใช้ ทายาทเป็นเจ้าหน้าที่ผู้จัดการมรดกและผู้จัดการมรดกเป็นลูกหนี้ทายาท แนวที่สอง นำมาตรา 1336 ป.พ.พ. มาปรับใช้ ทายาทยังคงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์และมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ได้ แนวที่สาม นำมาตรา 1299 ป.พ.พ. มาปรับใช้ ทายาทอยู่ในฐานะอันจดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อน เว้นแต่ บุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตย่อมได้รับความคุ้มครอง	

ตารางผลของกฎหมาย
กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่

การโอน ทรัพย์สินมรดก ของผู้จัดการ มรดก	บุคคล	โมฆะ	ไม่ผูกพัน	ข้อเสนอแนะ
กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบกรณีอื่น	บุคคลภายนอก	ไม่มีกรณีนิติกรรมตกเป็นโมฆะ	<p>การเพิกถอนนิติกรรม การคืนทรัพย์สิน และการคุ้มครองบุคคลภายนอก</p> <p>มีการปรับใช้กฎหมายแตกต่างกัน 3 แนวทาง ดังนี้</p> <p>แนวที่หนึ่ง นำมาตรา 237 ป.พ.พ. มาปรับใช้ ทายาทเป็นเจ้าหนี้ผู้จัดการมรดกและผู้จัดการมรดกเป็นลูกหนี้ทายาท</p> <p>แนวที่สอง นำมาตรา 1336 ป.พ.พ. มาปรับใช้ ทายาทยังคงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์และมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลที่ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ได้</p> <p>แนวที่สาม นำมาตรา 1299 ป.พ.พ. มาปรับใช้ ทายาทอยู่ในฐานะอันจดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อน เว้นแต่บุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตย่อมได้รับความคุ้มครอง</p>	ผู้ศึกษาจะนำเสนอต่อไป

บทที่ 3

แนวความคิดพื้นฐานและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ ตามกฎหมายต่างประเทศ

3.1 ความนำ

การศึกษาเรื่องผู้จัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก นอกจากจะศึกษา ลักษณะการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามกฎหมายไทยแล้ว ยังจำเป็นจะต้องศึกษาลักษณะ การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามกฎหมายต่างประเทศอีกด้วย เพื่อที่จะได้ทราบว่ากฎหมาย ต่างประเทศมีการบัญญัติเรื่องผู้จัดการมรดก การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก รูปแบบวิธีการ โอนทรัพย์สินมรดก การบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกใน ลักษณะเช่นไร โดยในบทนี้ผู้ศึกษาเลือกศึกษากฎหมายในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ได้แก่ ระบบ กฎหมายเยอรมัน และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ได้แก่ ระบบกฎหมายอังกฤษ โดยเหตุผลที่ผู้ศึกษาเลือกศึกษาระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ เนื่องจากผู้ศึกษา ประสงค์ที่จะให้เห็นว่าระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ มีการใช้ระบบกฎหมายที่ แตกต่างกัน จะมีผลต่อการบัญญัติกฎหมายเรื่องผู้จัดการมรดก การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการ มรดก การคุ้มครองทายาทจากการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดก การคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้ซึ่ง รับโอนทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกที่แตกต่างกันหรือไม่

โดยต่อไปผู้ศึกษาจะศึกษากฎหมายภายในของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและ ประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษ โดยเริ่มจาก การจัดการมรดก ผู้จัดการมรดก เพื่อให้ทราบลักษณะ การจัดการมรดกและการตั้งผู้จัดการมรดก ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดก กรณีการโอน ทรัพย์สินมรดกและผลของการโอนทรัพย์สินมรดก ดังต่อไปนี้

3.2 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.2.1 หลักการทั่วไปของการจัดการมรดก

กฎหมายมรดกตามระบบกฎหมายเยอรมันเกิดขึ้นโดยการยอมรับหลักที่ว่าทรัพย์สินเป็นของส่วนตัวและเสรีภาพในการปกครองตนเอง จึงยอมให้มีการตกทอดมรดกและยอมรับความมีเสรีภาพในการทำพินัยกรรมในเรื่องทรัพย์สินส่วนบุคคล¹

กฎหมายว่าด้วยมรดก (Erbrecht) ของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นการนำแนวคิดของระบบกฎหมายเยอรมันดั้งเดิม (Germanic Legal Thought) และกฎหมายโรมัน (Roman Legal Thought) มาผสมผสานกัน ซึ่งหลักการที่รับมาจากแนวคิดของกฎหมายโรมันได้แก่ 1. หลัก ทรัพย์สินของผู้ตายตกทอดไปยังทายาท (Universal Succession) ซึ่งในภาษาลาติน เรียกว่า Successio per Univesitatem คือ ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตายตลอดจน สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ตายเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาท 2. หลักเสรีภาพในการทำพินัยกรรม (Freedom of Testamentary Disposition) 3. หลักมรดกตกทอดแก่ญาติสนิท (Succession of Kin) โดยที่หลัก ทรัพย์สินของผู้ตายตกทอดไปยังทายาทและหลักเสรีภาพในการทำพินัยกรรม ไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมันดั้งเดิม

ต่อมาประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้มีการวางหลักเกณฑ์ของกฎหมายมรดกที่มีความชัดเจนมากขึ้นโดยรับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมัน และในช่วงลัทธิเสรีนิยมทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่าเจ้ามรดกหรือผู้ทำพินัยกรรมเป็นประธานในกฎหมายมรดก โดยถือว่าเจตนาของเจ้ามรดกหรือผู้ทำพินัยกรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุดตามที่ปรากฏในบทบัญญัติของแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ทั้งนี้ กฎหมายมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันที่ผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไปเป็นประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันฉบับที่ถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษจากกระทรวงยุติธรรมและคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเมื่อปี ค.ศ. 2013² โดยในส่วนในเรื่องมรดกจะปรากฏอยู่ในมาตรา 1922 ถึงมาตรา 2385 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

¹ Howard D.Fisher, *The German Legal System and Legal Language*, ed. 4 (United Kingdom: Routledge-Cavendish, 2009), p. 125.

² Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, "German Civil Code (Bgb)," [Online] Updated: 2021. Available from: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันว่าด้วยเรื่องมรดก มีหลักเกณฑ์เบื้องต้นที่สำคัญ ดังนี้³

(1) หลักกองทรัพย์สินของผู้ตายตกทอดแก่ทายาท (The principle of Universal Succession (Gesamtrechtsnachfolge))

หลักนี้ปรากฏอยู่ในมาตรา 1922⁴ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน โดยมีความหมายว่า เมื่อบุคคลหนึ่งถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินของบุคคลนั้นย่อมตกทอดไปเป็นกรรมสิทธิ์ของทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตาย โดยคำว่า “ทรัพย์สิน” หมายถึง “กองทรัพย์สิน” ซึ่งก็คือ ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย รวมทั้ง สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดของผู้ตายด้วย แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึง สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดของผู้ตายเป็นการเฉพาะตัวโดยแท้ เช่น สิทธิในการได้ค่าอุปการะเลี้ยงดู เป็นต้น

(2) หลักมรดกตกทอดโดยอัตโนมัติ (Automatic Succession (Vonselbsterwerb))

หลักนี้หมายความว่า ทรัพย์สินมรดกจะตกทอดเป็นกรรมสิทธิ์ของทายาทโดยอัตโนมัติ โดยที่ทายาทไม่จำเป็นต้องแสดงเจตนารับหรือสนองรับมรดกแต่อย่างใด ซึ่งเป็นไปตามหลัก “ipso iure acquisition” ที่ว่า การโอนทรัพย์สินมรดกโดยอัตโนมัติเป็นรูปแบบของการโอนตามกฎหมาย โดยที่ผู้จัดการมรดกไม่มีความจำเป็นที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท และไม่ต้องมีพิธีการยอมรับมรดกโดยเฉพาะ ทั้งยังไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ของทายาทอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันจะมีการบัญญัติหลักการแสดงเจตนารับมรดก (acceptation) ตามมาตรา 1942 ถึงมาตรา 1966 ก็ตาม แต่การแสดงเจตนา

³ Nigel G.Foster, German Law & Legal System (Great Britain: Blackstone Press Limited, 1993), p. 270.

⁴ German Civil Code Section 1922 “(1) Upon the death of a person (devolution of an inheritance), that person’s property (inheritance) passes as a whole to one or more than one other persons (heirs).

(2) The share of a co-heir (share of the inheritance) is governed by the provisions relating to inheritance.”

รับมรดกนี้เป็นการยืนยันสถานะความเป็นทายาทมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง (definitive) ไม่ใช่เพื่อให้มรดกตกทอดหรือเพื่อให้เป็นทายาทอีกแต่อย่างใด เนื่องจากมรดกตกทอดไปยังทายาทแล้วตั้งแต่เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แต่ที่ให้มีการยอมรับมรดกนั้นก็เพื่อเป็นการยืนยัน (consolidation) สถานะความเป็นของทายาทว่าตนยินดีรับมรดกและยินดีชำระหนี้กองมรดก โดยต้องแสดงเจตนาภายในกำหนดระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยที่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกต้องแสดงการรับหรือการปฏิเสธรับมรดก ตามมาตรา 1950⁵ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ทั้งนี้ ทายาทจะรับหรือปฏิเสธการรับมรดกแต่เพียงบางส่วนมิได้ กล่าวคือ ทายาทต้องรับหรือปฏิเสธไม่รับมรดกทั้งหมดตามหลักทรัพย์สินของผู้ตายตกทอดไปยังทายาท (Universal Succession) ซึ่งเป็นหลักที่ต่างจากผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกบางส่วน (Singular Succession) เท่านั้น และการรับหรือปฏิเสธมรดกนี้จะกระทำภายหลังมีการยอมรับมรดกไปแล้วก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน โดยที่การรับหรือการปฏิเสธมรดกนั้นจะต้องกระทำต่อศาลที่เรียกว่า “ศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดก หรือ the probate court (Nachlassgericht)” และภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดด้วย⁶ ทั้งนี้ หากไม่แสดงเจตนาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดแล้ว กฎหมายให้ถือว่าเป็นการรับมรดกโดยไม่มีเงื่อนไขและเป็นการรับมรดกไปทั้งทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้ามรดก

(3) เสรีภาพในการทำพินัยกรรม (Freedom of Testamentary (Testierfreiheit))

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁵ German Civil Code Section 1950 “Partial acceptance; partial disclaimer The acceptance and the disclaimer may not be limited to part of the inheritance. The acceptance or disclaimer of a part is ineffective.”

⁶ German Civil Code Section 1944 “(1) Disclaimer may be made only within six weeks.

(2) The period begins on the date on which the heir obtains knowledge of the devolution and of the reason for his entitlement. If the heir is entitled by a disposition mortis causa, the period does not begin before the notification of the disposition mortis causa by the probate court. The provisions of sections 206 and 210, governing limitation, apply with the necessary modifications to the running of the period.

(3) The period is six months if the deceased had his last residence only abroad or if the heir is resident abroad at the beginning of the period.”

หลักนี้บัญญัติอยู่ในมาตรา 2302⁷ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน เป็นหลักแห่งเสรีภาพในการทำพินัยกรรม เจ้ามรดกมีอำนาจในการทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินของตนให้กับใครก็ได้แล้วแต่ความประสงค์ของเจ้ามรดก โดยการกำหนดเจตนาของตนไว้ในพินัยกรรม อย่างไรก็ตาม การแสดงเจตนาของเจ้ามรดกนั้น ยังคงอยู่ภายใต้หลักที่เรียกว่า “compulsory succession” ที่กำหนดว่าเจ้ามรดกจะทำพินัยกรรมโดยตัดบุตร บิดามารดา และคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่มิให้รับมรดกไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุอันสมควร เช่น บุคคลเหล่านั้นได้ทำร้ายหรือฆ่าผู้ทำพินัยกรรม เป็นต้น

3.2.2 การตั้งผู้จัดการมรดก

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าตามหลักการตกทอดมรดกของระบบกฎหมายเยอรมันซึ่งถือหลัก Automatic Succession (Vonselbsterwerb) กล่าวคือ มรดกตกทอดแก่ทายาทโดยอัตโนมัติทันทีที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ส่งผลให้การตั้งผู้จัดการมรดกจึงไม่มีความจำเป็นเท่าใดนัก เมื่อเทียบกับระบบกฎหมายอังกฤษซึ่งถือหลักที่ว่าทรัพย์มรดกยังไม่ตกทอดไปยังทายาททันทีโดยอัตโนมัติ แต่ผู้จัดการมรดกจะเข้ามาครอบครองทรัพย์มรดกของเจ้ามรดกเสียก่อนและดำเนินการจัดการแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทต่อไป ตามหลัก the personal representative

อย่างไรก็ตาม ระบบกฎหมายเยอรมันก็ยอมรับหลักการตั้งผู้จัดการมรดก โดยแบ่งประเภทของผู้จัดการมรดกออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Testamentsvollstrecker) และผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Nachlassverwaltung) เช่นเดียวกับการแบ่งประเภทของผู้จัดการมรดกในระบบกฎหมายอังกฤษ

3.2.2.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Testamentsvollstrecker)

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้บัญญัติเกี่ยวกับการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและอำนาจหน้าที่ไว้ในมาตรา 2197 ถึงมาตรา 2228

ในการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมนั้น ผู้ทำพินัยกรรมหรือเจ้ามรดกอาจกำหนดตัวบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคนเป็นผู้จัดการมรดกไว้ในพินัยกรรมก็ได้ และผู้ทำพินัยกรรมอาจกำหนดตั้งบุคคลสำรองการเป็นผู้จัดการมรดกไว้ก็ได้ ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกซึ่งผู้ทำพินัยกรรม

⁷ German Civil Code Section 2302 “ A contract by which a person agrees to make or not to make, to cancel or not to cancel, a disposition mortis causa is void.”

แต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกคนแรกสิ้นสุดการปฏิบัติหน้าที่ก่อนหรือหลังเข้ารับการปฏิบัติหน้าที่ผู้จัดการมรดก⁸

นอกจากนี้ผู้ทำพินัยกรรมอาจกำหนดให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดกก็ได้ หากบุคคลนั้นจะตั้งใครเป็นผู้จัดการมรดกเสียแล้ว จะต้องดำเนินการโดยแจ้งไปยังศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดก (The probate court) เป็นผู้แต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม ศาลดังกล่าวก็จะดำเนินการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม ทั้งนี้ ผู้มีส่วนได้เสียอาจดำเนินการร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลกำหนดระยะเวลาให้บุคคลนั้นดำเนินการตั้งผู้จัดการมรดกก็ได้⁹

กรณีผู้ทำพินัยกรรมกำหนดให้ศาลเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดก ศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดกจะต้องทำการรับฟังผู้มีประโยชน์ส่วนได้เสียด้วยกันทุกฝ่ายก่อนมีคำสั่ง เว้นแต่ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน¹⁰

อย่างไรก็ตาม การตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะไม่สมบูรณ์ หากในเวลาเข้ารับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกนั้น ผู้นั้นตกเป็นผู้หย่อนความสามารถ¹¹

⁸ German Civil Code Section 2197 “(1) A testator may appoint one or more executors by will.

(2) The testator may appoint another executor to provide for the event that the appointed testator ceases to be an executor before or after acceptance of the office.”

⁹ German Civil Code Section 2198 “(1) The testator may leave the determination of the person to act as executor to a third party. The determination is made by declaration to the probate court; the declaration must be submitted in officially certified form.

(2) The right of determination of the third party is extinguished on the expiry of a period specified for him by the probate court upon application by one of the persons concerned.”

¹⁰ German Civil Code Section 2200 “(1) If the testator, in the will, has requested the probate court to appoint an executor, the probate court may make the appointment.

(2) The probate court should, before making this appointment, hear the persons concerned if this can be done without any significant delay and without disproportionate costs.

¹¹ German Civil Code Section 2201 “The appointment of the executor is ineffective if, at the time when he is to enter upon office, he is incapable of contracting or has limited capacity to contract.”

จะเห็นได้ว่าการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมตามกฎหมายแพ่งเยอรมันมีความคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายไทย คือ ผู้ทำพินัยกรรมหรือเจ้ามรดกสามารถเขียนข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งบุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกโดยอาจกำหนดตั้งผู้จัดการมรดกเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ และอาจเขียนข้อกำหนดในพินัยกรรมกำหนดให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดกได้เช่นเดียวกัน แต่ทั้งนี้บุคคลที่เป็นผู้จัดการมรดกจะต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน เช่น เป็นผู้หย่อนความสามารถ เป็นต้น

ไม่เพียงแต่ระบบกฎหมายเยอรมันจะเหมือนกับระบบกฎหมายไทยตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้วแต่ยังมีความแตกต่างกัน ดังนี้

ประการแรก คือ ในเรื่องของการตั้งผู้จัดการมรดกสำรอง ระบบกฎหมายไทยไม่มีการบัญญัติในเรื่องของผู้ทำพินัยกรรมสามารถกำหนดตัวผู้จัดการมรดกสำรองไว้ ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกคนแรกไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเช่นแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน อย่างไรก็ตาม เมื่อพินัยกรรมเป็นการแสดงเจตนากำหนดการเพื่อยุติชีวิตของผู้ทำพินัยกรรม ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมมีอิสระเสรีในการเขียนข้อกำหนดพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมจึงสามารถเขียนข้อกำหนดพินัยกรรมอย่างไรก็ได้ แต่ข้อกำหนดนั้นจะต้องมีได้มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น ผู้ทำพินัยกรรมจึงสามารถเขียนข้อกำหนดในพินัยกรรมกำหนดตัวบุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกสำรองไว้ได้ ซึ่งทำให้มีผลอย่างเดียวกันกับหลักเกณฑ์ของระบบกฎหมายเยอรมัน

ประการที่สอง คือ การกำหนดให้บุคคลใดเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดกนั้น กฎหมายแพ่งเยอรมันจะต้องมีการพิสูจน์พินัยกรรม (probate) โดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้แต่งตั้งผู้จัดการมรดกเสียก่อน แต่ตามกฎหมายไทยมิได้มีการกำหนดให้ศาลต้องรับรองการตั้งผู้จัดการมรดกอีกครั้งหนึ่งแต่อย่างใด

ประการที่สาม คือ ข้อกำหนดในพินัยกรรมให้ศาลเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดกสำหรับระบบกฎหมายไทยไม่มีหลักการเช่นเดียวกับระบบกฎหมายเยอรมัน แต่กรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นเหตุขัดข้องในการจัดการมรดก ซึ่งทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย หรืออัยการจะต้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกก็ได้ ทั้งนี้ ในการตั้งผู้จัดการมรดก ศาลจะตั้งบุคคลใดก็ได้ตามแต่ศาลจะเห็นสมควรโดยคำนึงถึง

ประโยชน์แก่กองมรดกตามพฤติการณ์และคำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดกเป็นสำคัญ โดยที่บุคคลนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นทายาทของเจ้ามรดกก็ได้ แต่จะต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้จัดการมรดก

3.2.2.2 ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Nachlassverwaltung)

ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนอกจากทายาทจะมีสิทธิได้รับทรัพย์สินของเจ้ามรดกแล้ว ทายาทยังต้องรับไปทั้งหนี้สินและความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้กองมรดกด้วย โดยทายาทมีความรับผิดชอบในหนี้กองมรดกอย่างไม่จำกัด¹² อย่างไรก็ตาม หากทายาทร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกเพื่อให้ผู้จัดการมรดกเข้ามาดำเนินการจัดการมรดก เช่น การแบ่งแยกทรัพย์สินมรดก การจัดการมรดก โดยสร้างความพึงพอใจให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก เป็นต้น จะส่งผลต่อความรับผิดชอบของทายาทตามทรัพย์สินมรดกที่ทายาทได้รับมา ฉะนั้น การที่ทายาทร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกนั้น จึงเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ทายาทรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้กองมรดกอย่างจำกัดได้¹³

ในการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้น ทายาทเพียงคนเดียวหรือหลายคนเป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดกก็ได้ ทั้งนี้ หากเจ้าหนี้กองมรดกสามารถทำให้ศาลเชื่อว่าทายาทมีทรัพย์สินหรือมีฐานะทางการเงินที่จะสามารถทำให้เจ้าหนี้กองมรดกได้รับชำระหนี้ได้ เจ้าหนี้ผู้นั้นสามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกก็ได้¹⁴ อย่างไรก็ตาม การร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกนั้นจะต้องกระทำภายใน 2 ปี นับแต่วันที่มีการยอมรับมรดก¹⁵

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹² German Civil Code Section 1967 “(1) The heir is liable for the obligations of the estate.

(2) The obligations of the estate include, in addition to the debts of the deceased, the obligations borne by the heirs as such, in particular the obligations arising from rights to a compulsory portion, legacies and testamentary burdens.”

¹³ German Civil Code Section 1975 “The liability of the heir for the obligations of the estate is restricted to the estate if curatorship is ordered in order to satisfy the creditors of the estate (administration of the estate) or estate insolvency proceedings are instituted.”

¹⁴ E.J. Cohn and W. Zdziebło, Manual of German Law : Volume 1 General Introduction Civil Law (London: The British Institute of International and Comparative Law, 1968), p. 265.

¹⁵ German Civil Code Section 1981 (2) The administration of the estate must be ordered on the application of a creditor of the estate if there is reason to assume that the satisfaction of the creditors of the estate from the estate is endangered by the conduct or the financial situation of

หากในกรณีที่ทรัพย์มรดกมีไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ได้ครบถ้วน ศาลก็จะปฏิเสธไม่ออกคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกให้กับทายาทก็ได้¹⁶

3.2.3 สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดก

3.2.3.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Testamentsvollstrecker)

ก. การยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

โดยหลักแล้ว เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมีสิทธิที่จะยอมรับหรือปฏิเสธการเข้ารับหน้าที่ โดยการแสดงเจตนาการยอมรับหรือปฏิเสธเช่นนี้ไปยังศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดกซึ่งกฎหมายไม่ได้กำหนดระยะเวลาให้ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะต้องดำเนินการภายในระยะเวลาใดนับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แต่หากทายาทร้องขอต่อศาลให้ศาลกำหนดระยะเวลาให้ผู้จัดการมรดกแสดงเจตนาและผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมิได้แสดงเจตนาภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด กฎหมายให้ถือว่าผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมปฏิเสธการปฏิบัติหน้าที่¹⁷ ทั้งนี้ ศาลจะออกหนังสือรับรองการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม โดยในหนังสือจะระบุข้อกำหนดอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกรวมถึงข้อจำกัดอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดก (หากมี)

the heir. The application may no longer be made if two years have passed since the acceptance of the inheritance.

¹⁶ German Civil Code Section 1982 “There may be a refusal to order administration of the estate if the assets are insufficient to pay the costs.”

¹⁷ German Civil Code Section 2202 “(1) The office of the executor begins at the time when the appointed person accepts the office.

(2) The acceptance and the refusal of the office is made by declaration to the probate court. The declaration may be made only after the devolution of the inheritance; it is ineffective if it is made subject to a condition or a stipulation as to time.

(3) The probate court may, on application by one of the persons concerned, specify a period for the person appointed to declare whether or not he will accept the office. On the expiry of the period the office is deemed to have been refused unless the acceptance thereof is declared before then.”

การที่ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันกำหนดให้มีการแสดงเจตนา ยอมรับหรือการปฏิเสธหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยให้กระทำต่อศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดกนั้น อาจจะต้องต้องการความชัดเจนและความแน่นอนในการยอมรับหรือการปฏิเสธหน้าที่ของผู้จัดการมรดก เนื่องจากศาลเป็นองค์กรตุลาการที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นกลาง ทั้งยังมีหลักฐานรับรอง ยืนยันการแสดงเจตนาของผู้จัดการมรดกอีกด้วย หลักการนี้ระบบกฎหมายไทยมิได้มีการให้ผู้จัดการมรดกแสดงเจตนายอมรับหรือปฏิเสธการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกต่อศาล แต่ให้แสดงเจตนาไป ยังทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นกระทำโดยตรง เช่น การยอมรับหรือปฏิเสธต่อตัว ทายาทโดยตรง หรือการยอมรับหรือปฏิเสธโดยปริยาย เช่น ผู้จัดการมรดกเข้าดำเนินการจัดทำบัญชี ทรัพย์สินมรดกเรียบร้อย ตามมาตรา 1728 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น

มีข้อสังเกตว่า ความยินยอมเข้ารับหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดย พินัยกรรมในกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นจะต้องกระทำการแสดงเจตนาต่อศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดก เช่นเดียวกับระบบกฎหมายอังกฤษที่จะต้องเข้ารับการพิสูจน์พินัยกรรม (grant of probate) ต่อศาล เสียก่อน ผู้จัดการมรดกถึงจะเริ่มปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งแตกต่างกับกฎหมายไทย เนื่องจากกฎหมายไทย ไม่มีหลักการดังกล่าว

ข. หน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

โดยหลักแล้วผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมีสิทธิจัดการมรดกได้ โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากทายาท แต่หากการจัดการมรดกนั้นก่อให้เกิดภาระผูกพันต่อกองมรดก อันจำเป็นต่อการทำหน้าที่แล้ว ผู้จัดการมรดกต้องได้รับความยินยอมจากทายาท ทายาทจึงมีหน้าที่ ต้องให้ความยินยอม¹⁸ นอกจากนั้น ผู้จัดการมรดกยังมีหน้าที่ที่จะต้องโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อแบ่งปัน ทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะปฏิเสธการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทมิได้

¹⁸ German Civil Code Section 2206 (2) “The heir is obliged to grant his consent to the incurring of such obligations, notwithstanding his right to assert the limitation of his liability for the obligations of the estate.”

เว้นแต่กระทำการชำระหนี้ของมรดก แต่หากทายาทวางหลักประกันหรือชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของมรดกแล้ว ผู้จัดการมรดกก็สามารถโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทได้¹⁹

ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมีหน้าที่จัดการมรดกตามข้อกำหนดของพินัยกรรม²⁰ เว้นแต่พินัยกรรมกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น โดยการปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในพินัยกรรมนั้นผู้จัดการมรดกจะต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ²¹ และเมื่อผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ต่อศาลแล้ว จะต้องจัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดกและหนี้สินของกองมรดกโดยไม่ชักช้า หากผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อทรัพย์สินมรดกแล้ว ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลถอดถอนผู้จัดการมรดกก็ได้ ทั้งนี้ ในการทำคำพิพากษาของศาล ศาลจะต้องรับฟังบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย²² โดยผู้จัดการมรดกจะจัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดกด้วยตนเองโดยการลงวันที่ทำและลงลายมือชื่อของผู้จัดการมรดกหรือผู้จัดการมรดกสามารถให้ทายาทร้องขอต่อเจ้าพนักงานรัฐหรือ Notary เป็นผู้จัดการบัญชีทรัพย์สินมรดก

¹⁹ German Civil Code Section 2217 “(1) The executor must, upon demand, transfer to the heir for his free disposal any objects of the estate which the executor evidently does not require to perform his duties. Upon this transfer, his right to administer these objects is extinguished.

(2) The executor may not refuse to transfer the objects by reason of any obligations of the estate which are not based on a legacy or a testamentary burden, or by reason of any legacies or testamentary burdens that are subject to a condition or due on a specific date, if the heir provides security for the discharge of the obligations or for the fulfilment of the legacies or testamentary burdens.”

²⁰ German Civil Code Section 2203 “The executor must execute the testamentary dispositions of the testator.”

²¹ German Civil Code Section 2216 (1) “The executor is obliged to administer the estate in a proper manner.

²² German Civil Code Section 2216 (2) “Directions for the administration that the testator has given by testamentary disposition are to be complied with by the executor. Upon application by the executor or by any other party concerned, they may, however, be cancelled by the probate court if compliance with them would substantially endanger the estate. The court should, as far as possible, hear the persons concerned prior to making a decision.”

ให้ก็ได้ ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายในการจัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดกให้ตกเป็นหนี้กองมรดก²³ ในการจัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดกนั้นก็เพื่อให้ทราบว่ากองมรดกรายนั้นมีทรัพย์สินมรดกอะไรบ้างและมีหนี้กองมรดกอะไรบ้างที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หากมีทรัพย์สินมรดกเหลืออยู่ก็จะจัดการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกต่อไป หากในกรณีที่มีทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกหลายคน ในการแบ่งทรัพย์สินมรดกนั้นผู้จัดการมรดกจะต้องแจ้งให้ทายาททราบถึงแผนงานในการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกด้วย²⁴

อย่างไรก็ตาม ผู้ทำพินัยกรรมอาจกำหนดให้ผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่จัดการมรดกต่อไปภายหลังจากการปฏิบัติหน้าที่ตามพินัยกรรมเรียบร้อยแล้วก็ได้ กรณีนี้กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้จัดการมรดกไม่ได้ถูกจำกัดแต่เฉพาะหน้าที่ในเรื่องจัดการมรดกเท่านั้น²⁵

ค. ความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมกระทำความผิดหน้าที่ของการจัดการมรดกหรือผิดสัญญาของการจัดการมรดก ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะต้องรับผิดชอบต่อทายาท

²³ German Civil Code Section 2215 “(1) The executor must provide to the heir an inventory of the objects of the estate subject to his administration, and of any known obligations of the estate, without undue delay after the acceptance of the office, and render any other assistance required to take an inventory.

(2) The inventory must show the date on which the inventory was taken and bear the signature of the executor; upon demand, the executor must have his signature officially certified.

(3) The heir may demand that he be asked to take part in taking the inventory.

(4) The executor is entitled and, at the demand of the heir, is obliged to have the inventory taken by the competent public authority or by a competent official or notary.

(5) The costs of taking the inventory and the official certification are charged to the estate.

²⁴ German Civil Code Section 2204 “(2) The executor must hear the heirs on the scheme of partitioning prior to the execution thereof.”

²⁵ German Civil Code Section 2209 “The testator may entrust an executor with the administration of the estate without assigning to him any tasks other than those of the administration; he may also direct that the executor is to continue the administration after the completion of any other tasks assigned to him. In case of doubt, it is to be presumed that such an executor has been granted the authorisation set out in section 2207.”

หรือผู้รับมรดกในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น²⁶ และผู้จัดการมรดกอาจถูกศาลถอดถอนจากการเป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลในการตัดสิน

หากความผิดที่เกิดขึ้นได้กระทำลงโดยผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมากกว่าหนึ่งคน ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมที่ร่วมกระทำผิดนั้นจะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อทายาทอย่างลูกหนี้ร่วม²⁷

3.2.3.2 ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Nachlassverwaltung)

ก. การยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

สำหรับกรณีผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลก็ต้องแสดงเจตนายอมรับหรือปฏิเสธการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกก่อนเริ่มดำเนินการเช่นเดียวกัน โดยแสดงเจตนายอมรับหรือปฏิเสธการปฏิบัติหน้าที่ ณ วันที่ศาลดำเนินการตั้งผู้จัดการมรดก

ข. หน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

เมื่อศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกแล้ว ทายาทของเจ้ามรดกย่อมหมดอำนาจที่จะจัดการมรดกและอำนาจในการแบ่งปันทรัพย์มรดก²⁸ แต่ให้สิทธิเรียกร้องใดๆ ที่มีต่อกองมรดกซึ่งต้องดำเนินการโดยการใช้สิทธิทางศาลหรือการต่อสู้คดีเพื่อประโยชน์แห่งกองมรดกนั้น ย่อมตกเป็นอำนาจของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลจะมีอำนาจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁶ German Civil Code Section 2219 (1) “Where the executor commits a breach of the duties imposed upon him, he is, if he is at fault, responsible to the heir and, to the extent that a legacy is to be fulfilled, also to the legatee for the damage arising therefrom.

²⁷ German Civil Code Section 2219 (2) “If there is more than one executor who is at fault, they are liable as joint and several debtors.”

²⁸ German Civil Code Section 1984 “(1) On the order of administration of the estate, the heir loses the authority to manage the estate and dispose of it. The provisions of sections 81 and 82 of the Insolvency Code [Insolvenzordnung] apply with the necessary modifications. A claim directed against the estate may be asserted only against the administrator of the estate.

(2) Execution of judgment against the estate and attachment of the estate in favour of a creditor who is not a creditor of the estate are excluded.”

จัดการมรดกและแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาท รวมถึงการชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้กองมรดก²⁹ ตลอดจนการฟ้องร้องต่อผู้ค้ำประกันมรดก สำหรับกรณีที่ทรัพย์มรดกนั้นเป็นอสังหาริมทรัพย์ ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลมีอำนาจครอบครองทรัพย์มรดกนั้นแทนทายาทอีกด้วย

จากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาแล้วว่าผู้จัดการมรดกมีผลต่อการช่วยให้ทายาทมิต้องรับผิดชอบเกินกว่าทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ตน หากว่าได้กระทำให้เจ้าหนี้กองมรดกพอใจในการชำระหนี้ ฉะนั้น ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลจึงมีหน้าที่ต้องจัดการชำระหนี้กองมรดกให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกด้วย

ค. ความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ อาจถูกศาลถอดถอนจากการเป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลในการตัดสิน และผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทายาทด้วย

3.2.4 ความสิ้นสุดของการจัดการมรดก

3.2.4.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Testamentsvollstrecker)

ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมอาจยื่นหนังสือขอสิ้นสุดการเป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ โดยยื่นหนังสือไปยังศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดก³⁰ หรือในกรณีที่ผู้มีส่วนได้เสียยื่นคำร้องขอให้

²⁹ German Civil Code Section 1985 “(1) The administrator must manage the estate and discharge the obligations of the estate from the estate.

(2) The administrator is also responsible to the creditors of the estate for the management of the estate. The provisions of section 1978 (2) and sections 1979 and 1980 apply with the necessary modifications.”

³⁰ German Civil Code Section 2226 “The executor may give notice of termination of the office at any time. Notice is given by declaration to the probate court. The provision of section 671 (2) and (3) applies with the necessary modifications.”

ศาลยกเลิกการเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม หากผู้จัดการมรดกกระทำการละเมิดต่อการปฏิบัติหน้าที่การจัดการมรดกอย่างร้ายแรงหรือไม่มีความสามารถในการจัดการมรดกอย่างเหมาะสม³¹

อย่างไรก็ตาม หากผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมดำเนินการจัดการมรดกเสร็จเรียบร้อยแล้ว กล่าวคือ ปฏิบัติตามข้อกำหนดในพินัยกรรมครบถ้วนแล้ว (หากมี) หรือ ชำระหนี้กองมรดกและแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทเรียบร้อยแล้ว อำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกย่อมสิ้นสุดลงเช่นเดียวกัน

3.2.4.2 ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Nachlassverwaltung)

เมื่อกองมรดกรายใดมีหนี้สินเป็นจำนวนมากจนถึงขนาดต้องเข้าสู่กระบวนการล้มละลายเสียแล้ว การจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลย่อมสิ้นสุด และอำนาจในการดูแลทรัพย์สินกองมรดกรายนั้นย่อมตกอยู่แก่เจ้าหน้าที่ในคดีล้มละลาย (konkursverwalter)³² นอกจากนี้หากทรัพย์สินในกองมรดกมีไม่เพียงพอในการชำระหนี้กองมรดกแล้ว การจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกย่อมสิ้นสุดเช่นเดียวกัน³³ โดยศาลจะเป็นผู้ออกคำสั่งยกเลิกการเป็นผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล เนื่องจากกรณีดังกล่าวข้างต้นเป็นกรณีที่ไม่มีเหตุจำเป็นที่จะต้องตั้งผู้จัดการมรดกแล้วนั่นเอง เช่น ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลได้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้กองมรดกจนเสร็จเรียบร้อยแล้วหรือในกรณีที่ผู้จัดการมรดกจัดการมรดกเสร็จเรียบร้อยแล้วจนไม่มีเหตุที่จะต้องจัดการมรดกอีกต่อไปแล้ว เป็นต้น

3.2.5 การจัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์มรดก

ตามหลัก Automatic Succession ที่กองมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยอัตโนมัตินั้น ทำให้ทายาทเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดกทันทีเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายก็ตาม แต่ทายาทยังไม่

³¹ German Civil Code Section 2227 “The probate court may, upon the application of one of the persons concerned, dismiss the executor if a compelling reason exists; a compelling reason is, in particular, a gross breach of duty, or his incapacity to effect proper management.”

³² German Civil Code Section 1988 “(1) The administration of the estate ends on the institution of the estate insolvency proceedings.”

³³ German Civil Code Section 1988 “(2) The administration of the estate may be cancelled if it is shown that the assets are insufficient to pay the costs.”

อาจเข้าครอบครองทรัพย์สินมรดกเหล่านั้นได้ในทันที หากแต่ผู้จัดการมรดกมีสิทธิที่จะครอบครองทรัพย์สินมรดกแทนทายาทและดำเนินการจัดการทรัพย์สินมรดกต่อไป³⁴ โดยการนำทรัพย์สินมรดกนั้นมาชำระหนี้กองมรดกเสียก่อน แล้วจึงจะแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทต่อไป ดังนั้น ผู้จัดการมรดกมีอำนาจจัดการทรัพย์สินมรดกได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากทายาทเสียก่อนซึ่งการจัดการมรดกนี้รวมถึงการขายทรัพย์สินมรดกหรือนำทรัพย์สินมรดกไปลงทุนเพื่อประโยชน์แห่งกองมรดก ผู้จัดการมรดกย่อมมีสิทธิที่จะดำเนินการดังกล่าวได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อกองมรดกมีการตั้งผู้จัดการมรดกแล้ว ผู้จัดการมรดกจะเป็นผู้ดูแลและจัดการทรัพย์สินมรดกแทนทายาท ทายาทจึงไม่สามารถจำหน่ายทรัพย์สินมรดกโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้จัดการมรดกได้

ก. ลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดก

สำหรับการโอนทรัพย์สินมรดก กรณีที่ทรัพย์สินมรดกเป็นอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน เป็นต้น หรือกรณีที่จะต้องติดต่อธุรกรรมทางธนาคาร จะมีเอกสารสำคัญประเภทหนึ่งที่ใช้เป็นหลักฐานประกอบการโอนทรัพย์สินมรดก เอกสารนั้นก็คือ “หนังสือรับรองการรับมรดก (certificate of inheritance)” โดยผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ทายาท ผู้แทนโดยชอบธรรมของทายาท ผู้จัดการมรดก ตัวแทนทายาท เจ้าหนี้มรดก เป็นต้น จะเป็นผู้ยื่นคำร้องขอต่อศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดก (The probate court) เพื่อขอให้ศาลออกหนังสือรับรองการรับมรดกให้แก่ทายาท ทั้งนี้ ทายาทมีสิทธิได้รับมรดกตามส่วนแบ่งที่ระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกเท่านั้น³⁵

โดยบุคคลผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหนังสือรับรองการรับมรดกนั้นจะต้องยื่นคำแถลงต่อศาลเกี่ยวกับการจัดการมรดกตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรม (หากมี) หรือการจัดการมรดกทั่วไปตามสิทธิของผู้ยื่นคำขอ รวมถึงรายละเอียดในการยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหนังสือรับรองการรับมรดกนั้นจะต้องระบุรายละเอียดที่สำคัญ ตามมาตรา 2354 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน เช่น

³⁴ German Civil Code Section 2205 “The executor must administer the estate. In particular, he is entitled to take possession of the estate and to dispose of the objects of the estate.”

³⁵ German Civil Code Section 2353 “The probate court must issue to the heir on application a certificate concerning his right of succession and if he is entitled only to a share of the inheritance, concerning the size of his share (certificate of inheritance).”

เวลาที่ผู้ตายถึงแก่ความตาย ความสัมพันธ์ของทายาทผู้ยื่นคำร้อง ทายาทผู้ไม่มีสิทธิได้รับมรดก สาเหตุแห่งการเสียชีวิตของผู้ตาย ข้อพิพาทที่เกี่ยวกับสิทธิในการรับมรดก เป็นต้น

หนังสือรับรองการรับมรดกนั้นจะปรากฏรายละเอียดบุคคลผู้ซึ่งเป็นทายาท ผู้มีสิทธิได้รับมรดก สัดส่วนการรับมรดก หากมีการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมก็จะต้องระบุชื่อ ผู้จัดการมรดกรวมถึงอำนาจการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกในหนังสือรับรองการรับมรดกด้วย³⁶ ดังนั้น ทายาทไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบอื่นนอกจากที่ระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดก ทั้งยังได้รับ ข้อเสนอแนะด้วยว่าบุคคลที่มีชื่อระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกในฐานะทายาท มีสิทธิได้รับ มรดกตามที่ระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกและไม่ถูกจำกัดสิทธิใดๆ นอกจากที่ระบุไว้ในหนังสือ รับรองการรับมรดก แม้โดยคำสั่งศาลก็ตาม³⁷

ด้วยเหตุนี้หนังสือรับรองการรับมรดกนี้จึงเป็นเครื่องมือที่ทำหน้าที่พิสูจน์ได้ ว่าบุคคลใดเป็นทายาทตามกฎหมายและเป็นข้อสันนิษฐานได้ว่าบุคคลผู้ที่มีชื่อระบุไว้ในหนังสือรับรอง การรับมรดกนั้นเป็นผู้มีสิทธิได้รับมรดก³⁸ อย่างไรก็ตาม การออกหนังสือรับรองการรับมรดกนี้จะไม่ นำมาใช้กับทายาทผู้ไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดกตามพินัยกรรม

ข. สถานที่ยื่นคำขอการออกหนังสือรับรองการรับมรดก

การยื่นคำร้องขอออกหนังสือรับรองการรับมรดก ให้ยื่นต่อศาลที่มีเขต อำนาจซึ่งเจ้ามรดกมีภูมิลำเนาอยู่ในขณะที่ถึงแก่ความตาย กรณีเจ้ามรดกไม่มีภูมิลำเนาถิ่นที่อยู่ยื่น ให้ ยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจ ณ ที่ซึ่งเจ้ามรดกนั้นถึงแก่ความตาย

³⁶ German Civil Code Section 2364 “ (1) If the testator has appointed an executor, the appointment is to be stated in the certificate of inheritance.

(2) The executor has the right specified in section 2362 (1).”

³⁷ German Civil Code Section 2365 “It is presumed that the person who is named as heir in the certificate of inheritance has the right of succession stated in the certificate, and that he is not restricted by any directions other than those stated.”

³⁸ J.Zekoll and M.Reimann, Introduction to German Law, ed. 2 (Netherlands: Kluwer Law international, 2005), p. 296.

ค. หลักฐานที่ใช้ประกอบการยื่นคำขอการออกหนังสือรับรองการรับมรดก (พอสังเขป)

- ค.1 บัตรประชาชนของผู้ยื่นคำขอ
- ค.2 พินัยกรรม
- ค.3 ใบมรณบัตร
- ค.4 ข้อมูลเกี่ยวกับทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก
- ค.5 ข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สินกองมรดกหรือการฟ้องคดีเกี่ยวกับมรดก
- ค.6 ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินสมรส

ง. การเพิกถอนหนังสือรับรองการรับมรดก

ในกรณีที่หนังสือรับรองการรับมรดกที่ศาลยุติธรรมแผนกคดีมรดกออกให้ ไม่ถูกต้อง เมื่อศาลเห็นเองหรือเมื่อผู้มีส่วนได้เสียร้องขอต่อศาล ศาลย่อมมีอำนาจไต่สวนความถูกต้องของหนังสือรับรองการรับมรดก ทั้งนี้ หากศาลเห็นว่าหนังสือรับรองการรับมรดกที่ออกโดยคำสั่งศาล ไม่ถูกต้อง ศาลย่อมมีอำนาจออกคำสั่งเรียกหนังสือรับรองการรับมรดกกลับคืนมาได้ ส่งผลให้หนังสือรับรองการรับมรดกนั้นย่อมสิ้นผลไป³⁹

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น การโอนทรัพย์สินมรดกจึงเป็นหนึ่งในอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกที่สำคัญ เพราะไม่เพียงแต่การโอนทรัพย์สินที่หมายถึงการโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อ

³⁹ German Civil Code Section 2361 “ (1) If it transpires that a certificate of inheritance that has been issued is incorrect, the probate court must revoke it. The certificate of inheritance becomes invalid upon its revocation.

(2) If the certificate of inheritance cannot be recovered immediately, the probate court must make an order declaring it void. The order must be published in accordance with the provisions of the Code of Civil Procedure [Zivilprozessordnung] governing the public service of a summons. The declaration of invalidity enters into effect upon the expiry of one month after the last publication of the order in the official gazettes.

(3) The probate court may, of its own motion, make investigations as to the correctness of a certificate of inheritance issued.”

แบ่งปันให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกแล้ว ยังหมายความรวมถึงการโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกอีกด้วย ฉะนั้น ในเรื่องของการโอนทรัพย์สินมรดกจึงมีบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยกันคือ ผู้จัดการมรดก ทายาท และ บุคคลภายนอก โดยในที่นี้ผู้ศึกษาขอแบ่งการโอนทรัพย์สินมรดกออกเป็น 2 กรณี คือ การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบและการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

3.2.5.1 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ

ก. กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้ซื้อ

ระบบกฎหมายเยอรมันกำหนดให้ผู้จัดการมรดกไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมหรือผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล หากจะดำเนินการโอนทรัพย์สินมรดกประเภทอสังหาริมทรัพย์ (ที่ดิน) จะต้องมียกหนังสือรับรองการรับมรดก (certificate of inheritance) เสียก่อน หากไม่มีหนังสือรับรองการรับมรดกแล้ว สำนักงานที่ดินก็จะไม่ดำเนินการโอนทรัพย์สินมรดกให้ด้วยเหตุนี้ การที่ผู้จัดการมรดกจะโอนทรัพย์สินมรดกได้นั้นจึงต้องมีหนังสือรับรองการรับมรดกเสมอ จึงจะเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ

ทั้งนี้ ผู้จัดการมรดกจะต้องกระทำการจัดการมรดกโดยโอนทรัพย์สินมรดกอย่างสุจริต ไม่กระทำการฝ่าฝืนหน้าที่การจัดการมรดกเช่นเดียวกันด้วย เช่น การดำเนินการออกหนังสือรับรองการรับมรดกโดยถูกต้อง ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริงในรายละเอียดที่ระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดก หรือกระทำการปลอมหนังสือรับรองการรับมรดก เป็นต้น

ข. กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

เมื่อผู้จัดการมรดกไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมหรือผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล หากจะโอนทรัพย์สินมรดก เช่น การโอนทรัพย์สินมรดกจำพวกอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นที่ดินหรือการติดต่อธุรกรรมกับธนาคาร เป็นต้น ผู้จัดการมรดกจะโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกได้นั้นจะต้องมียกหนังสือรับรองการรับมรดกเสียก่อน จึงจะเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ ทั้งเมื่อกองมรดกมีการตั้งผู้จัดการมรดกแล้ว ผู้จัดการมรดกจะเป็นผู้ดูแลจัดการทรัพย์สินมรดกแทนทายาท ทายาทจึงไม่สามารถจำหน่ายทรัพย์สินมรดกโดยไม่ได้รับความยินยอมจาก

ผู้จัดการมรดก หากบุคคลภายนอกได้รับทรัพย์มรดกมาจากผู้ไม่มีสิทธิจะโอนแล้วบุคคลภายนอกย่อมไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินนั้น เว้นแต่บุคคลภายนอกสุจริต⁴⁰

กรณีที่กองมรดกมีหนี้ที่ต้องชำระ ผู้จัดการมรดกมีหน้าที่จะต้องจัดการมรดกโดยการโอนทรัพย์มรดกเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ในนามของกองมรดก อย่างไรก็ตาม เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้จัดการมรดกหรือทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกชำระหนี้โดยตรงก็ได้⁴¹

3.2.5.2 การโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ

ก. กรณีผู้จัดการมรดกโอนขายทรัพย์มรดกให้แก่ผู้ซื้อ

เนื่องจากผู้จัดการมรดกมีหน้าที่ไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สูงสุดของกองมรดกจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้จัดการมรดกจะต้องไม่ดำเนินการในลักษณะที่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับหน้าที่ผู้จัดการมรดก ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการในลักษณะใด ผู้จัดการมรดกก็ไม่มีอำนาจเป็นผู้รับผลประโยชน์จากกองมรดกได้ อย่างไรก็ตาม หากเกิดกรณีที่ผลประโยชน์ทับซ้อนหรืออาจมีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ของบุคคลผู้ทำหน้าที่ในฐานะผู้จัดการมรดกแล้ว บุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเช่นผู้รับผลประโยชน์มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้จัดการมรดกจัดทำบัญชีทรัพย์มรดกหรือถอดถอนผู้จัดการมรดกก็ได้ เช่น การโอนทรัพย์มรดกให้แก่ตนเองในฐานะส่วนตัวหรือตนเองเป็นผู้ซื้อทรัพย์มรดก เป็นต้น ตัวอย่างคดีที่ศาลถอดถอนผู้จัดการมรดกเนื่องจากผู้จัดการมรดกมีผลประโยชน์ขัดแย้งกับการปฏิบัติหน้าที่ คดี Helen Elisabeth Fysh v. Anthony John Coote ศาลตัดสินว่าความขัดแย้งทางผลประโยชน์ของผู้จัดการมรดกจะนำไปสู่การสั่งถอดถอนการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ซึ่งข้อเท็จจริงเป็นเรื่องที่ผู้จัดการมรดกต้องการซื้อทรัพย์มรดกซึ่ง

⁴⁰ German Civil Code Section 2211 “(1) The heir may not dispose of an object of the estate subject to the administration of the executor.

(2) The provisions in favour of those who derive rights from an unauthorised person apply with the necessary modifications.”

⁴¹ German Civil Code Section 2213 (1) “A claim that is directed against the estate may be asserted in court both against the heir and against the executor. If the executor is not entitled to administer the estate, the claim may be asserted only against the heir. A claim to a compulsory share may be asserted only against the heir, even if the executor is entitled to administer the estate.”

เป็นทรัพย์สินของผู้รับผลประโยชน์ ศาลตัดสินว่าผู้จัดการมรดกดำเนินการจัดการมรดกโดยมีผลประโยชน์ขัดกันกับหน้าที่ของผู้จัดการมรดก จึงพิพากษาให้สั่งถอดถอนผู้จัดการมรดก⁴²

กรณีที่ผู้จัดการมรดกขายทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อนำเงินมาชำระหนี้กองมรดกหรือนำเงินมาแบ่งปันให้แก่ทายาท แต่ได้ขายทรัพย์สินมรดกในราคาต่ำกว่าราคาประเมิน

ข. กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

กรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยการโอนทรัพย์สินมรดกฝ่าฝืนหน้าที่ของการจัดการมรดก เช่น ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลผู้ไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกนั้นหรือมิได้จัดแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกที่ถูกต้อง

กรณีที่มีการปลอมแปลงหนังสือรับรองการรับมรดก หรือดำเนินการออกหนังสือรับรองการรับมรดกโดยให้ข้อมูลต่อศาลที่ผิดไปจากความเป็นจริง เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก เป็นต้น ส่งผลให้หนังสือรับรองการรับมรดกนั้นไม่ชอบ ต่อมาเมื่อผู้จัดการมรดกนำหนังสือรับรองการรับมรดกนั้นไปใช้ประกอบการโอนทรัพย์สินมรดกแล้วนั้น ย่อมเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ ถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

3.2.6 ผลของการจัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดก

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกนั้น ผู้ศึกษาจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบและการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

3.2.6.1 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ

การจัดการมรดกของผู้จัดการมรดก โดยการโอนทรัพย์สินมรดกนั้น ย่อมส่งผลต่อบุคคลภายนอกและทายาท ดังนี้

⁴² Law institute Victoria, "The Forced Removal of Executors," [Online] Accessed: 7/5/2021. Available from: <https://www.liv.asn.au/LIV-Home/Practice-Resources/Law-Institute-Journal/Archived-Issues/LIJ-June-2007/The-forced-removal-of-executors#fn88>

ก. ผลต่อบุคคลภายนอก

โดยหลักแล้วหนังสือรับรองการรับมรดกจะระบุรายละเอียดเกี่ยวกับทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก ระบุชื่อผู้จัดการมรดก (หากมี) เป็นต้น อีกทั้งหนังสือรับรองการรับมรดกดังกล่าวก็ถูกออกโดยศาลส่งผลให้หนังสือรับรองการรับมรดกมีความน่าเชื่อถือและเป็นข้อสันนิษฐานที่ว่าบุคคลผู้มีชื่อในหนังสือรับรองการรับมรดกเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกตามกฎหมายที่ถูกต้องแท้จริง ตามมาตรา 2365 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

หากต่อมามีการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นให้แก่บุคคลภายนอกโดยผู้โอนทรัพย์สินมรดกเป็นผู้จัดการมรดกหรือทายาทตามที่ปรากฏชื่อในหนังสือรับรองการรับมรดกแล้ว บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง ส่งผลให้บุคคลภายนอกมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกนั้น ทั้งนี้ บุคคลภายนอกจะต้องเชื่อโดยสุจริตว่าผู้ที่ปรากฏชื่อในหนังสือรับรองการรับมรดกเป็นบุคคลผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกหรือเป็นทายาทที่แท้จริง⁴³

ข. ผลต่อทายาท

นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้จัดการมรดกและทายาท ตามมาตรา 2218 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ให้นำบทบัญญัติมาตรา 664 666 ถึง 668 670 673 วรรค 2 และ 674 มาใช้บังคับโดยอนุโลม⁴⁴ ซึ่งเป็นบทบัญญัติเรื่องของการตัวแทน

เมื่อกองมรดกรายได้มีการตั้งผู้จัดการมรดก ไม่ว่าจะเป็นการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ทายาทจะหมดสิทธิหรืออำนาจในการจัดการมรดก เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้อำนาจในการจัดการมรดกตกอยู่ที่ผู้จัดการมรดก ฉะนั้น

⁴³ German Civil Code Section 2366 “If a person acquires from the person named in the certificate of inheritance as heir, by a legal transaction, an object of the inheritance, a right in such object, or a release from a right belonging to the inheritance, the contents of the certificate of inheritance are deemed in his favour to be correct as far as the presumption under section 2365 extends, unless he knows of the incorrectness or knows that the probate court has demanded the return of the certificate of inheritance for incorrectness.”

⁴⁴ German Civil Code Section 2218 (1) “The legal relationship between the executor and the heir is governed, with the necessary modifications, by the provisions of sections 664, 666 to 668, 670, of section 673 sentence 2 and section 674 applying to a mandate.”

ผู้จัดการมรดกเมื่อได้ดำเนินการจัดการมรดกโดยชอบ ส่งผลให้นิติกรรมใดๆ หรือการใดๆ ที่ผู้จัดการมรดกได้ดำเนินการไปนั้นเป็นไปโดยชอบและย่อมผูกพันต่อกองมรดก ส่งผลให้ทายาทย่อมต้องรับผิดชอบในหนี้ของมรดก ตามมาตรา 1967 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้ที่มีชื่อระบุในหนังสือรับรองการรับมรดกแล้ว ทายาทดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะกระทำการนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกอย่างใดๆ ต่อไปก็ได้⁴⁵

3.2.6.2 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการโอนทรัพย์สินมรดกจะต้องมีหนังสือรับรองการรับมรดกประกอบการโอนทรัพย์สินมรดกเสมอ หากต่อมีการปลอมแปลงหนังสือรับรองการรับมรดกหรือผู้จัดการมรดกกระทำการฝ่าฝืนต่อหน้าที่การจัดการมรดกย่อมถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ และส่งผลกระทบต่อบุคคลภายนอกและทายาท ดังนี้

ก. ผลต่อบุคคลภายนอก

แม้ว่าการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกจะเป็นการกระทำโดยไม่ชอบก็ตาม แต่หากบุคคลภายนอกมิได้รู้ว่าบุคคลที่ปรากฏชื่ออยู่ในหนังสือรับรองการรับมรดกมิได้เป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกหรือเชื่อโดยสุจริตว่าบุคคลนั้นเป็นทายาท หรือไม่รู้ว่าหนังสือรับรองการรับมรดกนั้นออกไม่ถูกต้อง บุคคลภายนอกก็ได้รับความคุ้มครอง ตามมาตรา 2366 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน อย่างไรก็ตาม หากบุคคลภายนอกรู้อยู่แล้วว่าบุคคลที่ปรากฏชื่ออยู่ในหนังสือรับรองการรับมรดกนั้นมิได้เป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกหรือรู้ว่ามีกรออกหนังสือรับรองการรับมรดกไม่ถูกต้อง บุคคลภายนอกก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกัน ตามมาตรา 2366 ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

⁴⁵ German Civil Code Section 2367 “The provision of section 2366 applies with the necessary modifications if an act of performance has been effected to the person named as heir in the certificate of inheritance, on the basis of a right belonging to the inheritance, or if a legal transaction, containing a disposition of the right and not falling under the provision of section 2366, has been entered into between him and another in respect of such a right.”

ดังนั้น การที่บุคคลภายนอกจะได้รับผลร้ายจากการโอนทรัพย์สิน
มรดกโดยไม่ชอบของผู้จัดการมรดกย่อมขึ้นอยู่กับความสุจริตของบุคคลภายนอกเป็นสำคัญว่ารู้หรือไม่
ว่าหนังสือรับรองการรับมรดกไม่ถูกต้องหรือมีการออกหนังสือรับรองการรับมรดกโดยไม่ชอบหรือผู้
ได้รับทรัพย์สินมรดกมิใช่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดก หากบุคคลภายนอกรู้ว่าผู้จัดการมรดกปฏิบัติ
หน้าที่เกินขอบอำนาจหรือรู้ว่าหนังสือรับรองการรับมรดกไม่ถูกต้องหรือรู้ข้อเท็จจริงที่ไม่ถูกต้อง
เกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกและทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกแล้ว การปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกก็จะไม่
ผูกพันกองมรดก แต่ผูกพันผู้จัดการมรดกให้ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเป็นการส่วนตัว

ข. ผลต่อทายาท

หากบุคคลภายนอกกระทำการโดยสุจริตมิได้รู้ว่าหนังสือรับรอง
การรับมรดกนั้นออกโดยไม่ถูกต้อง หรือเชื่อว่าบุคคลผู้โอนทรัพย์สินมรดกเป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก
แล้ว กองมรดกย่อมต้องผูกพันต่อนิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก

แต่หากบุคคลภายนอกได้รับโอนทรัพย์สินมรดกมาโดยไม่สุจริต เช่น รู้ว่า
ผู้โอนทรัพย์สินมรดกมิใช่ทายาทหรือรู้ว่าหนังสือรับรองการรับมรดกออกโดยไม่ถูกต้อง นิติกรรมการโอน
ทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกนั้น ย่อมไม่ผูกพันกองมรดก ตามมาตรา 1967 แห่งประมวลกฎหมาย
แพ่งเยอรมัน ส่งผลให้ทายาทยังคงเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม

อย่างไรก็ตาม มาตรา 2211 (2) แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง
เยอรมัน กำหนดให้นำบทบัญญัติการรับโอนทรัพย์สินจากบุคคลผู้ไม่มีอำนาจตามมาตรา 185 แห่ง
ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาใช้บังคับโดยอนุโลม กล่าวคือ หากทายาทผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดก
ที่แท้จริงได้ให้ความยินยอมต่อการโอนทรัพย์สินมรดกโดยปราศจากอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก
ส่งผลให้บุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกมาจากผู้จัดการมรดกย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกนั้น

นอกจากนี้ การที่ผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ย่อม
ถือว่าผู้จัดการมรดกกระทำการฝ่าฝืนต่อหน้าที่การจัดการมรดก ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบต่อทายาท
ในความเสียหายอย่างใด ๆ ที่เกิดขึ้น ตามมาตรา 2219 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ทั้งนี้ หาก
กองมรดกนั้นมีผู้จัดการมรดกหลายคน ผู้จัดการมรดกเหล่านั้นต้องร่วมกันรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมต่อ

ทายาท และผู้จัดการมรดกอาจถูกศาลถอดถอนอำนาจหน้าที่จากการเป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ตามมาตรา 2227 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

3.3 ประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษ

3.3.1 หลักการทั่วไปของการจัดการมรดก

เนื่องจากประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษ เป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) มีวิวัฒนาการมาจากจารีตประเพณีแต่ละท้องถิ่น โดยที่ศาลจะใช้จารีตประเพณีเหล่านั้นในการตัดสิน อย่างไรก็ตาม แม้จะยึดถือคำพิพากษาของศาลเป็นกฎหมายส่วนใหญ่ แต่ก็มีใช้ว่าประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษจะไม่มีการบัญญัติกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรมาบังคับใช้ แต่การบัญญัติกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรจะบัญญัติกฎหมายในลักษณะเฉพาะเรื่องเท่านั้น ซึ่งกฎหมายว่าด้วยมรดกก็เป็นหนึ่งในกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่สหราชอาณาจักรอังกฤษได้บัญญัติไว้เป็นลักษณะเฉพาะเรื่อง เรียกกฎหมายนี้ว่า “The Administration of Estates Act 1925 (AEA ค.ศ. 1925)”⁴⁶

ระบบกฎหมายอังกฤษถือหลักที่ว่า เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินของเจ้ามรดกยังไม่ตกทอดหรือโอนไปยังทายาทของเจ้ามรดกในทันที หากแต่จะต้องการมีตั้งผู้จัดการมรดกเพื่อเข้ามาดำเนินการจัดการทรัพย์สินมรดกเสียก่อน ส่งผลให้ทรัพย์สินของผู้ตายนั้นจะโอนไปยังผู้จัดการมรดกเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์แทนทายาท ผู้จัดการมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษจึงถือเป็นผู้แทนของเจ้ามรดก (the personal representative) ในการดำเนินการจัดการมรดกของเจ้ามรดกและแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกต่อไป⁴⁷ โดยที่การโอนทรัพย์สินไปยังผู้จัดการมรดกนั้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการดูแลผลประโยชน์ของการจัดการมรดกด้วยกัน 3 ประการ 1. เพื่ออำนวยความสะดวกในการป้องกันและรักษาทรัพย์สินเพื่อรอที่จะแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทต่อไป 2. เพื่อให้โอกาสเจ้าหนี้ของผู้ตายในการได้รับชำระหนี้ตามลำดับอย่างเหมาะสม 3. เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การแบ่งปันทรัพย์สินมรดกระหว่างผู้มีสิทธิได้รับมรดกด้วยกันเป็นไปอย่างเท่าเทียมกันและอย่างเหมาะสม

⁴⁶ The National Archives, "Administration of Estates Act 1925," [Online] Updated: 2020. Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/23/contents>

⁴⁷ Philip S. James, *Introduction to English Law*, ed. 12 (London: Butterworths, 1989), p. 532.

ลักษณะสำคัญที่เป็นหลักทั่วไปของการจัดการมรดกซึ่งปรากฏอยู่ในกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 (AEA ค.ศ. 1925) นั้น กำหนดให้ทรัพย์สินของเจ้ามรดกทั้งหมดจะตกทอดไปยังผู้จัดการมรดกเสียก่อนที่จะมีการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก ดังนั้น จึงมีผลให้ระบบกฎหมายอังกฤษต้องมีผู้จัดการมรดกเพื่อจัดการมรดกของผู้ตายเสมอ⁴⁸ ซึ่งผู้จัดการมรดกอาจเป็นบุคคลภายนอกหรือทายาทก็ได้ ฉะนั้น ในสายตาของระบบกฎหมายอังกฤษถือเสมือนว่าผู้จัดการมรดกเป็นผู้แทนของผู้ตายในการจัดการมรดกและแบ่งปันทรัพย์สินมรดก⁴⁹

การจัดการมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษมิได้ถือหลักทรัพย์สิน ตลอดจนหนี้สิน และความรับผิดชอบของเจ้ามรดกจะตกทอดไปยังทายาทของเจ้ามรดกทันทีเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย (Automatic Succession) โดยที่ทายาทไม่จำเป็นต้องแสดงเจตนารับมรดกแต่อย่างใด ซึ่งเป็นหลักที่ใช้ในระบบกฎหมายเยอรมันและกฎหมายไทยตามที่คุณศึกษาได้กล่าวไปแล้ว ฉะนั้น การจัดการมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษ จึงมีความแตกต่างกับระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายไทย แต่ก็มีบางกรณีที่การจัดการมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษมีความคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายเยอรมัน โดยผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไป

การจัดการมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษ อาจเกิดจากกรณีที่เจ้ามรดกทำพินัยกรรมแสดงเจตนาในเรื่องการจัดการมรดกและการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกไว้ในพินัยกรรมและอาจเกิดจากกรณีที่เจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรมแบ่งปันทรัพย์สินมรดกไว้ ซึ่งการจัดการมรดกและการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกก็จะเป็นไปตามกฎหมายโดยมีพื้นฐานแนวคิดมาจากข้อสันนิษฐานที่ว่า เมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตายโดยไม่ได้ทำพินัยกรรม บุคคลนั้นย่อมมีความประสงค์ที่จะให้ญาติสนิทชั้นที่สุดของตนมีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกก่อนญาติลำดับชั้นอื่นๆ⁵⁰ ฉะนั้น ผู้ศึกษาจึงขอแบ่งการจัดการมรดกเป็นดังนี้

⁴⁸ Ibid., p.545.

⁴⁹ David Barker & Colin Padfield, *Law*, ed. 10 (United Kingdom: Pinter & Martin Limited, 1998), p. 275.

⁵⁰ Philip S. James, *Introduction to English Law*, p. 535.

(ก) การจัดการมรดกกรณีมีพินัยกรรม (Testate Succession)

เมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตาย โดยในขณะที่บุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่ ได้แสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนไว้ในรูปแบบของ “พินัยกรรม” ซึ่งพินัยกรรมนั้นจะมีผลสมบูรณ์บังคับได้ตามกฎหมายก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ทำให้ถูกต้องตามแบบของพินัยกรรมที่กฎหมายกำหนดไว้ ฉะนั้น เมื่อต่อมาบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย การจัดการทรัพย์มรดกและการแบ่งปันทรัพย์มรดกก็ต้องดำเนินการตามความประสงค์ของผู้ตายตามข้อกำหนดในพินัยกรรม

(ข) การจัดการมรดกกรณีไม่มีพินัยกรรม (Intestate Succession)

เมื่อในขณะที่เจ้ามรดกยังมีชีวิตอยู่ เจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรมหรือทำพินัยกรรมไว้แต่ไม่ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดหรือข้อกำหนดในพินัยกรรมขัดต่อกฎหมาย ส่งผลให้พินัยกรรมนั้นไม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย การจัดการมรดกก็จะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่กำหนดไว้ในกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 และต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมตามกฎหมาย Intestate s' Estates Act 1959 และกฎหมาย The Administration of Estates Act 1971 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ทั้งนี้ กฎหมายว่าด้วยมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษมีหลักเกณฑ์ที่มาจาก การสันนิษฐานในเรื่องความสัมพันธ์ใกล้ชิดของเจ้ามรดกกับทายาท เช่น ในกรณีที่เจ้ามรดกมีบุตร บุตรของเจ้ามรดกก็เป็นผู้มีสิทธิได้รับมรดกดีกว่าทายาทในลำดับอื่น และหากเจ้ามรดกมีคู่สมรส คู่สมรสของเจ้ามรดกก็จะมีสิทธิได้รับมรดกด้วยเช่นเดียวกันกับบุตรของเจ้ามรดก จะเห็นได้ว่าบุคคลทั้งสองประเภทเป็นผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้ามรดก เจ้ามรดกก็ต้องมีความประสงค์อยากจะให้ทรัพย์สินของตนตกให้แก่ผู้ที่มีความสัมพันธ์กับตนอยู่แล้ว ส่งผลให้ทายาทลำดับถัดลงมาจึงมิได้เป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดกแต่อย่างใด

แต่เดิมนั้นทรัพย์มรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์จะตกทอดแก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก โดยที่จะไม่ตกทอดแก่ผู้จัดการมรดกหรือที่เรียกว่าผู้แทนของผู้ตาย (the personal representative) ส่วนทรัพย์มรดกที่เป็นสังหาริมทรัพย์จะตกทอดแก่ผู้จัดการมรดก ต่อมาเมื่อมีการบัญญัติกฎหมาย Land Transfer Act 1897 ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์จากเดิมข้างต้น เป็นหลักเกณฑ์ที่ว่า ทั้งทรัพย์มรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์และทรัพย์มรดกที่เป็นสังหาริมทรัพย์จะตกทอดแก่ผู้จัดการมรดกเสียก่อน ส่งผลให้ระบบกฎหมายอังกฤษในปัจจุบันการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการ

มรดกจะมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก ทรัพย์สินของผู้ตายจะตกทอดมายังคนกลางซึ่งก็คือผู้จัดการมรดกเสียก่อน เพื่อผู้จัดการมรดกจะได้ปฏิบัติหน้าที่จัดการมรดกของผู้ตาย และขั้นตอนที่สอง ผู้จัดการมรดกจะแบ่งปันทรัพย์มรดกโดยการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดกไปยังทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกต่อไป

เมื่อพิจารณาลักษณะของการจัดการมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษแล้ว จะพบว่าระบบกฎหมายอังกฤษจำเป็นต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดกเสมอเพื่อเข้ามาทำหน้าที่จัดการมรดกและแบ่งปันทรัพย์มรดกของผู้ตาย โดยที่ผู้จัดการมรดกเกิดขึ้นได้สองกรณีด้วยกัน คือ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

3.3.2 การตั้งผู้จัดการมรดก

ในสมัยแองโกล – แอกซอน (Ango-Saxon) ยังไม่ปรากฏกฎหมายเกี่ยวกับผู้จัดการมรดกใดๆ ต่อมานักกฎหมายเริ่มยอมรับเกี่ยวกับการจัดการมรดกซึ่งต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 13 ได้รับแนวคิดทันสมัยเข้ามาเกี่ยวกับเรื่องผู้จัดการมรดก โดยให้ความหมายของผู้จัดการมรดก หมายถึงบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพิเศษโดยผู้มีส่วนได้เสียเพื่อให้ดำเนินการตามเจตจำนงของเจ้ามรดก

ในช่วงศตวรรษที่ 13 ผู้จัดการมรดกสามารถฟ้องหรือถูกฟ้องในหนี้สินที่ผู้ทำพินัยกรรมได้ก่อขึ้น โดยรับผิดชอบเพียงไม่เกินทรัพย์สินที่ผู้ทำพินัยกรรมมีอยู่ ในยุคสมัยนั้นการทำพินัยกรรมจึงต้องมีตั้งผู้จัดการมรดกเสมอ เพราะฉะนั้น การตั้งผู้จัดการมรดกจึงมีความสำคัญมากต่อการทำพินัยกรรมจนถูกวางหลักไว้ในคำพิพากษาที่ว่า “หากไม่มีผู้จัดการมรดก พินัยกรรมนั้นก็ตกเป็นโมฆะ”

เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายทรัพย์สินทั้งหมดของเจ้ามรดกอาจเกิดการเรียกร้องจากบุคคล 2 ประเภท คือ ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ในทรัพย์มรดกและเจ้าพนักงานมรดก ซึ่งการอ้างสิทธิในความเป็นทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ในทรัพย์มรดกอาจเกิดความขัดแย้งกันในการจัดการมรดก กฎหมายจึงตั้งบุคคลคนหนึ่งเข้ามาเป็นตัวกลางในการบริหารจัดการมรดก โดยการรวบรวมทรัพย์สินทั้งหมดของเจ้ามรดกและหนี้สินทั้งหลายในกองมรดกเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าพนักงานมรดกและแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดกต่อไป เรียกบุคคลนี้ว่า “ผู้จัดการมรดก”

ผู้จัดการมรดกมีหน้าที่จัดการมรดกและรับผิดชอบต่อกองมรดกตามเจตจำนงของผู้ทำพินัยกรรมหรือตามกฎหมาย โดยมีอำนาจปฏิบัติหน้าที่จนกว่าการจัดการมรดกจะเสร็จสิ้นหรือจนกว่าผู้จัดการมรดกจะถูกถอดถอนจากการปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นผู้จัดการมรดก

เดิมผู้จัดการมรดกถูกแต่งตั้งโดยผู้ทำพินัยกรรมเท่านั้น หลังจากมีกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 บังคับใช้ นอกจากผู้จัดการมรดกจะเกิดจากผู้ทำพินัยกรรมแต่งตั้งแล้ว ยังปรากฏกรณีผู้จัดการมรดกเกิดขึ้นโดยคำสั่งศาลด้วย เช่น อาจเป็นกรณีที่ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมไม่เป็นที่ไว้วางใจหรือเกิดการคอร์รัปชัน (corruption) ทายาทหรือผู้รับผลประโยชน์อาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกเพิ่มเติมได้ เป็นต้น ดังนั้น การตั้งผู้จัดการมรดกอาจเกิดขึ้นโดยพินัยกรรมหรือโดยคำสั่งศาลก็ได้

3.3.2.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executor)

โดยทั่วไปแล้วผู้ทำพินัยกรรมสามารถตั้งบุคคลใดที่เขามีความประสงค์จะให้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ เช่น คนต่างด้าว คู่สมรส เป็นต้น บุคคลเหล่านั้นเมื่อได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกก็จะมีความสามารถในการจัดการมรดกของผู้ทำพินัยกรรมได้ อย่างไรก็ตาม หากบุคคลเหล่านั้นเป็นบุคคลจำพวกหย่อนความสามารถแล้ว จะไม่สามารถตั้งบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้จัดการมรดกได้

ระบบกฎหมายอังกฤษมีการยอมรับให้ผู้จัดการมรดกสามารถเกิดขึ้นได้จากการที่เจ้ามรดกทำพินัยกรรม โดยผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมนี้อาจเกิดขึ้นได้ 2 วิธี ได้แก่

(1) เจ้ามรดกอาจกำหนดตั้งผู้จัดการมรดกไว้ในพินัยกรรม ซึ่งมีทั้งกรณีที่ตั้งผู้จัดการมรดกไว้โดยชัดแจ้ง คือ การกำหนดไว้ในพินัยกรรมให้บุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดก หรือกรณีตั้งผู้จัดการมรดกโดยปริยาย คือ แม้ไม่ได้กำหนดไว้ในพินัยกรรมให้บุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดก แต่ได้กำหนดหน้าที่ของการจัดการมรดกอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ในพินัยกรรมก็ถือว่าบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นเป็นผู้จัดการมรดก

(2) เจ้ามรดกอาจกำหนดให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ด้วยตนเองโดยตรงภายหลังเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย

จำนวนของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมที่สามารถเข้ารับการพิสูจน์และได้รับการยอมรับเป็นผู้จัดการมรดกนั้นตามมาตรา 114 (1) แห่งกฎหมาย The Supreme Court Act 1981 คือ มีจำนวนสูงสุดได้เพียง 4 คนเท่านั้นในกองมรดกกองหนึ่ง ในกรณีที่กองมรดกรายใดมีจำนวนผู้จัดการมรดกมากกว่า 4 คน ก็สามารถเข้ารับการพิสูจน์และการยอมรับได้แต่ในเฉพาะกรณีที่ผู้จัดการมรดก 4 คนแรกไม่สามารถหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ผู้จัดการมรดกได้เท่านั้น ในส่วนของจำนวนที่ต่ำที่สุดกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ว่าควรมีจำนวนเท่าใด แม้จะมีผู้จัดการมรดกเพียงคนเดียวก็สามารถเข้ารับการพิสูจน์และได้รับการยอมรับเป็นผู้จัดการมรดกได้⁵¹

สำหรับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมนี้มีอำนาจในการตั้งทรัสต์ (trust) เพื่อให้ทรัสต์เข้ามาดูแลและรักษาผลประโยชน์ในทรัสต์มรดก เพื่อประโยชน์แก่ผู้มีสิทธิได้รับมรดกก็ได้ โดยที่ทรัสต์จะถูกจำกัดอำนาจหน้าที่เพียงเฉพาะในการดูแลรักษาผลประโยชน์ในทรัสต์มรดกตามที่ระบุในสัญญาตั้งทรัสต์เท่านั้น

นอกจากผู้ทำพินัยกรรมหรือผู้ตายจะตั้งผู้จัดการมรดกเพื่อจัดการดูแลทรัสต์มรดกทั่วไปแล้ว ผู้ทำพินัยกรรมยังสามารถตั้งผู้จัดการมรดกลักษณะพิเศษเพื่อดูแลรักษาหรือจัดการทรัสต์มรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์จำพวกที่ดินหรือที่อยู่อาศัยของเจ้ามรดกเป็นการเฉพาะก็ได้⁵² โดยผู้จัดการมรดกลักษณะพิเศษนี้กฎหมายได้กำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกไว้โดยเฉพาะ

อย่างไรก็ตามหากผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมได้สละการเป็นผู้จัดการมรดกด้วยกันทุกคนจนไม่เหลือจำนวนผู้จัดการมรดกในการจัดการมรดกเสียแล้ว จะต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดกคนใหม่เพื่อเข้ามาดูแลรักษาทรัพย์สินแห่งกองมรดกของผู้ตาย

⁵¹ Roger Kerridge, *The Law of Succession*, 10 ed. (London: Sweet & Maxwell, 1996), p. 300.

⁵² The Administration of Estates Act 1925 Section 22 “A testator may appoint, and in default of such express appointment shall be deemed to have appointed, as his special executors in regard to settled land, the persons, if any, who are at his death the trustees of the settlement thereof, and probate may be granted to such trustees specially limited to the settled land. In this subsection “settled land” means land vested in the testator which was settled previously to his death and not by his will.”

3.3.2.2 ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Administrators)

ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลเป็นผู้จัดการมรดกที่มีอำนาจหน้าที่และลักษณะเช่นเดียวกับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม คือ เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่แบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับผลประโยชน์ในทรัพย์มรดก แต่ต่างกันตรงที่การตั้งผู้จัดการมรดกกรณีนี้ศาลจะเป็นผู้แต่งตั้งบุคคลหนึ่งเพื่อทำหน้าที่จัดการมรดกของผู้ตาย

ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลเป็นบุคคลผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากศาลให้จัดการมรดกของผู้ตาย โดยการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกนั้นสามารถกระทำได้ด้วยกัน 2 วิธี ดังนี้

ก. กรณีเจ้ามรดกทำพินัยกรรมกำหนดตั้งผู้จัดการมรดกไว้ แต่เนื่องจากผู้จัดการมรดกไม่เข้ารับการพิสูจน์พินัยกรรม (probate) ตามกฎข้อที่ 20 แห่งกฎหมาย The Non-Contentious Probate Rule 1987 ได้ระบุนลำดับชั้นของบุคคลผู้มีสิทธิร้องขอต่อศาลเพื่อเข้ารับการพิสูจน์การเป็นผู้จัดการมรดก ดังนี้

ก.1. ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executor)

ก.2. ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกส่วนที่เหลือ

ก.3. ผู้จัดการมรดกของบุคคลในลำดับสอง

ก.4. เจ้าหนี้ของผู้ทำพินัยกรรม

ทั้งนี้ เมื่อบุคคลในลำดับต้นไม่ตกลงยอมรับการเข้าเป็นผู้จัดการมรดก บุคคลในลำดับถัดลงมาสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลตั้งตนเป็นผู้จัดการมรดกได้ ทั้งนี้ ศาลจะใช้ดุลพินิจเลือกบุคคลที่เหมาะสมที่สุดในการเป็นผู้จัดการมรดกเพื่อประโยชน์แห่งกองมรดก

ข. กรณีเจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรม

สำหรับผู้ที่ตายหลังปี ค.ศ. 1925 โดยเจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ศาลจะพิจารณาตั้งบุคคลหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในกฎข้อ 22 แห่งกฎหมาย The Non-Contentious Probate 1987 (NCPR 1987) โดยมีลำดับบุคคลก่อนหลัง ในการเข้ารับการพิสูจน์

ที่เรียกว่า grant of administrators เพื่อให้เป็นผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล โดยในลำดับก่อนจะมีสิทธิได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาลก่อน ดังนี้

ข.1. บุคคลผู้มีผลประโยชน์ได้เสียในกองมรดก ได้แก่ สามีภริยาของเจ้ามรดกที่ยังมีชีวิตอยู่ บุตรของเจ้ามรดก บิดามารดาของเจ้ามรดก พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก พี่น้องร่วมแต่บิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น

ข.2. เจ้าพนักงานที่เรียกว่า Treasury Solicitor เป็นผู้ยื่นคำร้องขอในกรณีที่บุคคลผู้มีผลประโยชน์ได้เสียในกองมรดกเพิกเฉยไม่ดำเนินการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก โดยเจ้าพนักงานดังกล่าวจะดำเนินการร้องขอให้ทรัพย์สินในกองมรดกตกทอดเป็นของแผ่นดิน (bona vacantia)

ข.3. เจ้าหนี้ของกองมรดก ในกรณีที่บุคคลตามข้างต้นไม่ดำเนินการใดๆ ต่อศาลเพื่อร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก

สำหรับจำนวนการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้น มีลักษณะคล้ายกับการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลจะมีสูงสุดได้ไม่เกิน 4 คน ส่วนกรณีจำนวนผู้จัดการมรดกชั้นตํานั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ว่าจะต้องมีชั้นตําก็คน ฉะนั้น แม้มีผู้จัดการมรดกเพียงคนเดียวก็สามารถดำเนินการเป็นผู้จัดการมรดกได้ ในกรณีที่ศาลตั้งผู้จัดการมรดกหลายคน ต่อมาผู้จัดการมรดกคนใดคนหนึ่งถึงแก่ความตายหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้จนศาลเพิกถอนการเป็นผู้จัดการมรดกแล้วนั้น ผู้จัดการมรดกที่ยังเหลืออยู่ก็สามารถจัดการมรดกได้โดยลำพัง อย่างไรก็ตาม หากศาลเห็นสมควร ในกรณีที่มีผู้มีส่วนได้เสียในกองมรดกหรือทายาท ร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกเพิ่มอีกคนหนึ่งเพื่อเข้ามาจัดการมรดกร่วมกับผู้จัดการมรดกที่เหลืออยู่ก็ได้

อย่างไรก็ตาม ศาลมีอำนาจตั้งผู้ดูแลรักษาทรัพย์สินของผู้ตาย (Trust) เข้ามาบริหารจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้ตายก็ได้ โดยศาลอาจกำหนดให้มีอำนาจบริหารจัดการทรัพย์สินมรดกแต่เพียงผู้เดียวหรือมีอำนาจบริหารจัดการทรัพย์สินมรดกร่วมกับผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลก็ได้

3.3.3 สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดก

3.3.3.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executor)

ก. การยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมย่อมมีอิสระที่จะยอมรับหรือปฏิเสธการเข้ารับหน้าที่การเป็นผู้จัดการมรดกได้ อย่างไรก็ตาม หากมีบุคคลผู้มีสิทธิเข้ารับหน้าที่เป็นผู้จัดการมรดกในลำดับถัดลงมาร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลออกหมายเรียกบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกให้มาแสดงตัวว่าจะยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ผู้จัดการมรดกหรือไม่⁵³ หากบุคคลผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกไม่มาแสดงตัวต่อศาลเพื่อยอมรับหรือปฏิเสธการปฏิบัติหน้าที่ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดนั้น สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกย่อมเป็นอันสิ้นสุดลง

การยอมรับหน้าที่ของผู้จัดการมรดกสามารถกระทำได้ 3 วิธี ดังนี้

ก.1 การยอมรับหน้าที่ก่อนการเข้ารับพินัยกรรม (probate)

ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมอาจยอมรับหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยแสดงเจตนาไปยังผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนที่จะดำเนินกระบวนการพิสูจน์พินัยกรรม (probate) ก็ได้ หากต่อมาผู้จัดการมรดกถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการพิสูจน์พินัยกรรม การยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกย่อมไม่เสียไป

ก.2 การเข้ารับการพิสูจน์ (probate)

เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ผู้จัดการมรดกย่อมมีสิทธิและหน้าที่เข้าดำเนินการจัดการมรดกของเจ้ามรดกได้ทันที อย่างไรก็ตาม ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมก็ต้องได้รับการยืนยันสิทธิของผู้จัดการมรดกโดยจะต้องนำพินัยกรรมไปศาลเพื่อให้ศาลตรวจพิสูจน์พินัยกรรม (probate) และการมีผลบังคับได้ตามกฎหมายเสียก่อน

⁵³ Supreme Court Act 1981 Section 112 “ The High Court may summon any person named as executor in a will to prove, or renounce probate of, the will, and to do such other things concerning the will as the court had power to order such a person to do immediately before the commencement of this Act.”

probate เป็น ถ้อยคำที่มาจากภาษาลาตินที่ว่า probatum หมายถึง การพิสูจน์ สำหรับความหมายในกฎหมายว่าด้วยมรดกจึงหมายถึง การที่เจ้าพนักงานของรัฐได้ยอมรับว่าพินัยกรรมนั้นเป็นของแท้จริงและถูกต้อง⁵⁴ และเป็นการยืนยันสิทธิของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมว่ามีสิทธิที่จะจัดการมรดกได้ สำหรับการพิสูจน์พินัยกรรมมีด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก คือ Proof in Common Form การพิสูจน์ในกรณีปกติ และ รูปแบบที่สอง คือ Proof in Solemn Form การพิสูจน์ในกรณีที่มีการโต้แย้งความไม่สมบูรณ์ของพินัยกรรมหรือความไม่ชอบด้วยกฎหมายของพินัยกรรม

ทั้งนี้ บุคคลที่ประสงค์จะคัดค้านการพิสูจน์พินัยกรรมนั้นสามารถทำได้โดยการเสนอคำเตือน (caveat) ต่อศาล (the probate court) เพื่อให้ศาลหยุดกระบวนการพิสูจน์พินัยกรรมและพิจารณาคำคัดค้านเสียก่อน โดยเมื่อศาลเห็นว่าคำคัดค้านนั้นมีมูลและศาลเชื่อ ศาลอาจไม่ยอมรับอำนาจหรือไม่รับรองสิทธิของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมนั้นและศาลอาจจะตั้งบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้จัดการมรดกก็ได้⁵⁵ และเมื่อศาลได้สอบสวนเสร็จแล้ว ศาลจะออก (grant) หนังสือที่ผ่านการพิสูจน์พินัยกรรมแล้วเรียกหนังสือนี้ว่า “หนังสือ the probate” ให้แก่ผู้จัดการมรดก

กรณีพินัยกรรมระบุห้ามมิให้ผู้จัดการมรดกจำหน่ายทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกหรือห้ามมิให้ผู้จัดการมรดกกระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกนั้นผู้จัดการมรดกสามารถแถลงคำเตือน (caveat) ข้อย้ำดังกล่าวต่อศาล เพื่อขอให้ศาลใส่คำเตือนการห้ามปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกนั้นลงในหนังสือ the probate เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่หรือโอนทรัพย์สินมรดกไปอย่างผิดๆ ได้

ฉะนั้น กระบวนการพิสูจน์พินัยกรรม (probate) เป็นการยืนยันสิทธิและอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมให้มีความสมบูรณ์เท่านั้น เพราะอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมย่อมเกิดขึ้นจากพินัยกรรมที่เจ้ามรดกได้ทำขึ้นและมีผลเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายแล้ว หากใช้ว่าผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะได้รับอำนาจใน

⁵⁴ David Barker & Colin Padfield, *Law*, p. 275.

⁵⁵ Roger Kerridge, *The Law of Succession*, p. 303.

การจัดการมรดกจากการพิสูจน์พินัยกรรมไม่ ดังนั้น กระบวนการพิสูจน์พินัยกรรม (probate) จึงเป็นเพียงการยืนยันอำนาจในการจัดการมรดกที่สมบูรณ์ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมเท่านั้น⁵⁶

บุคคลผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมนั้นจะต้องกระทำการสาบานตนและบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยการสาบานตนว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตอย่างเต็มความสามารถและตนเชื่อว่าพินัยกรรมฉบับนี้เป็นพินัยกรรมฉบับที่ถูกต้องแท้จริงและเป็นการแสดงเจตนาสุดท้ายของผู้ทำพินัยกรรม โดยบันทึกนี้จะต้องแนบท้ายพินัยกรรมฉบับที่แท้จริง⁵⁷

ก.3 การกระทำอย่างผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

นอกจากจะมีการพิสูจน์พินัยกรรมโดยทางศาลแล้ว อาจเกิดกรณีที่ผู้จัดการมรดกยอมรับการปฏิบัติหน้าที่การเป็นผู้จัดการมรดกโดยที่ไม่ต้องมีการพิสูจน์พินัยกรรมก็ได้ กล่าวคือ การกระทำอย่างผู้จัดการมรดก

การกระทำอย่างผู้จัดการมรดกหรือการปฏิบัติหน้าที่อย่างผู้จัดการมรดก เช่น การที่ผู้จัดการมรดกเข้าไปเกี่ยวข้องหรือครอบครองทรัพย์สินมรดกของเจ้ามรดก การเก็บรวบรวมทรัพย์สินมรดกทั้งหลายของเจ้ามรดก การยอมรับชำระหนี้จากลูกหนี้กองมรดก การชำระหนี้กองมรดกให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากผู้จัดการมรดกได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างผู้จัดการมรดกหรือกระทำอย่างผู้จัดการมรดกเสียแล้ว ย่อมไม่สามารถสละสิทธิ์การเป็นผู้จัดการมรดกในภายหลังได้อีก

ข. หน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

อำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกนั้นมีอำนาจหน้าที่บางประการที่คล้ายกับทรัสต์ (trustee) และหน้าที่ของผู้จัดการมรดกได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย The

⁵⁶ Ibid., p.328.

⁵⁷ K.S. Carmicheal, *Ranking Spicer and Pegler's Executorship Law and Accounts*, 21 ed. (London: HFL (Publishers), 1972), p. 46.

Administration of Estates Act 1971 มาตรา 9⁵⁸ โดยอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกแบ่งออกเป็น 5 ประการ ดังนี้

ข.1 อำนาจในการชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้กองมรดก

ตามระบบกฎหมายอังกฤษ ผู้จัดการมรดกมีอำนาจในการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกซึ่งอาจเป็นหนี้ที่ผู้ตายก่อให้เกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้ตายมีชีวิตอยู่ โดยเมื่อผู้จัดการมรดกเข้าครอบครองทรัพย์สินมรดกแล้วก็มีอำนาจนำทรัพย์สินมรดกนั้นชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกได้ เช่น ผู้จัดการมรดกมีสิทธิที่จะหักกลบลบหนี้กับทรัพย์สินมรดกที่ตนครอบครองเพื่อชำระหนี้ที่เจ้ามรดกเป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่

ข.2 อำนาจในการจัดการมรดก

การจัดการมรดก หมายถึง ผู้จัดการมรดกมีอำนาจหน้าที่รวบรวมทรัพย์สินทั้งหลายของเจ้ามรดก รวมถึงการรวบรวมหนี้สินแห่งกองมรดกนั้น โดยการจัดทำบัญชีทรัพย์สินมรดก และเมื่อรวบรวมทรัพย์สินมรดกได้แล้วก็นำทรัพย์สินมรดกเหล่านั้นมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก หากมีทรัพย์สินมรดกเหลืออยู่เท่าใดก็จะนำมาแจกจ่ายให้กับทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกนั้นต่อไป นอกจากนี้ผู้จัดการมรดกยังต้องจัดการมรดกตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในพินัยกรรมอีกด้วย โดยผู้จัดการมรดกจะต้องจัดการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปี ในกรณีที่มีความจำเป็นสามารถขยายระยะเวลาได้ แต่หากผู้จัดการมรดกดำเนินการล่าช้าเนื่องจากความลະเลຍของ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁵⁸ The Administration of Estates Act 1971 Section 9 “Duties of personal representatives.

For section 25 of the Administration of Estates Act 1925 (duty of personal representatives as to inventory and account) there shall be substituted the following section: “Duty of personal representatives.

The personal representative of a deceased person shall be under a duty to

(a) collect and get in the real and personal estate of the deceased and administer it according to law

(b) when required to do so by the court, exhibit on oath in the court a full inventory of the estate and when so required render an account of the administration of the estate to the court;

(c) when required to do so by the High Court, deliver up the grant of probate or administration to that court”

ผู้จัดการมรดกเสียเองแล้ว และส่งผลให้เจ้าหนี้หรือผู้มีส่วนได้เสียในกองมรดกได้รับความเสียหาย บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการจัดการมรดกล่าช้าของผู้จัดการมรดกสามารถฟ้องร้องผู้จัดการมรดกต่อศาลได้

ข.3 อำนาจบำรุงรักษาทรัพย์มรดก

ผู้จัดการมรดกมีอำนาจในการนำรายได้ที่เกิดจากทรัพย์มรดกที่ตนครอบครองอยู่ไปใช้เพื่อประโยชน์แก่ทายาทที่อายุต่ำกว่า 18 ปีหรือบำรุงรักษาทรัพย์มรดกแทนทายาทดังกล่าว หรือแม้ว่ามรดกนั้นจะไม่ตกเป็นสิทธิของผู้ใดก็ตาม ผู้จัดการมรดกก็มีหน้าที่ดูแลบำรุงรักษาทรัพย์มรดก

ข.4 อำนาจในการจำหน่ายทรัพย์มรดก

ผู้จัดการมรดกมีอำนาจในการจำหน่ายทรัพย์มรดกตามความเหมาะสม เว้นแต่มีข้อจำกัดทางกฎหมายที่ไม่สามารถจำหน่ายทรัพย์มรดกได้ โดยการจำหน่ายทรัพย์มรดกอาจเป็นการจำหน่ายตามข้อกำหนดในพินัยกรรมหรือหากไม่มีพินัยกรรมกำหนดไว้ก็จำหน่ายทรัพย์มรดกไปตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การจำหน่ายทรัพย์มรดกเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกหรือจำหน่ายทรัพย์มรดกเพื่อนำเงินมาแบ่งปันให้แก่ทายาท โดยการจำหน่ายทรัพย์มรดกนั้นอาจเกิดจากการทำนิติกรรมสัญญาซื้อขายหรือจำนองก็ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้จัดการมรดกไม่สามารถเป็นผู้ซื้อทรัพย์มรดกในฐานะส่วนตัวหรือในฐานะตัวแทนของบุคคลอื่น เนื่องจากผู้จัดการมรดกอยู่ในฐานะเป็นที่ไว้วางใจ ไม่ควรตกอยู่ในสถานการณ์ที่ผลประโยชน์ของผู้จัดการมรดกและหน้าที่ของผู้จัดการมรดกขัดแย้งกัน

ข.5 อำนาจในการแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทหรือผู้รับประโยชน์

เมื่อผู้จัดการมรดกครอบครองทรัพย์มรดกแล้ว ผู้จัดการมรดกจะต้องนำทรัพย์มรดกนั้นชำระหนี้กองมรดกเสียก่อน หากเหลือทรัพย์มรดกอยู่เท่าใดจึงจะนำทรัพย์มรดกนั้นมาแบ่งปันให้แก่ทายาทหรือผู้รับประโยชน์ต่อไป โดยทายาทหรือผู้รับประโยชน์มีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้จัดการมรดกแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ตนได้ ทั้งนี้ ผู้จัดการมรดกจะต้องให้ความยินยอมในการโอนทรัพย์มรดกแก่ทายาทหรือผู้รับประโยชน์เป็นสำคัญ เช่น คดี Fred Sybert v.

Sybert ข้อเท็จจริงในคดีมีว่า ผู้ตายซึ่งเป็นพ่อโดยชอบด้วยกฎหมายของ Mr. Fred ได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกให้แก่ Mr. Fred และภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ตาย เมื่อข้อกำหนดในพินัยกรรมระบุให้ทรัพย์สินตกให้แก่ Mr. Fred และภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ตายแล้วผู้จัดการมรดกก็ต้องโอนทรัพย์สินมรดกไปตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในพินัยกรรม พี่น้องของผู้ตายแม้จะยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใด⁵⁹

อย่างไรก็ตาม ผู้จัดการมรดกจะต้องมีหนังสือแจ้งไปยังทายาท ผู้รับประโยชน์ หรือเจ้าหนี้ เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกและบุคคลดังกล่าวจะต้องส่งหนังสือตอบกลับมายังผู้จัดการมรดกว่าตนประสงค์จะรับมรดกในฐานะทายาทหรือรับชำระหนี้ในฐานะเจ้าหนี้หรือไม่ ภายในเวลาที่กำหนดไว้ในหนังสือของผู้จัดการมรดกแต่ต้องไม่น้อยกว่า 2 เดือนนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งดังกล่าว การปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกหากกระทำไปโดยสุจริตภายใต้ของการเป็นผู้แทนตามกฎหมายแล้ว ผู้จัดการมรดกย่อมได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 มาตรา 27⁶⁰ ทั้งนี้ การแจ้งดังกล่าวของผู้จัดการมรดกจะต้องประกาศแจ้งให้บุคคลทั่วไปได้ทราบด้วย คือ 1. ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (London Gazette) 2. ลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์เผยแพร่ในเขตที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้จัดการมรดกมิให้ต้องรับผิดชอบต่อยาท ผู้รับประโยชน์ หรือเจ้าหนี้ ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวอ้างว่าไม่ได้รับทรัพย์สินมรดกหรือไม่ได้รับชำระหนี้ของมรดก

⁵⁹ Case Briefs, "Sybert V. Sybert," [Online] Accessed: 6/5/2021. Available from: <https://www.casebriefs.com/blog/law/property/property-law-keyed-to-cribber/future-interests/sybert-v-sybert/>

⁶⁰ The Administration of Estates Act 1925 Section 27 "(1) Every person making or permitting to be made any payment or disposition in good faith under a representation shall be indemnified and protected in so doing, notwithstanding any defect or circumstance whatsoever affecting the validity of the representation.

(2) Where a representation is revoked, all payments and dispositions made in good faith to a personal representative under the representation before the revocation thereof are a valid discharge to the person making the same; and the personal representative who acted under the revoked representation may retain and reimburse himself in respect of any payments or dispositions made by him which the person to whom representation is afterwards granted might have properly made."

ค. ความรับผิดของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

ผู้ทำพินัยกรรมอาจกำหนดไว้ในข้อกำหนดในพินัยกรรมสำหรับกรณีผู้จัดการมรดกกระทำผิดหน้าที่ในการจัดการมรดกก็ได้ เช่น กำหนดให้ผู้จัดการมรดกรับผิดเป็นการส่วนตัวต่อกองมรดกหรือหากโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่แล้ว ผู้จัดการมรดกก็ต้องคืนทรัพย์มรดกนั้นแก่ผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ หากคืนไม่ได้ก็ให้ใช้ราคาแทน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากพินัยกรรมไม่ได้มีข้อกำหนดความรับผิดของผู้จัดการมรดกเช่นนั้นแล้ว ความรับผิดของผู้จัดการมรดกให้เป็นไปตามกฎหมาย The Trustee Act 1925 เช่นเดียวกับความรับผิดของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลซึ่งผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไปในหัวข้อความรับผิดของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

กรณีที่ผู้จัดการมรดกจำหน่ายทรัพย์มรดกหรือแปรสภาพเปลี่ยนทรัพย์มรดกเป็นสิ่งอื่นเพื่อประโยชน์แก่ผู้จัดการมรดกในฐานะส่วนตัวแล้ว ผู้จัดการมรดกย่อมต้องรับผิดชอบเช่นเดียวกับการที่ผู้จัดการมรดกนำทรัพย์มรดกนั้นไปใช้หรือแปรสภาพดังกล่าว ตามมาตรา 29 แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925⁶¹

3.3.3.2 ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Administrators)

ก. การยอมรับและปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

บุคคลผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหนังสือการตั้งผู้จัดการมรดก (letter of administration) จะต้องสาบานตนและยืนยันว่าจะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้จัดการมรดกดูแลจัดการทรัพย์สินของผู้ตาย และต้องแจ้งเวลาและสถานที่ที่ผู้ตายถึงแก่ความตายให้ศาลทราบด้วย รวมทั้งหากผู้ตายมีที่ดินที่ผู้ตายเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ครอบครองอยู่ในเวลาที่ถึงแก่ความตาย ก็จะต้องแจ้ง

⁶¹ The Administration of Estates Act 1925 Section 29 “ Liability of estate of personal representative.

Where a person as personal representative of a deceased person (including an executor in his own wrong) wastes or converts to his own use any part of the real or personal estate of the deceased, and dies, his personal representative shall to the extent of the available assets of the defaulter be liable and chargeable in respect of such waste or conversion in the same manner as the defaulter would have been if living.”

ให้ศาลทราบด้วย เว้นแต่จะได้มีการจดทะเบียนระบุว่าเป็นที่ดินซึ่งผู้ตายมีภูมิลำเนาอยู่ในเวลาที่ถึงแก่ความตาย

เมื่อศาลมีคำสั่งตั้งบุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกแล้ว บุคคลนั้นจะต้องแสดงการยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ผู้จัดการมรดกเช่นเดียวกับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม โดยการแสดงเจตนายอมรับการปฏิบัติหน้าที่นั้นจะเป็นไปอย่างอิสระ กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกมีอิสระเสรีที่จะเลือกยอมรับการปฏิบัติหน้าที่หรือไม่ก็ได้ อย่างไรก็ตาม บุคคลที่มีสิทธิจะเป็นผู้จัดการมรดกในลำดับถัดลงมาสามารถร้องขอต่อศาลให้บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้จัดการมรดกเข้ารับการยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ หากบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้จัดการมรดกไม่เข้ายอมรับการปฏิบัติหน้าที่ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดแล้ว ศาลอาจแต่งตั้งบุคคลผู้มีสิทธิเป็นผู้จัดการมรดกในลำดับถัดลงมาก็ได้

ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลไม่สามารถยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการกระทำอย่างผู้จัดการมรดกเหมือนอย่างผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมได้ และผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลไม่สามารถยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกหรือออกหนังสือตั้งผู้จัดการมรดก (letter of administration)

ฉะนั้น หนังสือตั้งผู้จัดการมรดกเป็นกระบวนการที่คล้ายกับกระบวนการพิสูจน์พินัยกรรม แต่สำหรับกรณีผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลเป็นบุคคลผู้ที่ศาลแต่งตั้งขึ้นตามดุลพินิจของศาลแล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร โดยคำนึงถึงประโยชน์แห่งกองมรดกเป็นสำคัญ ดังนั้นบุคคลที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้จัดการมรดกนั้นอาจจะไม่ใช่ทายาทหรือเป็นทายาทก็ได้ ด้วยเหตุนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่กองมรดก กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลต้องหาผู้ค้ำประกันเพื่อรับผิดชอบในความผิดพลาดในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดก และหากผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลจัดการมรดกไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลย่อมมีความผูกพันที่จะต้องชำระเงินให้แก่ the principal registrar เป็นจำนวนสองเท่าของมูลค่าทรัพย์สินมรดก

ข. หน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

อำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล มีลักษณะคล้ายคลึงกับอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม โดยมีอำนาจหน้าที่ตามบัญญัติไว้ในมาตรา 9 แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1971 กล่าวคือ มีอำนาจรวบรวมทรัพย์สินของผู้ตายเพื่อจัดการมรดก จัดทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ตาย ชำระหนี้กองมรดก แบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ เป็นต้น

ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลมีอำนาจจัดการมรดกโดยการชำระหนี้กองมรดกซึ่งเจ้ามรดกได้ก่อขึ้นในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยจะต้องชำระหนี้กองมรดกเสียก่อนที่จะแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทต่อไป เช่น คดีของ Shay v. Penrose ข้อเท็จจริงในคดีเป็นเรื่องเกี่ยวกับนางเชย์ทำสัญญาซื้อขายที่ดินในระหว่างที่นางเชย์มีชีวิตอยู่ โดยอยู่ระหว่างการชำระหนี้ต่อมานางเชย์ถึงแก่ความตาย ทายาทของนางเชย์ดำเนินการขอให้ผู้จัดการมรดกแบ่งปันทรัพย์มรดกให้ตามสัดส่วนของแต่ละคน ศาลพิพากษาปฏิเสธสิทธิในการขอแบ่งทรัพย์มรดกของทายาท เนื่องจากในขณะที่ทำสัญญาซื้อขายที่ดิน ผู้ซื้อสุจริตย่อมได้รับความคุ้มครองและถือว่าเป็นเจ้าหนี้กองมรดก จึงต้องจัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เสียก่อน ดังนั้น ที่ดินนี้จึงไม่สามารถนำมาแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทได้⁶² เป็นต้น หากผู้จัดการมรดกแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทโดยไม่ได้ชำระหนี้กองมรดกเสียก่อนนั้น ผู้จัดการมรดกย่อมมีอำนาจเรียกทรัพย์มรดกนั้นกลับคืนสู่กองมรดกได้ เว้นแต่ว่าในเวลาที่ผู้จัดการมรดกแบ่งปันทรัพย์มรดก ผู้จัดการมรดกรู้อยู่แล้วว่ามีหนี้กองมรดกที่จะต้องชำระ ผู้จัดการมรดกย่อมไม่มีอำนาจเรียกทรัพย์มรดกนั้นคืนจากทายาทได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีนี้กฎหมายกำหนดวิธีการที่ผู้จัดการมรดกสามารถแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทหรือผู้รับประโยชน์ได้ ดังนี้

ข.1 ผู้จัดการมรดกอาจจะแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์หลังจากที่ผู้จัดการมรดกได้รับเงินที่เพียงพอกับหนี้กองมรดกจากทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์แล้ว ตามมาตรา 36 (10) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925

⁶² Case Briefs, "Shay V. Penrose," [Online] Accessed: 6/5/2021. Available from: <https://www.casebriefs.com/blog/law/property/property-law-keyed-to-cribbet/the-real-estate-contract/shay-v-penrose/>

ข.2 ผู้จัดการมรดกอาจยื่นคำร้องขอต่อศาล และแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือมรดกทั้งหมดเพื่อขอให้ศาลออกคำสั่งจัดการมรดก และเมื่อได้รับคำสั่งจากศาลแล้ว ผู้จัดการมรดกจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งศาลอย่างเคร่งครัด

ข.3 ผู้จัดการมรดกอาจจะแยกทรัพย์สินของมรดกเพื่อแบ่งส่วนชำระหนี้ของมรดก โดยส่วนที่แบ่งแยกนั้นจะต้องครอบคลุมถึงการชำระหนี้ของมรดกทั้งหมดด้วย

ค. ความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

กรณีผู้จัดการมรดกกระทำผิดหน้าที่ในการจัดการมรดก ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบต่อมรดกเป็นการส่วนตัวเช่นเดียวกับความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมตาม อย่างไรก็ตาม ระบบกฎหมายอังกฤษให้นำกฎหมาย The Trustee Act 1925 มาบังคับใช้โดยให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจบรรเทาความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกได้ เช่น ผู้จัดการมรดกกระทำผิดหน้าที่สำหรับการจัดการมรดก ศาลอาจนำการกระทำที่ปฏิบัติผิดหน้าที่ของผู้จัดการมรดกมาพิจารณาประกอบความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกก็ได้ เช่น มีเจตนาหรือไม่ กระทำด้วยความสุจริตหรือไม่ ทายาทรู้เห็นหรือยินยอมให้กระทำการดังกล่าวหรือไม่ เป็นต้น⁶³

3.3.4 ความสิ้นสุดของการจัดการมรดก

เมื่อผู้จัดการมรดกดำเนินการจัดการมรดกโดยการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกเรียบร้อยแล้ว รวมถึงผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมปฏิบัติตามข้อกำหนดในพินัยกรรมเรียบร้อยแล้วเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม หากผู้ตายได้ทำพินัยกรรมตั้งทรัสต์เพื่อให้ดูแลผลประโยชน์ในทรัพย์สินของผู้ตาย บทบาทของทรัสต์นี้จะคล้ายคลึงกับการดูแลทรัพย์สินของผู้จัดการมรดก แต่ต่างกันตรงที่ว่าแม้จะมีการแจกจ่ายทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทของเจ้ามรดกเรียบร้อยแล้วก็ตามแต่ทรัสต์ก็ยังคงดูแลผลประโยชน์ในทรัสต์สินนั้นต่อไป

กรณีที่ผู้จัดการมรดกประพฤติตนไม่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ผู้มีส่วนได้เสียสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งถอดถอนผู้จัดการมรดกได้ ตามมาตรา 50

⁶³ David Hughes Parry, *The Law of Succession Testate and Intestate*, 6 ed. (London: Sweet & Maxwell Ltd., 1972), p. 328.

แห่งกฎหมาย Administration of Justice Act 1985 อันเป็นเหตุให้หน้าที่ของผู้จัดการมรดกสิ้นสุดลง

3.3.5 การจัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดก

เนื่องจากตามระบบกฎหมายอังกฤษบัญญัติไว้ว่าเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย หากทรัพย์สินมรดกเป็นอสังหาริมทรัพย์จำพวกที่ดิน ที่ดินนั้นย่อมตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้จัดการมรดกเสียก่อน⁶⁴ เพื่อให้ผู้จัดการมรดกจะได้เข้ามาดูแลทรัพย์สินและจัดการโอนทรัพย์สินมรดกต่อไป

การจัดการมรดกโดยการโอนทรัพย์สินมรดกอาจเกิดจากกรณีที่ผู้จัดการมรดกจะต้องกระทำการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก โดยผู้จัดการมรดกจะต้องแจ้งให้เจ้าหนี้ทราบโดยประกาศหนังสือพิมพ์ หากผู้จัดการมรดกแจ้งให้เจ้าหนี้ทราบตามระยะเวลาที่กฎหมายและเจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้ ผู้จัดการมรดกก็ไม่ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ อย่างไรก็ตามหากผู้จัดการมรดกมิได้แจ้งให้เจ้าหนี้ทราบตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดแล้ว ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวต่อเจ้าหนี้ ตามมาตรา 27 แห่งกฎหมาย The Trustee Act 1925 หรือกรณีที่ผู้จัดการมรดกดำเนินการชำระหนี้หรือชำระค่าใช้จ่ายกองมรดกเรียบร้อยแล้วจะต้องแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท โดยการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกนั่นเอง

ก. ลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดก

ในกรณีที่ทรัพย์สินมรดกเป็นอสังหาริมทรัพย์ เนื่องจากผู้จัดการมรดกจะเข้ามาทำหน้าที่ดูแลทรัพย์สินมรดก รวบรวมทรัพย์สินมรดก จัดการทรัพย์สินมรดกให้ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก ด้วยลักษณะการทำหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายจะตกได้แก่ผู้จัดการมรดกเสียก่อน และผู้จัดการมรดกจึงจะดำเนินการจัดการมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกต่อไป ดังนั้น การโอนทรัพย์สินมรดกประเภทนี้ผู้จัดการมรดกอาจส่งมอบการครอบครองให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

⁶⁴ The Administration of Estates Act 1925 Section 1 “(1) Real estate to which a deceased person was entitled for an interest not ceasing on his death shall on his death, and notwithstanding any testamentary disposition thereof, devolve from time to time on the personal representative of the deceased, in like manner as before the commencement of this Act chattels real devolved on the personal representative from time to time of a deceased person.”

สำหรับทรัพย์สินมรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์จำพวกที่ดิน โดยที่ดินในประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษมีทั้งที่ดินที่มีหลักฐานทางทะเบียนเป็นโน้ตที่ดินแล้วและที่ดินที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียน กรณีที่ดินที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียน เจ้าของที่ดินย่อมมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เช่นเดียวกับที่ดินที่มีหลักฐานโน้ตที่ดิน เพียงแต่การซื้อขายที่ดินอาจกระทำได้อย่างยากกว่า เนื่องจากจะต้องมีการพิสูจน์กรรมสิทธิ์ (Root of Title) เสียก่อน ซึ่งที่ดินประเภทนี้เมื่อมีการซื้อขายไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แต่ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย Law of Property Act 1925 กล่าวคือจะต้องทำเป็นหนังสือลายลักษณ์อักษรลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบสำคัญ ซึ่งมักจะอยู่ในรูปของสัญญาตามแบบพิเศษที่เรียกว่า Deeds การโอนที่ดินที่มีหลักฐานเอกสาร Deeds นี้โดยปกติคู่กรณีสามารถกระทำกันเองโดยอาศัยความเป็นผู้ดำเนินการให้และไม่ต้องจดทะเบียนโอนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ กรรมสิทธิ์ในที่ดินย่อมโอนไปเมื่อทำสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์เสร็จเรียบร้อย แต่หากเจ้าของที่ดินที่มีหลักฐาน Deeds นี้ถูกจำกัดสิทธิใด ๆ (Land Charge) การถูกจำกัดตัดสิทธินี้จะต้องไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อให้ปรากฏหลักฐานทางทะเบียน มิฉะนั้น จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้สุจริตไม่ได้ สำหรับกรณีที่ดินที่มีหลักฐานทางทะเบียน (Land Certificate) ตามกฎหมาย Land of Property Act 1925 บัญญัติให้การโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินจะต้องทำตามแบบกล่าวคือจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้น ตกเป็นโมฆะ

การจดทะเบียนการได้สิทธิที่ดินนั้น ระบบกฎหมายอังกฤษกำหนดให้ต้องมีการจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกให้ปรากฏชื่อในทางทะเบียนที่ดินเสียก่อนจึงจะมีการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนต่อไปอีกทอดหนึ่งได้ เช่น การจดทะเบียนรับโอนมรดก เป็นต้น ฉะนั้น ขั้นตอนการโอนทรัพย์สินมรดกของระบบกฎหมายอังกฤษจึงมีอยู่ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกจะต้องมีการจดทะเบียนผู้จัดการมรดกเสียก่อนและขั้นตอนต่อมาจึงจะโอนมรดกให้ทายาทหรือทำการขายที่ดินต่อไปได้ และเมื่อผู้จัดการมรดกจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดก ก็จะมีผลย้อนหลังไปนับตั้งแต่วันที่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกได้สิทธิตามกฎหมาย เช่น หากเป็นการรับมรดกโดยการตายของเจ้ามรดก ก็จะมีผลตั้งแต่วันที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย เป็นต้น

การจดทะเบียนที่สืบเนื่องมาจากความตายจึงมี 2 กรณีหลักๆ คือ กรณีการจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกในทะเบียนที่ดินกับกรณีการบันทึกการตายของผู้ถือกรรมสิทธิ์รวม

แบบ joint tenancy ซึ่งมีผลทำให้สิทธิในที่ดินของเจ้าของร่วมคนที่ตายก่อนตกเป็นสิทธิแก่เจ้าของกรรมสิทธิ์รวมที่ยังมีชีวิตอยู่ทันทีโดยไม่ตกเป็นมรดกแก่ทายาทของเจ้าของร่วมผู้ที่ตายก่อนแต่อย่างใด ซึ่งกรณีแบบนี้เพียงแต่จดบันทึกการตายของผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมก็เพียงพอแล้ว โดยไม่จำเป็นต้องมีการจดทะเบียนโอนมรดกหรือจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดก

กรณีผู้จัดการมรดกจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกในทะเบียนที่ดินแล้ว หากต่อมาต้องการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ ผู้จัดการมรดกจะต้องให้ความยินยอมเสียก่อน โดยความยินยอมนี้จะต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้จัดการมรดกและมีการระบุชื่อทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ ตามมาตรา 36 (4) กฎหมาย The Administration of Estates Act 1925

อย่างไรก็ตาม การโอนทรัพย์สินมรดกไม่ได้เกิดจากความยินยอมของผู้จัดการมรดกแต่เกิดจากความประสงค์ของเจ้ามรดกตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรมหรือเกิดจากที่กฎหมายกำหนดไว้ในกรณีที่เจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรม ด้วยเหตุนี้ ความยินยอมจึงเป็นเพียงแต่การทำให้การจัดการมรดกเป็นไปตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในพินัยกรรมหรือตามผลของกฎหมายเท่านั้น

เมื่อพิจารณาลักษณะการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกแล้ว อาจมีทั้งกรณีที่เกิดการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบและกรณีที่เกิดการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบได้เช่นเดียวกัน

ข. สถานที่ดำเนินการโอนทรัพย์สินมรดก

ผู้จัดการมรดกจะต้องส่งเอกสารไปยังสำนักงานทะเบียนที่ดินที่เรียกว่า HM Land Registry ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับจดทะเบียนกรรมสิทธิ์ในที่ดินและทรัพย์สิน โดยการส่งเอกสารดังกล่าวเพื่อเปลี่ยนแปลงชื่อผู้จัดการมรดกและดำเนินการโอนทรัพย์สินมรดกต่อไป

ค. เอกสารประกอบการโอนทรัพย์สินมรดก (พอสังเขป)

ผู้จัดการมรดกจะต้องจัดทำหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกโดยกรอกแบบฟอร์มตามที่ระบบกฎหมายอังกฤษกำหนดซึ่งเรียกว่า แบบฟอร์ม AS1 โดยแบบฟอร์มนี้จะยืนยันว่าผู้จัดการมรดกอนุมัติการโอนทรัพย์สินมรดกไปยังผู้รับผลประโยชน์ ซึ่งรายละเอียดที่ปรากฏในแบบฟอร์ม AS1 ได้แก่ หมายเลขโฉดที่ดิน วันที่ยินยอมโอนทรัพย์สินมรดก ชื่อผู้ตายหรือเจ้ามรดก ชื่อ

ผู้จัดการมรดก ชื่อและที่อยู่ผู้รับประโยชน์ ข้อความยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดก ชื่อผู้ค้ำประกันการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดก (ถ้ามี) ลายมือชื่อผู้จัดการมรดกและผู้รับประโยชน์พร้อมทั้งพยานเป็นต้น และในขณะที่ยื่นจดทะเบียนจะต้องปรากฏสำเนาหนังสือ Probate หรือสำเนาหนังสือ Letters of Administration ที่ปิดผนึกหรือรับรองแล้ว ต่อจากนั้นผู้จัดการมรดกจะต้องดำเนินการเปลี่ยนแปลงชื่อทางทะเบียนตามแบบฟอร์ม AP1

3.3.5.1 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ

จากที่ได้กล่าวไปแล้วนั้นว่าผู้จัดการมรดกจะโอนทรัพย์สินมรดกอาจเกิดจากกรณีโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อชำระหนี้กองมรดกซึ่งรวมถึงการโอนขายทรัพย์สินมรดกและนำเงินที่ได้มาชำระหนี้กองมรดกหากมีเงินเหลืออยู่เท่าใดก็จะนำเงินนั้นมาแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทต่อไป และกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก โดยแต่ละลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกย่อมมีการหลักเกณฑ์การโอนทรัพย์สินมรดกที่แตกต่างกัน ดังนี้

ก. กรณีผู้จัดการมรดกโอนขายทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้ซื้อ

กรณีนี้มีบัญญัติเกี่ยวกับผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกไว้ในมาตรา 36 แห่งกฎหมาย Administration of Estates Act 1925 ซึ่งผู้ซื้อทรัพย์สิน หมายความว่า ผู้ซื้อโดยทั่วไป ผู้รับจ้างนอง ผู้เช่าทรัพย์สิน⁶⁵ เป็นต้น โดยผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกนั้นจะต้องกระทำการโดยสุจริตด้วยจึงจะถือว่าเป็นการโอนโดยชอบ กรณีนี้ผู้จัดการมรดกจะต้องมีหนังสือรับรองพินัยกรรมหรือหนังสือรับรองการตั้งผู้จัดการมรดกที่ออกโดยคำสั่งศาลหรือข้อตกลงคำแถลงของผู้จัดการมรดกยืนยันว่าทรัพย์สินมรดกนั้นไม่เคยมีการโอนทรัพย์สินมรดกไปให้แก่ผู้ใดมาก่อน ก็เพียงพอแล้วที่จะคุ้มครองผู้ซื้อโดยสุจริต ตามมาตรา 36 (6) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ทั้งนี้ นิติกรรมระหว่างผู้จัดการมรดกกับผู้ซื้อนั้นย่อมไม่เสียไป แม้กองมรดกนั้นจะยังมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการจัดการมรดกอยู่ เช่น จะต้องกระทำการชำระหนี้ค่าทำศพ ค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้จัดการมรดก

⁶⁵ David Hughes Parry, The Law of Succession Testate and Intestate, p. 248.

เป็นต้น⁶⁶ ดังนั้น ผู้ซื้อทรัพย์สินตามกฎหมายไม่จำเป็นต้องสอบถามใดๆ เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดก

ข. กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

สำหรับกรณีนี้ โดยหลักแล้วผู้จัดการมรดกจะโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินมรดกนั้นผู้จัดการมรดกจะต้องยินยอมเสียก่อน โดยทำเป็นหนังสือระบุชื่อทายาทหรือผู้รับผลประโยชน์และลงชื่อผู้จัดการมรดก จึงจะถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ หากต่อมาทายาทหรือผู้รับผลประโยชน์กระทำการโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปยังบุคคลภายนอก ย่อมถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบเช่นเดียวกัน ดังนั้น การโอนทรัพย์สินมรดกที่ไม่มีความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่มีการระบุชื่อทายาทหรือผู้รับผลประโยชน์แล้ว ย่อมไม่มีผลเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกตามกฎหมาย มาตรา 36 (4) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925

ความยินยอมในการโอนทรัพย์สินมรดกอาจเกิดขึ้นได้ 5 กรณี⁶⁷ ดังนี้

ข.1 ความยินยอมก่อนปี ค.ศ. 1926

การให้ความยินยอมอาจเกิดเฉพาะบางกรณีกับบุคคลบางประเภทภายใต้พินัยกรรมเท่านั้น โดยผู้จัดการมรดกจะให้ความยินยอมในการปฏิบัติตามข้อกำหนดในพินัยกรรม หากผู้จัดการมรดกไม่ได้ให้ความยินยอมโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรแล้ว บุคคลตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรมอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งก็ได้ การให้ความยินยอมอาจเกิดขึ้นโดยชัดแจ้ง เช่น มอบทรัพย์สินมรดกให้บุคคลผู้รับประโยชน์ครอบครองหรือผู้รับพินัยกรรมครอบครองหรือโดยปริยายก็ได้ ผู้จัดการมรดกมีอำนาจในการเรียกทรัพย์สินมรดกคืนจากบุคคลภายนอกที่ยึดถือครอบครองทรัพย์สินมรดก หลังจากมีกฎหมาย The Land Transfer Act 1897 ผู้จัดการมรดกอาจ

⁶⁶ The Administration of Estates Act 1925 Section 36 (8) “A conveyance of a legal estate by a personal representative to a purchaser shall not be invalidated by reason only that the purchaser may have notice that all the debts liabilities funeral and testamentary or administration expenses duties and legacies of the deceased have been discharged or provided for.”

⁶⁷ David Hughes Parry, The Law of Succession Testate and Intestate, pp. 249-254.

อนุญาตให้ผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในพินัยกรรมครอบครองที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดกหรือยอมให้ได้รับผลประโยชน์ เช่น ค่าเช่า กำไร เป็นต้น โดยอาจไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานความยินยอมโดยชัดแจ้งก็ได้ การกระทำของผู้จัดการมรดกในลักษณะนี้ กฎหมายสันนิษฐานให้ถือว่าผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่และได้ให้ความยินยอมเรียบร้อยแล้ว

ข.2 ความยินยอมหลังปี ค.ศ. 1925

ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1926 เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ความยินยอม” (ทั้งกรณีทรัพย์สินมรดกเป็นที่ดินและกรณีที่ทรัพย์สินมรดกเป็นสังหาริมทรัพย์) หมายถึง ผู้จัดการมรดกให้ความยินยอมแก่บุคคลผู้ซึ่งมีสิทธิในทรัพย์สินมรดก เช่น ทายาทโดยธรรม ทายาทโดยพินัยกรรม โดยการให้ความยินยอมนี้ผู้จัดการมรดกจะต้องกระทำเป็นลายลักษณ์อักษรลงชื่อผู้จัดการมรดกและระบุชื่อบุคคลผู้ซึ่งมีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

ข.3 ความยินยอมก่อนการพิสูจน์พินัยกรรม (probate)

ผู้จัดการมรดกอาจให้ความยินยอมในการโอนทรัพย์สินมรดกก่อนที่จะมีการพิสูจน์พินัยกรรมก็ได้ และถึงแม้ว่าในเวลาต่อมาผู้จัดการมรดกจะถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการพิสูจน์พินัยกรรม การให้ความยินยอมของผู้จัดการมรดกก่อนหน้านี้ยังคงมีผลสมบูรณ์มิเสียไป อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติผู้จัดการมรดกไม่ควรให้ความยินยอมในการโอนทรัพย์สินมรดกก่อนที่จะมีการพิสูจน์พินัยกรรม

ข.4 ความยินยอมก่อนการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

ผู้จัดการมรดกไม่สามารถให้ความยินยอมในการโอนทรัพย์สินมรดกก่อนที่ผู้จัดการมรดกจะได้รับคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกจากศาล

ข.5 ครอบครองทรัพย์สินมรดกก่อนให้ความยินยอม

ผู้จัดการมรดกสามารถให้ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในพินัยกรรมได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกก่อนที่ผู้จัดการมรดกจะทำหนังสือให้ความยินยอมก็ได้ อย่างไรก็ตาม การครอบครองดังกล่าวย่อมไม่กระทบต่อสิทธิของผู้จัดการมรดกเพื่อครอบครองทรัพย์สินมรดกหรือผู้จัดการมรดกมีสิทธิกลับมาครอบครองทรัพย์สินมรดกหรืออำนาจ

จัดการมรดกเพื่อโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกให้กับบุคคลผู้รับผลประโยชน์เสมือนหนึ่งว่าผู้จัดการมรดกได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม ตามมาตรา 43 (1) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925⁶⁸

เมื่อพิจารณาการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกจะพบว่าตามระบบกฎหมายอังกฤษ การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้จัดการมรดกเสียก่อน ซึ่งมาตรา 36 (5) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 เป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิเรียกร้องแก่ทายาท โดยวัตถุประสงค์ของมาตราดังกล่าวก็เพื่อคุ้มครองทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก กล่าวคือ ให้สิทธิทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกเรียกร้องให้ผู้จัดการมรดกทำหนังสือยินยอมโอนทรัพย์สินมรดกดังกล่าวภายใต้หนังสือ the probate หรือหนังสือ the letter of administration หากต่อมาผู้จัดการมรดกขายทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกนั้นย่อมได้รับความคุ้มครองตามที่ระบุไว้ในมาตรา 36 (7) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ในทางกลับกันหากทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกไม่ได้รับหนังสือยินยอมจากผู้จัดการมรดก ตามมาตรา 36 (5) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 แล้ว ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกก็จะไม่ได้รับความคุ้มครอง หากต่อมามีการขายทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกัน⁶⁹

ในกรณีที่ผู้จัดการมรดกทำหนังสือยินยอมล่าช้า ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกสามารถยื่นคำร้องต่อศาลโดยตรงได้ ตามมาตรา 43 (2) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925

⁶⁸ The Administration of Estates Act 1925 Section 43 (1) “A personal representative, before giving an assent or making a conveyance in favour of any person entitled, may permit that person to take possession of the land, and such possession shall not prejudicially affect the right of the personal representative to take or resume possession nor his power to convey the land as if he were in possession thereof, but subject to the interest of any lessee, tenant or occupier in possession or in actual occupation of the land.”

⁶⁹ Ian Jones, *The Cavendish O&A Series Succession*, ed. 2 (London: Cavendish Publishing 1996), pp. 174-176.

ค. ขั้นตอนการโอนทรัพย์สินมรดก กรณีทรัพย์สินมรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ (ที่ดิน)

ค.1 เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย กรณีผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะต้องมีการพิสูจน์พินัยกรรม (probate) เสียก่อน สำหรับกรณีผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลพิสูจน์การเป็นผู้จัดการมรดกหรือตั้งผู้จัดการมรดกเสียก่อน (grant of administration)

ค.2 กรณีผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม ศาลไต่สวนพยานหลักฐานแล้วจึงจะออกหนังสือ probate ให้แก่ผู้จัดการมรดก สำหรับกรณีผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ศาลจะออกคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดก เรียกว่าหนังสือตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (letter of administration)

ค.3 นำหลักฐานหนังสือ probate หรือ คำสั่งศาล letter of administration ไปจดทะเบียนลงชื่อผู้จัดการมรดกในทะเบียนที่ดิน

ค.4 เมื่อมีชื่อผู้จัดการมรดกในทะเบียนที่ดินแล้วจึงจะทำการโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปได้

3.3.5.2 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

ก. กรณีผู้จัดการมรดกโอนขายทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้ซื้อ

กรณีจะถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบนั้นจะต้องปรากฏว่าผู้ซื้อไม่เจตนาสมรู้ร่วมคิดกลฉ้อฉลกับผู้จัดการมรดก โดยกระทำให้เกิดผลเสียต่อกองมรดก เช่น ขายทรัพย์สินมรดกในราคาต่ำ โอนทรัพย์สินมรดกโดยเสนหาให้แก่บุคคลภายนอกผู้ซึ่งไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก เป็นต้น ย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

กรณีผู้จัดการมรดกเป็นผู้เข้าซื้อทรัพย์สินมรดกด้วยตนเองในฐานะส่วนตัว ย่อมก่อให้เกิดผลประโยชน์ขัดกันระหว่างในฐานะผู้จัดการมรดกและในฐานะผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกส่วนตัว เช่น การขายทรัพย์สินมรดกเพื่อชำระหนี้ส่วนตัวของผู้จัดการมรดก อันเป็นการก่อให้เกิดความ

เสียหายแก่กองมรดก ย่อมถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ⁷⁰ เช่น คดีของ Boardman v. Phipps ข้อเท็จจริงในคดีมีว่า Boardman เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินแทนทายาทคนอื่นและเป็นผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินเช่นเดียวกันกับทายาทคนอื่น แต่ Boardman กลับซื้อหุ้นในบริษัทที่ Boardman ดูแลอยู่นั้นในฐานะส่วนตัว โดย Boardman เป็นผู้ถือหุ้นมากที่สุด เป็นเหตุให้ Boardman ได้รับผลกำไรในบริษัทเป็นจำนวนมาก Phipps ซึ่งเป็นผู้รับผลประโยชน์จึงฟ้อง Boardman ให้รับผิดชอบ โดยฟ้องเรียกค่ากำไรหรือผลประโยชน์คืนจาก Boardman ศาลตัดสินให้ Boardman รับผิดชอบชำระเงินค่าผลกำไรและผลประโยชน์ที่ Boardman ได้รับมาแก่ทายาท เนื่องจาก Boardman ผ่าฝืนหน้าที่อันเป็นที่ไว้วางใจโดยมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับการปฏิบัติหน้าที่

ข. กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

กรณีผู้จัดการมรดกปฏิบัติผิดหน้าที่ของจัดการมรดก กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกมีความสัมพันธ์พิเศษกับทายาทโดยโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทคนหนึ่งคนใดเป็นการพิเศษ ทำให้ทรัพย์สินมรดกลดน้อยลงและเป็นที่เสียหายแก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกคนอื่น การกระทำในลักษณะเช่นนี้ของผู้จัดการมรดกย่อมทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกที่ไม่เป็นธรรม มีลักษณะเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ⁷¹

กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทโดยฉ้อฉลเจ้าหนี้ ทำให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับการชำระหนี้ นิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นตกเป็นโมฆะ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้จัดการมรดกรับผิดและโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ แต่หากการโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เป็นการพ้นวิสัยที่จะกระทำได้ เจ้าหนี้ก็มีสิทธิได้รับชดใช้เงินเป็นการชำระหนี้ตอบแทน เช่น คดี Miles Hills v. Fredrick Sherwood

กรณีผู้จัดการมรดกยินยอมให้โอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ที่ระบุไว้ในหนังสือยินยอมในการโอนทรัพย์สินมรดก กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้ผิดคน หรือผู้จัดการมรดกมิได้ทำความยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สิน

⁷⁰ David Hughes Parry, *The Law of Succession Testate and Intestate*, p. 327.

⁷¹ Thomas Lewin, *A Practical Treatise on the Law of Trusts and Trustees* (London: A. Maxwell & Son, 1842), p. 355.

มรดกเป็นหนังสือตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ส่งผลให้การโอนทรัพย์สินมรดกนั้นย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ และต่อมาเมื่อทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกนั้นกระทำการโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปยังบุคคลภายนอก ย่อมถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ สำหรับบุคคลภายนอก จะได้รับความคุ้มครองหรือไม่ ผู้ศึกษาจะขอก้าวในหัวข้อต่อไป

3.3.6 ผลของการจัดการมรดก กรณีการโอนทรัพย์สินมรดก

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการมรดกโดยการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกนั้น ผู้ศึกษาจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบและการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

3.3.6.1 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ

เมื่อการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกเป็นไปโดยชอบแล้วย่อมส่งผลต่อการโอนทรัพย์สินมรดกระหว่างบุคคลภายนอกและทายาท ดังนี้

ก. ผลต่อบุคคลภายนอก

ก.1 กรณีผู้จัดการมรดกโอนขายทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้ซื้อ

บุคคลภายนอกผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน นิติกรรมนั้นย่อมสมบูรณ์ บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง แม้กองมรดกนั้นจะยังจัดการมรดกไม่เสร็จเรียบร้อยก็ตาม ตามมาตรา 36 (8) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925

ก.2 กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

เมื่อผู้จัดการมรดกได้ยินยอมในการโอนทรัพย์สินมรดกและมีการทำหนังสือยินยอมโดยระบุรายละเอียดครบถ้วน ตามมาตรา 36 (4) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ส่งผลให้ทรัพย์สินมรดกตกเป็นของทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

หากต่อมาทนายทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกได้ออนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกัน เนื่องจากผู้โอนทรัพย์สินมรดกมีอำนาจกระทำการโอนทรัพย์สินมรดก

ข. ผลต่อทนายท

ข.1 กรณีผู้จัดการมรดกโอนขายทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้ซื้อ

เมื่อนิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกสมบูรณ์แล้ว ทนายทย่อมผูกพันต่อการกระทำของผู้จัดการมรดก เนื่องจากกฎหมายให้อำนาจผู้จัดการมรดกมีอำนาจโอนทรัพย์สินมรดก จำหน่ายทรัพย์สินมรดกได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากทนายทก่อนการกระทำนิติกรรมแต่อย่างใด

ข.2 กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทนายทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

สำหรับกรณีนี้เมื่อผู้จัดการมรดกดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้ว ย่อมทำให้นิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นสมบูรณ์และผูกพันทนายทด้วยกันทุกคน ส่งผลให้ทนายทหรือผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกย่อมเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกนั้น

หากต่อมาทนายทหรือผู้รับประโยชน์ในทรัพย์สินมรดกนั้นโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอก นิติกรรมนั้นย่อมสมบูรณ์เช่นเดียวกัน เนื่องจากผู้โอนทรัพย์สินมรดกมีอำนาจจำหน่ายจ่ายโอน และกรณีนี้ย่อมไม่เกี่ยวข้องกับทนายทคนอื่นผู้ซึ่งไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินมรดกนั้นอีกต่อไปเพราะทรัพย์สินมรดกรายนั้นได้ตกเป็นของทนายทบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้วนับตั้งแต่วันที่ผู้จัดการมรดกได้ออนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทนายท

3.3.6.2 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

เมื่อการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกเป็นไปโดยไม่ชอบแล้วย่อมส่งผลต่อการโอนทรัพย์สินมรดกระหว่างผลต่อบุคคลภายนอกและผลต่อทนายท ดังนี้

ก. ผลต่อบุคคลภายนอก

ก.1 กรณีผู้จัดการมรดกโอนขายทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้ซื้อ

ตามกฎหมายเก่าของระบบกฎหมายอังกฤษ การทำนิติกรรมซื้อขายระหว่างผู้จัดการมรดกและผู้ซื้อย่อมมีผลผูกพันผู้ซื้อ แม้ผู้ซื้อจะรู้ว่าบุคคลผู้ซึ่งตนทำนิติกรรมสัญญาด้วยนั้นคือผู้จัดการมรดก เนื่องจากกฎหมายไม่ควรวางกฎเกณฑ์ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกหรือส่งผลกระทบต่อพินัยกรรมหรือทำให้ผู้ซื้อไม่แน่ใจว่านิติกรรมสัญญาที่ตนทำนั้นมีผลสมบูรณ์หรือไม่ ดังนั้น แม้ว่าผู้จัดการมรดกจะโอนทรัพย์สินมรดกที่ขัดกับพินัยกรรม หากบุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้ซื้อมีหลักฐานใบเสร็จรับเงินเป็นลายลักษณ์อักษรก็เพียงพอแล้วที่ผู้ซื้อจะได้รับทรัพย์สินมรดก เพราะถือว่าผู้ซื้อกระทำไปโดยสุจริต⁷² เว้นแต่ ผู้ทำพินัยกรรมกำหนดความรับผิดของผู้จัดการมรดกไว้สำหรับกรณีที่ผู้จัดการมรดกปฏิบัติผิดหน้าที่อันมีลักษณะขัดกันกับผลประโยชน์ของกองมรดก เช่น ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในการจำหน่ายทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก โดยกำหนดให้ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบต่อกองมรดกเป็นการส่วนตัวและผู้จัดการมรดกจะต้องนำทรัพย์สินมรดกนั้นกลับคืนสู่กองมรดกเช่นเดิม เป็นต้น

กรณีผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกกระทำการคบคิดกลฉ้อฉลกับผู้จัดการมรดก กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกขายทรัพย์สินในราคาต่ำกว่าราคาประเมินหรือต่ำกว่าราคาที่เหมาะสมหรือการขายทรัพย์สินมรดกเพื่อประโยชน์ของผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว ย่อมส่งผลเสียต่อกองมรดก ผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกซึ่งเป็นบุคคลภายนอกย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ส่งผลให้บุคคลภายนอกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก และบุคคลภายนอกย่อมต้องรับผิดโดยการคืนทรัพย์สินมรดกทั้งหมด ตามมาตรา 28 แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925⁷³ เช่น นาย X เป็นผู้จัดการมรดก ขายรถยนต์ซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดกในราคา 1,000 ดอลลาร์ ให้แก่

⁷² David Hughes Parry, *The Law of Succession Testate and Intestate*, p. 247.

⁷³ The Administration of Estates Act 1925 Section 28 “Liability of person fraudulently obtaining or retaining estate of deceased.

If any person, to the defrauding of creditors or without full valuable consideration, obtains, receives or holds any real or personal estate of a deceased person or effects the release of any debt or liability due to the estate of the deceased, he shall be charged as executor in his own wrong to the extent of the real and personal estate received or coming to his hands, or the debt or liability released, after deducting—

(a) any debt for valuable consideration and without fraud due to him from the deceased person at the time of his death; and

นาย Y โดยการขายนั้นไม่ได้เป็นไปเพื่อกองมรดกแต่อย่างใดและนาย Y ไม่สุจริต ทายาทมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์มรดกอันได้แก่รถยนต์คันจาก นาย Y ได้ ต่อมาหากนาย Y ขายรถยนต์คันดังกล่าวในราคา 900 ดอลลาร์ ให้แก่ นาย Z โดยนาย Z สุจริต ทายาทมีสิทธิเรียกร้องทรัพย์มรดกคือรถยนต์คันดังกล่าวคืนจากนาย Z ได้ อย่างไรก็ตาม ทายาทมีสิทธิเรียกร้องให้นาย Y ชดใช้ราคารถยนต์ 900 ดอลลาร์ที่นาย Y ได้รับมาคืนให้แก่ทายาท แต่หากนาย Y ได้ใช้จ่ายเงินจำนวนดังกล่าวไปจนหมดแล้ว ทายาทก็ไม่มีสิทธิเรียกร้องเงินจำนวนดังกล่าวคืนจากนาย Y⁷⁴ กรณีนี้ ทายาทไม่อาจอ้างสิทธิติดตามดังกล่าวมาใช้เป็นหลักในการเรียกทรัพย์คืนได้ แต่ทายาทมีสิทธิเรียกร้องสิ่งทีนาย Y ได้รับไปอันเนื่องมาจากการได้ทรัพย์สินของทายาทคืนได้ โดยเป็นการฟ้องแบบ action for money had and received อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าสิ่งทีนาย Y ได้รับไปนั้นเป็นทรัพย์สินของทายาท⁷⁵

หรือกรณี ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลภายนอก โดยเชื่ออย่างผิดๆ ว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิที่จะได้รับทรัพย์มรดก เป็นเหตุให้บุคคลภายนอกได้รับทรัพย์มรดกมาโดยไม่ชอบ จากคดีของ Ministry of Health v. Simpson ข้อเท็จจริงในคดีมีว่า ผู้จัดการมรดกโอนเงินให้แก่ ministry of health โดยเชื่ออย่างผิดๆ ว่า ministry of health มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดก ทำให้ ministry of health ได้รับโอนทรัพย์มรดกมาโดยไม่ชอบ ศาลตัดสินโดยให้เหตุผลว่า ทายาทมีสิทธิใช้ผู้จัดการมรดกเป็นเครื่องมือในการเรียกทรัพย์มรดกคืนจาก ministry of health ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์มรดกมาโดยไม่ชอบได้ โดย ministry of health จะต้องรับผิดชอบคืนเงินจำนวนที่รับโอนมาจากผู้จัดการมรดกให้แก่ทายาท⁷⁶

ทั้งนี้ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวต่อทายาทตามคำพิพากษาของศาล คดี Per Lord Thurlow in Scott v. Tyler โดยศาลตัดสินว่าการกระทำของผู้จัดการมรดกขัดกับหน้าที่และศาลไม่บังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินกองมรดกผู้ตาย เนื่องจาก

(b) any payment made by him which might properly be made by a personal representative.”

⁷⁴ J.S. Barlow L.C King and A.G. King, *Will, Administration and Taxation : A Practical Guide*, 7 ed. (London: Sweet & Maxwell, 1997), p. 220.

⁷⁵ Paul Todd, *Case and Materials on Equity and Trusts*, 2 ed. (London: Blackstone Press Limited, 1996), pp. 510-512.

⁷⁶ United Settlement, "Ministry of Health V. Simpson. (H.L.(E.))," [Online] Accessed: 21/5/64 . Available from: <http://www.uniset.ca/other/cs3/1951AC251.html>

ผู้จัดการมรดกอยู่ในฐานะที่ไว้วางใจต่อทายาท ควรปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นกลาง ผู้จัดการมรดกจึงต้องรับผิดชอบเต็มจำนวนต่อทายาท⁷⁷

ก.2 กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

โดยหลักแล้วหากผู้จัดการมรดกกระทำการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ตามมาตรา 36 (4) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ย่อมถือว่าการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นไม่มีความยินยอมจากผู้จัดการมรดก ส่งผลให้นิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกไม่มีผลเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกตามกฎหมาย หากต่อมาได้มีการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นต่อไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกนั้น เพราะผู้โอนทรัพย์สินมรดกไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินมรดก ย่อมไม่มีอำนาจโอนทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใด

แต่หากในกรณีที่ผู้จัดการมรดกยินยอมในการโอนทรัพย์สินมรดกและมีการทำหนังสือยินยอมโอนทรัพย์สินมรดก แต่หนังสือนั้นมิได้ทำให้ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดหรือมีการปลอมแปลงหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกก็ตาม หากในเวลาขณะโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอกมีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกแสดงต่อบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครองและเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกนั้น แม้ว่าทายาทผู้โอนทรัพย์สินมรดกหรือผู้ที่รับโอนทรัพย์สินมรดกมาจากผู้จัดการมรดกจะไม่ใช่บุคคลผู้ที่ได้รับทรัพย์สินมรดกตามความเป็นจริงก็ตาม เว้นแต่บุคคลภายนอกรู้อยู่แล้วว่าผู้โอนทรัพย์สินมรดกนั้นมิใช่ทายาทหรือผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก ตามมาตรา 36 (7) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925

กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทโดยฉ้อฉลเจ้าหนี้ ทำให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับการชำระหนี้ นิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นตกเป็นโมฆะ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้จัดการมรดกรับผิดและโอนทรัพย์สินมรดกชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ แต่หากการชำระหนี้เป็นพันวิสัยที่จะกระทำได้อีกก็ให้ได้รับเงินเป็นการชำระหนี้ตอบแทน เช่น คดี Miles Hills v. Fredrick

⁷⁷ David Hughes Parry, The Law of Succession Testate and Intestate, p. 249.

Sherwood ข้อเท็จจริงในคดีมีว่า ผู้ทำพินัยกรรมได้ก่อนที่ขึ้นในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ และได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้แก่ลูก ต่อมาเมื่อเสียชีวิต Fredrick ได้ถูกแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดก โดย Fredrick ซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกมีอำนาจหน้าที่ต้องนำทรัพย์สินมรดกนั้นไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้มรดกเสียก่อน แต่ Fredrick มิได้กระทำการเช่นนั้นกลับโอนทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรมให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก ย่อมเป็นที่เสียหายต่อเจ้าหนี้และถือว่าเป็นการฉ้อฉลเจ้าหนี้ นิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องทรัพย์สินกลับคืนสู่กองมรดกเพื่อให้ผู้จัดการมรดกชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้⁷⁸ หรือคดี Mc Laughlin v. Bank of Potomac ข้อเท็จจริงในคดีมีว่า Mc Laughlin ก่อนที่ขึ้นในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยเขามีหนี้ที่ต้องรับผิดชอบต่อธนาคาร ต่อมาเขาโอนทรัพย์สินให้แก่ลูกสาว เพื่อหลีกเลี่ยงการชำระหนี้ต่อธนาคาร หลังจากที่ Mc Laughlin เสียชีวิตผู้จัดการมรดกมิได้ดำเนินการชำระบัญชีทรัพย์สินมรดกและยังได้ดำเนินการร่วมกับลูกสาวของ Mc Laughlin ฉ้อฉลเจ้าหนี้ เพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระโดยโอนทรัพย์สินมรดกทั้งหมดให้แก่ลูกสาวของ Mc Laughlin และแจ้งไปยังเจ้าหนี้ว่าทรัพย์สินมรดกของ Mc Laughlin ไม่มีเหลือแล้ว ศาลตัดสินว่าการกระทำของผู้จัดการมรดกเป็นการฉ้อฉลเจ้าหนี้ ย่อมเป็นการไม่ชอบ นิติกรรมการโอนทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นโมฆะ และตัดสินให้นำทรัพย์สินมรดกออกขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้⁷⁹

ข. ผลต่อทายาท

ข.1 กรณีผู้จัดการมรดกโอนขายทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้ซื้อ เมื่อมีการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ ส่งผลให้นิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกต่อบุคคลภายนอก ย่อมไม่มีผลผูกพันทายาท แต่ผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว ทายาทย่อมเรียกร้องให้จัดการโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทได้

ข.2 กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก

⁷⁸ Case Law Accesss Project Harvard Law School, "Hills V. Sherwood, 48 Cal. 386 (1874)," [Online] Accessed: 7/5/2021. Available from: <https://cite.case.law/ca/48/386/>

⁷⁹ Justia US Law, "Mclaughlin V. Bank of Potomac, 48 U.S. 220 (1849)," [Online] Accessed: 7/5/2021. Available from: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/48/220/>

กรณีนี้นิติกรรมนั้นไม่ผูกพันทายาทผู้รับโอนทรัพย์สินมรดก โดยไม่ชอบแล้ว ผู้จัดการมรดกย่อมมีอำนาจเรียกทรัพย์สินมรดกคืนจากทายาทผู้ไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกได้ หากต่อมาทายาทผู้นั้นโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมไม่ได้รับความคุ้มครอง ส่งผลให้บุคคลภายนอกไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินมรดก กรณีนี้ผู้จัดการมรดกย่อมมีอำนาจเรียกคืนทรัพย์สินมรดกคืนจากบุคคลภายนอกได้เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม หากบุคคลภายนอกกระทำการรับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตมิได้ล่วงรู้ว่าผู้โอนทรัพย์สินมรดกนั้นมีได้เป็นทายาทหรือมิใช่ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก กฎหมายย่อมคุ้มครองบุคคลภายนอก ส่งผลให้ทายาทไม่อาจเรียกร้องให้ผู้จัดการมรดกเรียกคืนทรัพย์สินมรดกจากบุคคลภายนอกได้

กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทคนหนึ่งคนใดในลักษณะพิเศษ ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกที่แท้จริงและอาจถูกถอดถอนจากการเป็นผู้จัดการมรดกได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลในการตัดสิน ตามมาตรา 50 แห่งกฎหมาย Administration of Justice Act 1985

กรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้ผิดคน กล่าวคือผู้รับโอนไม่ใช่บุคคลผู้ที่ถูกระบุชื่อไว้ในหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดก ผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกดังกล่าวไม่ได้รับประโยชน์หรือมีสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดในทรัพย์สินมรดก โดยบุคคลที่มีชื่อที่ระบุไว้ในพินัยกรรมที่แท้จริงหรือบุคคลที่ถูกระบุชื่อไว้ในหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกที่แท้จริงนั้นยังคงมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม

กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยปฏิบัติหน้าที่เป็นปฏิบัติต่อกองมรดก ทายาทฟ้องเรียกให้ผู้จัดการมรดกรับผิดต่อทายาทได้เต็มจำนวน ตามมาตรา 29 แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 เช่น คดีของ Boardman v. Phipps ตามที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้แล้ว 3.3.5.2 การโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

จากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดพบว่าระบบกฎหมายเยอรมันมีระบบวิธีตัดทอนทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกับกฎหมายไทยซึ่งแตกต่างจากระบบกฎหมายอังกฤษ แต่ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษมีรูปแบบวิธีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกที่บัญญัติรูปแบบไว้

โดยเฉพาะ โดยรูปแบบวิธีการโอนทรัพย์สินมรดกนี้มีผลต่อการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกด้วย รวมถึงการมีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกจากการรับโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกซึ่งแตกต่างจากกฎหมายไทย ความแตกต่างที่เกิดขึ้นนี้จะเป็นผลดีต่อทายาทและบุคคลภายนอกกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่หรือไม่ ผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไปในบทวิเคราะห์

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้จัดทำตารางผลของกฎหมาย กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ตามระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ ดังนี้



ตารางผลของกฎหมาย
กรณีผู้จัดการมรดกอินเทอร์เน็ตมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่

การอินเทอร์เน็ต มรดกของ ผู้จัดการมรดก	บุคคล	โทษะ	ไม่ผูกพัน	ข้อเสนอแนะ
ระบบกฎหมาย เยอรมัน	ผู้จัดการมรดก	-	นิติกรรมไม่ผูกพันทายาท แต่ผูกพันผู้จัดการมรดก เป็นการส่วนตัว	ผู้ศึกษาจะนำเสนอ ต่อไป
	ทายาท	-	ทายาทยังคงมีสิทธิใน ทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม	ผู้ศึกษาจะนำเสนอ ต่อไป
	บุคคลภายนอก	-	หากบุคคลภายนอกรับโอน ทรัพย์สินมรดกจากบุคคลผู้ ระบุชื่อในหนังสือรับรอง การรับมรดกหรือจาก ผู้จัดการมรดก บุคคลภายนอกย่อมได้รับ ความคุ้มครอง เว้นแต่ บุคคลภายนอกจะรู้ว่า หนังสือรับรองการรับมรดก นั้นไม่ถูกต้อง ตามมาตรา 2366 ประมวลกฎหมาย แพ่งเยอรมัน	ผู้ศึกษาจะนำเสนอ ต่อไป

ตารางผลของกฎหมาย
กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่

การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก	บุคคล	โมฆะ	ไม่ผูกพัน	ข้อเสนอแนะ
ระบบกฎหมายอังกฤษ	ผู้จัดการมรดก	กรณีผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกนิติกรรมตกเป็นโมฆะตามคำพิพากษาของศาล	กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบกรณีอื่นนิติกรรมไม่ผูกพันทายาทตามคำพิพากษาของศาล	ผู้ศึกษาจะนำเสนอต่อไป
	ทายาท	ทายาทมีสิทธิเรียกให้ผู้จัดการมรดกคืนทรัพย์สินมรดกได้ ตามคำพิพากษาของศาล	ทายาทมีสิทธิเรียกทรัพย์สินมรดกคืนจากบุคคลภายนอกได้ ตามมาตรา 28 แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925	ผู้ศึกษาจะนำเสนอต่อไป
	บุคคลภายนอก		หากในเวลาขณะโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอกมีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกแสดงต่อบุคคลภายนอกบุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง เว้นแต่บุคคลภายนอกรู้อยู่แล้วว่าผู้โอนทรัพย์สินมรดกมิใช่ทายาทหรือผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก ตามมาตรา 36 (7) กฎหมาย The Administration of Estates Act 1925	ผู้ศึกษาจะนำเสนอต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่

จากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไปแล้วในเรื่องลักษณะของการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามระบบกฎหมายไทยในบทที่ 2 หัวข้อ 2.7 และลักษณะการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามกฎหมายต่างประเทศได้แก่ ระบบกฎหมายเยอรมันในบทที่ 3 หัวข้อ 3.2.5 และระบบกฎหมายอังกฤษในบทที่ 3 หัวข้อ 3.3.5 พบว่าลักษณะการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษมีรูปแบบการโอนทรัพย์สินมรดกและบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกซึ่งแตกต่างกับกฎหมายไทย โดยลักษณะการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามกฎหมายไทยจะไม่มีขั้นตอนที่เป็นรูปแบบวิธีการโอนทรัพย์สินมรดก เพียงแต่ผู้จัดการมรดกสามารถโอนทรัพย์สินมรดกได้เหมือนกับกรณีบุคคลทั่วไปทำนิติกรรม โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณารูปแบบการโอนทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใด จึงไม่มีกรณีที่ว่าหากไม่ดำเนินการตามรูปแบบของการโอนทรัพย์สินมรดกแล้วย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่อย่างระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ ทั้งนี้ หนังสือการตั้งผู้จัดการมรดกที่ออกโดยศาลมิใช่ส่วนหนึ่งของรูปแบบวิธีการโอนทรัพย์สินมรดก หากแต่เป็นเพียงเอกสารที่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการโอนทรัพย์สินมรดก เช่น เจ้าหน้าที่ธนาคาร เจ้าพนักงานที่ดิน เป็นผู้ขอเอกสารดังกล่าวเพื่อเป็นหลักฐานแสดงความน่าเชื่อถือว่าคุณคนผู้มาติดต่อทำธุรกรรมเป็นผู้จัดการมรดกเท่านั้น ทำให้บุคคลภายนอกไม่อาจทราบได้เลยว่าบุคคลที่ตนทำนิติกรรมด้วยนั้นมีอำนาจโอนทรัพย์สินมรดกหรือไม่และไม่อาจป้องกันผู้จัดการมรดกมิให้ปฏิบัติหน้าที่นอกขอบอำนาจได้อีกด้วยซึ่งแตกต่างจากระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษที่มีรูปแบบวิธีการโอนทรัพย์สินมรดกกำหนดไว้โดยเฉพาะ ดังนี้

ระบบกฎหมายเยอรมัน การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกจะต้องปฏิบัติตามรูปแบบการโอนทรัพย์สินมรดกโดยจะต้องมีหนังสือรับรองการรับมรดก (certificate of inheritance) ประกอบการโอนทรัพย์สินมรดกเสมอ ซึ่งหากการโอนทรัพย์สินมรดกที่ไม่มีหนังสือรับรองการรับมรดกหรือมีการปลอมหนังสือรับรองการรับมรดกย่อมทำให้การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

ระบบกฎหมายอังกฤษ แม้ระบบกฎหมายจะเป็นระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) แต่ก็มี การบัญญัติกฎหมายสำหรับเรื่องผู้จัดการมรดกไว้โดยเฉพาะ กล่าวคือ การโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่

ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกจะต้องมีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกโดยระบุชื่อทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกประกอบการโอนทรัพย์สินมรดกด้วย หากไม่มีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกหรือหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกระบุชื่อทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกไม่ถูกต้องย่อมถือว่าเป็นกรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ สำหรับกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก นอกจากจะต้องมีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกแล้ว ยังต้องมีหนังสือการตั้งผู้จัดการมรดกที่ออกโดยศาลประกอบการโอนทรัพย์สินมรดกด้วย เรียกว่า หนังสือรับรองพินัยกรรมหรือหนังสือรับรองที่ออกโดยคำสั่งศาล หากไม่มีหนังสือดังกล่าวหรือหนังสือดังกล่าวเป็นหนังสือปลอมการโอนทรัพย์สินมรดกนั้นย่อมเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ

สำหรับระบบกฎหมายไทย เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดกในเรื่องผู้จัดการมรดกพบว่าไม่มีการบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกไว้โดยเฉพาะ ซึ่งต่างจากระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ โดยคำพิพากษาศาลฎีกาส่วนใหญ่จะนำบทบัญญัติในเรื่องนี้หรือเรื่องทรัพย์สินมาปรับใช้บังคับแทน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการนำบทบัญญัติเรื่องนี้และเรื่องทรัพย์สินที่นำมาปรับใช้ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาแล้วพบว่ามีการปรับใช้กฎหมายที่ต่างกั กัน กล่าวคือ คำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับนำบทบัญญัติมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ คำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับนำบทบัญญัติมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้และคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับนำมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ ซึ่งความไม่แน่นอนในการปรับใช้กฎหมายนี้ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนในการคุ้มครองบุคคลภายนอกเช่นเดียวกัน กล่าวคือ มาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเรื่องของเจ้าหนี้ฟ้องเพิกถอนการฉ้อฉลจากลูกหนี้ จึงเป็นบทบัญญัติคุ้มครองเจ้าหนี้ ส่วนมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเรื่องของเจ้าของกรรมสิทธิ์ใช้สิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ จึงเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองเจ้าของทรัพย์สินซึ่งก็คือทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกมากกว่าคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้ไม่มีสิทธิยึดถือทรัพย์สินมรดก และหากนำมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ก็พบว่าบทบัญญัติมาตรานี้คุ้มครองบุคคลภายนอกมากกว่าทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกโดยบุคคลภายนอกจะต้องสุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตด้วยจึงจะได้รับความคุ้มครอง ซึ่งแตกต่างจากระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษที่มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกบัญญัติไว้โดยเฉพาะในเรื่องผู้จัดการมรดก

ระบบกฎหมายเยอรมันมีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกสำหรับการโอนทรัพย์สินมรดกโดยพิจารณาจากหนังสือรับรองการรับมรดก กล่าวคือ หนังสือรับรองการรับมรดกจะปรากฏรายละเอียดชื่อทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก จำนวนทรัพย์สินมรดก สัดส่วนการรับมรดก การจำกัดอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก (ถ้ามี) หากมีการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมก็จะต้องระบุชื่อผู้จัดการมรดกรวมถึงอำนาจการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกด้วย ทั้งยังมีบทสันนิษฐานทางกฎหมายอีกด้วยว่าบุคคลผู้มีชื่อระบุในหนังสือรับรองการรับมรดกเป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก ตามมาตรา 2365 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่บุคคลภายนอกผู้ทำนิติกรรมกับผู้จัดการมรดก นอกจากนี้กฎหมายแพ่งเยอรมันยังมีบทสันนิษฐานที่ซึ่งบุคคลภายนอกผู้สุจริตรับโอนทรัพย์สินมรดกจากบุคคลผู้ระบุชื่อในหนังสือรับรองการรับมรดก ย่อมได้รับการคุ้มครอง ตามมาตรา 2366 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

ส่วนระบบกฎหมายอังกฤษก็มีบทบัญญัติที่คุ้มครองบุคคลภายนอกเช่นเดียวกับระบบกฎหมายเยอรมันในลักษณะที่ว่าหากมีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกแสดงต่อบุคคลภายนอกโดยที่หนังสือจะปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก ชื่อทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก ชื่อผู้จัดการมรดก ซึ่งทายาทและผู้จัดการมรดกลงชื่อในหนังสือดังกล่าวกับทั้งมีพยานลงชื่อรับรอง บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง เว้นแต่บุคคลภายนอกไม่สุจริต ตามมาตรา 36 (7) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925

จะเห็นได้ว่าทั้งระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษให้ความสำคัญกับหนังสือรับรองการรับมรดกและหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกเป็นสำคัญ ถึงขนาดที่ว่าหากไม่มีหนังสือดังกล่าวประกอบกรโอนทรัพย์สินมรดกแล้วการโอนทรัพย์สินมรดกย่อมไม่ชอบด้วยหน้าที่ ทั้งยังมีการบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกโดยพิจารณาจากหนังสือดังกล่าวอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาลักษณะการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามระบบกฎหมายไทยแล้วจะพบว่าไม่มีรูปแบบการโอนทรัพย์สินมรดกโดยเฉพาะและในเรื่องของผู้จัดการมรดกก็ไม่มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกจากการรับโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกไว้โดยเฉพาะ เช่นเดียวกับระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ ทำให้การพิพากษาของศาลฎีกาจึงต้องนำบทบัญญัติเรื่องหนี้หรือเรื่องทรัพย์สินมาปรับใช้กับการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกรวมถึงการคุ้มครองบุคคลภายนอกอีกด้วย ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการปรับใช้กฎหมาย กล่าวคือ คำพิพากษาบางฉบับทายาทได้รับความคุ้มครองมีสิทธิในทรัพย์สินดีกว่าบุคคลภายนอกและคำพิพากษา

บางฉบับบุคคลภายนอกได้รับคุ้มครองมีสิทธิในทรัพย์สินดีกว่าทายาท รวมทั้งความเห็นของนักวิชาการกฎหมายในเรื่องของผลของการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดก เช่น ผลของนิติกรรม ผลของการโอนกรรมสิทธิ์ เป็นต้น ก็พบว่ามีความแตกต่างกันเช่นเดียวกับคำพิพากษาของศาลฎีกา

ดังนั้น ในบทนี้แม้เดิมที่ผู้ศึกษามีความมุ่งหมายจะศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ แต่เมื่อผู้ศึกษาได้ศึกษากฎหมายต่างประเทศแล้วแล้วพบว่าไม่สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบได้ทุกประเด็นปัญหา เนื่องจากระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษมิได้มีการบัญญัติกฎหมายไว้โดยชัดแจ้งในประเด็นที่ผู้ศึกษาทำการศึกษาทุกประเด็น ผู้ศึกษาจึงไม่อาจนำระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษมาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงวิเคราะห์บทกฎหมายไทยเป็นหลักโดยนำระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษมาประกอบการวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อให้เห็นว่ากฎหมายไทยยังคงไม่มีความชัดเจนและทำให้เกิดปัญหาหลายประการ ได้แก่ ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น และปัญหาจากการปรับใช้กฎหมายตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา โดยเมื่อวิเคราะห์เรียบร้อยแล้วจึงจะนำผลของการวิเคราะห์จัดทำข้อเสนอแนะต่อไป ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้จัดทำตารางการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

ตารางการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก
ตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

ประเทศ	ประเทศ ราชอาณาจักร ไทย	ประเทศ สหพันธ์ สาธารณรัฐ เยอรมนี	ประเทศ สหราชอาณาจักร อังกฤษ	หมายเหตุ
ลักษณะการโอน ทรัพย์สินมรดก	ไม่มีแบบการโอน ทรัพย์สินมรดก โดยเฉพาะ	หนังสือรับรองการ รับมรดก	หนังสือยินยอมการ โอนทรัพย์สินมรดก	
ลักษณะการ คุ้มครอง บุคคลภายนอก	ไม่มีบทบัญญัติ คุ้มครอง บุคคลภายนอก โดยเฉพาะ	มีบทบัญญัติ คุ้มครอง บุคคลภายนอก โดยเฉพาะ	มีบทบัญญัติ คุ้มครอง บุคคลภายนอก โดยเฉพาะ	คำพิพากษาศาล ฎีกาไทยส่วนใหญ่ นำบทบัญญัติเรื่อง ทรัพย์สินมาใช้ เพื่อคุ้มครอง บุคคลภายนอก

4.1 ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก

การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก คำว่า “ส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก” ตามคำอธิบายของนักวิชาการกฎหมายหมายความว่า นิติกรรมใดที่กระทำแล้วผู้จัดการมรดกได้ประโยชน์อันมิควรได้และกองมรดกตลอดจนทายาทอื่นทั้งปวงต้องเสียประโยชน์ที่ไม่ควรเสีย ซึ่งในกรณีนี้อาจเกิดจากการที่ผู้จัดการมรดกดำเนินการขายทรัพย์สินมรดกโดยที่ผู้จัดการมรดกเป็นผู้ซื้อทรัพย์สินมรดกนั้นก็ได้

ตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาไทยตีความคำว่า “ส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก” หมายถึง กรณีที่ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมในฐานะส่วนตัวโดยการโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเอง โดยที่ตนเองไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก เป็นการกระทำไปในฐานะส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ของผู้จัดการมรดกมิใช่ในฐานะผู้จัดการมรดกที่กระทำไปเพื่อผลประโยชน์ของทายาททุกคน

แต่หากผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองโดยที่ตนมีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก เช่นเดียวกับทายาทคนอื่นอันเป็นการกระทำในฐานะผู้จัดการมรดกและในฐานะส่วนตัว ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก เนื่องจากผู้จัดการมรดกมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกับทายาทคนอื่นจึงเป็นประโยชน์ที่ผู้จัดการมรดกควรได้และกองมรดกตลอดจนทายาทยังมีได้เสียหาย การที่ผู้จัดการมรดกครอบครองทรัพย์สินมรดกย่อมเป็นการครอบครองแทนทายาทคนอื่น ย่อมไม่ถือว่าการกระทำของผู้จัดการมรดกลักษณะเช่นนี้เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกซึ่งเป็นหลักการคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายเยอรมัน

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก หมายถึง การที่ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมใดในฐานะส่วนตัวกับตนเองเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้จัดการมรดกเป็นสำคัญซึ่งต่างจากการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้จัดการมรดกที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์แก่ทายาททุกคน

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ได้บัญญัติผลของนิติกรรมไว้โดยชัดแจ้ง แต่เมื่อพิจารณามาตรา 1724 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่าผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่ภายในขอบอำนาจ กิจการนั้นย่อมผูกพันทายาท ฉะนั้น การที่ผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่โดยตนมีส่วนได้เสียที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกแล้ว นิติกรรมย่อมไม่ผูกพัน

ทายาทหรือไม่ ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับวินิจฉัยโดยให้เหตุผลว่านิติกรรมที่เกิดขึ้น เป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ ผู้จัดการมรดกไม่ได้กรรมสิทธิ์ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1400/2557 หรือคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับวินิจฉัยโดยกล่าวว่า การโอนทรัพย์สินมรดกนั้นไม่ผูกพันทายาท เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 20446/2556 อย่างไรก็ตาม มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยให้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกตกเป็นโมฆะ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 309/2563 การวินิจฉัยเช่นนี้ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายแตกต่าง ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงทำการวิเคราะห์ผลทางกฎหมายโดยแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาทและนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ โดยผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์จากมุมมองที่เป็นไปได้ดังนี้

4.1.1 มุมมองทางด้านความเป็นมาของมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จากที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากฎหมายไทย พบว่าร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ไม่ได้มีการบัญญัติเรื่องผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกแต่อย่างใด รวมถึงบันทึกหลักการและเหตุผลของกฎหมาย รายงานการประชุม ผู้ศึกษาไม่พบหลักฐานหรือข้อมูลที่สามารถศึกษาได้ คงปรากฏแต่เพียงมาตรา 133 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าทายาทย่อมผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปภายในขอบอำนาจ และหากกิจการนั้นผู้จัดการมรดกได้รับลาส่วนตัวจากบุคคลภายนอกเป็นการตอบแทนแล้ว กิจการนั้นย่อมไม่ผูกพันทายาท ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 6 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477 มีผลบังคับใช้ กลับพบว่ามีการบัญญัติเรื่องผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกในมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก หลายครั้ง แต่ก็ไม่ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงมาตราดังกล่าว โดยบทบัญญัติมาตราดังกล่าวไม่ได้กำหนดผลของนิติกรรมไว้แต่อย่างใด และเป็นเช่นนี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงไม่อาจทราบได้อย่างแน่ชัดว่าแท้จริงแล้วผลของนิติกรรมในเรื่องนี้ควรมีลักษณะเช่นไร จึงต้องวิเคราะห์เหตุผลในมุมมองอื่นๆ ต่อไปเพื่อประกอบการพิจารณา

4.1.2 มุมมองทางด้านผลของนิติกรรม

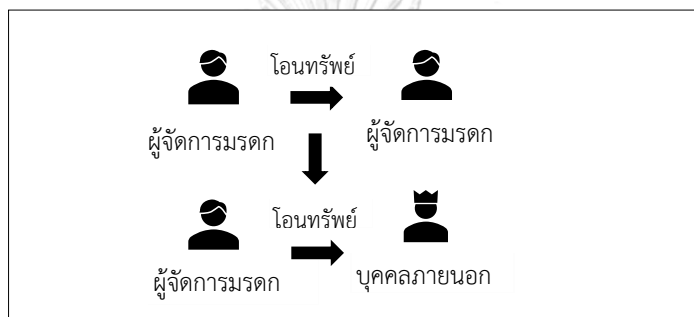
เมื่อพิจารณาการปรับใช้มาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาจทำให้เกิดผลของนิติกรรมได้ 2 กรณี คือ นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาทและนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ ดังนี้

ก. กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท

เมื่อพิจารณาปรับบทกฎหมายมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาทเช่นเดียวกับระบบกฎหมายเยอรมัน จะเห็นได้ว่าเป็นการพิจารณาจากขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ซึ่งโดยหลักแล้วเมื่อผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่ภายในขอบอำนาจ นิติกรรมนั้นย่อมผูกพันทายาท ฉะนั้น หากผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมไปโดยปราศจากอำนาจแล้ว นิติกรรมนั้นก็สมควรผูกพันทายาท เป็นการนำมาตรา 1724 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาพิจารณาประกอบ ซึ่งการที่ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกตามการตีความของศาลฎีกา ย่อมเป็นกรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกโดยปราศจากอำนาจอันเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะส่วนตัวมิใช่ในฐานะผู้จัดการมรดก ผลของนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกให้ตนเองย่อมไม่ผูกพันทายาท ส่งผลให้ผู้จัดการมรดกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดก ทายาทยังเป็นเจ้าของทรัพย์มรดกนั้นอยู่เช่นเดิม และหากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกในลักษณะเช่นนี้แล้ว ผู้จัดการมรดกจะต้องรับผิดชอบต่อทายาทเป็นการส่วนตัว ตามมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งให้นำมาตรา 812 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องตัวแทนต้องรับผิดชอบต่อการมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ส่วนผลระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอก เมื่อผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกให้แก่ตนเองโดยปราศจากอำนาจ ผู้จัดการมรดกย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดก ส่งผลให้ผู้จัดการมรดกไม่มีอำนาจจำหน่ายหรือโอนทรัพย์มรดกต่อไปให้บุคคลภายนอก ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากต่อมาผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดกเช่นเดียวกัน ตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน แต่นิติกรรมสัญญาที่ผู้จัดการมรดกกระทำต่อบุคคลภายนอกยังคงมีผลผูกพันระหว่างคู่สัญญา กล่าวคือ หากบุคคลภายนอกได้รับความเสียหายจากการทำนิติกรรมกับผู้จัดการมรดก ย่อมมีสิทธิเรียกให้ผู้จัดการมรดกรับผิดต่อบุคคลภายนอกเป็นการส่วนตัวในฐานะบุคคลสิทธิ

ส่วนผลระหว่างทายาทและบุคคลภายนอก นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองย่อมเป็นการกระทำในฐานะส่วนตัวมิใช่ในฐานะผู้จัดการมรดก และเมื่อผู้จัดการมรดกรับโอนทรัพย์สินมรดกนั้นเป็นของตนเองแล้ว การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกภายหลังจากนั้นจึงไม่ใช่การกระทำหน้าที่ในฐานะผู้จัดการมรดกอีกต่อไป ส่งผลให้ไม่มีนิติสัมพันธ์ระหว่างทายาทและบุคคลภายนอก อย่างไรก็ตาม เมื่อบุคคลภายนอกรับโอนทรัพย์สินมรดกมาจากผู้จัดการมรดกซึ่งไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดก บุคคลภายนอกย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกนั้นเช่นเดียวกัน ทายาทย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลภายนอกผู้ซึ่งไม่มีสิทธิจะยึดถือทรัพย์สินนั้นไว้ได้ ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์



ภาพที่ 4.1 ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ กรณีปฏิบัติต่อกองมรดก



ภาพที่ 4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท

ข. กรณีนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ

หากปรับบทกฎหมายมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ใ้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกมีผลตกเป็นโมฆะเช่นเดียวกับระบบกฎหมายอังกฤษแล้ว จะต้องพิจารณาเสียก่อนว่าลักษณะของนิติกรรมดังกล่าวเข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดใ้นิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะหรือไม่ โดยพิจารณาดังนี้

1. แบบ

ตามที่คุณศึกษาได้กล่าวมาในบทที่ 2 หัวข้อ 2.7 ว่าการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกตามกฎหมายไทยไม่มีแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ คงมีเพียงแต่แบบตามนิติกรรมสัญญาทั่วไปเท่านั้น ฉะนั้น การตกเป็นโมฆะของมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงไม่ใช่การตกเป็นโมฆะเพราะไม่ได้ทำตามแบบ ตามมาตรา 152 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แต่อย่างใด

2. วัตถุประสงค์

2.1 วัตถุประสงค์ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย

วัตถุประสงค์ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย หมายถึง การทำนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่กฎหมายบัญญัติห้ามไว้โดยชัดแจ้ง ซึ่งกฎหมายที่บัญญัติห้ามนี้อาจเป็นกฎหมายแพ่ง หรือกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นใดก็ได้ ที่สำคัญกฎหมายนั้นต้องบัญญัติห้ามมิให้กระทำการบางอย่างไว้โดยชัดเจนและมีกฎหมายนั้นอยู่ในขณะที่ทำนิติกรรม

ดังนั้น เมื่อพิจารณามาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นกรณีกฎหมายห้ามมิให้ผู้จัดการมรดกกระทำการนิติกรรมที่ตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก แสดงว่าวัตถุประสงค์ของนิติกรรมนั้นต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายแล้ว ด้วยเหตุนี้ เมื่อผู้จัดการมรดกกระทำการนิติกรรมโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกแล้ว ย่อมเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงเป็นการทำนิติกรรมฝ่าฝืนวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย นิติกรรมย่อมตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1117/2555 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9295/2547

2.2 วัตถุประสงค์ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติใดได้ให้คำนิยามในความหมายของคำว่า “ความสงบเรียบร้อยของประชาชน” ไว้แต่อย่างใด ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร กล่าวไว้ว่า “ความสงบเรียบร้อยของประชาชน คือ ข้อห้ามซึ่งสังคมบังคับแก่เอกชนเพื่อสังคมจะได้ดำรงอยู่ได้เพื่อคุ้มครองปกป้องรักษาเอกชนซึ่งอยู่ในสังคมนั้นเอง”¹ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาศาลฎีกาพบว่าศาลฎีกาตีความคำว่า “ความสงบเรียบร้อยของประชาชน” เป็นเรื่องที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความคุ้มครองผลประโยชน์ส่วนรวม และหากฝ่าฝืนวัตถุประสงค์นั้นแล้วจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ เศรษฐกิจของประเทศ หรือความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น “ความสงบเรียบร้อยของประชาชน” จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาวะความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน และในการดำเนินชีวิตโดยปกติสุข

เมื่อพิจารณาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่เกิดขึ้น โดยผลของกฎหมาย ผู้จัดการมรดกจึงมีอำนาจหน้าที่เพียงเท่าที่กฎหมายให้อำนาจไว้หรือมีอำนาจหน้าที่ตามที่พินัยกรรมซึ่งเจ้ามรดกมอบอำนาจไว้ก็ตาม ทั้งผู้จัดการมรดกเป็นบุคคลผู้ซึ่งเข้ามาดูแลจัดการทรัพย์สินของผู้อื่น การดูแลจัดการทรัพย์สินนั้นก็ควรเป็นไปตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนด เพราะหากไม่มีกฎหมายเข้ามาควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกแล้ว อาจทำให้ผู้จัดการมรดกหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของผู้ตายหรือหากผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่จัดการมรดกไม่ดี อาจเกิดกรณีการทะเลาะเบาะแว้งขึ้นในครอบครัวนำไปสู่ความไม่สงบสุขของสังคม การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ทำพินัยกรรมเป็นผู้อนุญาตหรือให้ศาลพิจารณาตัดสินให้ผู้จัดการมรดกกระทำการนิติกรรมที่ตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกได้นั้นย่อมถือได้ว่ากฎหมายเห็นความสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่ไม่ควรนำผลประโยชน์ส่วนตนเข้าไปทับซ้อนกับการปฏิบัติหน้าที่ อาจก่อให้เกิดความไม่สงบสุขเรียบร้อยในสังคมได้ จึงควรกำหนดให้ผู้ทำพินัยกรรมซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้อนุญาตหรือให้ศาลเข้ามาทำหน้าที่ควบคุมดูแลการทำการนิติกรรมของผู้จัดการมรดกเป็นสำคัญ

¹ จิต เศรษฐบุตร, คำอธิบายหลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้ (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 16.

ดังนั้น เมื่อผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมฝ่าฝืนมาตราดังกล่าว จึงเป็นการกระทำนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

จากที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์มาแล้ว การปรับให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะ จึงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายมากกว่าการปรับให้นิติกรรมไม่มีผลผูกพันทายาทเนื่องจากกฎหมายบัญญัติห้ามผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมไว้โดยชัดแจ้งแล้ว ผู้จัดการมรดกจึงไม่อาจฝ่าฝืนกระทำนิติกรรมนั้นได้ อีกทั้งนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปย่อมเป็นการกระทำนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อความสงบเรียบร้อยอีกด้วย ทั้งเมื่อพิจารณาให้นิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ นิติกรรมนั้นย่อมเสียเปล่าเสมือนว่าผู้จัดการมรดกไม่ได้ทำนิติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกเกิดขึ้นเลย แต่หากปรับบทกฎหมายให้นิติกรรมไม่มีผลผูกพันทายาทแล้ว แม้ผลของความไม่ผูกพันทายาทจะไม่มีนิติกรรมผูกพันทายาทก็ตาม แต่ยังคงมีฐานของนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกเป็นของตนเอง เพียงแต่ผู้จัดการมรดกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใดเนื่องจากไม่มีอำนาจโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเอง ความไม่มีฐานของนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกเป็นของตนเองจึงเป็นผลดีต่อทายาทมากกว่า

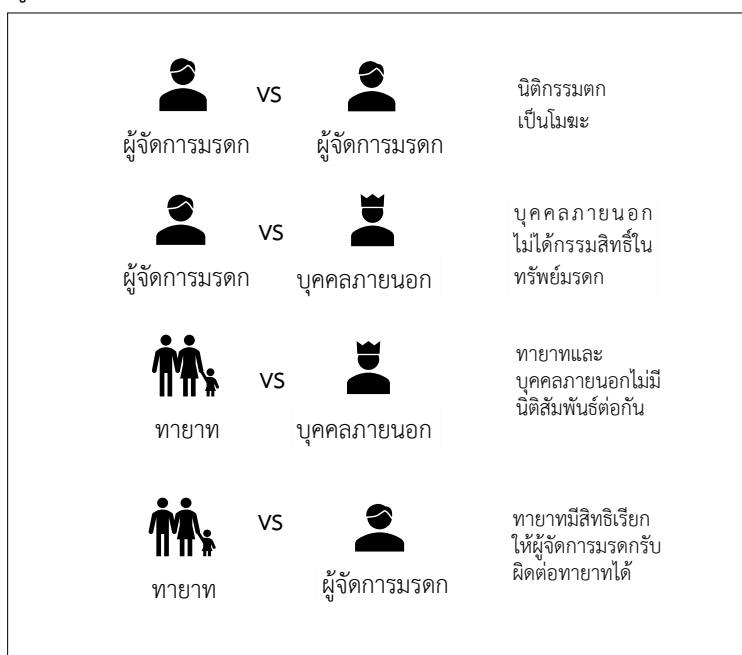
เมื่อนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองตกเป็นโมฆะแล้ว ส่งผลให้ผู้จัดการมรดกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกและไม่มีอำนาจจำหน่ายทรัพย์สินมรดกต่อไปให้แก่บุคคลอื่น ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หากต่อมาผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปยังบุคคลภายนอก นิติกรรมสัญญาระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกมีผลผูกพันระหว่างคู่สัญญาในฐานะบุคคลสิทธิเท่านั้น และเมื่อผู้จัดการมรดกไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกแล้ว ส่งผลให้บุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกมาจากผู้จัดการมรดกซึ่งไม่มีสิทธินั้นย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอกย่อมกระทบต่อสิทธิในความเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกของทายาท

ความสัมพันธ์ระหว่างทายาทและบุคคลภายนอก เนื่องจากผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองในฐานะส่วนตัว ผู้จัดการมรดกจึงไม่ได้กระทำในฐานะผู้จัดการมรดกอีกต่อไป เมื่อผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปยังบุคคลภายนอกจึงเป็นการกระทำในฐานะส่วนตัวของผู้จัดการมรดก ทำให้ไม่มีนิติสัมพันธ์ระหว่างทายาทและบุคคลภายนอก เพราะทายาทเป็นบุคคล

นอกสัญญา จึงไม่มีความเกี่ยวข้องกันที่จะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก ในส่วนของการคืนทรัพย์สินนั้น ผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4 หัวข้อ 4.1.5

ความสัมพันธ์ระหว่างทายาทและผู้จัดการมรดก เมื่อนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกตกเป็นโมฆะ ผู้จัดการมรดกจะต้องคืนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทตามหลักลาภมิควรได้ ตามมาตรา 172 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4 หัวข้อ 4.1.5 การคืนทรัพย์สิน



ภาพที่ 4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กรณีนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ

เมื่อพิจารณาระบบกฎหมายเยอรมันพบว่า ระบบกฎหมายเยอรมันไม่ได้บัญญัติผลของนิติกรรมสำหรับกรณีผู้จัดการมรดกกระทำการนิติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกไว้โดยเฉพาะ เพียงแต่มีบทบัญญัติในกรณีที่ผู้จัดการมรดกจะกระทำการนิติกรรมที่ก่อให้เกิดภาระผูกพันต่อกองมรดก ผู้จัดการมรดกจะต้องขอความยินยอมจากทายาท มิฉะนั้น นิติกรรมนั้นไม่ผูกพันกองมรดก ตามมาตรา 2206 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ทั้งเมื่อพิจารณาอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกตามระบบกฎหมายเยอรมันพบว่า ผู้จัดการมรดกจะต้องปฏิบัติหน้าที่ภายในขอบอำนาจหน้าที่ เมื่อผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่แล้วนิติกรรมนั้นย่อมไม่ผูกพันกองมรดก ดังนั้น การที่ผู้จัดการมรดกกระทำการนิติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกย่อมเป็นการปฏิบัติหน้าที่นอกขอบอำนาจหน้าที่ นิติกรรมนั้นย่อมไม่ผูกพันกองมรดกซึ่งความไม่มีผลผูกพันกองมรดกตามบริบทของระบบกฎหมาย

เยอรมันส่งผลทำให้ทายาทไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้กองมรดก ตามมาตรา 1967 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน แต่นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปนั้นย่อมผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว

สำหรับระบบกฎหมายอังกฤษ ไม่มีการบัญญัติผลของนิติกรรมกรณีผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมที่ตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาคำพิพากษาของศาลพบว่า ศาลวินิจฉัยว่านิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับการจัดการมรดก นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะส่งผลให้ทายาทหรือผู้รับประโยชน์มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้จัดการมรดกรับผิดต่อทายาทโดยการคืนทรัพย์สินมรดกหรือชดใช้เงินเท่าจำนวนที่ผู้จัดการมรดกได้ใช้ในในฐานะส่วนตัว เช่น คดี Boardman v. Phipps

4.1..3 มุมมองทางด้านการให้สัตยาบัน

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ศึกษาแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 กรณี คือ นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาทและนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ ดังนี้

ก. กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พบว่ามาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรณีผู้จัดการมรดกต้องรับผิดชอบต่อทายาท บัญญัติให้นำมาตรา 823 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับกรณีตัวแทนกระทำการนอกขอบอำนาจหรือปราศจากอำนาจย่อมไม่ผูกพันตัวการ เว้นแต่ตัวการจะให้สัตยาบัน ดังนั้น กรณีที่ปรับบทกฎหมายให้นิติกรรมมีผลไม่ผลผูกพันทายาท หากทายาทให้สัตยาบันแก่การกระทำนิติกรรมของผู้จัดการมรดกแล้วนิติกรรมนั้นย่อมผูกพันทายาท

ข. กรณีนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ

กรณีปรับบทกฎหมายให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะ ย่อมถือเสมือนว่าไม่ได้มีการทำนิติกรรมนั้นเลย นิติกรรมนั้นย่อมเสียเปล่ามาตั้งแต่ต้น ส่งผลให้นิติกรรมที่ตกเป็นโมฆะจึงไม่สามารถให้สัตยาบันได้ ตามมาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เมื่อพิจารณาระบบกฎหมายเยอรมันพบว่า การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองย่อมเป็นการกระทำโดยปราศจากอำนาจ ผลระหว่างผู้จัดการมรดกและทายาท นิติกรรม

ที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปย่อมไม่มีผลผูกพันกองมรดก ทายาทย่อมเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดก มีอำนาจจำหน่ายทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม ตามมาตรา 903 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

อย่างไรก็ตาม มาตรา 2211 (2) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน กำหนดให้นำบทบัญญัติการรับโอนทรัพย์สินมรดกจากบุคคลผู้ไม่มีอำนาจ ตามมาตรา 185 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาใช้บังคับโดยอนุโลม กล่าวคือ หากทายาทผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกที่แท้จริงได้ให้ความยินยอมแก่นิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกโดยปราศจากอำนาจของผู้จัดการมรดกแล้ว ผู้จัดการมรดกย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกนั้นได้

สำหรับระบบกฎหมายอังกฤษ ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เมื่อนิติกรรมตกเป็นโมฆะ นิติกรรมนั้นย่อมเสียเปล่า จึงไม่มีกรณีของการให้สัตยาบันแก่นิติกรรม

4.1.4 มุมมองทางด้านการเพิกถอนนิติกรรม

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ศึกษาแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 กรณี คือ นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาทและนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ ดังนี้

ก. กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย การปรับบทกฎหมายให้นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท กล่าวคือ ไม่มีนิติกรรมใดมาผูกพันให้ทายาทต้องรับผิดชอบ ทายาทจึงไม่จำเป็นต้องขอเพิกถอนนิติกรรมนั้นอีก แต่ในทางปฏิบัติเมื่อมีการฟ้องคดีเพื่อขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรม คงหมายถึงการยกขึ้นกล่าวอ้างว่านิติกรรมในส่วนของทายาทไม่มีผลผูกพันทายาท เพื่อให้ทายาทเรียกทรัพย์สินมรดกคืนหรือปฏิเสธการชำระหนี้ตามนิติกรรม มิใช่เป็นการเพิกถอนนิติกรรมแต่อย่างใด

ข. กรณีนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ

ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิยกความเสียเปล่าแห่งโมฆะกรรมขึ้นกล่าวอ้างเพื่อเพิกถอนนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกได้ ตามมาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ในระบบกฎหมายเยอรมัน แม้จะไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเพิกถอนนิติกรรมกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกไว้โดยเฉพาะ แต่เนื่องจากกรณีนี้ผู้จัดการ

มรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ส่งผลให้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปมีผลไม่ผูกพันกองมรดก ความไม่มีผลผูกพันกองมรดกจึงไม่มีนิติกรรมใดมาผูกพันทายาท ทายาทจึงไม่จำเป็นต้องเพิกถอนนิติกรรม

อย่างไรก็ตาม ทายาทยังคงเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิมย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ได้ ตามมาตรา 985 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งการติดตามเอาคืนนี้รวมถึงการฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกเพื่อเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนด้วย

สำหรับระบบกฎหมายอังกฤษ เมื่อพิจารณากฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ไม่มีการบัญญัติเกี่ยวกับการเพิกถอนนิติกรรมไว้โดยเฉพาะ เหตุที่ว่าเป็นเมื่อศาลพิพากษาว่านิติกรรมตกเป็นโมฆะ ซึ่งตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) นิติกรรมนั้นย่อมเสียเปล่าจึงไม่มีนิติกรรมที่จะเพิกถอนได้โดยสภาพ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่จำเป็นต้องพิจารณาในเรื่องของการเพิกถอนนิติกรรมแต่อย่างใด

4.1.5 มุมมองทางด้านการคืนทรัพย์สิน

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ศึกษาแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 กรณี คือ นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาทและนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ ดังนี้

ก. กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท
นิติกรรมระหว่างผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกเป็นของตนเองโดยปราศจากอำนาจ ผู้จัดการมรดกย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใด

สำหรับผลระหว่างผู้จัดการมรดกและทายาท เมื่อนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปไม่มีผลผูกพันทายาท ส่งผลให้ทายาทยังคงเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม ทายาทย่อมมีสิทธิเรียกให้ผู้จัดการมรดกส่งมอบทรัพย์สินมรดกทั้งหมดคืนให้แก่ทายาท โดยการฟ้องเพิกถอนการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกได้ ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เมื่อผู้จัดการมรดกไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกย่อมไม่มีอำนาจโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลอื่น หากต่อมาผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกับผู้จัดการมรดก ตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน

บุคคลภายนอกย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก สำหรับกรณีบุคคลภายนอกจะได้รับความคุ้มครองหรือไม่ ผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไปให้บทที่ 4 หัวข้อ 4.1.6

ผลระหว่างทายาทและบุคคลภายนอก เมื่อบุคคลภายนอกไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดก หากทรัพย์สินมรดกตกอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ทายาทย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลภายนอกผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ได้ โดยการฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกได้ ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์



ภาพที่ 4.4 การคืนทรัพย์สิน กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท

ข. กรณีนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ

เมื่อนิติกรรมตกเป็นโมฆะย่อมเสียเปล่ามาตั้งแต่ต้น ไม่ก่อให้เกิดผลใดๆ ในทางกฎหมายก็ตาม แต่มาตรา 172 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้การคืนทรัพย์สินสันตามหลักโมฆะกรรม ให้นำบทบัญญัติเรื่องลาภมิควรได้มาใช้บังคับ กล่าวคือ การคืนทรัพย์สินสันตามหลักโมฆะกรรมระหว่างนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเอง ให้นำบทบัญญัติเรื่องลาภมิควรได้มาใช้บังคับใช้ โดยพิจารณาถึงความสุจริตของผู้รับทรัพย์สินมรดก เมื่อผู้จัดการมรดกรับโอนทรัพย์สินมรดกเป็นของตนเองโดยไม่มีสิทธิ ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่าผู้จัดการมรดกรับทรัพย์สินมรดกไว้โดยทุจริต หากทรัพย์สินที่ผู้จัดการมรดกรับไว้เป็นอย่างอื่นนอกจากตัวเงิน ผู้จัดการมรดกจะต้องคืนทรัพย์สินนั้นทั้งหมดกลับคืนสู่กองมรดกของทายาท ตามมาตรา 413 แห่งประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์ จะเห็นได้ว่าการคืนทรัพย์สินของผู้จัดการมรดกตามหลักกฎหมายได้ มีแต่เฉพาะกรณีผู้จัดการมรดกคืนทรัพย์สินมรดกทั้งหมดให้แก่ทายาทเท่านั้น เนื่องจากผู้จัดการมรดกทุจริต ฉะนั้น เมื่อนิติกรรมตกเป็นโมฆะ ทายาทจึงได้รับความเป็นธรรมจากการได้รับทรัพย์สินมรดกคืนทั้งหมด ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีที่นิติกรรมไม่มีผลผูกพันทายาท ทายาทย่อมมีสิทธิเรียกให้ผู้จัดการมรดกคืนทรัพย์สินมรดกทั้งหมดให้แก่ทายาทได้เช่นเดียวกัน

ผลระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอก เมื่อนิติกรรมตกเป็นโมฆะ ผู้จัดการมรดกย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก ส่งผลให้เมื่อผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกัน

ผลระหว่างทายาทและบุคคลภายนอก เมื่อบุคคลภายนอกรับโอนทรัพย์สินมรดกมาโดยไม่มีสิทธิแล้วและทรัพย์สินมรดกอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ทายาทผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกที่แท้จริงย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลภายนอกได้ โดยทายาทมีสิทธิฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกได้ ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งทายาทไม่อาจนำฐานลามิควรได้มาใช้เรียกทรัพย์สินมรดกคืนจากบุคคลภายนอกได้เนื่องจากเป็นหนี้ระหว่างคู่กรณีเท่านั้น



ภาพที่ 4.5 การคืนทรัพย์สิน กรณีนิติกรรมตกเป็นโมฆะ

การคืนทรัพย์สินตามระบบกฎหมายเยอรมัน เมื่อผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองอันเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก กฎหมายให้นำเรื่องลาภมิควรได้ (unjust enrichment) มาใช้บังคับ โดยผู้จัดการมรดกจะต้องคืนทรัพย์สินตามสภาพที่เป็นอยู่ในเวลาที่เรียกทรัพย์สินหรือในสภาพนับแต่เวลาที่รู้ถึงความบกพร่องของนิติกรรม ตามมาตรา 819 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และหากไม่สามารถคืนทรัพย์สินได้ก็ให้ผู้จัดการมรดกชดเชยค่าเสียหายแทน ตามมาตรา 818 (2) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

สำหรับระบบกฎหมายอังกฤษ ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เมื่อนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกตกเป็นโมฆะแล้ว ทายาทย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้จัดการมรดกคืนทรัพย์สินหรือชดเชยเงินเป็นจำนวนเท่าที่ผู้จัดการมรดกได้จำหน่ายทรัพย์สินมรดกนั้นไป เช่นคดี Boardman v. Phipps

4.1.6 มุมมองทางด้านการคุ้มครองบุคคลภายนอก

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ศึกษาแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 กรณี คือ นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาทและนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ ดังนี้

ก. กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท

เมื่อผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองเป็นการกระทำในฐานะส่วนตัวมิใช่ในฐานะผู้จัดการมรดก ทั้งตัวบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องก็มีแต่เฉพาะผู้จัดการมรดกเท่านั้น จึงไม่ถือว่าผู้จัดการมรดกเป็นบุคคลภายนอก หากต่อมาผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอกย่อมเป็นการกระทำในฐานะส่วนตัวของผู้จัดการมรดกนั่นเอง กรณีนี้ไม่มีบทกฎหมายใดบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอก เนื่องจากในขณะที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปยังบุคคลภายนอก ผู้จัดการมรดกไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกจึงไม่มีอำนาจจำหน่ายโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลอื่นได้ ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ส่งผลให้แม้บุคคลภายนอกจะสุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก อีกทั้ง กรณีนี้ไม่ใช่กรณีที่สามารถปรับบทกฎหมายมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ เนื่องจากการนำมาตราดังกล่าวมาปรับใช้ ผู้จัดการมรดกจะต้องมีอำนาจโอนทรัพย์สินมรดกเสียก่อน เมื่อผู้จัดการมรดกไม่มีอำนาจหรือไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกแล้ว จึงไม่อาจนำมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้คุ้มครองบุคคลภายนอกได้ กล่าวคือ

บุคคลภายนอกแม้จะสุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตก็ไม่ได้ได้รับความคุ้มครอง เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 230/2501

ข. กรณีนิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ

เมื่อนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองตกเป็นโมฆะแล้ว นิติกรรมนั้นย่อมเสียเปล่าเสมือนว่ามีได้มีการทำนิติกรรมนั้นเลย ผู้จัดการมรดกจึงไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกและไม่มีสิทธินำทรัพย์สินมรดกไปจำหน่ายให้แก่บุคคลอื่น ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งเมื่อพิจารณากรณีบุคคลภายนอกได้มาซึ่งทรัพย์สินจากนิติกรรมที่มีผลตกเป็นโมฆะ ก็ไม่มีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกอย่างเช่นกรณีการได้มาซึ่งทรัพย์สินจากนิติกรรมที่มีผลตกเป็นโมฆะที่บัญญัติให้บุคคลภายนอกผู้ได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยมีค่าตอบแทนและโดยสุจริต บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง ตามมาตรา 1329 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ด้วยเหตุนี้ บุคคลภายนอกจึงไม่ได้ได้รับความคุ้มครองจากการได้ทรัพย์สินที่นิติกรรมตกเป็นโมฆะ

สำหรับระบบกฎหมายเยอรมันมีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกจากกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4 หัวข้อ 4.2.6

ในส่วนของระบบกฎหมายอังกฤษ เมื่อพิจารณากฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ไม่ได้มีการบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกจากการรับโอนทรัพย์สินมรดกกรณีผู้จัดการมรดกมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับการปฏิบัติหน้าที่แต่อย่างใด แต่ได้บัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกจากการรับโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น ซึ่งผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4 หัวข้อ 4.2.6

อย่างไรก็ตาม ระบบกฎหมายอังกฤษมีการกำหนดให้ผู้จัดการมรดกจะต้องหาผู้ค้ำประกันสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล กฎหมายกำหนดให้ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลต้องหาผู้ค้ำประกันเพื่อรับผิดชอบในความผิดพลาดในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกอันเป็นการป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่กองมรดก ทั้งยังมีกรณีที่หากพินัยกรรมระบุห้ามมิให้ผู้จัดการมรดกกระทำการใด เมื่อมีการพิสูจน์พินัยกรรมในชั้นศาล ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมสามารถแถลงคำเตือน (caveat) เกี่ยวกับข้อห้ามดังกล่าว เพื่อขอให้ศาลระงับข้อความคำเตือนนั้นลงไปในหนังสือ

รับรองพินัยกรรม ที่ศาลออกให้หลังจากพิสูจน์พินัยกรรมเรียบร้อยแล้วอันเป็นการป้องกันมิให้ผู้จัดการมรดกปฏิบัติฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าว

4.1.7 มุมมองทางด้านการพิจารณากฎหมายเรื่องอื่นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามกฎหมายไทย

จากที่ผู้ศึกษาได้ศึกษามาพบว่าบทบัญญัติมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีความใกล้เคียงกับหลายเรื่อง โดยที่ผู้ศึกษานำมากล่าวเพื่อให้เห็นว่าผู้จัดการมรดกแม้จะมีความใกล้เคียงกับบัญญัติเรื่องอื่นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถนำมาปรับใช้กับเรื่องผู้จัดการมรดกได้ ดังนี้

ก. ผู้แทนนิติบุคคล

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีผู้จัดการมรดกพบว่าลักษณะหน้าที่ของผู้จัดการมรดกเป็นการกระทำในฐานะผู้แทนทายาท ซึ่งเป็นอำนาจและหน้าที่ที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายเช่นเดียวกับผู้แทนนิติบุคคล แต่เมื่อพิจารณามาตรา 74 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กรณีผลประโยชน์ขัดกัน กฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าห้ามมิให้ผู้แทนนิติบุคคลกระทำนิติกรรมที่มีผลประโยชน์ของนิติบุคคลขัดกับผลประโยชน์ได้เสียของผู้แทนนิติบุคคลดังเช่นกรณีมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพียงแต่กำหนดไว้ว่าหากผู้แทนนิติบุคคลกระทำกิจการที่ผลประโยชน์ของนิติบุคคลขัดกับผลประโยชน์ของผู้แทนนิติบุคคลแล้ว ผู้แทนจะไม่มีฐานะเป็นผู้แทนของนิติบุคคลในกิจการนั้น ส่งผลให้กิจการนั้นไม่ใช่การกระทำของนิติบุคคลและถือเสมือนว่ากิจการนั้นนิติบุคคลไม่ได้กระทำการแต่อย่างใดแต่ถือเสมือนว่าผู้แทนเป็นผู้กระทำกิจการนั้นด้วยตัวเอง นิติกรรมจึงมิได้ตกเป็นโมฆะแต่มีผลผูกพันผู้แทนเป็นการส่วนตัว จึงมีอากำนำมาเทียบเคียงกับกรณีมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ เนื่องจากมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติห้ามมิให้ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมที่ตนเป็นปฏิบัติต่อกองมรดกไว้โดยชัดแจ้ง

ข. ตัวการตัวแทน

กรณีที่ตัวแทนเข้าทำนิติกรรมในนามของตัวการทำกับตัวแทนในนามของตัวแทนในฐานะส่วนตัวด้วยกันแล้ว ซึ่งถือเป็นกรณีที่ผลประโยชน์ขัดกันระหว่างผลประโยชน์ของ

ตัวการกับผลประโยชน์ของตัวแทน นิติกรรมนั้นย่อมไม่ผูกพันตัวการ ตามมาตรา 805 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1966/2526

เมื่อพิจารณาการกระทำในฐานะตัวแทนแล้วพบว่า ตัวแทนเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาระหว่างตัวการตัวแทน ไม่ว่าจะโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ตาม จึงเกิดเป็นสัญญาตัวการตัวแทน อำนาจหน้าที่ของตัวแทนจึงเป็นไปตามสัญญาตัวการตัวแทนมิได้เกิดอำนาจหน้าที่โดยผลของกฎหมายเช่นเดียวกับผู้จัดการมรดกและทายาท ผู้จัดการมรดกจึงมิได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นตัวแทนของทายาทแต่อย่างใด ดังนั้น การนำบทบัญญัติเรื่องตัวการตัวแทนมาบังคับใช้จึงต้องนำมาบังคับใช้โดยอนุโลมและเพียงเฉพาะที่กฎหมายให้อำนาจไว้ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาลักษณะของการเป็นผู้จัดการมรดกที่เป็นเพียงผู้แทนของทายาทมิใช่ตัวแทนของทายาท ทั้งมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ไม่ได้บัญญัติให้นำมาตรา 805 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม จึงไม่อาจถือได้ว่าเมื่อผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก นิติกรรมนั้นมีผลไม่ผูกพันทายาทเช่นเดียวกับมาตรา 805 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้

ค. สามีภริยา

สามีภริยาเมื่อจดทะเบียนสมรสกันแล้วทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างสมรสย่อมเป็นสินสมรสซึ่งสามีและภริยาเป็นเจ้าของร่วมกันและมีอำนาจจัดการสินสมรสร่วมกัน จากลักษณะที่สินสมรสมีสภาพคล้ายทรัพย์สินที่มีสามีภริยาเป็นเจ้าของร่วม การจัดการสินสมรสจึงต้องเริ่มต้นจากการที่ให้เจ้าของร่วม คือ สามีและภริยามีสิทธิเท่าเทียมกันคล้ายกับหลักในเรื่องกรรมสิทธิ์รวม กล่าวคือ คู่สมรสมีส่วนในทรัพย์สินเท่ากัน ทั้งมีสิทธิจัดการร่วมกัน² ด้วยเหตุนี้ การจัดการสินสมรสโดยหลักสามีหรือภริยามีอำนาจจัดการสินสมรสได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่การจัดการสินสมรสตามมาตรา 1476 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นกิจการที่มีความสำคัญจึงต้องได้รับความยินยอมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง

² โฟโรจน์ กัมพูสิริ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563), หน้า 213.

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะฝ่าฝืนมาตรา 1476 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นิติกรรมนั้นก็ยังคงสมบูรณ์เพียงแต่คู่สมรสอีกฝ่ายที่ต้องให้ความยินยอมสามารถฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมนั้นได้ เว้นแต่บุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทน ตามมาตรา 1480 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การที่กฎหมายกำหนดให้การจัดการสินสมรสบางประการต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งก็เนื่องมาจากกฎหมายต้องเข้ามาควบคุมมิให้อีกฝ่ายต้องตกอยู่ภายใต้ของความเสียหายหรืออิทธิพลทางความรู้สึกอาจก่อให้เกิดความเสียหายทางทรัพย์สินได้

เมื่อเทียบเคียงกับกรณีผู้จัดการมรดกแล้วพบว่าผู้จัดการมรดกอยู่ในฐานะผู้แทนทายาท ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ว่าเมื่อกองมรดกรายได้มีการตั้งผู้จัดการมรดกแล้วผู้จัดการมรดกย่อมเข้ามาทำหน้าที่จัดการมรดกแทนทายาทโดยที่ทายาทหมดสิทธิที่จะเข้ามาจัดการมรดกเว้นแต่กรณีที่กฎหมายให้อำนาจไว้ การปฏิบัติหน้าที่และฐานะของผู้จัดการมรดกย่อมแตกต่างกับฐานะของสามีภริยาที่ต้องจัดการสินสมรสร่วมกัน ผู้จัดการมรดกเป็นเพียงบุคคลฐานะหนึ่งซึ่งเข้ามาดูแลรักษาผลประโยชน์แห่งกองมรดกและจัดการมรดกตามอำนาจที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น เพราะฉะนั้นการจัดการมรดก ผู้จัดการมรดกจึงไม่ต้องได้รับความยินยอมจากทายาท เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกดำเนินไปอย่างคล่องตัวและไม่ผูกมัดผู้จัดการมรดกจนเกินไป

ง. ผู้ใช้อำนาจปกครอง

ผู้ใช้อำนาจปกครอง หมายถึง บิดามารดาที่จดทะเบียนสมรสหรือมารดาแต่เพียงผู้เดียวในกรณีที่บิดามารดาไม่ได้จดทะเบียนสมรส เว้นแต่บิดามารดาจดทะเบียนสมรสกันในภายหลังหรือบิดาจดทะเบียนว่าเป็นบุตรหรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร ตามมาตรา 1547 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และให้มีผลย้อนหลังตั้งแต่เด็กเกิด ตามมาตรา 1557 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

โดยในเรื่องนี้กฎหมายกำหนดให้ประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจปกครองขัดกับประโยชน์ของผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลจึงจะกระทำการนั้นได้ มิฉะนั้นนิติกรรมตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 1575 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และแม้ผู้เยาว์จะทำหนังสือยินยอมก็กระทำได้ นิติกรรมย่อมตกเป็นโมฆะเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่ากฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้เยาว์เป็นสำคัญ ที่เป็นดังนี้เพราะกฎหมายกลัวว่าหากปล่อยให้ผู้ใช้อำนาจปกครองทำไปโดยพลการ อาจเกิดผลเสียหายต่อกองทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์ได้³ และเมื่อพิจารณามาตรา 1722 แห่ง

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 430.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แล้วพบว่าแม้จะบัญญัติห้ามมิให้กระทำนิติกรรมในลักษณะเช่นเดียวกัน แต่มาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้บัญญัติผลของการฝ่าฝืนไว้โดยชัดแจ้งเช่นเดียวกับมาตรา 1575 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะถือว่าการฝ่าฝืนมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตกเป็นโมฆะเช่นเดียวกับมาตรา 1575 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาเห็นว่ามิอาจถือเช่นนั้นได้เนื่องจากฐานะการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกและฐานะผู้ใช้อำนาจปกครองมีฐานะที่แตกต่างกัน โดยผู้จัดการมรดกมีฐานะเพียงผู้แทนทายาทที่ดูแลจัดการทรัพย์สินของผู้ตายเท่านั้น แต่ผู้ใช้อำนาจปกครองนอกจากจะอยู่ในฐานะที่ดูแลทรัพย์สินของผู้เยาว์แล้ว ยังอยู่ในฐานะที่ดูแลปกครองผู้เยาว์ในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การศึกษา การเลี้ยงดู การใช้อำนาจปกครอง เป็นต้น และการเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายทันทีนับแต่ที่ผู้เยาว์เกิด โดยไม่ต้องมีการแสดงเจตนาแต่งตั้ง ทั้งเมื่อพิจารณาลักษณะหน้าที่ดูแลทรัพย์สินของผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองมีอำนาจดูแลทรัพย์สินของผู้เยาว์ตั้งแต่ผู้เยาว์เกิดเรื่อยมาจนถึงวันที่ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ แต่การเป็นผู้จัดการมรดกมีผลเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย อำนาจหน้าที่ดูแลทรัพย์สินมรดกจึงเกิดขึ้นนับแต่วันที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย เรื่อยมาจนกว่าผู้จัดการมรดกจะจัดการมรดกเสร็จสิ้น อำนาจหน้าที่จึงจะสิ้นสุดลง ฉะนั้น คงไม่อาจเทียบเคียงได้ว่า การที่มาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติคล้ายคลึงกับมาตรา 1575 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นิติกรรมก็คงมีผลตกเป็นโมฆะเช่นเดียวกันเพียงเพราะการบัญญัติกฎหมายที่คล้ายกันได้

กรณีของมาตรา 1574 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเรื่องผู้ใช้อำนาจปกครองจะกระทำนิติกรรมที่มีความสำคัญตามที่กฎหมายกำหนดมิได้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากศาล เนื่องจากกฎหมายประสงค์มุ่งคุ้มครองทรัพย์สินของผู้เยาว์เป็นสำคัญ หากผู้ใช้อำนาจปกครองจะกระทำนิติกรรมตามที่กฎหมายกำหนดก็ต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลเข้ามาพิจารณาถึงความเหมาะสมในการทำนิติกรรมที่กระทบต่อทรัพย์สินของผู้เยาว์ ทำให้ผู้ใช้อำนาจปกครองไม่สามารถกระทำนิติกรรมได้ทุกประเภท ซึ่งเมื่อพิจารณาการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดก ที่โดยหลักแล้วผู้จัดการมรดกมีอำนาจกระทำนิติกรรมในการจำหน่ายทรัพย์สินมรดกหรือจัดการทรัพย์สินมรดกอย่างไรก็ได้ กฎหมายไม่ได้กำหนดประเภทของการทำนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกจะต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งอนุญาตให้ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมเช่นเดียวกับกรณีของผู้ใช้อำนาจปกครองตามมาตรา 1574 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เว้นแต่นิติกรรมนั้นผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสีย เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกเท่านั้นที่ผู้จัดการมรดกจะต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งอนุญาตให้

ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรม ตามมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น กรณีของมาตรา 1574 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงไม่ใช่มาตราที่มีความคล้ายคลึงกับมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แต่อย่างใด

ด้วยเหตุนี้ เมื่อวิเคราะห์ผลทางกฎหมายจากหลายมุมมองพบว่ากรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก เป็นกรณีที่ผู้จัดการมรดกเข้าทำนิติกรรมในฐานะส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ทั้งมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ห้ามมิให้ผู้จัดการมรดกทำนิติกรรมที่ตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก เมื่อผู้จัดการมรดกฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงเป็นการกระทำนิติกรรมฝ่าฝืนวัตถุประสงค์ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย ทั้งเมื่อพิจารณาลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายเพื่อจัดการมรดกในทางที่เป็นผลประโยชน์แก่กองมรดก ซึ่งหากผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ย่อมทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างทายาทและส่งผลกระทบต่อการอยู่ร่วมกันของสังคมส่วนรวม นิติกรรมจึงตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายอังกฤษแม้จะอยู่คนละระบบกฎหมายก็ตาม และเมื่อพิจารณาผลทางกฎหมายของนิติกรรมที่ตกเป็นโมฆะย่อมเสียเปล่าเสมือนว่ามิได้มีการกระทำนิติกรรมเกิดขึ้นเลย รวมถึงมุมมองทางด้านต่างๆ ตามที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาแล้วพบว่าเป็นผลดีต่อกองมรดกมากกว่านิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท ทั้งการกระทำของผู้จัดการมรดกเป็นการฝ่าฝืนการปฏิบัติหน้าที่อย่างร้ายแรง ไม่ควรให้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปมีผลเพียงไม่ผูกพันทายาท

จากที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์มาแล้วทั้งหมดเกี่ยวกับผลทางกฎหมายสำหรับผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีผู้จัดการมรดกเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกพบว่า การที่บทบัญญัติกฎหมายมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้โดยชัดแจ้ง ทำให้การพิพากษาของศาลฎีกาให้เหตุผลที่แตกต่างกัน ซึ่งแม้ผลสุดท้ายจากการที่ศาลฎีกาพิพากษาจะมีความคล้ายคลึงกัน คือ ผู้จัดการมรดกไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก แต่เหตุที่นำไปสู่ผลมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การใช้หลักกฎหมายที่แตกต่างกันระหว่างผลของนิติกรรมที่ไม่ผูกพันทายาทและผลของนิติกรรมที่ตกเป็นโมฆะ เช่น หลักการเพิกถอนนิติกรรม หลักการคืนทรัพย์สิน หลักการให้สัตยาบัน เป็นต้น ความไม่ชัดเจนในบทบัญญัติมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาจส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ ซึ่งผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 4 หัวข้อ 4.3

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้จัดทำตารางสรุปปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกอินเทอร์เน็ต
โดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

**ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่
กรณีผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิบัติต่อกองมรดก**

ข้อ	กฎหมายไทย	ระบบกฎหมายเยอรมัน	กฎหมายอังกฤษ
1. มุมมองทางด้าน ความเป็นมาของ มาตรา 1722 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์	ไม่ได้มีการบัญญัติเรื่องผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมเป็นปฏิบัติต่อกองมรดกในร่างป.พ. บรรพ 6 มรดก บันทึกหลักการและเหตุผลของกฎหมาย รายงานการประชุม ก็ไม่พบหลักฐานหรือข้อมูลที่สามารถศึกษาได้ คงปรากฏแต่เพียงมาตรา 133 ร่างป.พ. เฉพาะแต่กรณีกิจการนั้น ผู้จัดการมรดกได้รับลากส่วนตัวจากบุคคลภายนอกเป็นการตอบแทน กิจการนั้นไม่ผูกพันทายาท	ไม่พบข้อมูล	ไม่พบข้อมูล
2. มุมมองทางด้าน ผลของนิติกรรม	1. นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท 2. นิติกรรมมีผลเป็นโมฆะ	นิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท	นิติกรรมมีผลเป็นโมฆะ
3. มุมมองทางด้าน การให้สัตยาบัน	1. กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท ทายาทให้สัตยาบันได้ ตามมาตรา 1720 และ มาตรา 823 ป.พ. 2. กรณีนิติกรรมมีผลเป็นโมฆะ ไม่มีกรณีการให้สัตยาบัน	ทายาทให้ความยินยอมได้ มาตรา 2211 (2) และ มาตรา 185 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน	ไม่มีกรณีการให้สัตยาบัน
4. มุมมองทางด้าน การเพิกถอน นิติกรรม	1. กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันทายาท ไม่จำเป็นต้องเพิกถอนนิติกรรมแต่เพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกได้ 2. กรณีนิติกรรมมีผลเป็นโมฆะ ผู้มีส่วนได้เสียยกความเสียเปล่าแห่งโมฆะกรรมขึ้นกล่าวอ้างได้ มาตรา 172 วรรคหนึ่ง ป.พ.	ทายาทไม่จำเป็นต้องเพิกถอนนิติกรรม เนื่องจากนิติกรรมไม่มีผลผูกพันทายาท	นิติกรรมเสียเปล่าจึงไม่มีนิติกรรมที่จะเพิกถอนได้ โดยสภาพ

**ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่
กรณีผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก**

ข้อ	กฎหมายไทย	ระบบกฎหมายเยอรมัน	กฎหมายอังกฤษ
5. มุมมองทางด้าน การคืนทรัพย์สิน	<p>1. กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพัน ทายาท ทายาทย่อมมีสิทธิเรียกให้ผู้จัดการมรดกส่งมอบทรัพย์สินมรดกคืนให้แก่ทายาทได้ โดยการฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกได้ มาตรา 1336 ป.พ.พ.</p> <p>2. กรณีนิติกรรมมีผลเป็นโมฆะ นำเรื่องลาภมิควรได้มาใช้บังคับตาม มาตรา 172 วรรคสอง ป.พ.พ. โดยผู้จัดการมรดกจะต้องคืนทรัพย์สินมรดกทั้งหมดให้แก่ทายาท เนื่องจากผู้จัดการมรดกทุจริตตาม มาตรา 413 ป.พ.พ.</p>	<p>นำเรื่องลาภมิควรได้ (unjust enrichment) มาใช้บังคับ</p>	<p>ทายาทมีสิทธิเรียกให้ผู้จัดการมรดกคืนทรัพย์สินมรดกหรือชดใช้เงินเป็นจำนวนเท่าที่ผู้จัดการมรดกได้จำหน่ายทรัพย์สินมรดกนั้นไป</p>
6. มุมมองทางด้าน การคุ้มครอง บุคคลภายนอก	<p>กรณีนิติกรรมมีผลไม่ผูกพัน ทายาทและกรณีนิติกรรมมีผลเป็นโมฆะ ไม่มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอก</p>	<p>ไม่มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกกรณีผู้จัดการมรดกกระทำความผิดกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก โดยตรง แต่มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกหนังสือรับรองการรับมรดก</p>	<p>ไม่มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกกรณีผู้จัดการมรดกกระทำความผิดกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก โดยตรง แต่มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดก</p>

4.2 ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น

การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกจะถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบด้วยหน้าที่หรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกภายในขอบอำนาจหน้าที่หรือไม่ ดังนั้น ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น หมายถึง กรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดก เช่น ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยกระทำทั้งสองฐานะ กล่าวคือ ทั้งในฐานะผู้จัดการมรดกและในฐานะส่วนตัว เนื่องจากผู้จัดการมรดกเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกับทายาทคนอื่น เมื่อผู้จัดการมรดกรับโอนทรัพย์สินมรดกดังกล่าวแล้วแต่กลับไม่นำทรัพย์สินมรดกนั้นไปแบ่งปันให้แก่ทายาทคนอื่น แต่โอนทรัพย์สินมรดกต่อไปให้แก่บุคคลภายนอก อันเป็นการกระทำนอกขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกหรือผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกโดยตรง โดยที่การโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปให้บุคคลภายนอก เช่น กรณีการให้โดยเสน่หา ซื่อขาย เป็นต้น ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงวิเคราะห์ผลทางกฎหมายสำหรับกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น ในทุกมุมมองที่เป็นไปได้ดังนี้

4.2.1 มุมมองทางด้านความเป็นมาของผลทางกฎหมาย

กรณีนี้คล้ายกับบทที่ 4 หัวข้อ 4.1.1 เนื่องจากการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดก พบว่ามีการเขียนเรื่องผลของนิติกรรมเกี่ยวกับการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีผู้จัดการมรดกได้รับลาภส่วนตัวจากบุคคลภายนอกเป็นการตอบแทน ในมาตรา 133 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะเห็นได้ว่าร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กล่าวแต่เพียงกรณีที่ผู้จัดการมรดกได้รับลาภส่วนตัวจากบุคคลภายนอกเป็นการตอบแทนเท่านั้น โดยไม่ได้กล่าวถึงกรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ โดยที่บุคคลภายนอกอาจไม่ได้ให้ค่าตอบแทนแก่ผู้จัดการมรดก หรือบุคคลภายนอกกระทำการสุจริตมิได้ว่าผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่แล้ว ผลของนิติกรรมจะมีลักษณะเช่นไร ซึ่งต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 6 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477 มีผลบังคับใช้ ก็พบว่าการบัญญัติกฎหมายคล้ายคลึงกับมาตรา 133 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยปรากฏให้เห็นในมาตรา 1724 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยที่ไม่ได้มีการกล่าวถึงกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่กรณีอื่นแต่อย่างใด

4.2.2 มุมมองทางด้านผลของนิติกรรม

เมื่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย ไม่ได้บัญญัติผลของนิติกรรมกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น ไว้โดยตรง แต่เมื่อพิจารณากรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกโดยได้รับค่าตอบแทนหรือได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากบุคคลภายนอก นิติกรรมนั้นไม่ผูกพันทายาท มาตรา 1724 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยที่กฎหมายไม่ได้กล่าวถึงผลของนิติกรรมกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก เช่น กรณีที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่โดยที่บุคคลภายนอกอาจไม่ได้ให้ค่าตอบแทนแก่ผู้จัดการมรดก หรือบุคคลภายนอกกระทำการโดยสุจริตมิได้รู้ว่าผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ เป็นต้น

โดยเมื่อพิจารณากรณีที่ผู้จัดการมรดกได้รับค่าตอบแทนจากบุคคลภายนอก แม้นิติกรรมนั้นจะอยู่ภายในขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกก็ตาม นิติกรรมนั้นก็ไม่ผูกพันทายาท ตามมาตรา 1724 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เช่นเดียวกัน เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9295/2547

จะเห็นได้ว่าแม้ขนาดนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากบุคคลภายนอก นิติกรรมนั้นยังไม่ผูกพันทายาท นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกให้ทรัพย์สินมรดกโดยเสนาหาแก่บุคคลภายนอกก็ย่อมไม่ผูกพันทายาทเช่นเดียวกัน รวมถึงเมื่อพิจารณามาตรา 1724 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำภายในขอบอำนาจย่อมผูกพันทายาท ดังนั้น หากนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปนอกขอบอำนาจก็ย่อมไม่ผูกพันทายาท และจากการที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาก็พบว่าศาลฎีกาตีความให้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปนอกขอบอำนาจหน้าที่มีผลไม่ผูกพันทายาทแต่ผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1160/2561 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2715/2562

สำหรับระบบกฎหมายเยอรมัน กล่าวถึงกรณีที่ผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่ภายในขอบอำนาจหน้าที่ นิติกรรมนั้นย่อมผูกพันกองมรดกส่งผลให้ทายาทต้องรับผิดชอบในหนี้กองมรดก ตามมาตรา 1967 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ดังนั้น เมื่อกรณีที่ผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ นิติกรรมนั้นย่อมไม่ผูกพันกองมรดก ทายาทจึงไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้กองมรดก ตามมาตรา 1967 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน แต่นิติกรรมนั้นผูกพันผู้จัดการมรดกให้ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเป็นการส่วนตัว ซึ่งคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายไทย

ส่วนระบบกฎหมายอังกฤษ เมื่อพิจารณาลักษณะของการเป็นผู้จัดการมรดกตามระบบกฎหมายอังกฤษจะมีความแตกต่างกับลักษณะของผู้จัดการมรดกตามกฎหมายไทยและระบบกฎหมายเยอรมันเนื่องจากระบบวิธีการตกทอดทรัพย์ โดยระบบกฎหมายอังกฤษจะใช้ระบบที่ทรัพย์มรดกตกทอดโดยผ่านผู้แทน (representative succession) ส่งผลให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดกตกเป็นของผู้จัดการมรดกเสียก่อนที่ผู้จัดการมรดกจะจัดการมรดกต่อไป ด้วยเหตุนี้ นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำต่อบุคคลภายนอกย่อมสมบูรณ์และมีผลผูกพันระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอก และเมื่อพิจารณาคำพิพากษาของศาลก็พบว่าหากผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ ศาลวินิจฉัยให้ผู้จัดการมรดกต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเป็นการส่วนตัวโดยที่ไม่สามารถบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินกองมรดกของทายาทและเมื่อผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ ทายาทย่อมมีสิทธิเพิกถอนผู้จัดการมรดกจากการปฏิบัติหน้าที่ได้ ตามมาตรา 50 แห่งกฎหมาย Administration of Justice Act 1985

4.2.3 มุมมองทางด้านการให้สัตยาบัน

ตามที่คุณศึกษาได้พิจารณาต้นร่างของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก พบว่ามีการบัญญัติเรื่องของการให้สัตยาบันแก่การจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกไว้ในมาตรา 134⁴ ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยกำหนดว่าทายาททุกคนต้องให้สัตยาบันร่วมกันและผู้จัดการมรดกจะต้องจัดทำบัญชีทรัพย์สิน แต่ผู้จัดการมรดกจะต้องส่งมอบเอกสารเกี่ยวกับการโอนทรัพย์มรดกนั้นให้แก่ทายาทเสียก่อนภายใน 10 วันก่อนทายาทให้สัตยาบัน แต่ภายหลังจากนั้นได้มีการแก้ไขต้นร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่อยมาและตัดข้อความเช่นนี้ออกไป ต่อมาเมื่อมีการบังคับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ก็ไม่พบการบัญญัติเรื่องการให้สัตยาบันแก่การจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกไว้โดยเฉพาะเพียงแต่บัญญัติให้นำมาตรา 823 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องตัวการตัวแทนมาบังคับใช้ ตามมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมาตรา 823 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเรื่องของการให้สัตยาบันแก่การกระทำนอกขอบอำนาจหน้าที่ของตัวแทน ดังนั้น หากผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่นอกขอบอำนาจหน้าที่ นิติกรรมนั้นย่อมไม่ผูกพันทายาทเว้นแต่ทายาทให้สัตยาบัน ตามมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁴ มาตรา 134 บัญญัติว่า “การที่ทายาทให้สัตยาบันการจัดการมรดกนั้น ท่านว่าไม่เป็นอันสมบูรณ์ เว้นแต่ทายาทจะให้สัตยาบันร่วมกันและผู้จัดการมรดกได้ส่งบัญชีดังกล่าวไว้ในมาตรา 139 พร้อมทั้งเอกสารเกี่ยวกับการโอนภายในเวลาไม่น้อยกว่า 10 วันก่อนให้สัตยาบัน”

เมื่อพิจารณาระบบกฎหมายเยอรมันพบว่า การที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ให้แก่บุคคลภายนอก ผู้จัดการมรดกจึงต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเป็นการส่วนตัว ส่งผลให้ในขณะที่โอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก ผู้จัดการมรดกไม่มีอำนาจที่จะจำหน่ายทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก ตามมาตรา 903 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน เมื่อบุคคลภายนอกได้รับโอนทรัพย์สินมรดกจากนิติกรรมโอนทรัพย์สินมรดกโดยปราศจากอำนาจของผู้จัดการมรดกแล้วย่อมทำให้บุคคลภายนอกไม่ได้สิทธิในทรัพย์สินมรดกนั้น

อย่างไรก็ตาม มาตรา 2211 (2) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน กำหนดให้นำบทบัญญัติการรับโอนทรัพย์สินมรดกจากบุคคลผู้ไม่มีอำนาจ ตามมาตรา 185 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาใช้บังคับโดยอนุโลม กล่าวคือ หากทายาทผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกที่แท้จริงได้ให้ความยินยอมแก่นิติกรรมการโอนทรัพย์สินมรดกโดยปราศจากอำนาจของผู้จัดการมรดกที่กระทำต่อบุคคลภายนอกแล้ว บุคคลภายนอกย่อมได้สิทธิในทรัพย์สินมรดกนั้น

ในส่วนของระบบกฎหมายอังกฤษ ไม่มีการบัญญัติเรื่องของการให้สัตยาบันแก่การปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกไว้ในกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 เนื่องจากผู้จัดการมรดกเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินมรดกและมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกแทนทายาทเพื่อดำเนินการจัดการมรดกให้แก่ทายาทต่อไป ดังนั้น ผู้จัดการมรดกย่อมมีกรรมสิทธิ์และมีอำนาจที่จะจำหน่ายทรัพย์สินมรดกจึงไม่มีกรณีของการให้สัตยาบัน หากผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้องเป็นเหตุให้ทายาทได้รับความเสียหาย ทายาทย่อมมีสิทธิฟ้องให้ผู้จัดการมรดกรับผิดชอบต่อทายาทได้

4.2.4 มุมมองทางด้านการเพิกถอนนิติกรรม

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก มิได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับการเพิกถอนนิติกรรมที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ไว้ ศาลฎีกาจึงนำบทบัญญัติบรรพอื่นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ ซึ่งทำให้เกิดแนวคำพิพากษาศาลฎีกา 3 แนวทางที่แตกต่างกัน ดังนี้

แนวที่หนึ่ง นำมาตรา 237 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นเรื่องผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยฉ้อฉลทายาทมาปรับใช้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1494/2523 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 484/2533 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3683/2535 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6636/2538 ด้วยความเคารพอย่างสูงต่อการวินิจฉัยของศาลฎีกาผู้ศึกษาไม่เห็นด้วยที่จะนำมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้กับกรณีนี้ เนื่องจากผู้จัดการมรดกมิได้อยู่ใน

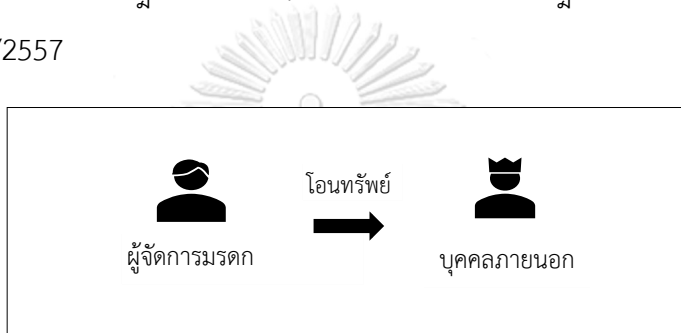
ฐานะลูกหนี้ของทายาทและทายาทมิได้อยู่ในฐานะเจ้าหนี้ของผู้จัดการมรดก แต่เป็นกรณีที่ผู้จัดการมรดกปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนของทายาทซึ่งเป็นหน้าที่โดยผลของกฎหมาย กล่าวคือ การปฏิบัติหน้าที่จัดการมรดกแทนทายาทตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ทั้งเมื่อพิจารณาคำว่า “เป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ” หมายถึง การทำให้กองทรัพย์สินของลูกหนี้ลดน้อยลงเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่พอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ แต่กรณีของผู้จัดการมรดก การทำนิติกรรมของผู้จัดการมรดกเป็นการทำให้ทรัพย์สินของทายาทลดน้อยลงมิใช่ทำให้ทรัพย์สินของผู้จัดการมรดกลดน้อยลงแต่อย่างใด ทั้งเมื่อมีการเพิกถอนนิติกรรมตามมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ทรัพย์สินย่อมโอนกลับคืนสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งก็คือผู้จัดการมรดก จึงไม่ถูกต้องเนื่องจากทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินมรดกซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของทายาทมิใช่กรรมสิทธิ์ของผู้จัดการมรดกแต่อย่างใด เพียงแต่ผู้จัดการมรดกครอบครองทรัพย์สินมรดกแทนทายาทเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การนำมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้จึงน่าจะไม่ถูกต้องและไม่น่าจะนำมาใช้กับกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดก เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2084/2525

แนวที่สอง นำมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทายาทผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมาปรับใช้ ในเรื่องนี้เมื่อนิติกรรมระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกมีผลไม่ผูกพันทายาท แต่ผูกพันผู้จัดการมรดกซึ่งเป็นผู้ทำนิติกรรมเป็นการส่วนตัว กล่าวคือ ไม่มีนิติกรรมใดมาผูกพันให้ทายาทต้องรับผิดชอบซึ่งในทางทฤษฎีทายาทจึงไม่จำเป็นต้องมีการขอเพิกถอนนิติกรรมนั้นอีก

ผลระหว่างผู้จัดการมรดกและทายาท เมื่อผู้จัดการมรดกกระทำนอกขอบอำนาจหน้าที่ หากมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่กองมรดกหรือแก่ทายาท ทายาทย่อมมีสิทธิเรียกให้ผู้จัดการมรดกรับผิดเป็นการส่วนตัวต่อทายาทได้ ตามมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยนำมาตรา 812 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องตัวแทนต้องรับผิดชอบต่อการมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ผลระหว่างบุคคลภายนอกและทายาท เมื่อผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก นิติกรรมนั้นไม่มีผลผูกพันทายาท ทายาทคงมีสิทธิเพียงติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลภายนอกซึ่งไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้เท่านั้น ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยใช้สิทธิเพียงแต่ฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกเท่านั้น ไม่อาจฟ้องเพิกถอนนิติกรรมระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกได้เนื่องจากนิติกรรมสัญญาระหว่างผู้จัดการมรดก

และบุคคลภายนอกมีผลสมบูรณ์เป็นบุคคลสิทธิผูกพันระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกซึ่งเป็นคู่สัญญา เพียงแต่บุคคลภายนอกไม่ได้ไปซึ่งทรัพย์สินเพราะผู้จัดการมรดกกระทำการนอกขอบอำนาจหน้าที่ย่อมไม่มีผลผูกพันทายาท ทายาทจึงไม่มีหนี้ที่จะต้องโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกและทายาทมิใช่คู่สัญญาในการทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอกอีกด้วย แต่ในทางปฏิบัติเมื่อมีการฟ้องคดีเพื่อขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรม คงหมายถึงการยกขึ้นกล่าวอ้างว่านิติกรรมในส่วนของทายาทไม่มีผลผูกพันทายาท เพื่อให้ทายาทเรียกทรัพย์สินหรือปฏิเสธการชำระหนี้ตามนิติกรรม มิใช่เป็นการเพิกถอนนิติกรรมแต่อย่างใด เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1971/2551 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1971/2551 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 20446/2556 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3688/2556 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1400/2557



ภาพที่ 4.6 ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ กรณีอื่น



ภาพที่ 4.7 การเพิกถอนนิติกรรม

กรณีนำมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้

แนวที่สาม นำมาตรา 1299 และ มาตรา 1300 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ กรณีนี้แม้ว่าผลของนิติกรรมในกรณีที่ผู้จัดการมรดกจัดการมรดกนอกขอบอำนาจ

หน้าที่จะมีลักษณะเช่นเดียวกับการปรับใช้มาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำต่อบุคคลภายนอกมีผลไม่ผูกพันทายาทแต่ผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว

ผลระหว่างผู้จัดการมรดกและทายาท ทายาทมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้จัดการมรดกรับผิด เป็นการส่วนตัวสำหรับกรณีผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ได้ ตามมาตรา 1720 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยนำมาตรา 812 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องตัวแทนต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนอกขอบอำนาจ แต่หากทายาทจะฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกแล้ว ทายาทจะต้องฟ้องบุคคลภายนอกเข้ามาในคดีด้วย เนื่องจากย่อมกระทบต่อสิทธิของบุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดก

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องผลระหว่างบุคคลภายนอกและทายาท เนื่องจากทายาทเป็นบุคคลผู้ได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม และเป็นผู้อยู่ในฐานะอันจดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อนอีกด้วย เมื่อนิติกรรมไม่มีผลผูกพันทายาท ทายาทย่อมมีสิทธิฟ้องขอให้เพิกถอนได้ โดยการฟ้องเพิกถอนกรณีนี้เป็นการฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินซึ่งมิใช่การฟ้องเพิกถอนนิติกรรมแต่อย่างใด เนื่องจากนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปนั้นย่อมสมบูรณ์ระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอก ทายาทซึ่งมิใช่คู่กรณีแห่งนิติกรรมจึงไม่อาจฟ้องเพิกถอนนิติกรรมได้ อย่างไรก็ตาม หากบุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตแล้วทายาทย่อมไม่มีสิทธิฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดกระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอก ตามมาตรา 1300 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2084/2525 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 394/2534 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 783/2538 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 198/2552 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13689/2556 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10174/2556 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1160/2561 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2715/2562



ภาพที่ 4.8 การเพิกถอนนิติกรรม

กรณีนำมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้

จะเห็นว่าทั้งแนวที่สองและแนวที่สามมีผลทางกฎหมายเหมือนกันคือทายาทไม่อาจฟ้องเพิกถอนนิติกรรมได้ อย่างไรก็ตาม หากเป็นเรื่องของการคุ้มครองบุคคลภายนอกแล้วทั้งสองมาตรานี้มีความแตกต่างกัน ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 4 หัวข้อ 4.2.6

ระบบกฎหมายเยอรมัน เมื่อนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำต่อบุคคลภายนอกไม่มีผลผูกพันกองมรดก ผลระหว่างนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำต่อบุคคลภายนอกย่อมไม่ผูกพันทายาท ซึ่งหมายถึง ไม่มีนิติกรรมใดมาผูกพันให้ทายาทต้องรับผิดชอบ แต่ในขณะที่ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอกย่อมมีผลผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว ทายาทจึงไม่จำเป็นต้องเพิกถอนนิติกรรมแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม เมื่อนิติกรรมมีผลไม่ผูกพันกองมรดก ทายาทยังคงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม ดังนั้น ทายาทย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลภายนอกได้โดยฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนหรือฟ้องเพื่อเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนได้ ตามมาตรา 985 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

ระบบกฎหมายอังกฤษ เมื่อพิจารณาจากกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ไม่ได้บัญญัติเรื่องของการเพิกถอนนิติกรรมไว้แต่อย่างใด แต่เมื่อพิจารณาจากคำ

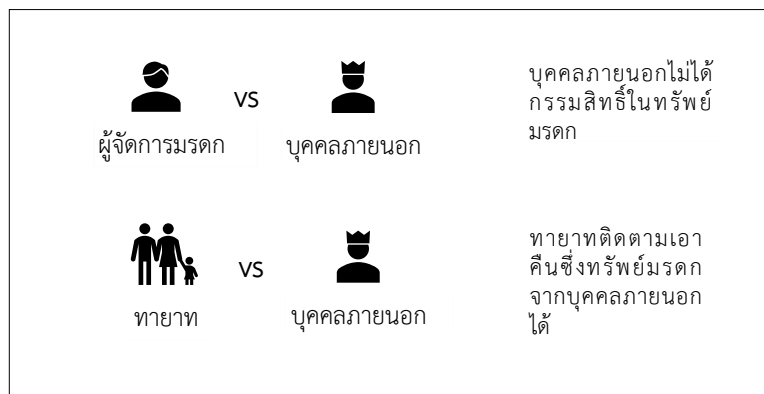
พิพากษาของศาลพบว่า ศาลไม่ได้พิพากษาให้ทายาทมีสิทธิเพิกถอนนิติกรรม เพียงแต่ให้ทายาทใช้สิทธิของผู้จัดการมรดกเป็นเครื่องมือในการเรียกทรัพย์มรดกคืนจากบุคคลภายนอกได้ อีกทั้งกรณีนี้เมื่อผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ ศาลย่อมมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิพากษาสั่งถอดถอนผู้จัดการมรดกจากการปฏิบัติหน้าที่ได้ ตามมาตรา 50 แห่งกฎหมาย Administration of Justice Act 1985

4.2.5 มุมมองทางด้านการคืนทรัพย์

การคืนทรัพย์สำหรับกฎหมายไทย เนื่องจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาแตกต่างกัน 3 แนวทาง ส่งผลให้การคืนทรัพย์ย่อมใช้ฐานทางกฎหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้

แนวที่หนึ่ง กรณีนำมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ไปแล้วว่าไม่อาจนำกรณีมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้กับกรณีผู้จัดการมรดกและทายาทได้ เนื่องจากฐานะลูกหนี้และเจ้าหนี้ตามมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ใช่กรณีของฐานะผู้จัดการมรดกและทายาท ทั้งเมื่อพิจารณาเหตุผลในการคืนทรัพย์สินพบว่าเมื่อฟ้องเพิกถอนการฉ้อฉลแล้วทรัพย์สินย่อมกลับคืนสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งก็คือผู้จัดการมรดกซึ่งไม่ถูกต้อง เนื่องจากทรัพย์สินนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของทายาทมิใช่กรรมสิทธิ์ของผู้จัดการมรดกแต่อย่างใด จึงเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่สนับสนุนการวิเคราะห์ของผู้ศึกษาว่าไม่อาจนำมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาใช้กับเรื่องผู้จัดการมรดกและทายาทได้

แนวที่สอง กรณีนำมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้กับการที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลภายนอก เมื่อนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไปนอกขอบอำนาจหน้าที่ นิติกรรมนั้นย่อมไม่มีผลผูกพันทายาทแล้ว ผลของการโอนทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลภายนอกจึงไม่ผูกพันทายาทเช่นเดียวกัน เมื่อทรัพย์มรดกตกอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ทายาทซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินจากบุคคลภายนอกผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือทรัพย์สินนั้นได้ ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 814/2554

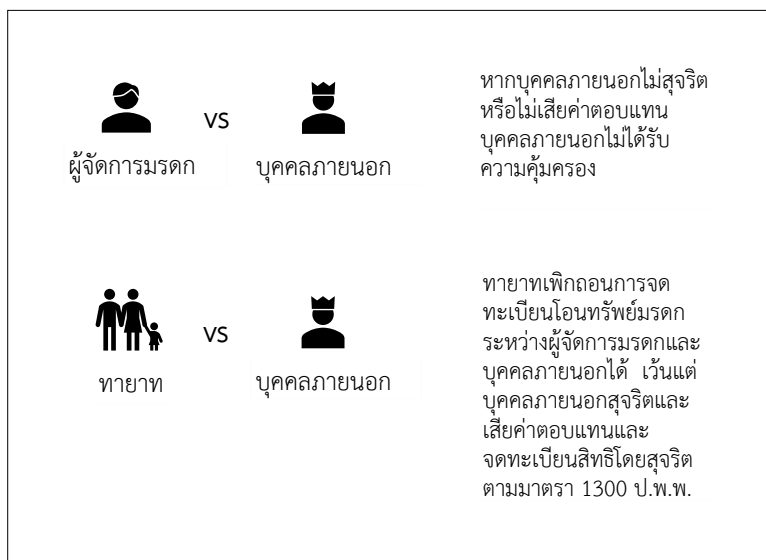


ภาพที่ 4.9 การคืนทรัพย์

กรณีนำมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้

แนวที่สาม กรณีนำมาตรา 1299 และ 1300 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ เมื่อผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลภายนอก ทรัพย์มรดกจึงตกอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก

ผลระหว่างบุคคลภายนอกและทายาท มาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้ทายาทเป็นบุคคลผู้ได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม ส่งผลให้ทายาทจึงเป็นบุคคลผู้อยู่ในฐานะอันจดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อน ตามมาตรา 1300 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทายาทย่อมมีสิทธิเรียกคืนทรัพย์มรดกจากบุคคลภายนอกได้ โดยการฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์มรดกระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกได้ ส่งผลให้ทรัพย์มรดกกลับคืนสู่กองมรดกของทายาทเช่นเดิม อย่างไรก็ตาม หากบุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตแล้วย่อมได้รับความคุ้มครอง ทายาทย่อมไม่มีสิทธิฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์มรดกได้ ทายาทจึงไม่มีสิทธิเรียกทรัพย์มรดกคืนจากบุคคลภายนอก ตามมาตรา 1300 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์



ภาพที่ 4.10 การคืนทรัพย์สิน

กรณีนี้นำมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้

การคืนทรัพย์สินตามระบบกฎหมายเยอรมันให้นำหลักเรื่องลามิคอร์ได้มาใช้บังคับกับบุคคลภายนอกซึ่งรับโอนทรัพย์สินมรดกมาจากผู้จัดการมรดก โดยบุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกมาจากผู้จัดการมรดกจะต้องคืนทรัพย์สินตามสภาพที่เป็นอยู่ในเวลาที่เรียกทรัพย์สินคืนหรือในสภาพนับแต่เวลาที่รู้ถึงความบกพร่องของนิติกรรม ตามมาตรา 819 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และหากบุคคลภายนอกไม่สามารถคืนทรัพย์สินได้ก็ให้ใช้ค่าเสียหายชดใช้แทน ตามมาตรา 818 (2) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ในเรื่องมรดก มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกจากการทำนิติกรรมกับผู้จัดการมรดกไว้โดยเฉพาะ ซึ่งผู้ศึกษาจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4 หัวข้อ 4.2.6

การคืนทรัพย์สินของระบบกฎหมายอังกฤษ กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ กรณีอื่น หากเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกรับโอนทรัพย์สินมรดกมาโดยไม่สุจริต บุคคลภายนอกจะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 28 แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 โดยทายาทมีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลภายนอกคืนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทได้และแม้ทรัพย์สินมรดกจะเปลี่ยนสภาพเป็นอย่างอื่นแล้วก็ตาม บุคคลภายนอกก็ต้องคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่ทายาท หรือกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอก โดยเชื่ออย่างผิดๆ ว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิที่จะได้รับทรัพย์สิน

มรดก เป็นเหตุให้บุคคลภายนอกได้รับทรัพย์สินมรดกมาโดยไม่ชอบ จากคดีของ Ministry of Health v. Simpson ศาลตัดสินโดยให้เหตุผลว่าทายาทที่ใช้ผู้จัดการมรดกเป็นเครื่องมือในการเรียกทรัพย์สินมรดกคืนจาก ministry of health ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกมาโดยไม่ชอบได้

4.2.6 มุมมองทางด้านการคุ้มครองบุคคลภายนอก

เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาทั้ง 3 แนวทางพบว่ามีการคุ้มครองบุคคลภายนอกแตกต่างกัน ดังนี้

แนวที่หนึ่ง กรณีปรับใช้มาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่าบุคคลภายนอกจะได้รับความคุ้มครองก็ต่อเมื่อบุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทน แต่ตามที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ไปแล้วว่ากรณีตามแนวความเห็นนี้ไม่อาจนำมาปรับใช้กับกรณีที่ผู้ศึกษาทำการศึกษาได้

แนวที่สอง กรณีปรับใช้มาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรณีนี้กฎหมายมุ่งคุ้มครองทายาทให้มีสิทธิในทรัพย์สินดีกว่าบุคคลภายนอก เนื่องจากหากผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ นิติกรรมนั้นย่อมไม่ผูกพันทายาท แต่นิติกรรมนั้นผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว ทายาทยังคงเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม ย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลภายนอกซึ่งไม่มีสิทธิจะยึดถือทรัพย์สินนั้นไว้ได้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 814/2554

จะเห็นได้ว่าการปรับมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ศาลฎีกามุ่งคุ้มครองทายาทให้มีสิทธิดีกว่าบุคคลภายนอก ซึ่งแม้จะเป็นผลดีต่อทายาทก็ตาม แต่อาจทำให้บุคคลภายนอกเกิดความไม่เชื่อมั่นในการทำนิติกรรมกับผู้จัดการมรดกได้ รวมถึงทำให้บุคคลภายนอกไม่อาจทราบได้เลยว่านิติกรรมที่ตนกระทำกับผู้จัดการมรดกจะอยู่ภายในขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกหรือไม่ การเลือกปรับใช้มาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาจเกิดความไม่คล่องตัวต่อการจัดการมรดกก็เป็นได้

แนวที่สาม กรณีปรับมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรณีนี้นอกจากกฎหมายจะมุ่งคุ้มครองทายาทแล้วกฎหมายยังคุ้มครองบุคคลภายนอกอีกด้วย กล่าวคือทายาทเป็นบุคคลผู้ได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ย่อมอยู่ในฐานะอันจดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อน หาก

ทายาทยังไม่จดทะเบียนเปลี่ยนแปลงชื่อทางทะเบียนซึ่งเป็นเอกสารมหาชนแล้ว ต่อมาผู้จัดการมรดก โอนทรัพย์สินมรดกให้แก่บุคคลภายนอกผู้สุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริต บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง กล่าวคือ แม้ว่าทายาทจะเป็นผู้อยู่ในฐานะอันจดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อนก็ไม่สามารถฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนรับโอนทรัพย์สินมรดกของบุคคลภายนอกได้ตามมาตรา 1300 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10174/2556 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 198/2552 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13689/2556 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1160/2561 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2715/2562

จะเห็นได้ว่าหากการปรับใช้มาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะคุ้มครองทั้งทายาทและบุคคลภายนอก โดยศาลฎีกานำเรื่องของความสุจริตและการเสียค่าตอบแทนและการจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตเข้ามาพิจารณาประกอบการคุ้มครองบุคคลภายนอกด้วย

อย่างไรก็ตาม การนำมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ก็มีความแตกต่างกันอีกเช่นเดียวกัน กล่าวคือ หากการรับโอนทรัพย์สินมรดกเป็นการได้มาโดยพินัยกรรม กรณีพินัยกรรมระบุให้ทรัพย์สินแก่ผู้รับพินัยกรรม เช่น สิทธิอาศัย สิทธิเก็บกิน เป็นต้น กรณีเหล่านี้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเป็นการได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยนิติกรรม ตามมาตรา 1299 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อทายาทยังไม่จดทะเบียนรับโอนทรัพย์สิน การได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยนิติกรรมของทายาทย่อมไม่บริบูรณ์ ฉะนั้น แม้บุคคลภายนอกจะรู้ข้อเท็จจริงว่าพินัยกรรมระบุให้ทายาทมีสิทธิในทรัพย์สินมรดก ก็ไม่มีผลต่อบุคคลภายนอก เว้นแต่บุคคลภายนอกจะตกลงยินยอมด้วย เช่น บุคคลภายนอกตกลงกับผู้จัดการมรดกให้ทายาทมีสิทธิเก็บกินอยู่ในที่ดินที่บุคคลภายนอกรับซื้อมาจากผู้จัดการมรดก เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากกรณีทายาทโดยพินัยกรรมหรือทายาทโดยธรรมรับโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก ย่อมต้องปรับใช้มาตรา 1299 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากบุคคลภายนอกรู้ว่าเป็นทรัพย์สินมรดกที่ผู้จัดการมรดกจะต้องแบ่งปันให้แก่ทายาท ย่อมถือว่าบุคคลภายนอกไม่สุจริตและไม่ได้รับความคุ้มครอง จะเห็นได้ว่าแม้เป็นการได้มาซึ่งทรัพย์สินมรดกโดยพินัยกรรมเหมือนกันแต่ผลของการปรับใช้มาตรา 1299 วรรคหนึ่งและวรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีความแตกต่างกัน

สำหรับระบบกฎหมายเยอรมันพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้บัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกไว้โดยเฉพาะในเรื่องของมรดก ซึ่งเมื่อพิจารณาการโอนทรัพย์สินมรดกของ

ผู้จัดการมรดกจะต้องประกอบด้วยหนังสือรับรองการรับมรดก (certificate of inheritance) ซึ่งเป็นเครื่องมือพิสูจน์ได้ว่าทายาทที่ระบุชื่อไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกตามบทสันนิษฐาน มาตรา 2365 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน หากบุคคลภายนอกรับโอนทรัพย์สินมรดกจากบุคคลผู้ระบุชื่อในหนังสือรับรองการรับมรดกหรือจากผู้จัดการมรดกแล้ว บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง เว้นแต่บุคคลภายนอกจะรู้ว่าหนังสือรับรองการรับมรดกนั้นไม่ถูกต้อง ตามมาตรา 2366 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ฉะนั้น เมื่อบุคคลภายนอกสุจริตย่อมได้รับความคุ้มครอง ส่งผลให้บุคคลภายนอกมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกดีกว่าทายาท

ส่วนระบบกฎหมายอังกฤษ เมื่อพิจารณากฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ได้บัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกเกี่ยวกับการรับโอนทรัพย์สินมรดกไว้โดยเฉพาะซึ่งคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายเยอรมัน โดยหลักแล้วผู้จัดการมรดกจะโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกนั้น ผู้จัดการมรดกจะต้องมีหนังสือยินยอมโดยระบุชื่อทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกและลงชื่อผู้จัดการมรดกจึงจะถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ ในทางกลับกันหากไม่มีหนังสือยินยอมจากผู้จัดการมรดก หากต่อมามีการโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกัน และไม่มีผลเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกตามกฎหมาย ตามมาตรา 36 (4) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925

แต่หากหนังสือนั้นแม้จะมีได้ทำให้ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดหรือมีการปลอมแปลงหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกก็ตาม แต่หากในเวลาขณะโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอกมีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกแสดงต่อบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครองและเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกนั้น แม้ว่าทายาทผู้โอนทรัพย์สินมรดกหรือผู้ที่รับโอนทรัพย์สินมรดกมาจากผู้จัดการมรดกจะไม่ใช่บุคคลผู้ที่ได้รับทรัพย์สินมรดกตามความเป็นจริงก็ตาม เว้นแต่บุคคลภายนอกจะรู้อยู่แล้วว่าผู้โอนทรัพย์สินมรดกนั้นมิใช่ทายาทหรือผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก ตามมาตรา 36 (7) แห่งกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925

จะเห็นได้ว่าระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษมีบทสันนิษฐานการรับโอนทรัพย์สินมรดกของบุคคลภายนอกและบทสันนิษฐานจากหนังสือรับรองการรับมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน หรือจากหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกตามกฎหมาย The Administration of Estates Act 1925 ซึ่งแตกต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย ทำให้เป็นผลดีต่อบุคคลภายนอกที่ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานดังกล่าว

จากที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์มาแล้วเกี่ยวกับผลทางกฎหมาย กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดก โดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น พบว่าแม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก เรื่อง ผู้จัดการมรดก จะไม่ได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้โดยชัดแจ้งก็ตาม แต่ก็สามารถนำฐานของมาตรา 1724 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาพิจารณาประกอบการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบ ของผู้จัดการมรดกได้ ซึ่งศาลฎีกาส่วนใหญ่ก็วินิจฉัยผลทางกฎหมายให้นิติกรรมนั้นมีผลไม่ผูกพัน ทายาทแต่ผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัวซึ่งคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายเยอรมัน ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าผลทางกฎหมายลักษณะเช่นนี้เป็นผลดีต่อทายาทและบุคคลภายนอก กล่าวคือ ไม่มีนิติกรรมที่ผูกพันทายาท ทำให้บุคคลภายนอกไม่สามารถฟ้องร้องให้ทายาทโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่บุคคลภายนอก ได้ แต่นิติกรรมนั้นมีผลผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว ส่งผลให้บุคคลภายนอกสามารถฟ้องร้อง ให้ผู้จัดการมรดกรับผิดต่อบุคคลภายนอกได้ เช่น ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้จัดการมรดกฐานผิด สัญญา

แต่อย่างไรก็ตามบุคคลภายนอกก็อาจไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร เนื่องจากการที่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก เรื่องผู้จัดการมรดก ไม่ได้มีการบัญญัติคุ้มครอง ทายาทหรือการคุ้มครองบุคคลภายนอกไว้โดยเฉพาะ ศาลฎีกาจึงต้องนำบทบัญญัติบรรพ 4 เรื่อง ทรัพย์สินมาปรับใช้ ซึ่งการปรับใช้กฎหมายของศาลฎีกาไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ แม้ ข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ให้แก่ บุคคลภายนอก แต่ศาลฎีกาปรับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน โดยคำพิพากษาบางฉบับนำมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้และคำพิพากษาบางฉบับนำมาตรา 1299 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการโอนทรัพย์สินมรดกของ ผู้จัดการมรดกอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร ซึ่งผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ต่อไปในหัวข้อ 4.3

ทั้งเมื่อพิจารณาการที่ผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่อาจส่งผลกระทบต่อ บุคคลภายนอกและอาจกระทบต่อความมั่นคงในการหมุนเวียนเปลี่ยนมือของทรัพย์สิน ซึ่งเมื่อพิจารณา ในทางปฏิบัติแล้วจะพบว่ากรณีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกไม่มีเครื่องมือที่จะสามารถพิสูจน์ อำนาจการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกได้เลยว่าผู้จัดการมรดกผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ภายในขอบ อำนาจหรือมีอำนาจโอนทรัพย์สินมรดกหรือไม่ ทำให้บุคคลภายนอกเกิดความเสี่ยงในการ ทำนิติกรรมกับผู้จัดการมรดก

อีกทั้งในทางปฏิบัติยังพบว่าทนายทนายเป็นผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกไม่มีเครื่องมือที่จะควบคุมอำนาจการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกมิให้ปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ได้ เพียงแต่กรณีที่มีหนังสือตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ก็เป็นเพียงเอกสารที่ยืนยันว่าบุคคลผู้นั้นเป็นผู้จัดการมรดก แต่ไม่ได้มีการกล่าวถึงทรัพย์สินมรดกหรือทนายทนายผู้มีสิทธิรับมรดกหรือการจำกัดอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ทำให้ไม่อาจป้องกันการปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกรวมถึงบุคคลภายนอกไม่อาจล่วงรู้ได้เลยว่าผู้จัดการมรดกจัดการมรดกเป็นไปตามขอบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกหรือไม่

ดังนั้น หากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก มีเครื่องมือที่สามารถตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดก นอกจากเป็นการคุ้มครองบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องแล้วยังเป็นการคุ้มครองความมั่นคงหมุนเวียนเปลี่ยนมือในการทำนิติกรรมกับผู้จัดการมรดก ทั้งในขณะเดียวกันยังคุ้มครองทนายทนายผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกโดยการป้องกันมิให้ผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบอำนาจหน้าที่ เพราะทนายทนายมีเครื่องมือที่ควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกและยังสามารถใช้ยื่นต่อบุคคลภายนอกผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกจากผู้จัดการมรดกได้อีกด้วย ดังเช่นระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้จัดทำตารางสรุปปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ กรณีอื่น ดังต่อไปนี้

**ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่
กรณีอื่น**

ข้อ	กฎหมายไทย	ระบบกฎหมายเยอรมัน	กฎหมายอังกฤษ
1. มุมมองทางด้าน ความเป็นมาของผล ทางกฎหมาย	ไม่พบผลของนิติกรรมเกี่ยวกับการ โอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วย หน้าที่ไว้โดยตรง ในร่างป.พ. โดยพบแต่เพียงกรณีผู้จัดการ มรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ บุคคลภายนอกโดยได้รับ ผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น มาตรา 133 ร่างป.พ.	ไม่พบข้อมูล	ไม่พบข้อมูล
2. มุมมองทางด้าน ผลของนิติกรรม	แม้จะไม่ได้บัญญัติผลของนิติกรรม โดยชัดแจ้ง แต่เมื่อนำมาตรา 1724 ป.พ.พ. มาพิจารณา ประกอบ พบว่านิติกรรมที่ ผู้จัดการมรดกกระทำนอกขอบ อำนาจหน้าที่ย่อมไม่ผูกพันทายาท	ผู้จัดการมรดกปฏิบัตินอกขอบ อำนาจหน้าที่ นิติกรรมนั้นย่อม ไม่ผูกพันกองมรดก ทายาทจึง ไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้กองมรดก ตามมาตรา 1967 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน แต่ผูกพันผู้จัดการมรดกเป็น การส่วนตัว	คำพิพากษาของศาลพิพากษา ว่าหากผู้จัดการมรดกปฏิบัติ นอกขอบอำนาจหน้าที่ ศาล วินิจฉัยให้ผู้จัดการมรดกต้อง รับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเป็น การส่วนตัวโดยที่ไม่สามารถ บังคับชำระหนี้จากทรัพย์สิน กองมรดกของทายาท ซึ่งถือ เสมือนว่านิติกรรมนั้นไม่ผูกพัน ทายาท
3. มุมมองทางด้าน การให้สัตยาบัน	กฎหมายบัญญัติให้นำมาตรา 823 ป.พ.พ. ในเรื่องของตัวการให้ สัตยาบันแก่ตัวแทนมาบังคับใช้ ตามมาตรา 1720 ป.พ.พ.	กฎหมายกำหนดให้นำ มาตราการรับโอนทรัพย์สินมรดก จากบุคคลผู้ไม่มีอำนาจ ตาม 185 ประมวลกฎหมายแพ่ง เยอรมันมาใช้บังคับโดยอนุโลม ตามมาตรา 2211 (2) แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน	ไม่มีการบัญญัติเรื่องของการให้ สัตยาบันไว้ในกฎหมาย AEA ค.ศ. 1925
4. มุมมองทางด้าน การเพิกถอน นิติกรรม	<u>แนวที่หนึ่ง</u> กรณีนำมาตรา 237 ป.พ.พ. มาปรับใช้ ซึ่งเป็นเรื่อง ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดก โดยฉ้อฉลทายาท	ทายาทไม่จำเป็นต้อง เพิกถอนนิติกรรม เนื่องจาก นิติกรรมไม่ผูกพันทายาท	กฎหมาย AEA ค.ศ. 1925 ไม่ได้บัญญัติเรื่องของการ เพิกถอนนิติกรรมไว้

ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่
กรณีอื่น

ชื่อ	กฎหมายไทย	ระบบกฎหมายเยอรมัน	กฎหมายอังกฤษ
	<p><u>แนวที่สอง</u> กรณีนำมาตรา 1336 ป.พ.พ. มาปรับใช้ เมื่อนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไป ไม่มีผลผูกพันทายาทแต่ผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว และทายาทมิใช่คู่สัญญา กับบุคคลภายนอก ทายาทจึงไม่มีสิทธิเพิกถอนนิติกรรมระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกได้ แต่ทายาทมีสิทธิเพิกถอนการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดก ระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกได้</p> <p><u>แนวที่สาม</u> กรณีนำมาตรา 1299 และ มาตรา 1300 ป.พ.พ มาปรับใช้ เมื่อนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำไป ไม่มีผลผูกพันทายาทแต่ผูกพันผู้จัดการมรดกเป็นการส่วนตัว และทายาทมิใช่คู่สัญญา กับบุคคลภายนอก ทายาทจึงไม่มีสิทธิเพิกถอนนิติกรรมระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกได้ แต่ทายาทมีสิทธิเพิกถอนนิติกรรมได้แต่เฉพาะกรณีการจดทะเบียนโอนทรัพย์สินมรดก ระหว่างผู้จัดการมรดกและบุคคลภายนอกได้</p>		

ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่
กรณีอื่น

ข้อ	กฎหมายไทย	ระบบกฎหมายเยอรมัน	กฎหมายอังกฤษ
5 มุมมองทางด้าน การคืนทรัพย์สิน	<p><u>แนวที่หนึ่ง</u> กรณีนำมาตรา 237 ป.พ.พ. มาปรับใช้ บุคคลภายนอกคืนทรัพย์สินมรดก กลับคืนสู่กองทรัพย์สินของ ผู้จัดการมรดก ซึ่งไม่ถูกต้อง เนื่องจากทรัพย์สินมรดกเป็น กรรมสิทธิ์ของทายาท</p> <p><u>แนวที่สอง</u> กรณีนำมาตรา 1336 ป.พ.พ. มาปรับใช้ ทายาทซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดก ย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สิน จากบุคคลภายนอกผู้ไม่มีสิทธิจะ ยึดถือได้</p> <p><u>แนวที่สาม</u> กรณีนำมาตรา 1299 และ 1300 ป.พ.พ. มาปรับใช้ ทายาทเป็นบุคคลผู้อยู่ในฐานะอัน จดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อน ย่อมมีสิทธิเรียกคืนทรัพย์สินมรดกจาก บุคคลภายนอกได้ เว้นแต่ บุคคลภายนอกสุจริต เสีย ค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิ โดยสุจริต</p>	<p>นำเรื่องลามิควรได้ (unjust enrichment) มาใช้บังคับ</p>	<p>ทายาทมีสิทธิเรียกให้ บุคคลภายนอกคืนทรัพย์สินมรดก ให้แก่ทายาทได้ มาตรา 28 กฎหมาย AEA ค.ศ. 1925</p>

**ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่
กรณีอื่น**

ข้อ	กฎหมายไทย	ระบบกฎหมายเยอรมัน	กฎหมายอังกฤษ
6 มุมมองทางด้าน การคุ้มครอง บุคคลภายนอก	<p><u>แนวที่หนึ่ง</u> กรณีนำมาตรา 237 ป.พ.พ. มาปรับใช้ บุคคลภายนอกจะได้รับความคุ้มครองก็ต่อเมื่อบุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทน อย่างไรก็ตาม มาตรานี้ไม่นำมาใช้กับเรื่องผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดก</p> <p><u>แนวที่สอง</u> กรณีนำมาตรา 1336 ป.พ.พ. มาปรับใช้ กรณีนี้กฎหมายมุ่งคุ้มครองทายาทให้มีสิทธิในทรัพย์สินดีกว่า บุคคลภายนอก ทายาทยังคงเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกอยู่เช่นเดิม ย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินมรดกจากบุคคลภายนอกซึ่งไม่มีสิทธิจะยึดถือทรัพย์สินนั้นไว้ได้</p> <p><u>แนวที่สาม</u> กรณีนำมาตรา 1299 และ 1300 ป.พ.พ. มาปรับใช้ บุคคลภายนอกผู้สุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริต บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง กล่าวคือ แม้ทายาทจะเป็นผู้อยู่ในฐานะอันจดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อน ก็ไม่สามารถฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียนรับโอนทรัพย์สินมรดกของบุคคลภายนอกได้</p>	<p>หนังสือรับรองการรับมรดก (certificate of inheritance) ซึ่งเป็นเครื่องมือพิสูจน์ได้ว่า ทายาทที่ระบุชื่อไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกตามบทสันนิษฐาน มาตรา 2365 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน หากบุคคลภายนอกรับโอนทรัพย์สินมรดกจากบุคคลผู้ระบุชื่อในหนังสือรับรองการรับมรดกหรือจากผู้จัดการมรดกแล้ว บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง เว้นแต่ บุคคลภายนอกจะรู้ว่าหนังสือรับรองการรับมรดกนั้นไม่ถูกต้อง ตามมาตรา 2366 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน</p>	<p>ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกจะต้องมีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดก ตามมาตรา 36 (5) กฎหมาย AEA ค.ศ. 1925 โดยระบุรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนดและถือว่าเป็นการโอนทรัพย์สินมรดกโดยชอบ ตามมาตรา 36 (4) กฎหมาย AEA ค.ศ. 1925 บุคคลภายนอกจึงจะได้รับความคุ้มครอง หากหนังสือนั้นแม้จะมีได้ทำให้อุบัติตามข้อกำหนดหรือมีการปลอมแปลงหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกก็ตาม แต่หากในเวลาขณะโอนทรัพย์สินมรดกไปยังบุคคลภายนอก มีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์สินมรดกแสดงต่อบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง เว้นแต่บุคคลภายนอกจะรู้อยู่แล้วว่าผู้โอนทรัพย์สินมรดกมิใช่ทายาทหรือผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดก ตามมาตรา 36 (7) กฎหมาย AEA ค.ศ. 1925</p>

4.3 ปัญหาจากการปรับใช้กฎหมายตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา

จากการศึกษาพบว่ากรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ แม้จะมีผลมาจากกรกระทำของผู้จัดการมรดกโดยการจัดการมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกัน แต่ผลทางกฎหมายกลับแตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกก่อให้เกิดผลทางกฎหมายอย่างหนึ่งและกรณีผู้จัดการมรดกจัดการมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ กรณีอื่น ก่อให้เกิดผลในทางกฎหมายอีกอย่างหนึ่ง โดยที่เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก พบว่ามีได้มีการบัญญัติผลทางกฎหมายไว้โดยชัดแจ้ง เมื่อผลทางกฎหมายแตกต่างกันย่อมส่งผลต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกที่แตกต่างกันด้วย โดยผู้ศึกษาจะจำแนกปัญหาดังต่อไปนี้

4.3.1 ปัญหาจากการปรับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นแนวทางเดียวกัน

เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่นำบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องทรัพย์สินมาปรับใช้กับการคุ้มครองบุคคลภายนอกและการโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดก เนื่องมาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ไม่ได้มีการบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกหรือผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ไว้โดยเฉพาะ ก่อให้เกิดแนวความเห็นของนักกฎหมายที่แตกต่างกันในเรื่องของผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจากกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ รวมถึงเป็นเหตุให้การปรับใช้กฎหมายตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ แม้ข้อเท็จจริงจะมีลักษณะอย่างเดียวกันแต่ศาลฎีกาปรับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่ เช่น ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองอันเป็นการกระทำทั้งสองฐานะ คือ ทั้งในฐานะผู้จัดการมรดกและในฐานะส่วนตัว เนื่องจากผู้จัดการมรดกเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกเช่นเดียวกับทายาทคนอื่น จึงมิใช่กรณีเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก ตามที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไปแล้ว เมื่อผู้จัดการมรดกรับโอนทรัพย์สินมรดกดังกล่าวแล้วแต่มิให้นำทรัพย์สินมรดกนั้นไปแบ่งปันให้แก่ทายาทคนอื่น แต่กลับโอนทรัพย์สินมรดกต่อไปให้แก่บุคคลภายนอกโดยไม่มีสิทธิอันเป็นการกระทำนอกขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดกหรือผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ให้แก่บุคคลภายนอกโดยตรง โดยคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับนำมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 814/2554 และคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับนำมาตรา 1299 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ เช่น คำพิพากษา

ศาลฎีกาที่ 2715/2562 เป็นต้น การปรับใช้บทกฎหมายที่ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกันเช่นนี้ ส่งผลให้บุคคลภายนอกอาจไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร ทำให้บุคคลภายนอกไม่อาจแน่ใจได้เลยว่าเมื่อตนสุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตแล้วตนจะได้รับความคุ้มครองและเป็นผู้มียกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน หรืออาจส่งผลกระทบต่อทายาท เนื่องจากคำพิพากษาบางฉบับทายาทได้รับความคุ้มครอง แต่คำพิพากษาบางฉบับทายาทกลับไม่ได้รับความคุ้มครอง ความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นนี้หากมีการบัญญัติผลทางกฎหมายและการคุ้มครองบุคคลภายนอกอย่างชัดเจนไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก เรื่องผู้จัดการมรดก สำหรับกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ ผู้ศึกษาเห็นว่าน่าจะเป็นผลดีกับทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4.3.2 ปัญหาผลในคำพิพากษาที่ไม่ชัดเจน

กรณีที่ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกตามมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อบทบัญญัติมาตราดังกล่าวมิได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้โดยชัดแจ้ง แต่เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาของศาลฎีกาพบว่าศาลฎีกาวินิจฉัยให้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกกระทำการฝ่าฝืนลักษณะเช่นนี้มีผลตกเป็นโมฆะ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับอื่นที่มีข้อเท็จจริงลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกให้แก่ตนเองโดยที่ตนไม่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกอันเป็นการกระทำโดยตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก ศาลฎีกากลับไม่วินิจฉัยให้ผลของนิติกรรมตกเป็นโมฆะโดยตรงแต่กลับวินิจฉัยว่านิติกรรมนั้นไม่ผูกพันทายาท ซึ่งเมื่อศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาแล้วอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดและคลาดเคลื่อนในผลของคำพิพากษาของศาลฎีกาได้ว่า ศาลฎีกาพิพากษาให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะหรือนิติกรรมนั้นไม่มีผลผูกพันทายาท อันจะนำมาซึ่งผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของการปรับใช้กฎหมาย การเพิกถอนนิติกรรม การคืนทรัพย์สิน การให้สัตยาบัน ตามที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ไปแล้วในบทที่ 4 หัวข้อ 4.1 เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1400/2557 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 20446/2556 เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ จากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ศึกษาจะจัดทำข้อเสนอแนะต่อไปในบทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาปัญหาผู้จัดการมรดกอินเทอร์เน็ตโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่พบว่าแนวทางการปรับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการอินเทอร์เน็ตโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดกตามความเห็นของนักวิชาการกฎหมายและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาแบ่งออกเป็นหลายแนวทางด้วยกัน ซึ่งเกิดจากการที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ไม่ได้มีการบัญญัติผลทางกฎหมายไว้อย่างชัดเจนและไม่มียกเว้นผู้คุ้มครองบุคคลภายนอก จึงต้องนำบทบัญญัติบรรพ 4 เรื่องทรัพย์สินมาปรับใช้ทำให้เกิดสภาพปัญหาในเรื่องของความไม่แน่นอนในการปรับใช้กฎหมาย ย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการอินเทอร์เน็ตของผู้จัดการมรดก ทั้งทายาทและบุคคลภายนอก เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับ พิพากษาให้ทายาทมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกดีกว่าบุคคลภายนอกและคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับพิพากษาให้บุคคลภายนอกมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกดีกว่าทายาท เป็นต้น หรือในเรื่องของกรณีการอินเทอร์เน็ตโดยผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียเป็นปฏิบัติต่อกองมรดก มาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติผลทางกฎหมายไว้อย่างชัดเจน กลับพบว่าการวินิจฉัยผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับวินิจฉัยให้นิติกรรมมีผลตกเป็นโมฆะ และคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับกลับวินิจฉัยโดยใช้คำกว้างๆ เช่น การกระทำลักษณะเช่นนี้เป็นอินเทอร์เน็ตโดยไม่ชอบ ผู้จัดการมรดกไม่ได้กรรมสิทธิ์ เป็นต้น หรือคำพิพากษาศาลฎีกาบางฉบับวินิจฉัยว่านิติกรรมนั้นไม่มีผลผูกพันทายาท การปรับใช้กฎหมายที่แตกต่างกันเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการอินเทอร์เน็ตของผู้จัดการมรดกตามที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์มาแล้ว

โดยที่เมื่อพิจารณากรณีผู้จัดการมรดกอินเทอร์เน็ตตามระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ มีการบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองบุคคลภายนอกไว้โดยเฉพาะรวมถึงมีรูปแบบการอินเทอร์เน็ตที่เป็นหลักฐานหรือเครื่องมือพิสูจน์ความเป็นผู้จัดการมรดกและความเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกซึ่งเป็นผลต่องานหนึ่งทำให้บุคคลภายนอกได้รับการสันนิษฐานเกี่ยวกับการได้รับทรัพย์สินมรดกจากผู้มีอำนาจหรือมีสิทธิอินเทอร์เน็ต ซึ่งจากการที่ผู้ศึกษาได้ศึกษามาพบว่าระบบกฎหมายอังกฤษใช้ระบบวิธีตกทอดทรัพย์สินมรดกโดยผ่านผู้แทน (representative succession) กล่าวคือ ผู้จัดการมรดกจะเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกแทนทายาท ซึ่งต่างจากกฎหมายไทยและระบบกฎหมายเยอรมัน สำหรับการจัดการมรดกนั้นผู้จัดการมรดกจะต้องทำหนังสือยินยอมการอิน

ทรัพย์มรดกประกอบการโอนทรัพย์มรดกซึ่งรายละเอียดในหนังสือดังกล่าวจะปรากฏชื่อทายาท ชื่อผู้จัดการมรดกพร้อมทั้งลายมือชื่อผู้จัดการมรดก แต่เมื่อพิจารณาระบบกฎหมายเยอรมันที่ใช้ระบบทรัพย์มรดกตกทอดไปยังทายาทโดยธรรมโดยตรงทันทีเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย (Automatic Succession) ซึ่งเหมือนกับกฎหมายไทย โดยที่ระบบกฎหมายเยอรมันมีแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดกซึ่งจะต้องมีหนังสือรับรองการรับมรดก (certificate of inheritance) ประกอบการโอนทรัพย์มรดกเสมอ ทั้งรายละเอียดที่ปรากฏในหนังสือดังกล่าวพบว่ามี การระบุชื่อทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดก ทรัพย์มรดก การจำกัดอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก (หากมี) อำนาจในการจัดการมรดกเฉพาะบางเรื่อง ชื่อผู้จัดการมรดก หนี้สินกองมรดก เป็นต้น การปรากฏรายละเอียดลักษณะเช่นนี้ทำให้บุคคลภายนอกย่อมทราบอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับทายาทหรือทรัพย์มรดก ซึ่งเป็นผลดีในการใช้ยื่นบุคคลภายนอกเพื่อไม่ให้บุคคลภายนอกอ้างความไม่รู้เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกเพื่อปฏิเสธความรับผิด ทั้งยังเป็นตัวช่วยพิจารณาเกี่ยวกับการโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ของผู้จัดการมรดกได้อีกด้วย เพราะหากการทำนิติกรรมของผู้จัดการมรดกไม่ปรากฏหนังสือรับรองการรับมรดกแล้ว ย่อมเป็นการโอนทรัพย์มรดกโดยไม่ชอบ

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าไม่มีรูปแบบการโอนทรัพย์มรดกเช่นเดียวกับระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายอังกฤษ เพียงแต่หากผู้จัดการมรดกต้องการโอนทรัพย์มรดกแล้วจะต้องกระทำให้ถูกต้องตามแบบของนิติกรรมสัญญาทั่วไป ทั้งหนังสือคำสั่งศาลที่ตั้งผู้จัดการมรดกก็ไม่ใช่เครื่องมือที่พิสูจน์ได้ว่ากองมรดกนั้นมีบุคคลใดเป็นทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดกหรือไม่ แต่เป็นเพียงเอกสารที่ช่วยให้บุคคลผู้ซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกติดต่อในการทำธุรกรรม เช่น พนักงานธนาคาร เจ้าพนักงานที่ดินเกิดความมั่นใจว่าบุคคลนั้นเป็นผู้จัดการมรดกเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่กฎหมายไทยมิได้บังคับให้ต้องกระทำลักษณะเช่นนี้แต่อย่างใด หากไม่มีหนังสือการตั้งผู้จัดการมรดกที่ออกโดยคำสั่งศาลแต่เมื่อพินัยกรรมระบุให้บุคคลนั้นเป็นผู้จัดการมรดก บุคคลนั้นก็ย่อมมีสิทธิจัดการมรดกรวมถึงกระทำการนิติกรรมใดๆ ได้โดยไม่ต้องร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลตั้งตนเป็นผู้จัดการมรดกซ้ำอีก เว้นแต่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ซึ่งต่างจากระบบกฎหมายเยอรมันที่หากไม่มีหนังสือรับรองการรับมรดกประกอบการโอนทรัพย์มรดกแล้วการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดกย่อมไม่ชอบ ส่งผลให้นิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกไม่มีผลผูกพันกองมรดกหรือระบบกฎหมายอังกฤษที่ไม่มีหนังสือยินยอมการโอนทรัพย์มรดกแล้วส่งผลให้การโอนทรัพย์

มรดกย่อมไม่ชอบ ผู้รับโอนทรัพย์สินมรดกย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษา จึงจัดทำข้อเสนอแนะในหัวข้อต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลของการศึกษาดังกล่าวผู้ศึกษาเห็นว่า หากสามารถแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก เรื่องผู้จัดการมรดก เกี่ยวกับรูปแบบวิธีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก โดยมีการบังคับใช้หนังสือรับรองการรับมรดกประกอบการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก การบัญญัติผลทางกฎหมายกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยไม่ชอบด้วยหน้าที่ และการบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นย่อมเป็นผลดีต่อทายาทและบุคคลภายนอก ทั้งยังสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคคลภายนอกในการทำนิติกรรมกับผู้จัดการมรดกอันเป็นการสร้างความมั่นคงในการหมุนเวียนเปลี่ยนมือของทรัพย์สินอีกด้วย ผู้ศึกษาจึงเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในประเด็นที่สำคัญด้วยกัน 3 ประการดังนี้

5.2.1 บัญญัติผลของกฎหมาย กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดกโดยตนมีส่วนได้เสีย เป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ผู้ศึกษาเห็นว่าควรบัญญัติผลของกฎหมายให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นในมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สามารถปรับใช้กฎหมายได้อย่างชัดเจน โดยผู้ศึกษาเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมข้อความในมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามถ้อยคำที่ใช้ตัวอักษรสีเข้มดังต่อไปนี้

มาตรา 1722 “ผู้จัดการมรดกจะกระทำนิติกรรมใดๆ ซึ่งตนมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกหาได้ไม่ เว้นแต่พินัยกรรมจะได้อนุญาตไว้ หรือได้รับอนุญาตจากศาล มิฉะนั้นตกเป็นโมฆะ”

5.2.2 บัญญัติบทกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองบุคคลภายนอก กรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินมรดก ไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก

ด้วยเหตุที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไปแล้วว่าการที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก มิได้บัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกไว้โดยเฉพาะทำให้ต้องนำบทบัญญัติ บรรพ 4 ทรัพย์ มาปรับใช้ ทำให้เกิดความแตกต่างในการปรับใช้กฎหมายและความแตกต่างของการวินิจฉัยของศาลฎีกา

เกิดขึ้น จึงควรที่จะเพิ่มเติมบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก เรื่องผู้จัดการมรดก ดังนี้

มาตรา 1724/1 “หากผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมใดๆ โดยปราศจากอำนาจหรือนอกขอบอำนาจหน้าที่ การนั้นย่อมไม่ผูกพันทายาท เว้นแต่บุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทน”

มาตรา 1724/2 “กรณีตามมาตรา ก่อน หากทรัพย์มรดกเป็นอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ย่อมผูกพันทายาทก็ต่อเมื่อบุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทนและจดทะเบียนสิทธิโดยสุจริต”

5.2.3 บัญญัติบทกฎหมายเกี่ยวกับรูปแบบวิธีการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดก

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการกฎหมายไทยมีการบัญญัติกฎหมายให้นำหนังสือรับรองการรับมรดกมาบังคับใช้กับกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดกอาจก่อให้เกิดข้อดีและข้อเสียได้ในขณะเดียวกัน ดังต่อไปนี้

ก. ข้อดีสำหรับการนำหนังสือรับรองการรับมรดกมาบังคับใช้กับกรณีผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์มรดก มีดังนี้

ก.1 พิจารณาด้านการทำนิติกรรม

จุดพลที่เกิดความมั่นคงในการหมุนเวียนเปลี่ยนมือในการโอนทรัพย์สิน เนื่องจากมีเครื่องมือที่ช่วยพิสูจน์ความมีอำนาจในการโอนทรัพย์มรดกของผู้จัดการมรดก ทั้งยังเป็นหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถืออีกด้วยเนื่องจากเป็นหนังสือที่ออกโดยอำนาจของศาล

ก.2 พิจารณาด้านการคุ้มครองทายาท

ทายาทเกิดความมั่นใจว่าผู้จัดการมรดกจะไม่จัดการมรดกนอกขอบอำนาจหน้าที่เนื่องจากหนังสือรับรองการรับมรดกจะระบุขอบอำนาจหน้าที่ของการจัดการมรดก เช่น หากผู้จัดการมรดกถูกจำกัดอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกตามข้อกำหนดพินัยกรรมหรือตามคำสั่งของศาลแล้วก็ต้องระบุงการจำกัดอำนาจหน้าที่นั้นลงไปหนังสือรับรองการรับมรดกด้วย หรืออาจระบุอำนาจหน้าที่ในการทำนิติกรรมของผู้จัดการมรดกเฉพาะอย่างก็ได้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้ทายาทได้รับความมั่นใจว่าผู้จัดการมรดกจะไม่นำทรัพย์มรดกไปกระทำการนอกขอบอำนาจหน้าที่

ก.3 พิจารณาด้านการคุ้มครองบุคคลภายนอก

หนังสือรับรองการรับมรดกเป็นบทสันนิษฐานที่คุ้มครองบุคคลภายนอก ทำให้บุคคลภายนอกทราบว่าใครเป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก ใครเป็นผู้จัดการมรดก และถูกจำกัดอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกหรือไม่ ทั้งกฎหมายยังสันนิษฐานคุ้มครองบุคคลภายนอกด้วยว่าบุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินมรดกมาจากผู้ที่มีชื่อระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดก หรือจากผู้จัดการมรดกซึ่งระบุชื่อไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกดังกล่าวย่อมได้รับความคุ้มครอง

ก.4 พิจารณาการยื่นคำร้องขอ

การยื่นคำร้องขอหนังสือรับรองการรับมรดกไม่เป็นการยากที่จะกระทำเนื่องจากการยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหนังสือรับรองการรับมรดกไม่ได้เกิดขึ้นแต่เฉพาะกองมรดกที่มีทรัพย์สินเป็นจำนวนมากหรือแต่เฉพาะผู้มีฐานะดีเท่านั้นแต่เกิดขึ้นได้กับกองมรดกที่มีทรัพย์สินเป็นจำนวนน้อยหรือผู้มีฐานะปานกลางหรือฐานะยากจนก็ได้ เพราะถึงแม้กฎหมายจะกำหนดให้ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมีอำนาจหน้าที่จัดการมรดกได้ทันทีเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายโดยไม่ต้องยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกซ้ำอีกก็ตาม แต่เนื่องจากในทางปฏิบัติจะพบว่าผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะมาร้องขอให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกให้อีกตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ธนาคาร เจ้าพนักงานที่ดิน ผู้ซึ่งเป็นบุคคลผู้มีอำนาจดำเนินธุรกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก เช่น การถอนเงินออกจากบัญชีของเจ้ามรดก หรือการจดทะเบียนโอนที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดก เป็นต้น ในเวลาของการยื่นคำร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกดังกล่าวก็สามารถดำเนินการขอให้ศาลออกหนังสือรับรองการรับมรดกพร้อมกันในขณะนั้นได้ ทั้งเมื่อพิจารณารายละเอียดในคำร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกก็พบว่ามีการกล่าวถึงรายละเอียดทรัพย์สิน ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สิน สิ่งเหล่านี้แม้จะไม่ใช่ประเด็นแห่งคดีโดยตรงในการตั้งผู้จัดการมรดกก็ตาม แต่หากมีการต้องออกหนังสือรับรองการรับมรดก ศาลก็สามารถกำหนดประเด็นแห่งคดีและนำสืบพยานไปพร้อมกันในขณะนั้นได้ ด้วยเหตุนี้ หนังสือรับรองการรับมรดกจึงสามารถออกพร้อมกับหนังสือการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลได้

ก.5 พิจารณาการระงับการพิสูจน์

เนื่องจากมีบทสันนิษฐานว่าบุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินมรดกมาจากผู้มีชื่อที่ระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกหรือจากผู้จัดการมรดกย่อมได้รับความคุ้มครอง ส่งผลให้การระงับการพิสูจน์ตกอยู่แก่ทายาทที่ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าบุคคลภายนอกมิได้รับทรัพย์สินมรดกมาจากผู้มีชื่อระบุใน

หนังสือรับรองการรับมรดกหรือจากผู้จัดการมรดก หรือพิสูจน์ว่าบุคคลภายนอกรู้อยู่แล้วว่าหนังสือดังกล่าวเป็นของปลอมหรือไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นผลดีแก่บุคคลภายนอก เนื่องจากทายาทเป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้จัดการมรดกมากกว่าบุคคลภายนอก ย่อมเป็นการยากแก่บุคคลภายนอกที่จะพิสูจน์ได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกเป็นการกระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่หรือไม่ ดังนั้น พยานหลักฐานเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกจึงไม่เป็นการยากแก่ทายาทที่จะหามาได้ เมื่อเทียบกับบุคคลภายนอกแล้ว ด้วยเหตุนี้ ภาระการพิสูจน์จึงควรตกอยู่กับทายาท ฉะนั้น การมีบทสันนิษฐานของหนังสือรับรองการรับมรดกจึงเป็นผลดีต่อบุคคลภายนอก

ข. ข้อเสียสำหรับการนำหนังสือรับรองการรับมรดกมาบังคับใช้กับกรณีผู้จัดการมรดกอินเทอร์เน็ต มีดังนี้

ข.1 พิจารณาด้านการนำสืบ

ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่ารายการทรัพย์สินที่ผู้จัดการมรดกนำสืบในชั้นพิจารณาคำร้องขอให้ศาลออกหนังสือรับรองการรับมรดกนั้นเป็นจำนวนที่ถูกต้องครบถ้วนตามความเป็นจริงทั้งหมดหรือไม่ หรือกรณีที่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกมีจำนวนหลายคนหรือเป็นทายาทต่างลำดับชั้นกัน อาจเกิดปัญหาในเรื่องของการนำสืบเกี่ยวกับรายละเอียดของจำนวนทายาทหรือผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก เช่นกรณีของบุตรนอกกฎหมายที่เจ้ามรดกรับรองโดยพฤตินัย ผู้จัดการมรดกอาจไม่ทราบถึงความสัมพันธ์ดังกล่าว ส่งผลให้บุตรนอกกฎหมายอาจไม่ได้ถูกระบุชื่อไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกได้

ข.2 พิจารณาด้านการออกหนังสือรับรองการรับมรดก

ในทางปฏิบัติอาจจะเพิ่มหน้าที่ให้แก่ผู้พิพากษา กล่าวคือ หน้าที่ในการออกหนังสือรับรองการรับมรดก หรืออาจทำให้ต้องเพิ่มอัตราเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อให้คำแนะนำกับประชาชนเกี่ยวกับหนังสือรับรองการรับมรดก รวมถึงการออกระเบียบขั้นตอนการยื่นคำร้องขอออกหนังสือรับรองการรับมรดกต่อศาล

ข.3 พิจารณาด้านข้อมูลส่วนบุคคล

รายละเอียดที่ระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกอาจทำให้บุคคลภายนอกทราบรายละเอียดทรัพย์สินทั้งหมดของกองมรดกรายนั้นซึ่งอาจเป็นข้อมูลที่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกไม่ต้องการให้เปิดเผยข้อมูลทรัพย์สินทั้งหมดให้แก่บุคคลภายนอกทราบก็ได้ ทำให้เกิด

การเผยแพร่รายละเอียดทรัพย์สินเกินความจำเป็น ซึ่งหากจะมีการนำหนังสือรับรองการรับมรดกมาใช้บังคับจะต้องมีการพิจารณาเนื้อหารายละเอียดที่ระบุในหนังสือดังกล่าวให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 อีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาการนำเรื่องหนังสือรับรองการรับมรดกมาบังคับใช้กับกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกพบว่าแม้การนำเรื่องหนังสือรับรองการรับมรดกมาบังคับใช้จะมีข้อเสียก็ตาม แต่ผู้ศึกษาเห็นว่าการนำเรื่องหนังสือรับรองการรับมรดกมาเป็นหลักฐานประกอบการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการย่อมเป็นผลดีต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกมากกว่าเมื่อคำนึงถึงข้อเสียแล้ว เนื่องจากทำให้การโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดกเป็นไปตามขอบอำนาจหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอีกด้วย โดยอาจจะบทบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ลักษณะ 4 วิธีจัดการและปันทรัพย์สินมรดก โดยเพิ่มเป็น หมวดที่ 4 วิธีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก ดังต่อไปนี้

หมวด 4

วิธีการโอนทรัพย์สินมรดกของผู้จัดการมรดก

มาตรา 1752/1 “เฉพาะแต่กองมรดกรายใดมีการตั้งผู้จัดการมรดก ในกรณีการโอนทรัพย์สินมรดกหรือการจำหน่ายทรัพย์สินมรดก ผู้จัดการมรดกหรือทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการจะต้องร้องต่อศาลขอให้ศาลออกหนังสือรับรองการรับมรดก”

มาตรา 1752/2 “หนังสือรับรองการรับมรดก จะต้องปรากฏข้อความระบุชื่อทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก ทรัพย์สินมรดก จำนวนทรัพย์สินมรดก หนี้สินกองมรดก ชื่อผู้จัดการมรดก การจำกัดอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดก และลงลายมือชื่อผู้จัดการมรดก”

มาตรา 1752/3 “บุคคลผู้มีชื่อระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดกให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุคคลผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก”

มาตรา 1752/4 “ผู้จัดการมรดกกระทำนิติกรรมใดโดยปราศจากหนังสือรับรองการรับมรดกหรือหนังสือรับรองการรับมรดกไม่ถูกต้องหรือปลอม การนั้นย่อมไม่ผูกพันทายาท”

มาตรา 1752/5 “หากปรากฏว่าหนังสือรับรองการรับมรดกออกโดยไม่ถูกต้องปลอม เสียเปล่า ข้อความไม่ถูกต้อง ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้จัดการมรดกหรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาลให้ศาลเพิกถอนหนังสือรับรองการรับมรดกได้”

มาตรา 1752/6 “ผู้จัดการมรดกหรือทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกตามที่ระบุไว้ในหนังสือรับรองการรับมรดก กระทำนิติกรรมใดๆ กับบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมได้รับความคุ้มครอง เว้นแต่บุคคลภายนอกรู้ว่าหนังสือรับรองการรับมรดกไม่ถูกต้องหรือปลอมหรือบุคคลนั้นมิใช่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดก”



บรรณานุกรม

กฎหมายไทย

กมล สนธิเกษตริน. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6 พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2536.

กรมที่ดิน สำนักมาตรฐานการทะเบียนที่ดิน. คู่มือ การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับการโอนที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น. 2557.

กฤษรัตน์ ศรีสว่าง. คำอธิบายกฎหมายมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563.

กิริติ กาญจนรินทร์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2563.

จิต เศรษฐบุต. คำอธิบายหลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.

โชค จารุจินดา. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. กรุงเทพฯ: ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วย มรดก พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537.

บุตรี จันทร์แจ่ม. คำอธิบายกฎหมายมรดก ว่าด้วยทายาทโดยธรรมและการเสียสิทธิในมรดก. นครปฐม: โรงพิมพ์ภูมิการพิมพ์, 2562.

ประทีป ทับอัติตานนท์. คู่มือการจัดการมรดกด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร พิมพ์ครั้งที่ 2563.

พรชัย สุนทรพันธุ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2562.

พระยานิติศาสตร์ไพศาล. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2502.

พระยาพิชิตปทุมมาตย์. คำอธิบายลักษณะมรดก. พระนคร: โรงพิมพ์พิศาลบรรณินดี, 2461.

พินัย ฌ นคร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน,

2558.

เพ็ริยบ หุตางกูร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563.

ไพโรจน์ กัมพูสิริ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563.

ไพโรจน์ กัมพูสิริ. หลักกฎหมายมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564.

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. ทายาทโดยธรรมและการเสียสิทธิในมรดก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. คำบรรยายวิชา น.301 กฎหมายลักษณะมรดก. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

วิจิต วิจารณ์. ความเห็นแย้งเกี่ยวกับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม. ใน บทบัญญัติ. มกราคม 2508.

วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. แพ่งพิสดาร เล่ม 4 ฉบับปรับปรุงปี 2564 กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์, 2564.

วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์และวิชาญ เปี้ยวนิม. นิติเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2561.

สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. มรดก : ภาค ทฤษฎี ปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557.

เสนีย์ ปราโมช. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยครอบครัวมรดก กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2508.

เสริม วินิจฉัยกุล. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2496.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2556.

หม่อมหลวงเฉลิมชัย เกษมสันต์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก. พิมพ์ครั้งที่

7. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555.

หลวงสุทธิวาทนฤพุดิ. คำอธิบายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.

อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2550.

ภาษาต่างประเทศ

Case Briefs. Shay V. Penrose [Online]. 2021. Available from: <https://www.casebriefs.com/blog/law/property/property-law-keyed-to-cribbet/the-real-estate-contract/shay-v-penrose/> [6/5/2021].

Case Briefs. Sybert V. Sybert [Online]. 2021. Available from: <https://www.casebriefs.com/blog/law/property/property-law-keyed-to-cribbet/future-interests/sybert-v-sybert/> [6/5/2021].

Case Law Accesss Project Harvard Law School. Hills V. Sherwood, 48 Cal. 386 (1874) [Online]. Available from: <https://cite.case.law/cal/48/386/> [7/5/2021].

David Barker & Colin Padfield. Law. United Kingdom: Pinter & Martin Limited, 1998.

David Hughes Parry. The Law of Succession Testate and Intestate. 6 ed. London: Sweet & Maxwell Ltd., 1972.

E.J. Cohn and W. Zdzieblo. Manual of German Law : Volunme 1 General Introduction Civil Law. London: The British Institute of International and Comparative Law, 1968.

Federal Ministry of Justice and Consumer Protection. German Civil Code (Bgb) [Online]. Available from: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ [2021]

Howard D.Fisher. The German Legal System and Legal Language. United Kingdom: Routledge-Cavendish, 2009.

Ian Jones. The Cavendish Q&a Series Succession. London: Cavendish Publishing 1996.

- J.S. Barlow L.C King and A.G. King. Will, Administration and Taxation : A Practical Guide. 7 ed. London: Sweet & Maxwell, 1997.
- J.Zekoll and M.Reimann. Introduction to German Law. Netherlands: Kluwer Law international, 2005.
- Justia Us Law. Mclaughlin V. Bank of Potomac, 48 U.S. 220 (1849) [Online]. Available from: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/48/220/> [7/5/2021].
- K.S. Carmicheal. Ranking Spicer and Pegler's Executorship Law and Accounts. 21 ed. London: HFL (Publishers), 1972.
- Law Institute Victoria. The Forced Removal of Executors [Online]. Available from: <https://www.liv.asn.au/LIV-Home/Practice-Resources/Law-Institute-Journal/Archived-Issues/LIJ-June-2007/The-forced-removal-of-executors#fn88> [7/5/2021].
- Nigel G.Foster. German Law & Legal System. Edited by first. Great Britain: Blackstone Press Limited, 1993.
- Paul Todd. Case and Materials on Equity and Trusts. 2 ed. London: Blackstone Press Limited, 1996.
- Philip S. James. Introduction to English Law. London: Butterworths, 1989.
- Roger Kerridge. The Law of Succession. 10 ed. London: Sweet & Maxwell, 1996.
- The National Archives. Administration of Estates Act 1925 [Online]. Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/23/contents> 2020]
- Thomas Lewin. A Practical Treatise on the Law of Trusts and Trustees. London: A.Maxwell & Son, 1842.
- United Settlement. Ministry of Health V. Simpson. (H.L.(E.)) [Online]. Available from: <http://www.uniset.ca/other/cs3/1951AC251.html> [21/5/64].



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวธารทิพย์ เกียรติสุวรรณ
วัน เดือน ปี เกิด	30 พฤศจิกายน 2534
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลราชวิถี
วุฒิการศึกษา	นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	199/299 หมู่บ้านคชาชาติตัดถนนเมือง-ศรีสมาน ถนนนางประชาพัฒนา แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร 10210



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY